

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Başkaldırının Haşarı Çocuğu Anlatıyor:

DANIEL COHN-BENDIT

Hepinizi Öpüyorum

Yaşadığımız
Dünya
Dizisi

Daniel Cohn-Bendit

HEPİNİZİ ÖPÜYORUM

METIS

METİS YAYINLARI
Başmuhasip Sok. 3 / 2
Cağaloğlu / İstanbul

İsyanın Haşarı Çocuğu Anlatıyor
HEPİNİZİ ÖPÜYORUM

Yaşadığımız Dünya Dizisi / 7
MET 034 — YD7

© Metis Yayınları, 1987
Birinci Basım: Mayıs 1987

Yayının özgün adı:
LE GRAND BAZAR
Denoël / Gonthier

Dizim: Metin Dizimevi
Ofset ve Kapak Basım: Kent Basımevi
Film: Doruk Grafik
Üçüncü Baskı: 2007
Ücretsiz E-Kitap Arşivi: <https://rantey.org>

DANIEL COHN-BENDIT

Hepinizi Öpüyorum

Çeviri: KEMAL BAŞAR

Ve kalabalığın içinden biri: Daniel Cohn-Bendit. Bu kitapta Michel Lévy, Jean-Marc Salmon ve Maren Sell'in Cohn-Bendit ile yaptıkları grup söyleşileri temelinde anılarını ve görüşlerini okuyacaksınız.

İÇİNDEKİLER

Bulunmaz Ayna	5
Bir Zamanlar	23
Jet Sosyete	58
Johnny Weismüller	71
Komünizm Ötesine Yolculuk	86
Çabuk Bakın: Tarih Akıyor	114
Maceracılar	129
Özgürlük Hayaletleri	155
Küçük Dev Adam	174
Yaşamın Tadı	187
Penelope'un Ağası	200

BULUNMAZ AYNA

Sol gibi, aşırı sol da bireysel kimlik sorununu gündeme getirmekten sürekli kaçınmıştır. Birisini tanımlamak için, her zaman bağlı olduğu sınıfa bakılır. Halbuki kimliğimiz bir yığın deneyimin meyvesidir ve bunların içinde çocukluğumuzun geçtiği çevre önemli bir rol oynar. Aile, toplumsal adaletsizliklerin birebir yaşandığı küçük bir çevredir. Ancak bu çevrenin dışında da, birçok başka etki kimliğimizi temellendirir: toplumun bana dayattığı rol erkek (önce bir erkek çocuğu, büyüyünce de bir adam), Alman yahudisi, kızıl saçlı, az çok yakışıklı olmaktan başka bir şey değil. Bunlardan yakamı kurtaramam, çünkü tüm bu özellikler başkalarıyla olan ilişkilerimde aksamaksızın kendilerini gösterirler. Yaşamdaki yerimi belirlemek için, öncelikle kimliğimi çözümlemeyi öğrenmek zorundayım. Kişiliğimin birbirinden farklı boyutları aynı zamanda modern toplumun tutarsızlığının dışa vurumunun birer kanıtıdır.

Bu akşam uyumayacağım

İçinde yaşadığım kapitalist toplumlar gereksinmelerime denk düşecek bir kimlik edinmeme izin verme-

diler. Benim öyküm, bir insanın özgün kimliğini lağv ederek, yaşamı ve zihinsel faaliyetleri boyunca yeni bir kimlik aramasının öyküsüdür. Yine de bu yeni kimlik öncekine bağlıdır.

Bizim evde milliyet ve din sorunu hiç bir zaman gündeme gelmemiştir. Bunlar çoktan tanımlanmıştı Göçmen oğluydum, soyum sopum belirsizdi, ne Fransızdım, ne de Alman, ne yahudiydim, ne de yahudi değildim. İlkokula Fransa'da, liseye Almanya'da, üniversiteye Fransa'da ve biraz da yine Almanya'da gittim. Kendimi ulusal olarak tanımlamak bana olanaksız geliyor; yalnızca ulusal benliklere, ulusalcılığa karşı olmam anlamında ideolojik olarak değil; geçmişimde de kendimi bir ulustan hissettiğim herhangi bir zaman olmadı. Liberal bir yahudi ailesinin ferdi olarak —babam dindar değildi, annem ise solcu bir siyonistti— çocukluğumda hep yahudi çevrelerle ilişkim olmuştu. Hiçbir zaman dindar olmadım ama küçükken yahudi çocukların olduğu bir parka giderdim. Annem, tüm perşembelerimi geçirdiğim bir yahudi okulunda çalışırdı. Hatta bir iki kere yahudi din derslerine gittim. Bir keresinde, sekiz yaşlarındayken annem beni öptü ve uyumamı söyledi. Yatağımda oturdum ve karşılık verdim:

— Tamam, tamam, iyi geceler...

Bir saat sonra geldi, yine kazık gibi yatakta oturuyorum.

— Hayrola ne yapıyorsun?

— Uyumak istemiyorum.

— Hadi yat, saat dokuzu geçti.

— Hayır! Bu gece uyumayacağım.

Annem yarım saat sonra geri geldi. Yine, **kazık** gibi yataktayım; tabii neyim olduğunu sordu, ben de o gün okulda hahamın, Tanrı'nın geceleri insanın ruhunu aldığını ve ertesi gün geri verdiğini anlattığımı söy-

ledim. Anneme, Tanrı'nın kötü olduğuna inanmamakla birlikte, yeryüzünde çok sayıda insan olduğu için, eğer yanlışlıkla herhangi birini unutursa, bunun çok ciddi sorunlara yolaçacağını, çünkü ertesi gün o kişinin uyanamayacağını anlattım. Ya beni unutursa, bu yüzden çok korkuyorum, artık uyumamaya karar verdim: böylelikle hiçbir tehlikeye girmemiş olurum.

Sonradan o derse gitmedim. Dini öğrenmede yegâne deneyimim de bununla kaldı.

Yahudi olmam nedeniyle iki üç şey bende derin iz bıraktı. Bunlardan biri Rosenbergler'in mahkemesi: Annem tek kelime söylemiyordu, babamın dili tutulmuştu, herkes evin içinde dönüp duruyordu. Ne olduğunu sordum ve bana Rosenbergler'in¹ öyküsünü anlattılar. İkincisi, 15 yaşındayken İsrail'e gidişimdi. Bir kibutzda çalıştım. Çok hoştu, herkes ortak yaşıyordu, insanlar yardımlaşıyordu, dayanışma, eşitlik vd... Sezgisel olarak solcu bir siyonist olmuştum galiba. Yahudi bir aileden geldiğimden, İsrail devletinin varolması gerekir mi, gerekmez mi sorusunu asla sormamıştım kendime. Yahudiler, özellikle Alman yahudileri için İsrail devleti nazizmin mantıklı ve zorunlu bir sonucuydu. İsrail'de yaşam konusunda bir gereksinim duyduğumdan değil; insanların bütün olanlardan sonra orada yaşamak istemelerini tamamen olağan buluyordum.

Daha sonra, 1967'de Altı Gün Savaşları, dönemin militanlarının çoğunda olduğu gibi, bende de birçok sorunun ortaya çıkmasına yol açtı. Altı Gün Savaşları patlak verdiğinde Nanterre'deydim. İlk yirmidört saat

1. Cadı kazanı sırasında A.B.D. Komünist Partisi üyesi olan karı koca Rosenbergler, atom sırlarını SSCB'ye sızdırdıkları suçlamasıyla elektrikli sandalyede idam edildiler. Bu, Yahudi çevrelerinde yeni bir Dreyfus Olayı olarak algılandı.

içinde herkes «ezilen küçük halkın» varolma hakkını savunuyordu. Gerçek anlamda İsrail sorunu konusunda bilinçli değildik: Yıllar boyunca kabul edegeldiğimiz siyonist ideolojinin etkisi altındaydık. Duygusal olarak İsrail soluyla özdeşleşiyorduk, aşırı solla bile değil. Sağa, İsraili faşistlere karşıydık; onların Filistinlileri kovmak için her yola başvurdukları biliniyordu. İsrail hakkında fazla bir şey bilmiyordum. Daha sonra siyonizmin bir eleştirisini yaptım ama Altı Gün Savaşları sırasında, herkes kararsızdı. Haberler dinleniyordu o kadar.

Bir keresinde İsrail destekçilerinin bir derneğine gitmiştim; bütün o milliyetçi ve şöven yahudiler korkunçtu. İlk kez yahudi ırkçılığını duyumsamıştım: Yorumları bugün Almanlar'ın Türkler'e, Fransızlar'ın Kuzey Afrikalılar'a bakışlarıyla tam anlamıyla aynıydı. İsrail ulusal birliğinin hiçbir şeyi çözemeyeceğini anlatmaya çalışırken beni parçalayabileceklerini göze almıştım. Kimsenin tartışma açabilecek gücü yoktu. Nesnel yahudi kimliğim kırılıverdi o an.

Fransa ya da ABD gibi ülkelerdeki yahudi militanların çoğu için önemli olan, baskı altında olmaları ya da ulusal bir azınlıktan gelmeleri, yani yahudi olmaları kadar, sol ya da aşırı sol gruplara bağlı olmalarıdır. Örneğin ABD'de, ırk eşitliği hareketinde, Güney'e giden militanların yüzde 80'i yahudi asıllıydı.

Yahudiler'de iki tür başkaldırı vardır: Hümanist olan birincisi ırkçılığa karşı başkaldırıdır. Ama entellektüel olan diğeri, devrimci harekette kendini gösterir: Okuma ve yazmayı çok erken öğrenenler (yahudi ailelerde çok okunur) kolaylıkla devrimci hareketin «devleri» olabilirler—Troçki, Radek vd. Benim gözümde Troçki masasının ardında durmaksızın kafasını kaşıyan küçük bir yahudiden başka biri değildir. Devrimci hareketler-

deki entellektüel yahudilerin bu çoğunluğu belâlı sorunlara yol açmaktadır. Tabii artık yahudinin kalmadığı Almanya dışında... Fransa'da aşırı sol grupların ülke çapındaki yöneticileri aralarında İbranice konuşabilmek dışında hiçbir konuda anlaşılamayabilirler. Ancak içlerinden bir hareket gerçekten «direndi»: Kalantorlara karşı, popüler siyonizm aleyhtarlığını diriltten anarşist hareket.

Aydınlar politize olunca, bolşeviklik gibi kendileri için belli bir iktidar gözetken ideolojilerden yararlanırlar. Yahudiler çoğunluk olarak anarşist hareketlerde değil de, bolşevik hareketlerde yer almışlardır. Bir yanda Marx, karşısında Bakunin. Marksizm Avrupa'daki yahudilerin toplumsal tarihine tamı tamamına denk düşmektedir. Güney Afrika'daki yahudiler ise sömürge sahibidirler. Tüm bu durumlar kitlelerinkinin aksine seçkin bir eğilimin meyveleridir.

Dünya vatandaşı

Ulusal bir kimliğim olmadığı için, enternasyonalizmi yaşayabiliyor, kendimi farklı hareketlerin etkilemesine bırakabiliyordum. Fransız hareketi, İtalyan hareketinden ya da Alman öğrenci hareketinden az etkilanmıştı. Marcuse Fransa'da çok geç tanınmıştı. Mayıs öncesinde *Eros ve Uygarlık*'tan ancak 40 tane satılmıştı.

Yalnızca kendi deneyimlerini tartışma ve biriktirme bağlamında tüm hareketler aşırı derecede ulusalcıdır. Aydınlar kendi aralarında ulusal düzeyde pek de güzel anlaşırılar.

Benim ideolojim ise garip bir karışım, çünkü benim ırkım yok ve dolayısıyla tüm deneyimleri sindire-

bilirim. İçimde Fransız hareketini olduğu kadar, Alman hareketini de taşıyorum. Bugün kendimi, bunlara ek olarak Amerikan, İtalyan vd. hareketlerle olan ilişkimle birlikte tanımlıyorum.

Dil konusu ise çok önemli. Bir devrimci dört ya da beş dil konuşmak zorundadır. Bu, tek bir ülkede derlenebilecek deneyimlerden çok daha geniş deneyimlerin edinilmesine yardımcı olur. Dilini anlamadan bir ülkeyi gezmek hiçbir işe yaramaz. Anlamak diyorum ama aynı zamanda sezmek de demek istiyorum. Eğer düşüncenin temelinde dil yatıyorsa, benim düşüncem melez, çünkü dilim öyle: Birçok dili konuşuyor olmama karşın, mükemmel olarak konuşup yazdığım bir dil yoktur. İspanyolca bilmememe karşın, İtalyanca yardımıyla İspanyolca çeviriler yaptığım göçmenlerle olan toplantıları anımsıyorum. Alman ve İspanyollar da tek bir kelime İtalyanca bilmemelerine karşın beni anlıyorlardı. Yazma sorununa gelince, çok kolay, o kadar ender yazardım ki!

Bunun yanı sıra eğitim de ifadesini dilde bulur. Yahudi olmamın dışında, ulusal bir eğitim almamış olmamı ısrarla vurgulamak istemem de bu yüzden. Ulusal bir eğitim düşüncesi, davranışı ve hatta siyasal faaliyeti temellendirir. Şuna varmak istiyorum: Enternasyonal'de bu kadar fazla yahudinin bulunması rastlantı değil. Farklı hareketlerin ulusal tarih içinde yozlaşmaları da raslantı değil. Enternasyonalist ideoloji devrimci grupların anti-empyrialist olmalarına yol açar. Ancak yine de davranış olarak ulusalcı kalınması büyük zorluk oluşturur. Aslında ulusal bir geçmişin heyecanı ile oluşan bu özel bağları aşmak gerekirdi: Bir başka dilin öğrenilmesi, yabancı bir mutfağın öğrenilmesi gibi, bu süreç için önemli bir adımdır.

69 Baharı'nda İsrail'e ikinci gidişim, benim için bilinçsiz yahudiliğimden yani siyonizme yakın tüm şeylerden gerçek bir kopuş oldu. Önceleri İsrailliler'e karşı kendimi tanımlıyamıyordum. Benim kafamda onlar, yenilmiş, yalıtılmış, yahudi karşıtlığıyla herkes tarafından ortadan kaldırılmak istenen zavallı bir halk olarak kalmışlardı. Kudüs Üniversitesi öğrencileri barış üzerine büyük bir tartışma düzenlemek istiyorlardı. Orada öğrenci örgütlerinin hepsi sağ ya da aşırı sağındır. Herkesi çağırmak iddiasındaydılar Sartre, Marcuse, Cohn-Bendit... ama sonuçta kimseyi çağırmamışlardı. Matzpen'den² arkadaşlar telefon edip gelip gelececeğimi sordular. Evet, dedim ve öğrenci örgütü, resmi olarak geleceğimi önceden açıkladığı için beni reddedemedi: Bir cuma günüydü, pazar hareket etmeliydim ve vize almam gerekiyordu. Vize için Bonn'daki İsrail Konsolosluğu'na telefon ettim. Bir saat sonra aramamı söyleyip, Tel Aviv'e danışıyorlar ve yanıtları şu «Tamam, havaalanına varınca vizenizi alacaksınız.» Tel Aviv'e gelince beni uçakta bekletiyorlar, herkesin önüne geçirip vizemi veriyorlar, gümrük görevlisi bir şeyler yazmamı istiyor. Tüm basın orada. İşte *Maariv*'deki bir yazı «Geliyor, burda kalması için onu ikna etmek görevimiz.» Biraz ilerde yazı şöyle sürüyor: «Eğer kabul etmezse istediğimiz zaman onu kovarız.» Beni en çok şaşırtan ise İsrailliler'in şu tavrıydı «Kim geliyor? De Gaulle'ü deviren küçük yahudi. De Gaulle kim?

-
2. Siyonizmi reddeden yegane İsrailli aşırı sol örgüt olan Matzpen, Yahudilerin Filistin'de yaşama hakkını kabul ediyor ama Filistinliler'e rağmen devlet kurmalarına karşı çıkıyor. Orta Doğu'da yaşayan tüm halkların kendi kaderlerini tayin hakkını savunuyor.

Bize karşı ambargo ilan eden adam.» Beni değil haşarı bir aşırı solcu olarak, solcu olarak bile pek görmediler: Aksine herkes benimle konuşmak, beni ikna etmek istiyordu, bu sırada Matzpen'den arkadaşlar polisçe aranıyor, «beşinci kol», «arkadan saplanan bıçak» olarak lanetleniyorlardı. Bence İsraililer'in bana olan ilgisi De Gaulle karşıtı duygularından kaynaklanıyordu «De Gaulle'ü deviren Fransızlar değil, şu kızıl saçlı küçük yahudi. Öte yandan Mısırlılar da aynı fikirdeydiler (bunu daha sonra Arap dostlardan öğrendim). Gelişimin akşamı Kahire Radyosu şu yorumu yapmış: «Siyonist ajanı Cohn-Bendit Tel Aviv'e geldi. Fransa'da tüm siyonist hareketleri destekleyen adamın maskesi işte düştü, vd. vd...» Tavırlarındaki bu ani değişiklik çok komikti.

İlk günden, Matzpen'den arkadaşlarla tartıştık ve ne olursa olsun işgal altındaki topraklara gitmeyi reddedeceğim üzerinde karar kıldık. Bana göre İsrail, Altı Gün Savaşları öncesi sınırlarında kalmalıydı. Bunu işiten Öğrenci Birliği başkanı hemen beni görmeye geldi: «İsrail hakkında belli görüşlerin olabilir. Bizim de var. Öyleyse en kolayı, gidip görmek. Ordu bize bir uçak tahsis etti, arkadaşların olduğu yere seni götürecektir.» Filistinliler'in bir okul otobüsüne saldırısından iki gün sonra gelmiştim. Gerçekten çok üzülmüştüm. Gideceğimi söyledi ama önce tartışmaya hazırlanmam gerekiyordu.

Matzpen'den arkadaşlarla geleneksel enternasyonalist çizgiyi savunacağıma karar vermiştik: «Yahudi devletine karşıyım, özgür ve sosyalist bir Orta Doğu'dan, işçi ve köylü konseyleri tarafından yönetilen bir toplumda yaşamak isteyenlerden yanayım.» Tek çare, herkesin birbirini sevmesi, filan... Barış konusunda ise, bana göre bir çözüm vardı: Yahudiler buraya geldiğine (haklı

ya da haksız, bunu tartışmak istemiyorum, ama burdalar) ve Filistinliler kovulduğuna göre, her iki tarafın da burada yaşaması gerekir. Eğer İsrail Filistinliler'i ya da Filistinliler İsrail'i tanımayı yadsırsa savaş olur. Tarihi gelişim içinde, herkes kendi kaderini tayin hakkını kullanarak bir karara varabilir. Örneğin Filistinliler ve Yahudiler iki ayrı devlet kurmaya karar verebilirler.

Tartışma boyunca aşırı sağdan aşırı sola kadar herkes konuştu. İsrail'de konuşma hakları olmayan ayrıca kimsenin de dinlemek istemediği Matzpen militanlarının dışında hiçbir ilginç yorum getirilmedi. Matzpen'in gazetesi askeri bir kurul tarafından sansür ediliyordu. Onlar iç düşmandılar, bütün herkes onlardan nefret ediyordu. Ben Kudüs'deyken, bir sınıftaki tüm öğrenciler askerlik yapmaya karşı çıkmıştı. Golda Meir'e ortak bir mektup yolladılar : «Bizim silah tutmamız isteniyor, tamam hazırız, ancak önce sonuncu olduğu söylenen 1977 savaşının sonuçları açıklansın.». Böylece İsrail toplumunda bir kopma başlamış oldu. Matzpen'e yapılan saldırıların amacı da bu kopuş sürecinin önüne geçmekti. Matzpen Filistinliler'in kim olduklarını açıklamaya çalışıyordu. Gazetelerinde, Havatme'nin³, yahudilere Filistin'de demokratik bir devlet sınırları içinde yaşama hakkı tanıyan bir yazısını yayınlamışlardı —siyasal değil ama dinsel ve kültürel özerklikten söz ediyordu.

Bu yazı da sansür edilmişti.

Tartışmada Matzpen'den bir arkadaş söze, barış istediğini ve bu amaçla diğer insanları da tanımak gerektiğini açıklamakla girdi. Ardından sansür edilen yazıyı okumaya koyuldu. Toplantı isterik bir havaya büründü. İsrail'de Filistinliler'den söz etmek için acayip bir cesa-

3. Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi lideri.

ret gerekliydi. Yazı da onları daha da öfkeliendirmek için birebirdi hani.

Sonra konuşma sırası bana geldi. Ortalık yeniden yatıştı. İngilizce, ipin ucunu kaçırmamakla birlikte oldukça oportünist bir konuşma yaptım: «Kendimi bir yahudi olarak hissediyorum ve bu beni doğruyu söylemeye zorunlu kılıyor.» Üç büyük gaf yaptım. Yine de salon alkışladı. Öğleden sonra bir şiddet karşıtı söz aldı: «İsrail ordusunda hizmet etmeyi reddediyorum,» (Tüm İsrail’de orduyla geniş ölçüde bir özdeşleşme vardır, o bir tür halk ordusudur) «tüm ordular gibi o da bir katiller ordusudur.» Ardından tabii ki büyük bir öfke kasırgası, benzersiz bir nefret kapladı ortalığı. Her yandan uğultular yükseliyordu. Hemen aşırı sağın sözcülerinden biri ayağa kalktı: «Şu üniversiteyi görüyor musunuz? Amerikalılar tarafından inşa edildi, bu kütüphaneyi Springer yaptırdı, silahlarımız Amerikan yapısı. Gerçek bu. Bunlar bizim müttefiklerimiz. Herkes safını seçmeli. Şu herif ve bu sabah dinlediğimiz kişi bizleri Auschwitz’deki akrabalarımızla aynı duruma sokmaya çalışıyorlar. Yalnızca iki seçenek var : Ya biz onların kökünü kazıyacağız, ya onlar bizim; bu lafla olmaz, birşeyler yapmak gerek, yarın ya da öbür gün değil, bugün!». Uğultular, alkışlar...

Birisi topallayarak kürsüye çıktı. Hemen sessizlik; Altı Gün Savaşları kahramanlarından birisi olduğunu söylediler bana. «Biliyorsunuz, dedi, savaştım. Evet, şiddet karşıtı arkadaş gibi ben de kendime aynı soruyu soruyorum. Anlamıyorum neden yaralandım, neden savaştım. Durum eskisiyle aynı.» Salonda sessizlik bozulmadı: Kimse bir savaş kahramanını ısılkılamazdı çünkü.

Ertesi gün Öğrenci Birliği başkanıyla pazarlık ettik. Henüz yolculuğumun masraflarını ödemişlerdi.

Bana şöyle dediler: «Eğer bizim davetlimiz olsaydım yolculuğunu öderdik, bu durumda seni getirenlere baş vurmak zorundasın.» Beni eski Kudüs şehrine götürmek istedi. Reddettim. Yolculuk masrafımı karşılamamışlardı çünkü.

Matzpen ile bir Arap kasabasına gittim. Edindiğim ilk izlenim Araplar'ın çoğunun Nasırcı olmasıydı. Onlara göre Araplar'a kimliklerini yeniden kazandıran Nasır, Filistinliler'e yardım ediyordu. Öğrencilerde savaşçı Filistinli kişiliğinden çok, bir Arap ruhu göze çarpıyordu. Kasabada beni ilk çarpan şey elektriğin olmamasıydı. Kasabanın merkezinde bir tane ve uzaklardaki kamplarda tek tük elektrik direkleri görülüyordu ama aralarında tel yoktu. Niçin diye sordum: Seçimlerden önce İsraililer'in direkleri diktiklerini, eğer oy kullanırlarsa telleri de gereceklerini vaadettiklerini söylediler. Kime oy verirlerse versinler, Arap Komünist Partisi'ne veya bir başkasına, umurlarında değildi. Onlar için önemli olan oy kullanmakla Araplar'ın İsrail'i tanımış olacağı ve böylece ırkçılık suçlamasından kurtulunabileceğiydi. Kasaba sakinleri oy kullanmışlar; o gün bugündür, altı ay sonra bile elektrik hâlâ yoktu. Kasabada Komünist Parti (Rakah) lokalinde gençlerle tartıştık. Tartışmada sık sık bir nokta öne çıkıyordu Niçin dünya çapında aşırı sol Nasır ve Arapları desteklemiyor? Burada da, Filistinli olma duygusundan çok Yahudiler'in ülkesinde ikinci sınıf insanlar olma duygusu ağır basıyordu.

Sonra Siah⁴ ile tanıştım. Biraz sol siyonist Bochorov'un konumundaydılar. İçlerinde bana sık sık şöyle diyen yaşlı Alman göçmenleriyle karşılaştım: «Sen, 45' te, ne yapabiliirdin ki? Almanya'da yaşayabilir miy-

4. Solcu siyonist örgüt.

din?» Ve İsrail devleti sözkonusu olduğunda onlara sorunun bu olmadığını söylemek çok zordu. Onlara göre İsrail devleti, bir daha asla yahudi oldukları için toplama kamplarına konulmamak demekti. İsrail devletinin ortaya çıkmasının mantıklı sonucunun Araplar'ı ve Filistinliler'i ezmek, onları köle haline getirmek olduğunu anlayabilecek durumda değillerdi. Tartışmalar da her seferinde, Avrupa aşırı solu üzerinde etkili olmak için beni ikna etmeyi yeterli görür bir halleri vardı.

Matzpen'in kitlesel toplantılarında genellikle otuz, kırk kişi olurmuş. Benim katıldığım da ise en az beşyüz kişi vardı, ama her görüşten, faşistler dahil. İki de bir toplantı onların bağırış çağrışılarıyla kesiliyordu. Soluk yüzlü bir adam ayağa kalktı ve toplama kampı numarasını göstererek şöyle dedi «Bu tavırlar bana 1933' de Berlin'de Hitlerci gençlerinkileri anımsattı.» Doğal olarak salondakiler onbeşe yakın faşisti dışarı çıkarttı.

Tüm bu sonuçsuz ve ihtirashlı tartışmaların atmosferi beni derinden sarsmıştı. Geçmiş ve şimdiki, tarihteki ve gelecekte meşruiyetler birbirine karşıtı. Dün nazizm, bugün İsrail devleti tarafından gaspedilen yaşam hakkı aslında kimse için varolmamıştı. Fazla dayanamadım. Daha uzun kalabilirdim, ama onbeş günün sonunda bitkin bir halde geri döndüm. Benim için tam bir ırkçılık ve seçkincilik kürü olmuştu. Örneğin Öğrenci Birliği başkanı bana, Arapların bir devleti çekip çevirme yeteneğinden yoksun olduklarını, çölü yeşillendirmeyi bilmediklerini iyice belleterek Kudüs'ü nasıl aldıklarını anlatıyordu. Biz ki, nazilerin üstün ırk ideolojisini kafamızda canlandırmakta zorluk çekiyorduk; gelin görün İsrail'de ne biçim yerleşmişti. Tüm gençlik kendini üstün ırk olarak görüyordu. İsrailliler ari üstün ırk olmuştu, Filistinliler ise başıboş yahudi. Bu beni öyle etkiledi ki artık konuşamaz oldum.

Az kalsın bu yolculuğun ikinci perdesini unutuyordum. Hareketimden önce bir gazeteci ziyaretim üzerine benimle bir röportaj yaptı. Onbeş gündür süren çatışmaların önemli noktalarını anlattım. Bana şunu söyledi :

— Bakın, Filistinliler çocuklarımızı öldürdü, tavrınızı belirlemelisiniz!

— Ben savaşa karşıyım! Barış istiyorum. İsraililer, Filistinliler'e Filistin'de bir halk olarak yaşama hakkı tanımadıkları sürece barış olmaz.

Bunun üzerine yine üsteledi

— Tavrı almalısınız! Çocukların öldürülmesine karşı mısınız, değil misiniz?

— Yanlış bir soruya yanıt vermem.

— Her şey bir yana, karşı mısınız, değil misiniz?

— Size savaşa karşı olduğumu söyledim, ama benim için ölen, ister elinde silah yirmi yaşındaki gençler, ister henüz eline silah almamış onüç yaşındaki çocuklar, isterse hastanedeki hastalar olsun hiçbir şey değişmez. Savaşa karşıyım ve bana göre savaşın tek çözümü sosyalizmdir. Yani kaçınılmaz olarak ister yahudi, ister Filistinli olsunlar çocukların öldürülmesi olayına karşıyım. İsraililer'in kamplara bomba yağdırıp çocukları ve kadınları öldürmelerine de karşıyım!

— Karşı mısınız, değil misiniz?

Sürüp gidiyordu, kendisine sorusunu yanıtladığımı belirttim. İsrar ediyordu :

— Yanıtlamanızı istiyorum!

Kızıyordu. Ses tonu yükseliyordu. Söylev çekmeye başladı. Benimle konuşan bir gazeteci olmaktan çıkmıştı artık, İsrail'in temsilcisiydi :

— Dinleyin beni yavrum, siz bir hiçten başka bir şey değilsiniz! Küçücüksünüz! Hiç savaşmadınız, ne-

den sözettığınızı bilmiyorsunuz ve her yerde barışın ne olduğundan söz etmek istiyorsunuz!

Ve ardından sertçe lafını kesip beni itti :

— Bir daha asla İsrail'e gelmeyin!

Durum isterik bir hal alıyordu. İnanılmaz bir şeydi : Kıytırık bir muhabir kendini tüm İsrail'in temsilcisi sanıyordu. Tüm ideoloji onda toplanmıştı. Engellenen başkaları olmasa suratıma yumruğunu indirecekti. İsrail radyosu ise söyleşiyi kırparak, şu şekilde yorumlarla yayınlamıştı: «Filistinli arkadaşlarının etkisi altındaki Cohn-Bendit yanıtlamayı reddetti...» Güler yüz operasyonu yürümediğinden «Filistinli» olup çıkmıştım... Gitme zamanı gelmişti.

Bu yolculuk bende bir kopuşa yol açtı. İsrail toplumunun aldatıcı karakterini, Matzpen'li dostların yollarda suratlarına tükürüldüğünü gördüğüm andan itibaren İsrailliler benim için zavallı bir halk olmaktan çıkmıştı. Güney Afrika idi orası. Irkçılık her yerde. Avrupalı yahudilerin Kuzey Afrikalı yahudilerle olan ilişkisi, yahudilerin Araplara karşı ırkçı tutumunu köken itibariyle içeriyor.

Ekim 73'deki Kippour Savaşı'ndan beri İsrail'de bir bunalım yaşanıyor ve yavaş yavaş bu sorunun siyonist bir çözümünün olmadığı ortaya çıkıyor. Bunu Filistinliler de çözemez. İsrailliler ilk kez korktular. Yenilginin olanaklı olduğunu yeni yeni görüyorlar. Bu bunalım uzun vadede savaş karşıtı bir hareketi doğuracak çünkü politikayla uğraşan gençler için Matzpen'le özdeşleşmek alabildiğine önemli bir şey olacak. Matzpen yahudilerin onuru. Yalnızca siyasal açıdan değil, bilinçleri, üst-benleri açısından da bu böyle. Bunu söylemek aptalca olabilir ama diyecek başka bir şey bulamıyorum. Ahlaki bir durum bu. Biz, dindar olmayan yahudiler şu çelişkiyi yaşıyoruz : **Yahudi sorunu toplumsal**

bir sorundur. Kendimizi 1945'e kadar ezilen bu azınlıkla özdeşleştiriyoruz. Aynı zamanda İsrail devletinin emperyalist olduğunu görüyoruz. Siyah Amerikalılar için Kara Panterler'de yer almak, bir kimlik edinmenin yoluydu. Yahudiler içinse aynı şey geçerli değil. Ailemin Almanya'yı terketmek zorunda kalmasını fazla umursamıyordum. Ancak Fransa'dan sınır dışı edildiğimde, *Minute* muhabirine şöyle bir yanıt vermiştim «Hepimiz Alman yahudileriyiz.» Ettiğim laf Fransa'daki birçok kişiden birşeyler aldığımı gösteriyor. Tabii De Gaulle'cü gösterilerde sık sık «Cohn-Bendit Dachau'ya»⁵ sloganı işitildi ya, neyse.

Sessiz sedasız

Şimdiye kadar çoklukla özgün kimliğimin izlerinden sözettim. Solcu olmamdan sonra kendimi yeni bir kimlik yaratmaya başlamıştım. Aslında insanın kimliği yer aldığı hareketin türüne bağlıdır. Solcu olmak sürekli olarak bireyin sorgulanmasını gerektirir. Yaşama tarzı, örgütsel yapılar, belli bir kollektif coşku beni, kendimi dönüştürmeye zorluyor. Otorite karşıtı bir kimliğe sahip olmak; her türlü normu yadsıma, gündelik yaşama —ve olabildiğince de siyasete— şenlik katmak için uğraşma anlamına gelir. Siyaset, çağdaş toplumlarda geleneksel siyaset olarak kaldıkça daha uzun süre marazi yönünü koruyacak demektir.

Peki, maruz kaldığımız baskıya nasıl katlanılabilir? Zor bir soru. Kendi hesabıma ben gündelik davranışlarıma oyunu sokmaya çalıştım. Nerdeyse makinalaştım artık. Örneğin lokantada şu numarayı yaparım hep: Tanımadığım müşterilerin tabağına yeşil salata yapra-

5. Ünlü toplama kampı. (çevirenin notu)

ğı koyarım; ya da araba kullanırken diğer sürücülerle yüksek sesle dalga geçerim. Zaman geçtikçe bunların hep gülünç olmadıklarını biliyorum, ama ne yapalım...

En büyük karakter özelliklerimden biri de, İbrani-
ce dendiği gibi «rutze» Hangi durumda olursa olsun,
ne düşündüğümü dobra dobra söylemek. Küçükken,
okulda hep küçük komik ve kibar rollerine çıkardım.
Hiç kötü adam olmadım. Böyle diyorum çünkü sonra-
ları Almanya'da haftalık *Spiegel*'in yöneticisi, Krahli⁶
öğrenci hareketinin kötü adamı ve dar kafalı olarak
tanımlarken, beni pırlanta olarak nitelemişti. Bu şu an-
lama geliyor: İçinde bulunduğum an ve duruma uygun
olarak bende hep, kendiliğinden tavır koyabilme konu-
sunda oportünist bir eğilim var. Bu 68 Mayıs'ınm he-
men ertesinde başıma bir yığın dert açtı, çünkü birlik-
te olduğum insanlarla bir türlü hiyerarşik ilişkiler ku-
ramaz olmuştum. Karakterimin en boktan yönü bu-
dur: Açık yüreklilik gibi bir şeyin insanların hoşuna
gittiğini biliyorsun, bunun sende olduğunu da biliyor-
sun ve bundan yararlanıyorsun. Narsisizmimden sözet-
memin nedeni, bunun siyasal açıdan tehlikeli olmasın-
dan. Evet yalnızca bir sözcü değilim, ama sözcülük iş-
levi bana toplumsal ve duygusal olarak kız ve erkek
arkadaşlarımla ilişkimde bir ayrıcalık sağlıyor. Bun-
dan, gösterişe kaçmadan nasıl sözedilebilir bilmiyo-
rum. Mayıs öncesinde kadınlar ve dostlarımla ilişkile-
rimde büyük zorlukların vardı. Mayıs'tan sonraysa çok
azaldı. Bu, bir birey için yaşanabilecek önemli bir deney.
Cinselliğin, kapitalist toplumdaki çözümsüz sorunlar-
dan biri olduğu bilindiğinde, benim bu ayrıcalığa ge-
reksinimim var. Ve hatta kimi zamanlar, kimi durum-
lar hakkında ahkam kesme cüretini gösteriyorsam, bu

6. Alman sol örgütü SDS'nin Frankfurt'taki kuramcısı.

duygusal ödölün bana layık görölmesindendir. Yine bu ayrıcalık —sevgi mi desem?— bugün konuşmama izin veriyor. Ama bir kitap canlı değildir, bu nedenle onu tekrar tekrar sorgulamak gerekir. Çünkü benim kendimi ifade biçimim, insanlarla ilişkim, kesinlikle o geleneksel kuramsal ilişkiye benzemiyor. Hiçbir zaman bir kuramcı olarak görölmedim ama yine de söyleyeceğim kuramsal bazı şeyler var. Bir şeye anında müdahale edecek güçte birisi olarak kabul edildim. Kitaba gelince, bunun tam zıddı.

Ben bir lider miyim? Yoksa önemli bir kişi? Bir otorite? Yanıtlamakta güçlük çekiyorum. Halen siyasal arenada sık sık lider rolü oynuyorum. Ama gündelik komün yaşamında, ben de ötekiler gibi bir arkadaşım. Hareketimizde siyasetle gündelik yaşamı birbirinden ayırmadığımız için, benim otorite olma özelliğim çok azalıyor. Toplumsal yaşantım ve hatta maddi varoluşum hareketin gücüne bağlı. Olabileceğim her şey onun sayesinde olacak ve o olmazsa ben artık bir hiç haline gelirim. Hareketle böylesine varoluşsal olarak içiçe geçmem nedeniyle kendimi hep onun doğru simgesi olarak görüyorum. Neredeyse hareket benim yeni üst-ben'im oluyor Bunun nedeni belki de şu: En ufak bir bağlantısı olmayan bir yahudi olarak o kadar acı çektim ki, bana yeni bir kimlik sağlayacak olan şeye bu kadar sıkı bağlanıyorum.

Şeflerden nefret ederim ama yine de şef olmaktan hıncırca bir zevk alırım. Genellikle toplantı ve mitinglerde, siyasal örgütlerin şeflerine pervasızca karşı çıkarken, karşı çıkanların şefi oluveririm. Yani ben bir «otorite karşıtı şef»im. Örgüt biçim ve yapılarını yadsıyan kendiliğinden ortam, aykırı şef işlevini gören bir yığın insan üretir. Ben onlardan biriyim. Bu şef rolü bana

değişimlere karşı bağışıklık kazandırır ve kimi şeylerin dışında tutar. Ben de, aksine, bizzat kendimi, hiyerarşideki yerimi sağlama almak amacıyla bazı şeylerin dışında tutarım. Ve çoğunlukla da bunun bilincinde değilimdir. Kendimi kavramada ben'siz solculuğun olmadığını biliyorum. «Politik yıldızlıktan» politika oluşturmaya... işte bu sürecin anlatmaya çalışacağım bir öyküsü var.

BİR ZAMANLAR

Paranın dışında, bu kitabı hazırlama gerekçelerimden biri de, kimi siyasal ve özel söylentileri sona erdirmek için belirli konuları yeniden ele almak istemem. Kardeşimle birlikte yazdığımız 68 Mayıs'ı ile ilgili ilk kitapta⁷ bizi biçimlendiren tüm düşünceleri dile getirmek istemiştik. Kitabın bazı kısımları dergilerde de yayınlanmıştı. Ama yeterince açık bir şekilde değil! Bu konuda ciddiyim. Mayıs'ı yaşadığım gibi betimleme cüretini gösteremedim. Bir insanın belirli fikirleri varsa ve eline bir kitap yazma fırsatı geçmişse, bu olanaktan SSCB, Komünist Partisi, anarşizm gibi konulardan söz etmek için yararlanmalı diye düşünüyordum. Ama yetersiz kaldı: Yalnızca kitapta üstünkörü sözü edilen kızıl saçlı küçük şişkonun —o zaman daha az şişkoydum— kişiliğinde değil, kitapta da üçkâğıtçı bir yan vardı. Olay biraz da matrak doğrusu. Benim davranış yöntemime karşıt olan 68 Mayıs'ıyla ilgili bir kitaptı bu. Farkın-

7. **Le Gauchisme, remède à la maladie sénile du communisme** (Goşizm Komünizmin Yaşlılık Hastalığının İlacı), Seuil Ekim 1968.

da mısınız? Radyoda konuşurken söylevimin tümü 17' deki Kronstadt üzerineydi! Şimdi yeniden 68 Mayıs'ından sözetmeye çalışacağım.

Aykırılığın aykırıları : Çılgınlar

Bizim —Nanterre'deki anarşist grup—, kapalı siyasal dünyayla —UNEF'in,⁸ bazı küçük grupların dünyası— ilişkimizi en iyi şekilde gözler önüne koyan bir sahneyi anımsıyorum. Nanterre'in bürokratik sorunlar nedeniyle temsil edilmediği ulusal bir UNEF toplantısıydı, yıl ise 1967.

Oraya bir dostumla gittim, çünkü bir yıl boyunca Nanterre'de faşistlerle dışediş kapışmalar olmuştu ve hep birlikte UNEF saflarında dövüşmüştük. Çok hoştu! UNEF'in bir toplantısının nasıl bir şey olduğunu kafanızda canlandırabilir misiniz, bilmiyorum. Bir delegé on dakika boyunca konuşuyor, ardından bir saat sessizlik. İnsanlar aralarında ne olduğunu anlamadığım şeyler tartışıyorlar. Sonra bir başkası onbeş dakika konuşuyor ve yine bir saat sessizlik. Gerçekten tam bir saat! Ve birden mırıltılar «Peninou söz alacak.» Tabii yine sessizlik. Geliyor, konuşuyor, ezberden birşeyler okuyor, yarım saat, kırkbeş dakika ve sonra, o kadar. Peşinden kimse tartışmıyor, oylamaya geçmek gerek —kim neyi destekliyor, filan. Söylevi önemliydi ama kimse birşey anlamamıştı— önemi, yalnızca bir eğilimi temsil etmesindendi. Gerçekten hiçbir şeyi temsil etmeyen kapalı bir dünyaydı bu. Tüm yapılanlar tek bir şeyi hedefliyordu, başkanlığı alabilecek bir güç ilişkisi yaratmak. Bu ortamda, kimsenin tanımadığı, sürüyle Fransızca hatası yapan birisi sivrililiyor ve şöyle diyor: «Konuşmak istiyorum.» Başkan ona soruyor: «Kimsin sen?»

8. Fransa Ulusal Öğrenci Dernekleri Ulusal Birliği. (ç.n.)

- Ben Nanterre'denim, konuşmak istiyorum.
- Senin söz hakkın yok, UNEF'ten değilsin.
- Bakın, Nanterre'de faşistlerle bir yıldır döğüşüyoruz, konuşmak istiyorum, söyleyecek şeylerim var.
- Hayır, söz hakkın yok.

Tamam, ilkinde, biraz utanmış bir halde yerime oturuyorum. Biri on dakika konuşuyor, ardından sessizlik. Gerçekten kimse bir şey söylemiyor. Dolayısıyla yeniden ayağa kalkıyorum

— Ama kimse konuşmadığına göre bir sorun yok demektir, konuşabilirim.

— Hayır, sen delege değilsin, söyleyeceğin bir şey yok.

Böyle iki saat sürdü. Sonra bir an (uzun süre o anı kolladım) ön tarafa gittim ve konuştum. Bağırabildiğimden mikrofona gerek yoktu. «Bütün anlattıklarınız baştan aşağı gülünç, bunlar öğrencileri ilgilendirmiyor. Öğrencilerin sorunlarını gündeme getirmek gerekir, neden dersleri artık istemiyorlar, neden başka yollardan bir eğitim istiyorlar.» dedim. O sırada, öğrencilerin gündelik yaşamın tüm düzeylerinde çektiklerini nasıl dile getirdiğimi bilmiyorum. Önemi yok : Herkes bana deliymişim gibi bakıyordu —bir hayhuydu ortalık— sözlerimi cinsel baskıyı protesto için üniversite kampüslerindeki binaların işgali önerisiyle tamamladım. Cinsel sorunların gündeme getirilmesinden söz ederken şaşkın bir sessizlik kapladı ortalığı, ama sözlerimi «Göreceksiniz, bir yıl içinde Nanterre'de binalar işgal edilecek ve eğer aynasızlar gelirse tüm fakülteyi işgal edeceğiz!» diye bitirdiğimde, herkes gülmekten patladı. Yıllardan 67 idi.

Nanterre'de bile anarşistler siyasal bir öncü olarak tanınmamışlardı. JCR⁹ gibi, hatta siyasal bir ereği olan

9. Devrimci Komünist Gençlik. Krivine gibi birçok lideri şu an LCR (Devrimci Komünist Birlik)'te yeralıyor.

UNEF gibi görülmiyorduk. Ya anlık tavırlarımızla tanınıyorduk, ya hiç. Başlangıçtaki güçlüğüümüz şunlardı Belirli hassas konulardan söz etmeye cüret ediyorduk. Ancak aykırılık içindeki aykırılardık, çünkü siyasal hareket, UNEF ve küçük grupçuklar bile üniversitede aykırı konumdaydılar Öğrencilerin çoğunluğu ne birlikteydi, ne de siyasal harekete karşı; onları pek ilgilendirmiyordu bunlar.

Yani kurulu bir siyasal yapı ve bunun içinde, etliye sütlüye dokunmayan bu siyasetçilerin siyasal dünyasını kıyasıya eleştiren aykırılar vardı. Bazen bu yapının içinde de yer alınıyordu ama sözlü ve pratik derslerde, bu siyasal yapıyı eleştiren öğrencilerin ihtiyaçlarına da sahip çıkılıyordu.

Çünkü biz, militanların aksine derslere giriyorduk. Bir şey öğrenmek için değil, ama tartışmak bizi oldukça yakından ilgilendiriyordu: 68'de sosyoloji derslerine takılmak tartışma açmanın bir yoluydu. Yaşantımız derslerde, koridorlarda, amfilerde konuşmakla geçiyordu. Bir kere bir hareket olmuştu —bir boykot; iki boykot— dört beş arkadaş orda olduğumuzdan, sayıyı tam anımsamıyorum, hareketin içinde bir tür öncü durumuna geçmiştik: Bir siyasal grup olarak bilinmiyorduk ama az çok belli düşünceleri olan öğrencilerdik. Derslerin başka türlü olması isteniyordu, bir tür baskıcı ilişkiden gına gelmişti, yer yer kışkırtmalara başvurarak, öğrencilerin başka türlü eğitim görmeyi isteme ihtiyacı kendiliğinden bir şekilde dile getiriliyordu -ben de içlerindeydim tabii.

Anarşist grubun *22 Mart Hareketi*'ne¹⁰ dönüşmesi-

-
10. 22 Mart 1968 gecesi, Vietnamla Dayanışma Komitesi militanlarının tutuklanmasını protesto için Nanterre Edebiyat Fakültesini işgal eden 142 öğrencinin başlattığı anarşist hareket. (ç.n.)

nin işareti kendimizi aykırılar olarak olumlamamızıdı. Bir yandan diyalogu sürdürürken, öte yandan kopmaya çalışıyorduk. Bu kopuşun silahı da kışkırtmaydı. Büyük basının çılgınlar diye adlandırdığı bizler, biraz da sitüasyonistlerin¹¹ etkisiyle, böyle bir ruh halinin peşindeydik. Rektör Grapin örneğini alalım ele. Bu saygın, toplama kampında kalmış, Cezayir savaşı karşıtı solcu adam, kişi olarak değil, rektör olduğu için bizim *kurbanımızdı*. Toplumsal rolünün mahkumu olduğundan, alaylara, kendi polisine dönüşen polisle yanıt verebiliyordu yalnızca. Çılgınlar siyasetin ve Üniversite sisteminin mekanizmalarını, onları kışkırtarak gözler önüne serdiler. Bir cümle, bir çizgi, bir afiş, bir eylem ve hop, baskı tüm kabasabalığını gözler önüne koyarak sallanıyor. Polisin alenen fakülteye müdahale etmesi ve bine yakın öğrencinin onbeş dakika içinde çılgınlara katılması için, siyasal afişlemenin dışında, fakültede görev yapan sivil polislerin resimlerinin bulunduğu afişleri asmak yeterliydi. 27 Ocak 1968'deydi bu...

Bir hareketin geliştiği anda en doğru ve olanaklı ilişki insanlarla dolaysız ilişki idi —Almanya'da SDS'i ya da 22 Mart'i güçlendiren ilişki. Nanterre'de birşeyler yaparken inandığım şeydu: Taktik bir ilişkiye girmemek. «İçerden öncü» terimini ise şu anlamda kullanıyorum: Belli bir stratejisi olan siyasal öncü değil de dövüşen insanların gereksinmelerini gerçekten dile getiren öncü. 22 Mart'ın gücü ve dolayısıyla benim sahip olabileceğim etki, anında doğru kararı vermektir. Örne-

11. 1957 yılında çeşitli Avrupalı avangart grupların birleşerek kurdukları uluslararası Sitüasyonistler, modern topluma ve onun bürokratik sahte karşıtlarına radikal bir eleştiri getirdiler. Yöntemleri Fransa'daki 68 ayaklanmasının gelişiminde etkili oldu. (ç.n.)

ğın «Geismar-Arafat» sloganı —*Proleter Sol*¹² tarafından, hapiste Maoculara birlikte açlık grevi yapan Alain Geismar'ı desteklemek amacıyla başlatılan kampanyada bir lidere bel bağlamak anlamına gelmesine karşın hiçbir taktiksel art niyet içermiyordu. Alain'in yaptıklarını mahkum etmek istemiyorum ama geri planda siyasal bir erek seziliyordu; birisi lanse edilmek isteniyordu. Bunun tersine, Nanterre'de bu iç öncüyle, dövüşen öğrenciler arasında, gereksinmeler temelinde bir birliktelik vardı. Zaten sürekli olarak gözönüne alınması gereken, bu birlikteliğin varolup olmadığını bilmektir. Herşeyin kendiliğinden oluştuğunu ya da bir grubun, içinden gelmediği bir ortama müdahale etmesiyle içerden öncü olabilme şansını kaçırdığını söylemek istemiyorum. Ancak eyleme ilgi duyan insanlarla grup ya da örgüt arasındaki ilişkinin, bu ilişki taktiksele dönüştüğü zaman yanlış bir hal aldığı da bilinen bir şey. Sanıyorum *22 Mart* ve Almanya'daki ev işgallerinin (kira ödemeyen göçmenler ve evleri işgal eden aykırırlar) gücünü en iyi bu açıklıyor. Hareket, işgal yapan insanların sayısına kıyasla azınlıkta ama olay gerçek bir sorun olarak algılanıyor —evlerde oturan insanlar çıkmamak ya da bir evi işgal eden gençler onu gençlik evine dönüştürmek istiyorlar. Bir hareketi etkili kılan işte budur. Neden Fransa'da yığınla işçi LIP'te¹³ yer aldı? Aynı şeyi yapacaklarından değil —otomobil üretenler bunu yapamaz—, arna ilk kez yerinde tavır alan bir hareket tarzı olduğu için.

Piaget, PSU'dan¹⁴ olduğu için değil, gerçek anla-

12. Alain Geismar'ın başını çektiği Maocu örgüt. 1968 Eylül'ünde UJCML'den ayrılanlar tarafından kuruldu. (ç.n.)

13. Özyönetimci Fransız işçi hareketi. (ç.n.)

14. Birleşik Sosyalist Parti : Özyönetimci ve radikal bir parti. Sosyalist Parti'ye geçen militanları yüzünden etkisi giderek azaldı. (ç.n.)

mıyla LIP saflarında yer aldığından, bu kavgayı gerçekten LIP için, kimsenin işten atılmaması için yürüttüğünden bir öncüydü. Halbuki bir örgüt greve gitmek istiyorsa şöyle düşünüyor Grevin amacının canı cehennem; önemli olan insanların devrim yapmayı ya da sola oy vermeyi öğrenmeleri. Ücretlerdeki 1000 liralık artışın canı cehennem, çünkü bizi ilgilendiren ücretin toptan kalkması ya da Mitterand'ın başkan olmasıdır. İnsanlarla kurulan böylesi taktiksel ilişkiler gerçek, devrimci bir hareketin ortaya çıkmasına yolaçamaz.

Bernstein

Nanterre'deyken bir grubun içindeydim ve Nanterre'deki anarşist grubun militanlarından biri olarak görölüyordum. Önceden, bizim fakülte'deki aşırı sol örgütler insanların gereksinimlerini dile getirmek için toplanma girişimi başlatmışlardı ve ben ortayolcu bir çizgi izliyordum. Açıklayayım. Benim ortayolculuğum bir hareketteki değişik, çelişkili çizgileri birleştirmeye çalışmaktır. Örneğin kimi anarşist arkadaşlar şöyle düşünüyorlardı «Öğrenciler bizleri ilgilendirmeyen küçük burjuvalardır; bizi ilgilendiren öğrenci hareketinin içindeki, onla yetinmeyen, hareketi belli bir şiddet ve tümenden kopuş aşamasına yöneltmek için sıkı bir yol izleyen azınlıktır.» Üniversiteyi dönüştürmek onları ırgalamıyordu. Halbuki ben tümenden kopuş eğilimi ile radikal reformculuk arasında bir yerdeydim (yani üniversite üzerine söylemi sürdürmek) ve hareketin gücünün de bu olduğuna inanıyordum.

Tüm öğrenci hareketinin ikili özelliğini iyice kavramak gerek. Talepler genellikle üniversitenin kökten reddedilmesi yoluyla —kahrolsun burjuva eğitimi, toplumsal ve entellektüel uyutmaca!— öğretim biçim ve

içeriklerinin eleştirisi çizgisiyle, değişik bir bilme gereksinimini de dile getiren —eleştirel üniversite, aktif boykot, tartışmalar, çalışma grupları— pratik reformculuk çizgisi arasında gidip gelir. Konuşmanın özgür olduğu, toplum eleştirisinin dışavurulabildiği ve yaşayabildiği bir zemin bulmak, öğrenci hareketinin hedefi budur. Radikal, hatta uzlaşmaz muhalefeti, sistemle ve gerçek, pratik değişim gereksinimiyle aynı hareket içinde biraraya getirmek. Hareketin etkinliği bu hassas birliğin başarısına bağlıdır.

Politik bir düzeyde, Rudi Dutschke'e¹⁵ suikast girişiminin ardından olduğu gibi, bu az buçuk naif ortayolcu tavır, tüm siyasi örgütlerin (Troçkist, Mao'cu, vd.) eyleme katılmalarının gerektiğini söylemekteydi. Rudi olayında tüm örgütler protesto gösterisi yapmak istiyordu ancak ortak protesto yapmaktan acizdiler. Herkesin katılacağı bir gösterinin çağrısını biz —*22 Mart hareketi*— yaptık ve orada örgütlerin yaptığı üçkağıdı iyice algıladım; benden yararlandılar, insiyatifimin ardına gizlendiler.

Aynı sorunla 68 Mayıs'ında sık sık karşılaştım. Siyasal olarak pek ciddiye alınmıyordum; söylediklerim çok önemli değildi. Ama siyasal gruplar, içinde tanınan insanlar olduğu için *22 Mart Hareketi*'nin ve diğer bir deyişle benim etkimden yararlanma eğilimindeydiler.

Nanterre'den Paris'e geçişi yaşamam da biraz böyle bir şeydi. Herkes Nanterre'de bir şeyler olduğunun farkına varmıştı. .. (Lefèbvre,¹⁶ «*Nanterre'in zirveye başkını*» demişti). Hareketi ilerletmek isteyenlerin Nanterre'de neler olup bittiğini öğrenmeye çalışmalarını gereki-

15. 68'lerin ünlü Alman Troçkist gençlik lideri. (ç.n.)

16. Henri Lefèbvre, Fransız düşünür. (ç.n.)

yordu. Böylece UNEF'in yaşlıları MAU'ya¹⁷ katılmak yerine BAPU'yu kurarak ikinci bir gençlik yaratmaya kalktılar; önsezisi biraz güçlü olan JCR (Troçkist) 22 Mart Hareketi içinde yer alıyordu, öte yandan bunu reddeden UJCML¹⁸ (Maocu), delegelerini yani casuslarını yol-luyordu.

İlk tutuklanmalar : «Auschwitz'de gebermemiş olman ne kötü!»

Beni sabahın yedisinde konuşmak için *France-Inter* radyosuna çağırılmışlardı ve iki kişi birlikte gitmeye karar vermiştik. Henüz basının gözdesi değildim ama Missoffe olayı¹⁹ nedeniyle «elebaşı» olarak niteleniyordum. Programı hazırlayan herif gelmememden ürküyordu. Bana tam bir saat ayırmıştı! Ona «Yüreğinizi rahat tutun, saat yedide geleceğim» demiştim. Saat yedide program başlıyor, ben yoktum. Herif «anarşistler

-
17. MAU Üniversite Mücadelesi Hareketi. BAPU: Üniversitelere Psikolojik Yardım Büroları. 60'lı yıllarda, MNEF (Öğrenci Sosyal Güvenlik Kurumu) yardımıyla UNEF yöneticileri tarafından kurulmuştu.
 18. FKP'nin Mitterrand'a destek vermesi nedeniyle ayrılan Maocuların 1966'da kurduğu örgüt. 68'de Renault'da polisle çatıştılar. Daha sonra Proleter Sol'u örgütlediler. (ç.n.)
 19. 8 Ocak günü öğleden sonra, Gençlik Bakanı Missoffe'un havuzun açılışına geleceğini öğrendiğimizde kantindeydik. Missoffe'u herkes gençlik üzerine hazırladığı tatsız, tuzsuz programla tanıyordu. Gitmeyi kararlaştırdık. Programında gençlerin cinsel sorunlarından neden söz etmediğini sordum kendisine. Bir yıl boyunca Nanterre'de propagandamızı hep cinsel sorunlar üzerine kurmuştuk. Cinsel sorunlarım olduğunda üç kez havuza girip çıkmamı öğütledi bana. Tartışmayı kesmeye ve bu tavrıyla böbürlenmeye yönelik bir tutum içindeydi. Ardından hakkımda disiplin kovuşturması açıldı ama bereket kısa sürdü.

hep geç kalır. Çok olağan» diyor. Biraz müzik. Yine yokum. «Anarşistlerin hiçbir şeyi ciddiye almamaları olağan, işte size Nanterre'deki hareketin ne olduğuna dair güzel bir gösterge.» Yarım saat sonra çılgına dönüyor ve bana cepheden saldırıyor: «Yaptıkları çok iğrenç, siz sayın dinleyiciler, görüyorsunuz sizi nasıl aldatıyorlar!» Bizse tam saatinde yola koyulmuştuk ama tam kapıdan çıkarken birileri yakamıza yapıştı. Kendimizi bir arabada yola koyulmuş buluyoruz ve herifin biri kimliğini çıkartıp «Polis» diyor. İki, üç kez karakol değiştirdik. Her seferinde Paris'in daha uzağına, en uç banliyöye doğru. Neden böyle turladığımızı sorduğumda şöyle diyorlar: «Arkadaşlarınız karakola saldırmayı göze alabilirler.» Ta başından aynasızlar bir isyanı olanaklı görüyorlarmış. Nanterre'de bir faşistin tartaklanıp, ölümle tehdit edilmesini örgütlemekten suçlanıyordum. Puteaux'da bir komiser beni sorguladı. Saat onbire doğru —o ana kadar herşey gizlice yapılmıştı— bir aynasız *France-Soir*'a haber veriyor «Çılgınların elebaşısı polis tarafından tutuklandı. Açıkçası haberi basına sızdırdılar, bu iş iyi para getiriyor anlaşılan, sonra da aralarında kırışıyorlardır!

22 Mart'ın ilk bülteni yüzünden de suçlandım. İşgalden sonra Nanterre'de idare binasının ahşap kapısının yerine demir bir kapı koymuşlardı o zamanlar. Bu nedenle bültene şöyle yazılmıştı: «Demir kapılara karşı molotof kokteyli kullanın» ve kokteylin tarifi verilmişti. Aynasızlar sorumluları arıyordu. Evde benim kullandığım iki odada arama yaptılar —evde annem de kalıyordu. Evin önünde, ellerim kelepçeliyken kardeşimin yakın bir arkadaşıyla karşılaştım ve böylelikle haber iletebildim; ona kardeşim Gaby'ye telefon etmesini söylemiştim. Eve çıkınca her yanı altüst ettiler. Etraf öyle karışmıştı ki işin içinden çıkamıyorlardı. Tele-

fon çalınca yanıtlamamı engellediler. Kardeşim olaydan haberdar olduğu için telefonun sesi kesilmiyordu.

Sonra işler daha da ciddileşti. Quai des Orfevres'deki infaz masasına götürülüp genç biri tarafından sorguya çekildim: «Bakın Bay Cohn-Bendit, benim gerçekten sizle bir alıp veremediğim yok, ama bazı şeylerin iyice aydınlanması gerek...» Görünürde herif benimle uğraşmıyordu ama yıldırım için de elinden geleni yaptı. Neyse ciddi bir şey değil, bu aldatmacaya kanmadım. Sanıyorum dayak yiyen faşistle beni yüzleştirmişlerdi ve müfettiş sürekli olarak bir sorgu yargıcıyla telefonda konuşuyordu. Giderek sinirleniyordu çünkü UNEF, arkadaşların müdahalesiyle onları çok şaşırtan oldukça sert bir açıklama yapmıştı. Ayrıca olaya, sınır dışı edilme girişimime karşı çıkış yapan, UNEF'in sol DeGaullecü, hristiyan avukatı Sarda da müdahale etmişti. Öğrenci örgütleri o zamana kadar bizi ciddiye almadıkları için aynasızlar Nanterre çığnılarının yalıtılmış olacakları üzerine kurmuşlardı hesaplarını: Sauvageot²⁰ Nanterre'i önemsemiyordu ki! Kısacası, akşam büyük bir ortak gösteri yapılacak olmalıydı ki aynasızlar beni bundan hemen önce salıverdiler (haber almış olmalıydılar). Serbest bırakıldıktan sonra bayağı şaşırdım: Herkes gösterideydi, kardeşim Saint - Nazaire'den gelmişti. İşte o gün, büyük basın Kızıl Dany adını ortaya attı. Benim anarşist olduğumu söylediler...

Nanterre ikinci kez kapatılınca, Sorbonne'a müdahale etmek için Quartier'ye geldik. Orda toptopu en çok 600 kişiyle matrak bir miting yaptık, yine de diğerleri telâşa kapıldılar: Nanterre'in etkisini işte orada anladım. Kesinlikle Sorbonne'un işgal edilmesinden ürkü-

20. 68 Mayıs'ının Cohn-Bendit ve Geismar ile birlikte en ünlü gençlik liderlerinden. (ç.n.)

yorlardı; çünkü bir yer bize yasak edildiğinde orayı hemen işgal ediyorduk! Bu yüzden 3 Mayıs'da hepimizi tutukladılar. İpin ucunu iyice kaçırmıştık: Öyle çıldırmıştık ki damlardan kaçınayı düşünüyorduk. Bu arada görüşmeler sürüyordu ve 600 kişinin tümü tutuklandı.

Karakolda iki kişi kenara çekildi: Rousset ve ben. Biz Beaujon'a gitmedik. Karakolda atmosfer ağırlaşıyor, aynasızlar gittikçe kızıyordu: Galiba dışarda bir şeyler oluyordu.²¹ Sabah ikiye doğru kafam atmaya başladı. Bir aynasız önümde dikildi ve şöyle dedi: «Moruk, cezanı çekeceksin. Akrabalarının birlikte Auschwitz'de gebermemiş olman ne kötü çünkü bugün kimse öyle bir şey yapamaz.» Belalı polislerin de olabileceğini anlamaya başlamıştım. Bir başka aynasız geldi ve bir arkadaşlarının öldüğünü söyledi «Göze göz, dişe diş.» Bütün gece boyunca bir polisin kafasına kaldırım taşı yiyerek öldüğünü söyleyerek karakolda büyük partırtı kopardılar. Ne zaman birşey isteyecek olsam, yiyeceğim yumrukları göze almam gerekiyordu.

Sabahın beşi ya da altısında geçen hafta beni sorgulayan aynasıza yine denk düştüm ve şunu söyledi «İsyanlardan siz sorumlusunuz ve cezanızı çekeceksiniz.» Onu şöyle yanıtladım: «Çok gülünçsünüz, isyanlar benim tutuklanmamdan sonra başladı. Söyledikleriniz

21. 3 Mayıs'ta, 27 Ocak'ta Nanterre'de olanlar, Sorbonne'da yaşandı. Polisin üniversiteye girmesi binlerce öğrenciyi ayağa kaldırmaya yetmişti. Tüm militanlar tutuklu olmasına karşın hareket kendiliğinden başladı. Göstericilerin saldırganlığı ve hareketliliği polisi şaşkına çevirmişti; asayiş sağlamaları saatlerini aldı.

Birçok gösterici hafta sonunu cezaevinde geçirmeye mahkum oldu. Tutuklularla dayanışma şevki, Sorbonne'u kurtarma şevki kadar güçlüydü.

gerçekten çok saçma.» Sonuçta, beni sabahın köründe tek laf etmeden saldılar. Ama o gece, karakolda çok çok korktum.

Nanterre'de *22 Mart*'ın sözcüsüydim, hoştı ama ben yine de grubun sıradan bir üyesiydim. Ne zaman ki Quartier Latin'e gelen *22 Mart* bilinçli bir şekilde *sorumluluklarını üstlenmekten çekindi* —yani yapısını yeni duruma göre ayarlayamadı—, siyasal değil ama pratik bir kopma oldu; giderek gruptan uzaklaşmaya başladım. Gruba hep takılıyordum ama, sezgilerimle iletişim araçlarını kullanarak bazı haberlerin çıkmasıyla uğraşmaya başladım. Benim yaptığım bilgili bir şekilde birlikte de yapılabilirdi ve böylece daha denetimli olurdu. Gitgide iletişim araçlarından yararlanabileceğimi farkediyordum. Kendimi hareketin sözcüsü olarak görüyordum ama gün geçtikçe beni ona bağlayan şey zayıflıyordu: Önsezilerimi harekete geçirmeye başladım. Temsilci olarak saptanmam somut olarak hiçbir zaman gündeme gelmemişti.

Bir keresinde *Paris-Match* Nanterre'de bir haber yapmak istedi. Tartışıldı ve para yüzünden kabul edildi. İş hemen ayarlandı ve benim üstüme kaldı. Bense aslına bakarsanız kendimi *Paris-Match*'ın ellerine teslim ettim: Şaşaalı, starlık üzerine bir şeydi; ve ben artık onlarla birlikte olmadığımndan, denetim ortadan kalktığından bütün bunları görebilecek durumda değildim.

Mayıs'ın sonuna kadar kişiliğim tümüyle uçup gitti. Bu ileriye doğru bir uçuştı ve gitgide geniş bir yasahtıya dönüşüyordu. *22 Mart* yine vardı ama ben bağımsız bir kişilik oluvermişim. JCR gibi örgütler bunu kullanıyordu: Onların bir hareketi kazanma taktikleri

ilk önce önde gelen isimlerini kazanmaya çalışmaktı. Troçkistlerin liderlerinden Mandel, barikatların arifesinde JCR'nin toplantısında beni Che Guevara ile kıyaslıyordu: «Bir devrimcinin vatani yoktur». Saçma! Ve ben orda büyük etki uyandıran bir söylev verdim, aslına bakarsanız önemli bir şey söylememiştim. UJ'li Maocuların sekterliği üzerine bir söylevdi bu «Eğer Troçkistler, Maocular ve ninem yola çıkarsa, hep birlikte oluruz, yoksa alır başlarını giderler. Herkesle diyalogu kabul ediyorum ama boş sözlerle karnımız tok, biz demokrasiyi sokağa çıkarmak istiyoruz. *22 Mart Hareketimiz* hegemonyalara karşıdır.» İşte ortayolcu söylem; gruplararası tartışmayı aşırı sol düzleme çekmek. Şu varsayımdan hareket etmeli: *Aşırı sol yalnızca tüm olarak varolur, ve bu bütüncül bir güçtür. Örgütlerin birlikteliği toplamlarından daha önemlidir.* İnsanların coşkuyla bekledikleri de buydu zaten. Nanterre'den ne kadar uzaklaşırsa, *22 Mart* ile Dany o kadar özdeşleşiyordu. Nanterre'de insanlar ben olmadan da *22 Mart*'ı tanırlarken diğer yerlerde böyle değildi. *22 Mart*'ın siyasal gücünü de kullandım. Neden? Bu sözcülük, yıldızlık durumu hoşuma gittiğinden kuşkusuz. Narsist, oyuncu yönüme denk düşüyordu bu. Öte yandan ben kendimi bütünüyle *22 Mart*'la özdeş tutuyordum. Gerçekten bu grubu temsil ettiğimi düşünüyordum. 3 Mayıs'tan sonra, örgütlerin hareketi kendilerine katma yolundaki girişimleri tümüyle ortaya çıkınca arkadaşlar beni derinlemesine işin içine sokuyorlardı. Örneğin ne zaman bir basın toplantısı olsa ordaydım, böylelikle UNEF'le olduğu kadar benimle de söyleşi yapıldı. Ancak *22 Mart Hareketi*'nin beni basının önüne sürdüğü sıralarda, Sorbonne'un avlusunda tutuklanmamızdan ve üniversite disiplin kurulu önüne çıkmamızdan sonraki büyük gösterilerin hiçbirine katılmadım. Bunu **22'**

de kararlaştırmıştık, çünkü aynasızların beni enselemesi halinde başıma bir yığın bela alacağım konusunda söylentiler dolaşıyordu. Ve tüm gösterilerin, özellikle baştakilerin enselenmeyle bitme olasılığı yüksekti. 22'den uzaklaşma nedenlerimden biri de şu: SNE.Sup.²² bürosunda oturuyordum hep. Artık, canlılığımı yitiriyordum ve tüm bunlar beni bürokratlaştırıyordu. Champ-Elysées gösterisi sırasında aklımı kaçıracaktım çünkü orda değildim: Halbuki gösteriler benim en çok sevdiğim şeylerdir. O gösteride anarşistler Zafer Anıtı'nın bayrağına işemek istemiş, Troçkistler tarafından engellenmişlerdi. Champs-Elysées'nin üç renkli bayrakları teker teker indirilmiş ve yerlerine kızıl bayraklar konulmuştu, —daha sonra sınırışı edilmemin gerekçesi de bu oldu ya. Çünkü Amsterdam'da iken şu açıklamayı yapmıştım: «Fransız bayrağı yırtılmak ve yerini kızıl bayrağa bırakmak için yapılmıştır.» Zafer Anıtı'na gelince, göstericiler artık nereye gideceklerini bilmiyorlardı: Quartier Latin'e doğru geri döndüler. Orda işte o dönem SNE'nin sekreteri olan Geismar vardı. Üstelik harikaydı. Valilik Quartier Latin'e çıkmayı yasaklamıştı. Vali aynasızlara telefon edip şöyle dedi: «Bırakın Quartier Latin'e girsinler, yoksa katliam çıkacak. Adamlar ısrar ediyor, filan.» Büyük bir blöf yapmıştı. Bununla birlikte blöfü tutmadı, az polis vardı. Meydanda fazla kalmadım ve gittim. Bunu şundan anlatıyorum, o akşam bana çok koymuştu. O kadar insan vardı ve ben ordayken hiçbir şey olmadı. Yolda Roland Castro'ya rasladım— o da gösterilere gidemiyordu: Örgütü UJ istemiyordu... «Suss» yaptı bana ve tekrarlayıp durdu: «İnanılmaz bir şey şu olanlar, inanılmaz.» Görmeye gelmişti, o da!

22. Ulusal Öğretim Üyeleri Sendikası (ç.n.)

Banko yapmak

3 Mayıs'ta Sorbonne'da toplanan militanların polise gözaltına alınmasından ve göstericilerin haftasonu boyunca içerde tutulmasından sonra hareket aşırı bir hızla genelleşti. 22 Mart hareketinin, yedi Nanterre öğrencisinin —ben dahil— üniversite disiplin kuruluna Sorbonne'u kuşatma suçuyla çıkartılmasıyla devlet tarafından yıldırılmak istenmesi geniş tepki uyandırdı —hem bizi destekliyor, hem de aynı gün olacak doçentlik sınavına karşı koyuyorlardı. Yıldırma manevrası daha büyük çaplı bir kumar için güç gösterisine dönüştü: Hoşnutsuzluk ya kapsamılaştırılarak dile getirilecekti ya da boyun eğilecekti.

3 Mayıs Cuma günü 3000 gösterici vardı. Pazartesi saat 9'da 5000 ve nihayet öğleden sonra onbinlerce. Sallı —Zafer Anıtı gösterisi dışında— 50.000'den fazla. Hareket kendini sokakta kanıtlamıştı ama talepleri henüz dile getirilmemişti. Ortak özlemlerin oluşmaya başladığı bir dönemdi bu. Böylelikle, aşırı sol siyasal gruplar arasında Parislilerin sempatisinden —dolayısıyla iktidarın yalıtılmış durumundan— yararlanarak, CGT'yi²³ eylem birliğine çağırarak, hareketin politik istikrarını ve kazanımların biraraya getirilmesini sağlayacak bir anlaşma girişimi ortaya çıktı. Sol borsada tüm hisse sahipleri oyuna katıldılar. Herhangi bir «grupçuğa» sahip olmayan bizler yalnızca ortaya sürülen parayı yükseltmekte daha özgürdük. 8 Mayıs Çarşamba'yı anımsıyorum; sabah radyoda Geismar şu açıklamayı yapmıştı: «Bugün Sorbonne'u ele geçiriyoruz.» Aynasızlarla karşılaşınca, Chisseray ve Troçkistler şu söylevi çektiler: «Yoldaşlar gelecek günler güzel olacak çünkü yarınlar

23. Genel İşçi Konfederasyonu. 1895'de kuruldu. FKP eğilimli. 1975'de 2 500 000 üyesi vardı. (ç.n.)

bizim». Tabii bu söylev gösteriyi dağıtmak içindi. Ben o sırada BBC'nin bir programı için televizyondaydım. Geri döndüğümde, sokakta ağlayan yığınlarca insan gördüm. Tutuklamalar olduğunu sandım. Ama hayır, UNEF «herkes evine dönsün» demişti ve insanlar cin çarpmışa dönmüştü. Geismar, Sauvageot ve tümü aralarında fikir birliğine varmıştı.

Akşam Geismar *22 Mart*'ın toplantısına geldi; özeleştiri verdi, o da ağladı. Çatışma gerektiğinde, bundan kaçılmayacaktı. Böyle bir karar verildi, çünkü insanlar statükoyu aşmak için bir güç gösterisi istiyorlardı. *22 Mart*'ın 8 Mayıs gecesindeki bu genel toplantısı kanımca hareket için bir dönüm noktası oldu. Sonunda üstlenilecek görevi kavramakla, *22 Mart* hareket nezdindeki sorumluluklarını kabullendi. Savunulacak acil siyasal hedefimiz yoktu ama kazanılacak bir bahis vardı. Hareketin özerkliğinin gücü. Bir yandan kilitlenmiş dilleri serbest bırakmak, yani eylem ve tartışma toplantıları komitelerinin oluşmasını çabalamak; öte yandan her yerde hareketin şu sloganını öne çıkarmak: *Yoldaşlarımızı ve Sorbonne'u kurtaralım*. Alain Geismar'ın özeleştirisini her türlü uzlaşmanın reddini simgeliyordu. Bu toplantının tansiyonunu açıklayabilmek benim için çok zor. Fiziksel olarak tükenmenin eşiğindeki bizler psikolojik olarak oynadığımız kumarın heyecanına kapılmıştık: Hareketin bürokratik yönetimini sona erdirmek. Toplantı sabahın köründe bitti ve saat 8'den itibaren ben SNE bürosunda oturdum. Orda da ortak bir toplantı yapıldı. Baştan kozlarımızı ortaya serdim: Cuma öğleden sonra Denfert'de gösteri. Bildirler önceden basılmıştı (blöf) ve basın toplantısı yapılacağı duyurulmuştu. Ya blöfümüzü göreceklardı ya da oyunu bırakacaktık. Geismar evet dedi, Sauvageot ikircikliydi, CLER (Lambert eğilimli Troçkistler) karşıydı, JCR

(Franck eğilimli Troçkistler) destekliyordu, UJCML (Stalin eğilimli Maocular) yoktu, kızıl banliyöde olma-
lıydılar.

Cuma günkü gösterinin hazırlıklarına koşut olarak, tartışmaların sayısının artırılmasının yollarını aradık. JCR, Mutualite'deki perşembe toplantısının hareketin toplantısına dönüşmesini kabul etti. Gücümüz, bu tartışmaları teşvik etmemizden ve sol, açık bir «Oeffentlichkeit» m —kamuoyu— doğmasından geliyordu. Çoğu zaman bu yalnızca gazeteler tarafından gerçekleştiriliyordu... 9 Mayıs Perşembe gününü anımsıyorum : Sorbonne kuşatılmıştı, dörtüze yakın kişi Saint-Michel bulvarında aynasızların önünde toplanmıştı. Ne yapılabileceği bilinmiyordu. Yanlarına gittim ve tartışmaya koyulduk : Sorbonne niye kapalıydı, Sorbonne'un öğrenciler arasındaki tüm siyasal tartışmalar için açık tutulması gerekiyordu... Birden Aragon geliyor. Meşhur hikâye... —barikatlardan önceydi. Yeni- Lenincilerle siyasal tartışma. Aragon'a karşı sert çıkışlar oldu, ancak Troçkist ve Marksist-Leninstlerin *Komünist Parti*'ye karşı çıktıkları tarzda. Aragon'a saldırmıyorlardı —K. P.'ye saldıran kendi örgütleriydi halbuki. «Niçin ihanet ettiniz? Niçin bizi desteklemiyorsunuz? filan». Yanlış olan, Aragon'u kişi olarak konuşturmamaktı, yani KP'nin yaptığıнын aynısı yapıldı. Aragon'a ben şöyle dedim : «Eğer bizi olumluyorsan, burda kitlenin önünde, bizi kışkırtıcı olarak niteleyen *L'Humanite*²⁴yle aynı görüşte olmadığını söylemelisin.» Bu andan itibaren tartışma herkesin ilgisini çekti.

Sonra KP üzerine bir tartışma çıktı. Neden KP bu aşamada böylesi bir siyaset izliyordu? Yakın zamanda yaşadıklarının ardından, ordaki öğrencilerin çoğunluğu

KP üzerine konuşmak zorunluluğu duyuyordu. Geçmişten örnekler aransaydı, herhangi bir tahlilin bir diğerinden daha iyi olduğunun kanıtlanması gibi bir şey sözkonusu olmayacaktı artık. Herhangi bir şeyin kanıtlanması istenmiyordu. Hareketin içindeki siyasal örgütlerin ilişkilerinin doğru mu yanlış mı olduğu da burada yatıyor. Devrimci bir örgüt kendi siyasal tahlili olduğundan değil de, bu tahlilin varlığını sürdürmesi için sorunları artık kavrayamaması nedeniyle eleştirilebilir. Sokakta insanların Aragon'la otoriter bir ilişkisi vardı, insanların yalnızca KP Merkez Komite üyelerinden biriyle değil, bizzat kendisiyle de, edebiyatçı Aragon'la da bir sorunları vardı...

Öğrenci hareketi sırasında kendini daha önce gösteren ayrılık, siyasetle olan bu çok farklı ilişkiler —küçük grupların ve *22 Mart Hareketi*'nin eğilimleri— burada da ortaya çıkıyordu. 10 Mayıs Cuma günkü gösteride, özellikle kalabalığın başında, ellerimizde pankartlarla yürümeyi kararlaştırmıştık. 1 Mayıs'tan beri ilk kez olacaktı bu. Kalabalıkların önünde yürümeyi tekellerine alan grupçuklar gösterilerin denetimini —hatta Çarşamba günü olduğu gibi dağıtılmasını— ellerine geçiriyorlardı. Elimizden geleni yapacaktık. Denfert'de alanda 20 bin kişi vardı ve elimde bir megafonla arslan heykelinin üzerine oturan ben, 20 bin kişiyle tartışmak mümkünmüş gibi, izlenecek yolu tartışmayı öneriyordum! Tutuklu arkadaşların olduğu Sante Hapishanesinin önünden geçmek isteniyordu. Slogan atmama kararına varılmıştı ve tabii ki UNEF bir slogan dayatmaya kalkışmıştı. Saint-Germain ve Saint-Michel bulvarları kavşağında elimde megafon bir bankın üzerine çıktım: «Slogan yok. Herkes sorumluluğunu bilsin. Siz sloganın tâ kendisisiniz.» İnsanlar gerçekten afallamıştı! Sorbonne'da bir şeyler olacağını tahmin ediyorlardı. Ve bili-

nen barikat hikayesi oldu... Birdenbire, gösterinin içinde başlıbaşına bir örgüt haline gelmiştim.

Artık örgütler kalmamıştı : *22 Mart* da, örgüt olarak durumu üstlenme yeteneğine sahip değildi. Birçok bireysel inisiyatif sözkonusuydu. İnsanlar barikatlar oluşturmaya başladılar ve ben aniden önerimi ortaya attım: «*Aynasızlar çembere alınacak*». Gösteriye katılan UEC (1 000 kişi) bu çocuklukları protesto ederek çekip gitti. Herkes, bilmeden akla ne gelirse yapıyordu. Gay-Lussac sokağında birbiri peşisıra on barikat vardı! Bunun en ufak askeri bir önemi yoktu: Barikat yapmak isteniyordu, o kadar...

Oldukça garip bir eşgüdüm rolü üstlenmiştim İnsanlar gelip soruyordu «Ne yapıyoruz?» Elinde bir planla bir arkadaş geldi: «Şurada, şurada, barikatlar var». Şöyle karşılık verdim «Arkadan sızabilirler, özellikle ona dikkat edin.» Ve çoğunlukla aynasızların hemen önündeki, Sorbonne civarındaki barikatlara gidiyor ve tartışıyordum. Le Goff sokağında, genellikle Saint-Denis'den liseli finolar vardı ve saldırmak istiyorlardı. Kendilerini sakinleştirmek için sık sık yanlarına gidiyordum çünkü kırıp dökme olayına içtenlikle karşıydım.

İki eğilim vardı, polisi önemsemeyenler ve diğerleri. Ben, Sorbonne'a saldırılmasına karşıydım. Samimi söylüyorum, çok korkuyordum. Giderek de korkum tırmanıyordu. Bana göre, polisleri çembere almak yalnızca bir güç kanıtlaması, Sorbonne'a hapsolmuş, çevrelerini sardığımız aynasızların gülünçlüğüyle dalga geçmekti kızılderilicilik oynamaktı! Tüm gece boyunca megafonu bir an bile bırakmadım, tartıştım. Barikattan barikata gidiyor —bir saate mal oluyordu bu— ve insanlara şöyle diyordum: «İki barikat arasında 200 kişiden fazla olmamaya özen gösterin, yoksa aynasızların saldırma

durumunda katliam olur.» Bir barikatın tepesine çıkmak ise çok zaman alıyordu. Aynasızlar epey uğraştılar. Benim rolüm yol göstermek, artı insanları sakinleştirmekti. Tâ başından beri halkla ilişkiler çok iyiydi: İnsanlar hep camlarda ,esnaf bize yiyecek veriyor... Bir şenlik, bir iç döküp rahatlamaydı sanki. Kendimi rahat hissediyordum. Barikatlardaki hava, belleğimde unutulmaz bir an olarak kalacak. Kaldırım taşlarının sökülmesiyle başlayıp, barikatların kurulmasıyla süren imece yeni içten ilişkilerin kurulmasına dayanak olmaktan başka bir şey değildi. Barikatlardaki kalabalık, geleceğin bugüne baskın çıkmasıydı. İşte o gece, çok sayıda psikanalistin işsiz kalmasına yol açmıştı. Binlerce insan birbirini sevme ve birbiriyle konuşma şevkini yeniden duyuyordu. Gece tartışmasının fotoğraflarına bakın, birçoğunun orda olmaktan mutlu olduğunu göreceksiniz. O gece iyimserliğim iyice pekişti. O saatleri yaşamış biri olarak, artık olanaksız bir şeyin olduğunu söyleyemem.

Bir ara üç kişi yanıma geldi ve «Seni koruyacağız» dedi. Ve bütün gece boyunca koruyucularım beni bir an bile yalnız bırakmadılar. Çok tuhaftı, tâ ki biri «Onu rahat bırakın. Yapacak önemli işleri var.» diyene kadar. Oyun gibiydi herşey.

Gecenin bir vakti Geismar ve Sauvageot üç koşulumuzu radyoda yeniden açıkladılar. Geceyarısına doğru herkes birşeylerin olacağını seziyordu. Böyle sürüp gidemezdi. Sokakta Touraine²⁵ ile karşılaştım; konuşmamız soğuk geçti, hükümetle görüşmeler yapıyordu ama yine de bilmediğim bir nedenle beni etkilemişti. Bir taktisyendi o, ama dürüsttü... tartışmak mümkündü onunla. Neyse, kendisiyle karşılaştığım o gece bana şöyle de-

25. Alain Touraine, sol eğilimli Fransız sosyolog. (ç.n.)

di: «Ne istiyorsunuz?» «Fouchet²⁶ ile temasınız var, aynasızları yollatın, bir şey olmayacak».

— Doğru mu? dedi.

Rektörle temas kurmayı başardı ve gizli bir pazarlık önerdi. Touraine tartışmamı söyleyince kabul ettim. Touraine, bir başka öğretim görevlisi ve ben vardım. O akşam adamlarla pazarlığa oturması kimse tarafından hainlik olarak suçlanmayacak bir tek ben vardım: Hareketin sol kanatını temsil ediyordum. Geismar ve Sauvageot Çarşamba günü olanlar nedeniyle gitmemi istemiyorlardı. Touraine adımı vermeyerek, bir öğrenciyle geleceğini söylemiş. Aynasızlar geçiş emrimizi aldılar ve gittik. Beni gördükleri zaman suratlarında beliren kin dolu ifadeyi hiç mi hiç görmedim başka bir yerde. Birinin geçeceğini biliyorlardı ama kim olduğundan haberleri yoktu. Gitgide yayılan bir uğultu kaplamıştı ortalığı ve sanıyorum korktuklarından, gerçekten korktuklarından o kadar kin doluydular. Saatler boyunca çevrelerinin barikatlarla çevrilmesini beklemişlerdi ve eğer Sorbonne'a gitmek istersek kendilerinin silinip süpürüleceğine ikna olmuşlardı. Onlar için bu dayanılmaz durumun beş saat sürdüğünü hesaba katmak gerek. Rektörü gördüğümde şöyle dedi:

— Ne yapmamı istiyorsunuz?

— Çok basit, aynasızları kovalayacak, Sorbonne'u açacaksınız, ben üç, dört orkestra bulacağım ve şenlik düzenleyeceğiz. Başka birşey olmayacak. İnsanlar içecek, dans edecek, mutlu olacaklar.

Afallamıştı, ne yanıt vereceğini bilemiyordu. Kendisini telefona çağırdılar. Çıktı, geri geldi. Yeniden gitti ve geri döndüğünde oldukça üzgündü: «Olanaksız, şimdi Bakan'la konuştum, yapamam.» Bütün olay ga-

zetecilerin beni Sorbonne'a girerken görmelerinden kaynaklanıyordu. Böylece Fouchet ve Joxe²⁷ bir pazarlığın olduğundan ve öğrencileri de benim temsil ettiğimden haberdar edilmişlerdi. Rektörü aramışlar. Rektör şöyle demiş : «Cohn-Bendit mi? Sanmıyorum.» «Odanızda kızıl saçlı biri yok mu?» Tabii, doğru mu diye bakmaya geldi ve evet dedi, herşey bitmişti. Çıkıp gittik. Öneriyi radyoda yineledim.

Ardından polisler bir ya da iki saat boyunca göz yaşartıcı bombaları tüfeklerinin ucuna yerleştirdiler. Megafonumla ön tarafa gidiyor ama üç dakikadan fazla kalamıyordum. Bir keresinde bir balkona çıktım Bir-iki saat boyunca suratlarına tuttukları mendillerle direnenler vardı ve birden kaldırım taşları uçuşmaya başladı...

Yine de matrak şeyler oluyordu. Fanatik bir spor tutkunuyumdur; küçükken Fransa Bisiklet Turunu anlatışlarını unutamadığım *Europe 1*'in spor muhabiri Fernand Choisel'i ilk kez görüyordum. Benim gözümde gerçekten önemli birisiydi. Gay-Lussac sokağının göbeğinde, arabasının yanında duruyordu. Olayları bir spor karşılaşmasıymışcasına anlatıyordu: «Polisler ilerliyor, şimdi geri çekiliyorlar, evlere atılan bombalar görüyorum.» Ve Paoli kendisini uyarıyordu: «Ama canım sakın olun, biraz sakın olun. Her gördüğünüzü söylemeyin.»

— Yalnızca görsem iyi, benim de gözlerim yanıyor!

Paoli kısa kesti. Gerçekten tüm semt sakinleri ve o anda orada bulunanlar hareketle tam bir dayanışma içindeydiler. Çünkü çok sıcak şeyler yaşanıyordu ve herkes bundan etkilenmişti. Bir gazeteci bile. Bu nokta çok önemliydi çünkü insanlar olup biteni radyodan öğreni-

27. Dönemin Adalet Bakanı. (ç.n.)

yordu. Radyonun hareketi, hareketin radyoyu kullanması için elverişli bir durum vardı. O gece yaptıklarımın önemini uzun uzadıya anlatacak, abartacak değilim. Bir özörgütlenme vardı. Merkezi olarak tavır almayan UJCML, saldırı başladığında, polis tertibatının dışında olduğundan, revir ve sığınak olarak kullanılması için Ecole Normale Superieure'ü açtırmıştı. Barikatlar teker teker ele geçiyordu. Sabah beşe doğru *Action* gazetesini çıkaran bir arkadaşa rasladım ve onun evine gittim. Tamamıyla altüst olmuştum. Bu yüzden dalaşma istemediğimi söylerken samimi olduğuma inanıyorum. Sonuç oldukça ürkütücüydü, birçok kez enselenmişim ama kendimi yakalatmak için çok ters bir gündü. Gerçekten tepeden tırnağa, iyice ıslatılırdım herhalde.

Bir şeyler yapmak istiyordum. Radyoya telefon edip, o gün olanlardan sonra eğer sendikalar genel greve gitmezlerse, göründükleri saflarda olmadıklarının ortaya çıkacağını söyledim... Ciddi bir çağrıydı bu. Radyoda konuştum çünkü genel grev fikrini ortaya atan hareketin bir sözcüsünün bir tartışmayı başlatabileceğini düşünüyordum. Peşinden bir basın toplantısı yapıldı ve işte o zaman Geismar, Sauvageot, Cohn-Bendit üçlüsü gerçek anlamda doğmuş oldu.

Beyaz yakalar ve kara bayraklar

Biz, hareketin başından beri, 13 Mayıs'ta bir gösteri olsun diye UNEF'le birlikte dövüşüyorduk. CGT ise korkuyordu —14 Mayıs'ta bir miting yapmayı düşünüyorlardı— çünkü 13 Mayıs, De Gaulle'ün iktidara gelişinin 10. yıldönümüydü: Meydan okumaydı bu! Sosyal güvenlik için gösteri yapamazdın, kimse buna inanmazdı. Barikat gecesinden sonra CGT geriledi. Genel grev oldu. Solcular, CGT ile birlikte Paris'in tüm girişlerinde

kitlesel mitingler yapmak istiyorlardı, ardından da merkezi bir gösteri, CGT bunu reddetti. FEN²⁸, CGT'nin canını sıkamak için yürüyüşün başında çeşitli kesimlerden insanların olması için dayatıyordu : Öğretim görevlileri, çalışanlar, hep birlikte. Geismar ve Sauvageot tüm sendikaların, UNEF, SNE. Sup.'un katılmasında ısrar ediyorlardı. Bu kabul edildi ve hemen yeni bir sorun: Ya *22 Mart*? CGT onun adının geçmesine bile tahammül edemiyordu ama SNE. Sup.'un ısrarlarına boyun eğmek zorunda kaldı. Çok güzel. Gösteri Republique'de olacaktı. Solcular Republique'de toplanmadan önce Doğu Garı'nda bir miting yapılacağını söylediler. Doğu Garı'ndaki bu miting yapıldı, herkes söyleyeceğini söyledi. Sanıyorum, hükümetin istifasını, özellikle o gece olanlardan sorumlu olanların istifasını gerçekleştirmek gerektiği fikrini ben ortaya attım. Bu aşamada, 1 Mayıs 68'i anımsamak gerek. Yıllar sonra ilk kez CGT'nin böyle sine büyük bir gösterisi oluyordu. Aşırı sol gruplar katılma kararı almıştı. Troçkistlerin bireysel olarak katıldıkları gösteriye *22 Mart* olarak katılmamız için bizi teşvik eden UJCMML ile anlaşmazlık çıkmıştı. Biz içeri sokulmayacağımızı düşünüyorduk, UJ ise, CGT'nin federasyonlarından birinin kendi ellerinde olduğunu ve onların bizi kabul edeceklerini söylediler. Kara bayrak taşıyıp taşınmaması konusunda UJ ile bitmek bilmez tartışmalar oldu. Onlar anarşistlere karşı, Stalinci o berbat, rezil çizgiyi savunuyorlardı. Çok kızmıştım, kara bayrak beni ırgalamıyordu. Bir *22 Mart* pankartı açılmasını savunuyordum. Ortayolcu tavrının bir başka kanıtı da bu. Çok safça düşünüyordum Anarşistlere karşı bu tutum örgütlerdeki faşizan kafa yapısını ortaya çıkarıyordu. 1 Mayıs'da da bu görülecekti.

28. CGT'ye bağlı Ulusal Eğitim Federasyonu. (ç.n.)

Sonuçta bir 22 *Mart* pankartıyla boy gösterdik. Aslında bizi gösteriye sokacak federasyon hikayesi de pek doğru değildi. Kalabalığın arasına zorla girdik... İlerde bir yerde, anarşistler kara bayrak taşıyordu ve gösterideki herkes bu bayrak yüzünden CGT ile dalaşıyordu. CGT bir ucunu yakalıyor, anarşistler öteki ucuna asılıyordu. Tiksindirici bir görüntüydü. Gösterinin sonunda, 22 *Mart* üzerine çıkması umulan tartışma da çıkmadı. Anarşizmden, Krönstadt'tan sözedildi. Ve anımsıyorum: «Bakin, bu Cohn-Bendit» diye beni birbirlerine gösteriyorlardı. CGT militanlarıyla aramda ikili bir ilişki vardı «Şu rezili görüyor musunuz?»dan ziyade «Ne yapalım, o öyle».

13 Mayıs'a dönelim. Önde Geismar, Sauvageot, ben, Vigier, Motchane, filan vardık, arkamızda ise, bizi CGT'nin de önüne, en başa geçirmek için, büyük olasılıkla Vigier, belki de JCR tarafından örgütlenen, sloganlar atan üçyüze yakın insan, Republique'e varmamız bayağı zaman aldı ve ardından rezalet: CGT yürüyüşe geçmek istemiyordu. Geismar ve Sauvageot «Cohn-Bendit bizimle kalmazsa bir yere gitmeyiz» dediler. Nihayet, CGT solda, FEN ortada ve bize sağda herkes önde biraraya geldi. Güzel olan, hemen arkamızda pankartlarının ardında beşyüz solcunun olmasıydı, onların arkasında ise CGT ve sloganları. Tam harekete geçecekken bağırışlar duyuldu. Arkaya baktım. Ellerinde kara bir bayrak bazı insanlar ve onları engellemek isteyen CGT. Durdum. Herkes durdu. Gerçek anlamıyla 1 Mayıs'ın rövanşıydı. Geri tarafa gittim ve CGT'lilere şöyle dedim: «Sizin birlik anlayışınız bu mu?» Ve Fransa'da ilk kez, çok çok uzun bir süre sonra, CGT kara bayrağı kabul etmek zorunda kaldı. Bu benim için çok önemliydi çünkü konuşma yapması için Maurice Joyaux'un çağrılı olduğu, Saint-Nazaire'deki bir 1 Mayıs gösterisini anımsıyorum.

Tüm sendikaların katıldığı bir gösteriydi tabii ki. *Le Monde Libertaire*²⁹ satmak isteyen bazı militanlar vardı ve CGT'liler gazeteleri yırtmak için uğraşıyordu. Anarşist Federasyonu'ndan olmayan ve sendikalist olarak tanınan ağabeyim bir tomar gazete aldı ve satışı sürdürdü. CGT'nin tutumuna gıcık kapan bazı CFTC³⁰ militanları protesto amacıyla gazete aldılar. Zaten bir örgütün Stalinciliğinin su yüzüne çıkartılması çoklukla anarşistler sayesinde olmuştur. 68'e dönelim. Gösteri böylece kendi halinde, kara bayraklarla sürdü. Arkamızdaki solcular dört saat boyunca hiç durmadılar: «Roma! Berlin! Budapeşte! Kavgamız aynı! filan, filan.» Seguy³¹ gösteri boyunca ağzını açamadı! Neye kalkışsalar, arkalarından beşyüz kişi başka bir şeye başlıyordu. KP, tüm solcu sloganları işitmek zorunda kaldı: «Hepimiz çılgınız», «Hepimiz bir grubuz...» O gün simgesel bir kavgaydı. Gay-Lussac sokağına gelindiğinde, Seguy ve herkes Enternasyonal'i söylemek zorunda bırakıldı. Peşpeşe rövanşlar günüydü. Kurumlara karşı öfkemizi dile getirdiğimiz, bir *küçük şeyler* gösterisiydi.

Sayı meselesine gelince, bir milyon rakamı ileri sürüldü. Bu bir milyon hikayesi çok basit: Bir muhabir bize kaç kişinin katılmasını umduğumuzu sordu. Geismar ve ben aynı anda «bir milyon» diye yanıtladık. Sonra bir milyon kaldı. Basının nasıl işlediğini çok iyi kavradığım bir olay bu. Polise ve düzenleyicilere ne kadar insan olduğunu soruyorlar. Gösterinin başındaki bir insan olarak arkanızdan kaç kişinin geldiğini bilebilirmişsiniz gibi! Bilinen şu ki, Denfert'e varıldığında, bazıları halen Republique'de idi. Ancak tam olarak kaç kişi olduğunu

29. Anarşistlerin yayın organı. (ç.n.)

30. Fransa Hristiyan İşçiler Konfederasyonu. (ç.n.)

31. CGT yöneticisi. Aynı zamanda FKP Merkez Komite üyesi. (ç.n.)

hesaplamak öylesine gülünç ki. Çok kalabalıktı o kadar! Polis 117 500 kişi olduğunu söyledi! Akşam televizyon haberlerinde söylenen buydu. Bu aynı zamanda televizyon çalışanlarının protestoya başlamalarının nedenlerinden de biri oldu. ORTF³²'deki bunalımın başlangıcı.

CGT'ye göre 13 Mayıs bir protesto gösterisiydi ve sonra, bitti. Hareketin akışı içinde eylemlerini sürdürmek isteyen kitlelerden çekiniyorlardı: Aslına bakılırsa, o akşam hiçbir şeyin çözülmediğini ve Sorbonne'u yeniden ele geçirmek kararına varılması gerektiğini herkes biliyordu. Gösteriyi dağıtırken, Komünist Parti hareketi durdurmak istiyordu. Champ-de-Mars'da bir forum düzenlemeyi bu yüzden istiyorduk. CGT engelleme yapılmasını emretmişti ama kesinlikle bana dokunulmayacaktı. Ne zaman bir grupla geçsem, engeller kaldırılıyor ve dağılma sloganları atılarak yeniden kapatılıyordu. Bu nedenle bir grubu geçiriyor, ardından geri dönüyor ve bir grup devam etmek istediğinde başına geçiyor, grupla birlikte geçiyor ve geri dönüyordum, beni gören sendikacı engeli açılıyordu çünkü. Dönme dolap gibi. Öfkelenmişim. Toplu halde Champ-de-Mars'dan halen boş olan Sorbonne'a doğru gitmeyi kararlaştırdık. 10 bin kişi polisin terk ettiği Sorbonne'a girerken ben PSU'nun bir mitingi için Mutualite'ye yollandım. Bitkin ve aynı zamanda üzgündüm «Bugün Stalinci rezillerle birlikte, hem de arkalarında boy göstermiş olmaktan mutluyum.» Gerçeğin akıldan daha güçlü olduğu anlar vardır. Zaten rövanşlar günü olan şu 13 Mayıs gösterisi, 1 Mayıs'takinden sonra, emekçi sınıfla birlikte hareket etme kaygısının hangi temellerde olabileceğini çok iyi gösteriyor.

32. Fransa Radyo Televizyon Kurumu. (ç.n.)

Bir birliktir gidiyor, sanki birlik kavgadan önce, emekçi sınıfla, CGT ile birlik anlamına gelmeliymiş gibi. Ayrıca şu da yanlış : Hareketin radikalliği belli bir aşamaya vardığı andan itibaren birlik olasılığı güçlenir. Üniversitenin alabildiğine radikal bir eleştirisiyle patlak veren bir hareket, CGT gibi alabildiğine bürokratik bir örgütle birliği bekleyemez. Dövüşmek isteyen genç işçilerle meydanlarda birleşilebilir. Bir fabrikayı işgal eden işçilerle birleşilebilir. Linhardt³³’ın önerisi, bu şekilde halka gitmek önerisi, hareketin tasfiye edilmesi önerisiydi. «Sorbonne öğrencilerin olmalı» dediğimizde UJCML şöyle karşılık veriyordu: «Sorbonne’da aynasızlar var, yine de, neden olmasın! Clignancourt’ta bir askeri garnizonu işgal edelim tartışmak için, uzun sözün kısası, halka gidelim.» Ancak «Sorbonne öğrencilerin olmalı» demek bir anlamda hareketin mantığını dile getirmektir. Üniversitenin eleştirilmesi, baştan sona siyasal bir eleştiriydi zira o kadar radikaldi ki tüm toplumu sorguluyordu: Öğrencilerin istediği şekilde bir üniversitenin kapitalist toplumda gerçekleşmesi olanaksızdı. Kapitalist bir toplumda soğukkanlı bir birlik yoktur ve emekçi sınıf üyelerinin —gençler, yaşlılar, göçmenler, kadınlar— nesnel olarak aynı çıkarlara sahip olduğunu söylemek yanlış olur. Ortak çıkarlara varmak için hareketlerin geniş ölçüde özerkliğe sahip olmaları gerekir ve biz de öğrenci hareketinin özerkliğini savunuyorduk. Fabrikalarda Mayıs Hareketi’ni başlatan bir bölük genç de bizim radikalliğimiz ölçüsünde varolmuşlardır. Radikalliği de yalnızca polise karşı çıkmak anlamında almamalı...

Bir hareketin dinamizmi radikalliğinden doğar ve diğer hareketlerle birlik olasılığının ortadan kalkma-

33. Yöneticilerinin çoğunun sonradan Proleter Sol’u kurduğu, UJCML’nin liderlerinden.

ması da bu dinamizm sayesinde. Yani sıcakkanlı bir birlik, burda *birlik* aynı zamanda taktiksel ilişkilerin ve entrikaların ortadan kalkmasının göstergesidir. Bu amaçla hareket radikal olmalı, birliğin asli anlamına sahip olabilmesi için doğru bildiğini dile getirmeli aksi takdirde olanaksız olduğu kabullenilmelidir (13 Mayıs'tan sonra CGT ile birlikte başka gösteri olmadı...). Bir toplumsal hareketin radikalliğinin, diğer toplumsal hareketlerle, başka bir deyişle siyasal aygıtlarla birliğin taktiksel zorunlulukları adına bastırılması şu çifte gerekçe nedeniyle yanlıştır: Radikalite çabuk bulaşabilir, dolayısıyla hareketin gelişme kaynağı olabilir, üstelik radikalite birliğin kozlarını daha açık seçik hale getirir. Birliğin şu şematik ve bürokratik refleksi de sık sık karşımıza çıkacaktır Göçmenler/ulusal emekçi sınıfı sorunu; kadın/erkek sorunu. Bir hareketten, toplum çözümlemesi, devrimi yapanın emekçi sınıfı olduğunu gösteriyor diye, kendi özgün mantığını bir başka hareketle birleşmek için terk etmesini istemek yanlış olur.

Suluk soluğa

14 Mayıs'ta Nanterre'e döndüğümüzde soğuk bir duş almış gibi olduk. Gericiler biraz akıllanmıştı. Hareketin devrimci kanadını öğrenci kitesinden yalıtınayı düşünmüşlerdi. 13 Mayıs'tan sonra soluk soluğa kaldığımızı belirtmek gerek—olup biteni henüz anlayabilmiş değildik. Sorun sınavlar etrafında dönüyordu. Kendimize düşünmek gerektiğini söylüyorduk. Ortaklaşa sınavlar önerisini getirdik. Derdimiz zaman kazanmak ve bu tür sorunlar içinde boğulmamaktı. «Herşey bir yana, başkalarının hiçbirşey anlayamadıkları halde 15 yıllarını verdikleri şeyleri anlamak için niye üç günümüzü verelim?» Kimsenin sınavlara girmemesini önerdik çün-

kü kopmanın son yılı içindeydik ve düzen, yeteneksizliği-
ni kanıtlamaktan öteye gidememişti. Fakat Nanterre'de
tartışmalar oldukça sertti. Azınlıkta değildik ama kor-
ku ve basının kampanyası bayağı etkili olmuştu. Bir
keresinde sınavları savunmak için Tourraine'in geldi-
ğini anımsıyorum. İriyarı bir çocuk tam önünde ayakta
dikildi; Tourraine görülmüyordu nerdeyse; ellerini vur-
maya ve şarkı söylemeye koyuldu: ça ba da ba da! ça
ba da ba da! Ve Tourraine sustu... Dalgasını geçiyordu.
İşini bitirene kadar kendisine müdahale edilmedi. O
zaman, bu doğruydü çünkü tartışmayı reddetmek, kar-
şı tarafın platformunu reddetmektir; yani sınavları,
üniversitenin yeniden eski yoluna koyulmasını. O sıra-
larda Europe No. 1 ve RTL radyoları sürekli olarak
Nanterre'deydi ve bir gazeteci bana «Sud Aviation işgal
edildi» dedi. Ne düşüneceğimizi pek bilmiyorduk ama
bu olay bizimle dalga geçilmesine ycl açtı: Sınavlar tu-
zakmış meğer. Bugün, hareketi başlatan fabrikanın
Troçkistlerin olduğu bir fabrika olması bana pek ras-
lantı olarak gözüküyor, büyük olasılıkla o fabrikada
devrimci öncü rolü oynadılar.

Yıldızların dünyası

Billancourt'un Renault işçileri tarafından işgal edil-
diği Perşembe günü televizyonda naklen bir yayın var-
dı. İlk kez hareket kendini ifade edebilecekti. Televiz-
yona geldik. Geismar, Sauvageot ve ben hemen teknik
elemanların ve herkesin sempatisini topladık. Gazeteci-
lerle yuvarlak masa türü programlar o zamanlar sürü-
yordu. O gün —program büyük ölçüde sendikalar ve
ORTF eylem konitesi tarafından dayatılmıştı— tartış-
mayı televizyon başkan yardımcısı yönetiyordu. *Figaro'*
dan, Kamboçya'dan yeni gelen genç bir çocuk —Mayıs'

ta Fransa'da değildi ama en genç olduğu için onu yollamışlardı—, *Paris-Presse*'den Charpy ve Ferniot vardı.

Ben herşeyden sözetmek, karşılaştırmalar yapmak istiyordum. Sud-Aviation Salı işgal edilmişti, Cleon Çarşamba, Flins, Billancourt ve Sandouville ise Perşembe. Tartışma bir saat sürecekti. Gazetecilerin ondan başka bir şeyden konuşmak istemedikleri ayan beyan olmasına karşın sınavlarla ilgili soruları on dakikada geçiştirmeyi kararlaştırmıştık. «Tüm öğrencilerin anne ve babalarının sordukları soruları soruyoruz size» diyorlardı. İlk soruyu öğretim görevlisi Geismar yanıtlıyor: «Ayıklamaya karşıyız, tüm anne ve babaların korkusunu anlıyoruz, çocuklarının derslerinde başarısız olabilecekleri korkusunu. Toplumsal ayıklamaya karşıyız: Sınavlarda en iyi dereceye erişenler burjuva çocukları.» Ardından konu üniversiteden çıktı okuldan konuşulmaya başlandı. Dönüp dönüp sınavlarla ilgili soruyorlardı. Artık bir yerde dayanamadım: «Yeter, artık sınav lafı istemiyorum, canımız sıkıldı» dedim. Diğer soruları yanıtlamadık.

Bir ara kopukluk oldu: Anlatmaya koyulduk ve onlar da anlattıklarımızdan kalkarak sorular yönelttiler. Ferniot Geismar'a şöyle diyordu: «İyi güzel de, iç savaşı göze aldığınızın farkında mısınız?» Geismar öz-lü bir şekilde yanıtladı: «Göze alıyoruz!» ve soğukkanlılıkla sözlerini sürdürdü. Harika bir cümleydi. Kendimizi giderek daha güçlü hissediyorduk, istifini bozmayan yalnızca Figaro'cu gençti. Charpy masaya parmağıyla vuruyordu; «Bakın Charpy, yeter artık, hep aynı şeyi yapıyorsunuz; bir şey hoşunuza gitmediğinde öyle gürültü yapıyorsunuz ki kimse bir şey işitemiyor» dedim. «Ya gidin, ya da kesin şunu.» Aynen söyledim! «Çünkü biz, bizi dinlemek isteyenler için ciddi ciddi konuşmak istiyoruz.» Arkamızdaki gülmekten patlayan teknik ele-

manları görecektiniz. Program sürdükçe coşkunluğumuz artıyor ve üç gazeteci iyice siniyordu. Programın bitiminde çok, çok hoşnuttuk : Hem düşünen insanlar olarak ortaya çıkmış hem de az buz konuşmamıştık. Okulda bayağı tiyatroyla uğraştığım için 68 Mayıs'ındaki beni oldukça iyi kavıyorum. «*Rumpelstilzchen*» dim, zıp zıp zıplayan ve şöyle diyen bir tür cin: «Kimsenin adımın «*Rumpelstilzchen*» olduğunu bilmemesi ne hoş, böylelikle her kapıyı açabiliyorum filan...» Gençliğimin en önemli anlarından biriydi: Tüm sahne benimdi ve zıplayabiliyor, bağırabiliyordum. Öyle hoşuma gitti ki bu. Bu yüzden kalabalıklar önünde konuşmak beni hiç korkutmadı. Yani televizyon rol yapmadığınız bir sahne gibiydi. Kendimi sergileme konusunda acayip olanaklara sahip oldum: Televizyon, radyo, gazeteler. Bir mitingde, duraklama anlarında benden söylevden çok tek bir cümle bekleniyordu. Bu yüzden benden yapılan alıntılar tüm konuşma değil yalnızca bazı bölümler olmuştur hep Konuştuğumda başlangıcın pek fena olmadığını farke-derim; ortalara doğru fikirlerim içinde kendimi kaybe-derim ve sonuç yine çok iyidir: Nasıl bitirmek gerektiğini iyi bilirim.

Aslında Pompidou³⁴ bizden sonra konuşacaktı ama zehir zemberek açıklamalar yapacağımızı düşünerek ve bundan yararlanmak amacıyla televizyon konuşmasını bir saat önceden banda aldırmişti «Çılgın gruplar —sizlere birkaçını gösterdik— itiraf ettikleri gibi ulusu ve hatta özgür toplumumuzun temellerini yıkmak amacıyla düzensizliği yaygınlaştırmayı öneriyorlar...» Bu o kadar komikti ki, çünkü insanlar sözkonusu olanın özgürlük arayışı olduğunu anlamışlardı. İşte o andan itibaren kargaşa başladı. Benim için 68 Mayıs'ı bir yığın

34. De Gaulle'ün yardımcılarından. 1969'da Başkan oldu.

düşün gerçekleşmesiydi. Sartre'ın kendisiyle söyleşi yapmasını kim düşlemez? Varoluşçu olduğumu filan söylemiyorum —ne olduğumu hiç anlayamadım— ancak Almanya'dayken kendisinden çok etkilenmiştim. Sartre'ın bir oyununu oynamak istemiştik. Bu söyleşinin Sartre için ne anlama geldiğini sorarım kendime hep. Ben çok sinirliydim, o ise çok heyecanlı, ızdırap çekiyordu, hop oturuyor, hop kalkıyordu. Temel fikir, hedefin düzenin alaşağı edilmesine dönüştüğüydü. Bu anlamda *22 Mart*'la siyasal ayrışmanın olduğunu düşünüyorum. Buna gitgide daha çok ikna oluyorum. En başa iktidarın alaşağı edilmesi siyasal fikrini koymak, seçimleri kabul etmemek, kendimizi iktidar değişikliğinin motoru saymak, *Halk Cephesi*³⁵ ile aynı tarz hareket etmektir.

De Gaulle'cülüğün bir halk hareketiyle alaşağı edilebileceğini ve bunun sonunun bir yere varacağını düşünmek, hareketin gücünü kanıtlamak ve aynı zamanda geleceğe bir kapı açmak istemektir. Geleneksel güçlerin yetersiz kaldığı bir anda hareket bir halk cephesi iktidarına yolaçıyorsa, bu tür bir iktidarın gerçek anlamda toplumsal ilişkileri değiştirememesi durumunda insanların tüm deneyimlerinin aşırı solda odaklaşacağı, bir araya geleceği kolaylıkla görülür. Bu da bir dinamiği doğurur. «Halk iktidarı hiçbir şeyi değiştirmez» yollu tüm söylemler siyasal bir yanılgıydı. Kuşkusuz böyle çünkü bazen olaylar bizi aşıyordu. Burada *22 Mart*'ın söyleminin belli bir örgüt düzeyine gelmenin zayıflığı kendini gösteriyor. Genel grevin başlamasından sonra, siyasal bir tartışma açma, yeni bir çizgi bulma becerisi artık gösterilmedi. Benim fikrim —ortayolcu fikir— barikatlardan sonra hareketin zaferinin somutlaşmak zorunda ol-

35. 1936'da seçimleri kazanan komünist, sosyalist, radikal koalisyonu. (ç.n.)

duğuydu. Bir umut olmaktan öte, yapılanların hesaplanması durumunda bu ortaya çıkıyordu. Siyasal, hatta geleneksel anlamda, hareketin kendi yeteneğini göstermesi gerekiyordu. Bu deneyimden şunu çıkarıyorum: Sol hareketler iktidar sorununu başka türlü gündeme getirmeliler; anarşist ve hatta sol kurama karşıt bir şekilde. Bu, bir aşamadan sonra aykırılığın, ağustos böceği olmanın yadsınmasıdır. Eğer bir hareketi göze almak sürdürülecekse ve zorunlu evreler gerçekleştirilecekse. Genel greve bir çıkış yolu bulma alanını boşlama, hareketin müdahale yeteneğini boşlama ile eşanlamlıdır. Sol hareket için, genel greve kadar saldırı durumunda olduğu, ama bir kere durum değişince söylenecek bir şeyi kalmadığı, nitelikli atılımlar yapmadığı söyleniyor. İşte bu aşamada geleneksel örgütler etkinliği yeniden ele geçirmişlerdir.

JET SOSYETE

Uçan balonlar

Sartre'ın evindeki söyleşiden sonra, bir toplantıya katılmak için Saint-Nazaire'e gitmem gerekiyordu. Montparnasse Garı'na vardığımda bir kadın beni azarladı : «Dün sizi televizyonda gördüm...» ve ardından 22 Mart aleyhine atıp tuttu. Trende başka arkadaşlar da vardı. Küçük bir anarşist grubundan dostlarla birlikte Saint-Nazaire'de toplanmayı kararlaştırmıştık. Niyetimiz tersanelere gitmekti ama Saint-Nazaire'li çocuklar CGT'nin buna karşı koyacağını söyleyince vazgeçildi. Ertesi gün, tüm tersane işçilerinin geçtiği kıyıda bir tartışma düzenledik. Nanterre'i Saint-Nazaire'e taşımıştık : Kıyıda çalışma grupları, tartışmalar filan. Ve ordayken tren işçileri greve gitti! *Paris-Match*'dan bir gazeteci geldi, fotoğraf makineleriyle filan. Bana sen diye hitap ediyordu, lokantaya bile davet etti. Saint-Nazaire'den kıpırdayamadım. Birkaç gün önce Berlin'de konuşma yapma önerisini kabul etmiştim. Ama bu durumda niye Berlin'e gidecektim ki? Hareketlilik burdaydı. Geç-

mişte sık sık Almanya'ya dönmüştüm, özellikle de Alman hareketi hakkında çok şey öğrendiğim Frankfurt'a. Hayatımda katıldığım ilk büyük gösteri, 1967'de Berlin'de Vietnam'la ilgili olanıydı. JCR'li arkadaşların safında, Amerikan bayrakları taşıyan faşistlerle kavga etmiştik. Zaten oraya gitmeyi bu yüzden kabul etmiştim. Berlin'de fakültede konuşma yapmak, oraya «lider» olarak dönmek düşüncesi beni cezbediyordu. Biraz kendini beğenmişlik, biraz da kaçma isteği, çünkü nasıl devam edeceğimi doğru dürüst bilmiyordum artık. 22 Mart'la birlikte bir hareketin motor görevini üstlendiğimizde neler olup bittiğini anlayamıyordum, hele bir de genel grev olduktan sonra... Daha Nanterre'deyken işlerin tıkrırında gitmediğini, zorluklarla başedemediğimizi seziyorduk ve grev başlayınca olay boyumuzu aştı. Kaçmak, biraz dinlenmek için uzaklaşmak demekti. O anın önemi kavrayamıyordum. Bunun üstüne *Paris-Match* şunu önerdi: «Berlin'e birlikte gidersek, sana bir araba tedarik ederiz.» Muhabirle birlikte Paris'e döndüm. *Paris-Match*'a vardık, tam bir ünlüler sirkiydi. Bize araba verip vermeyecekleri üzerine tartışmalar oldu. (resmi olarak hiçbir şey denmiyordu). Sonuçta arabayı aldık ve yola çıktık. Sürekli fotoğraf çekiyordu. Ne olursa olsun kabul ediyordum Berlin'de, Brandebourg sınır kapısının önünde elimde bir valizle resmimi çekti. Şunun şurasında bedava yolculuk yapmak için bu gazeteciyle birlikte dört gün geçirineyi kabul etmek aptallıktı. Bir kere çarkın dişlilerine kapılmaya gör, bütün kişisel ilişkiler altüst oluyor.

Amsterdam'dan arkadaşlar telefonla aradılar ve ardından Amsterdam'a hareket ettim. Mitinglerde sürekli olarak çok kalabalık vardı. «Hareket yaşlı dünyayı süpürüp, yeni bir dünyayı yaratmalı» sözünü orda ettim. Ayrıca şu ünlü lafı da: «Üç renkli bayrak, yırtı-

lip yerine kızıl bayrak konulması için yapılmıştır!» Bayrak hikayesi —aslında Zafer Anıtı gösterisinde olup bitenlerin lafla ifadesiydi— bahane oldu Fransa'da ikamet etmemin yasaklandığını öğrendim. Tüm radyo istasyonları benle program yapmak istiyordu. BBC naklen bir televizyon programı için peşimdeydi. Kararsızdım. Ama ısrar etmesi için bir kadın muhabir yollamışlardı. Öyle güzeldi ki, kabul ettim. Bu arada arkadaşlar geri dönmem için benimle temasa geçtiler. Zaten aklım fikrin dönmekteydi. Sarrebrück'e gittim. Strasbourg'lu arkadaşlar doğal olarak sağda solda «Kehl'e geçecek» lafını yaydılar. Bu da aynasızların Sarrebrück'ten Kehl'e geçilebilecek tüm sınır kapılarını kapatmasına yol açtı. CRS birlikleri getirip, Kehl köprüsünü kapattılar. Aynı gün, biri Sarrebrück'te ,diğeri Kehl'de iki gösteri yapıldı. Bu sırada BBC için televizyona çıkıyordum.

Başka bir şey yaptığım yoktu. Kitleler karşısında ve televizyonda konuşmak, o kadar. Arkadaşlarımla ilişkilerim giderek dolaylı bir hal almaya başlamıştı.

Sarrebrück'ten, yürüyüş yaparak sınıra kadar geldik ve beni Ferbach Belediyesi'ne götürdüler. Orda, tekrar ikamet yasağım tebliğ edildi. Tekrar sınır kapısına dönük. CRS'lerin yanında birkaç görevli vardı, çünkü üç kişi dönmek istiyorduk ve onlar da bizi bırakmak istemiyorlardı. Sınırdaki o kadar CRS'in bulunmasıyla dalga geçmek için ellerimizde çiçekler vardı. Kadın muhabirle geri döndüm. Lafı edildiği gibi Rolls Royce değildi araba, dizel bir Mercedes'ti. Televizyon programından sonra kıza vuruldum. Parisli arkadaşlar hemen dönmemi istiyorlardı ancak bir günlük yakınlıkta değildim ki! Birbirimize sövüp saydık. Yoldan çıkmaya başlıyordum. Tüm gerçeklik duyularımı yitiriyordum. Hatta kendi ki-

şiliğimi bile. Seyirlik toplumunun dayattığı herşeyle birlikte bir yıldız oluyordum.

Paris'e dönüşümün temel nedeni, hükümetin iktidarı yeniden eline geçirmediğini tanıtlamaktı. İkamet yasağım, hareketi parçalamaya yönelik değil de, hareketin genel grev durumunu hazırlayacak çıkış noktaları araması sırasında herşeye anında karşılık vermek çabasına yönelik bir girişim olarak değerlendirilmişti. Bütün bunlar *Grenelle uzlaşmaları*³⁶ (hareketin yeniden geleneksel örgütlerin eline geçmesi) sırasında oluyordu. Hareketin rayına oturmasını sağlayan gediğin açılmasından sonra devrimci kanadın soluğunun tükendiği açıkça ortadaydı. *Charlety* sayısal olarak büyük bir gösteriydi ama *Grenelle*'in doğurduğu sorunlarla başetmekten oldukça uzaktı: Ne açık bir şekilde Mendès operasyonuydu, ne de grevin nasıl sürdürüleceğinin yanıtı. Daha çok bir terhis operasyonuydu. Geri dönmek istiyordum ama yeni bir soluğun nasıl bulunabileceğini bilmiyordum. *Charlety*'nin ertesi günü döndüm. Nasıl olduğunu belirtmenin gereği yok. Yolculuğun büyük kısmını arabayla yaptım. Bir kere kahve içmek için durduk. Öyle iyi kılık değiştirmiştik ki kimse tanımadı: Siyah saçlar, kara gözlükler, tepeden tırnağa değişmişim!

Paris'e varınca oldukça ikircikliydim. Ne yapacağımı bilmiyordum. Bütün günü arabada geçirdikten sonra, Sorbonne'da dönüşümün duyurulmasına karar verdik, o kadar. Kimse geri geldiğimi bilmiyordu. Sorbonne'un bir kısmı revir olarak kullanılıyordu. Amfiye girmek için arka kapıdan geçmek istedim. Bırakmadılar geçeyim. Bir doktoru çağırdım, koluna girdim ve şöyle de-

36. 27 Mayıs 1968'de ücretlerin artırılıp, iş saatlerinin azaltıldığı ünlü anlaşma. (ç.n.)

dim : «Ben Cohn-Bendit'im». Pasaportumu gösterene kadar kendisiyle kafa bulduğumu sandı. Nihayet amfide kürsünün önüne gelebildim. KP'yi yeni bir hükümet için çalışmaya sevkedecek birleşik bir cephe üzerine tartışılıyordu. MAU'dan birisi başkanlık yapıyordu. Çevremdeki herkes beni İspanyol sanıyordu. Başkanı çağırdım, kim olduğumu ve konuşmak istediğimi söyledim. Yüzüme baktı, ne yapacağını bilmiyordu. Ardından mikrofonun başına geçti : «Sırada başkaları var ama bir şeyler söylemek isteyen ve belki de forumun içine edecek biri var.» Sahneye çıktım. Otuz saniye boyunca hiçbir tepki yok. Gözlükleri çıkardım ve şamata koptu Beş dakika süresince insanlar çığlıklar attı, alkışladı : «İddiayı kazandık!» «Sınırlarınız para etmez bize!» Gözlerim yaşarmıştı.

De Gaulle'ün bir şeyler saçmaladığı söylevin ardından Lyon Garı'nda 24 Mayıs'ta yapılan gösterinin sloganı buydu. O gece de barikatlar vardı ama artık yalnızca savunma amacıyla kuruldukları da seziliyordu. Oysa geri döndüğüm o gün yepyeni bir coşku hissediliyordu «Devleti hâlâ alaşağı edebilecek gücümüz var.» Boşalmaydı bu. Sanıyorum tamamıyla göstermelikti, çünkü salondaki insanlara yeniden umut veriyordu. Fakat aslında ne diyeceğimi bilmiyordum. «*Olay*» Paris'e dönmüş olmalı ve ağzımı kapamak ya da dönmüş oluktan mutluluk duyduğumu söylemekle yetinmek zorundaydım. Ama hükümeti devirmek fikri çevresinde koca bir söylev verdim. Radyo olayları duyurmak için programlarını yarıda kesti ve Sorbonne'un avlusu bir saat boyunca sallandı durdu.

Bu arada 22 Mart'tan arkadaşlarla tartışmış ve bir basın toplantısı düzenlememe karar vermiştik. Fakat «Evet, buradayım, geri geldim...» diyecektim, o kadar. Hiçbir soruyu yanıtlamayacak, ama ertesi gün Sorbon-

ne'da, hareketin nasıl süreceği konusunda yeni bir basın toplantısı olacağını duyuracaktım. O akşam **22 Mart** üniversitedeydi. Ben de bir değil iki basın toplantısı yaptım çünkü tüm gazeteciler için yeterli yer yoktu. Peşpeşe gelen soruları tek tek yanıtlıyordum :

Soru : Nasıl geldiniz?

Yanıt Yürüyerek...

Soru Peki şimdi ne yapacaksınız?

Yanıt Bilmiyorum.

Aslına bakarsanız, bir iki resim çekip, bir iki cümle almaktan başka dertleri yoktu. Konuşan olayın kendisiydi. Gerisinin pek önemi yoktu. Ardından **22 Mart**'tan arkadaşlarla biraraya geldik ve ertesi günkü basın toplantısının bensiz yapılmasını kararlaştırdık. Ötekiler şöyle diyeceklerdi «Cohn-Bendit biziz.»

Söylentilerin aksine geceyi Sorbonne'da geçirmedim. Kafama bir kask geçirdim ve bir grup arkadaşla birlikte Sorbonne'u terkettik. Paris'te kaldığım üç-dört gün içinde, UNEF ve tüm grupların birlikte düzenlediği «*seçimler aptal tuzağıdır*» gösterisine bile katıldım. Tüm korteji katedip, Geismar ve Sauvageot'nun yanına, en başa gittim. Tabii hemen resimler çekildi.. Sonra tekrar arkaya gittim, herkes bana bakıyor tanır tanımaz gülümsüyorlardı. İnsanlar mutluydu, göz kırıyor, geçmem için yol açıyorlardı. Gösteriyi bırakıp Sorbonne'a gittim. Örgütlenme üzerine akşam bir forum olacaktı. Eylem komitelerini, bir tür *Kurucu Meclis* oluşturarak biraraya getirmek istiyorduk. Aynı zamanda basın toplantısı olacaktı bu forum. Benim, **22 Mart**'ın bir toplantısında durumun tartışıldığı ve bu basın toplantısının doğrudan bu tartışmanın sonucu olduğunu açıklayarak, «*Cohn-Bendit biziz*» sözünü vurgulamam sözkonusuydu. Son kez, **22 Mart Hareketi** adına konuşacaktım.

Paris'te bulunmam ortalıkta gözükmemden ibaret-

ti. Sonra saklandığım yere dönüyordum. Ertesi gün De Gaulle'cülerin gösterisi oldu. Hiçbir şey yapmıyordum, dışarı çıkamıyordum ve yerimden kıpırdayamadığım için sonunda Almanya'ya dönmemin daha hayırlı olacağına karar verdik. Kopuş kaçınılmazdı. Paris'e dönüşüm biçim olarak çok güçlüydü; içerik olaraksa çok zayıf. Artık siyasi müdahale yeteneğinden yoksundum.

Frankfurt'a geri dönme kararı yıldızlaşma sürecini durduracaktı. Önceden, arkadaşlar ilk basın toplantısını yapmamamı isterken Brigitte Bardot olmadığımı kavramamı amaçlıyorlardı. Bu iyice zorunlu bir hal almıştı. Artık rolümü üstlenmekte güçlük çekiyordum çünkü artık grupla yeniden kaynaşma olanağım yoktu ve tek çözüm de buydu. Böylece gittim. Gerçekten kaçıştı bu.

Bu dönüşü ağırbaşlı bir biçimde düzenlemeyi kararlaştırmıştık. Harekete sempati duyan bir kadın artist beni geçirmeyi kabul etmişti. Bu hikayeyi basın çok diline doladı, özellikle KP'nin basını. Dolayısıyla, sınırı yürüyerek geçip Frankfurt'a dönmeye karar kıldım. Moralim öyle bozuktu ki!

Benzin bitiyor

Frankfurt'a sessiz sedasız döndüğümde, Alman yoldaşlar benden çok şeyler bekliyorlardı. Aynı zamanda, sürü anlayışına tepkilerinden liderlerden sakınıyorlardı. Rekabetten çekiniyorlardı. Benim kimliğim, bir yandan 1967-68'in anarşist grubundan gelirken, diğer yandan yıldız olmam da önemliydi. Almanya'ya varınca bomboş, köksüz biriydim. Ama yıldızdım ve bu arkadaşlarla ilişkiler düzeyinde olduğu kadar, düşünce düzeyinde de kendini hemen gösteren bir sorundu.

Arkadaşlarla ilişkilerimde çok zorluklarla karşılaştım çünkü beni doğru düzgün tanımıyorlardı. Beni, Fransa ve 68 Mayıs'ının olaylarına bakarak algılıyorlardı. 22 Mart'taki dostlardan kopmak çok acıydı. Kendimi göçmen olarak görüyordum, neler yapıyordum, neler.

Öğrenci hareketi üzerine bir program yapmak için İngiltere'ye gittim. İçeri girebilmekte büyük zorluklarla karşılaştım. Önce üç günlük vize aldım, sonra beş güne uzatıldı. Orası da başka bir sirketi. Karl Marx'ın mezarına gittim. Programın kendisi de gülünç. Onbeş kişi çağrılmıştı; herbiri ikişer dakika konuşabildi. Hemen ardından bir başka televizyon programına katıldım. Çok anlamsızdı, bürokrat olmuştum. Yıldız olarak kalmakta kişisel çıkarlarım vardı, maddi bir çıkar, şu koca dünyanın tadı. Uçakla Londra, ardından İtalya, sonra Amsterdam, Berlin... masraflar televizyon ya da bir yayınevi tarafından karşılanıyordu; bir grup, bir birlik tarafından çağrılmak. Uluslararası kongrelere giden UNEF'li bürokratlara saldırmamıza yolaçan herşeyi kurumlaşmamış bir şekilde ben yeniden yaşıyordum. *Jet sosyete* Avrupa'yı baştan sona katediyorsun.

18 Haziran'da London School of Economics'deki bir mitinge katıldım. Londra'dan Fransızlara seslendim böylece. Kimi kendi halimde, kimi jet sosyeteden biri olarak ortalıklardaydım. Flins'den, Sochaux'dan, tüm hareketten bütünüyle kopmuştum. Edecek lafım yoktu artık.

Tüm bunların üzerine tüy dikmek istercesine, Rowohlt Yayınevi, kardeşimle birlikte bir kitap yazmamız için onbeş milyon mark önerdi. Önceleri ayda beşyüz frankla geçiniyordum. Yayıncı bize Baviere'de bir otelde bir daire kiraladı ve altı haftada bir kitap ürettik. Metni Hamburg'daki yayıncıya teslim ettiğim gün

Ruslar Çekoslavya'ya girmişlerdi. Bir mitingde konuşmamı istediler. Almanya'da KP'den başka herkes işgale karşıydı. Bu işgale karşı tavır almak gerekiyordu; sağ ile birlikte ağlaşmamak için şöyle dedim : «Vietnam'ın adını anmayanların Prag'dan sözetmeye hakları yoktur.» Bütün saflaşmalar altüst oldu. Yabana atılmayacak sayıda sosyal demokrat salonu ısıklarıyla inetti. Aşırı sol içinde tâ baştan beri herşey bir yana Dubçek'in karşı-devrimci olup olmadığı konusunda büyük bir tartışma vardı. Hareket Almanya'da öyle zayıftı ve tüm sağ, işgale karşı öylesine birlikte hareket ediyordu ki aşırı sol bayağı kompleksli kalıyordu. SDS içinde, işgalin mahkum edilmesine yol açanlar SDS'li aşırı solculardı. İşte o zaman SDS'nin ne hale geleceğini kestirmek zor olmadı : Marksist-Leninist Stalin tipi örgütlenmelerin sona ermesi. Mayıs'tan gelme biri olarak bu beni iyice şaşırttı.

Anımsıyorum da, Frankfurt'taki bir toplantı boyunca, Mayıs'ta neler olduğunu, KP ve seçimleri, Sochaux ve Flins'i anlatıyordum. Bir KP militanı kalktı ve FKP'nin durumunu anlatmaya kalkıştı. Sözümlü kestim, tüm isimleri saydım, Mayıs'ta FKP'nin yaptığı tüm işleri anlattım, huysuz bir şekilde dalga geçtim. Kimse ne demek istediğimi anlamadı. Salonda KP'yi ideolojik anlamda desteklemeye yönelik bir tutum vardı. SSCB'nin gelişimi üzerine yapılan tartışmada, salondakilerin KP ile hiçbir zaman karşı karşıya gelmedikleri anlaşılıyordu.

Bu dönemde izleyici olarak katıldığım SDS kongresi yapıldı. Kısa süre önce, Sofya'daki Gençlik Festivali sırasında Vietnam üzerine bir gösteri düzenlemeye kalkıştığı için SDS yöneticilerinden biri dayak yemişti. SDS'in geleneksel eğilimi içinde yeralan bazı tipler de Bulgarlarla birlikte pataklamaya katılmışlardı. Bu he-

rifleri atmalı mıydı acaba? Tüm tartışma bu minvalde sürdü. Hiç mi hiç ilginç değildi. KP'yi eleştirmenin daha başka yolları da olduğunu söyleyerek sert bir şekilde araya girdim Bugün gerçek anlamda olup bitenlerin temelden eleştirisi yapılmalıydı. Stalinizmin tarihi aynı zamanda devrimci işçi hareketinin yok edilmesi-nin tarihidir. Mayıs'ta olup bitenlerden sonra, devrimci bir örgütün, bağrında neden Sovyetlik bir eğilimin bulunmasına tahammül edemediği ortaya çıktı: Bu iki akım asla bağdaşamaz ve bunun farkına varmak için kışımıza tekme yememizin de gereği yok. Araya girmem çok kötü karşılandı. Stalincilere karşı yapılan saldırıların zayıflığı beni iyice afallatmıştı. Aslına bakarsanız konuşmaların da ancak yarısını dinliyordum.

Almanya'da araya girmek konusunda tereddüt ediyordum. Tutarlı bir siyasal söylem ve yüksek bir teorik düzeyin eksikliğini hissediyordum. Mayıs'tan sözederken bile açık yürekli bir dil yakalayamıyordum. Almanya'da, akademik tartışmaların dalgacısıydım ve üslubum hiç «adam olmadı».

Bu arada, 22 Mart'tan dostlara yeniden kavuşmak için birkaç günümü İtalya'nın Carrare kentindeki anarşist kongresinde geçirdim. Fakat orada da kopukluk vardı Yaşlı anarşistler ve biz. 22 Mart'ın içinde geleksel bir anarşist formasyona sahiptik ama zamanla onu aşmıştık. Genç-yaşlı kopukluğu hiç böyle güçlü olmamıştı Bu köhne düşüncelere, geçmişe saldırınlara karşıydık. İspanya iç savaşı sırasında cumhuriyetçi hükümete katılan İspanyolları ciddi biçimde eleştiriyorduk. Devrimi yapan İspanyollar ağızlarını bile açmıyorlardı.

Deniz kenarındaydık, eğleniyor, grup halinde yaşamaya çalışıyorduk. En büyük rezalet Miami'de yaşayan Kübalı delege ile ilgili olarak koptu. Amerikancıydı,

Castro'ya karşıydı. Dalga geçildi, kendisine hakaret edildi, çünkü Amerikancı ve Stalinci kamplardan herhangi birinin yeğlenmesi şiddetle kınanıyordu. Biz üçüncü güçtük, özerk devrimci güç. Orta tüm basının yazdığı gibi büyük bir kopma yaşandı ama her şey bir yana Carrare içerik olarak boş bir oyundu.

O sıralarda artık militan değildim. Carrare'den hemen sonra Frankfurt'a gelmemde yardımcı olan kadın artistle birlikte Sardunya'ya gittim. Şimdi asla yapamayacağım bir şey yapıp iki hafta boyunca lüks bir otelde kaldık. Bugün bile çok şaşırtıyor bu beni. Geçen sene Willy Brandt'ın tatilini geçirdiği otelde kalmıştım. Aynasızlar her yerde bizi izliyordu. Yüzmeye gidiyorduk, plajdaydılar; gezintiye çıkıyorduk, arabayla peşimizdeydiler. Sardunyalı anarşist arkadaşlar beni görmeye geldiler ancak kendileriyle konuşacak gücüm yoktu. Biliyorum o yüzden hâlâ benden nefret ediyorlar; onları iyi anlıyorum. 68 Mayıs'ından istifade etmişim : 68 Mayıs'ı belli bir toplumun eleştirisi olmasına karşın bir yıldız, bir bürokrat gibi davranıyordum. Artık kendimi toparlıyordum. 69'a dek, gereksiz ve cazip bir yaşam sürmek için adından yararlanan bir bürokrat gibi davrandım.

Kitabım piyasaya yeni çıkmıştı. Frankfurt Kitap Fuarı'nda genç yıldızdım. Bu sırada Senghor'a³⁷ verilen Barış Ödülü hikayesi patlak verdi. Bir protesto gösterisine karar verildi. «Uzman» olduğum için SDS'li dostlar düzenlenmesine katılmamı istediler. O gösteriye gittim; harika olan kendimi bulmamdı... Tabii tamıtama değil... ama anımsıyorum, bugün bile kendimi o gösteriye giderken görüyorum : İnsanlar beni nasıl görüyorsa kendimi öyle görüyordum... Gösteri oldukça be-

37. Senegal Devlet Başkanı. (ç.n.)

lalı geçti. Aynasızlar beni tutukladı. Yayınevim hemen tanınmış bir solcu avukat tuttu. Frankfurt'tan altmış kilometre uzakta bir hapishaneye tıklandım çünkü sabit bir ikametgahım yoktu. Kendimi yeniden içerde bulmak çok sarstı beni. Sabahleyin birisi ekmekle birlikte gazetelerin kupürlerini getirdi. Mahkumlar bağırıp çağırıyorlardı : «Cohn-Bendit, burda da bir şeyler yap!» Cezaevi müdürü çok nazikti : «Sizden bir şey istemiyoruz; bizi rahat bırakın kimse sizinle uğraşmayacak.» Ama benim ödüm patlıyordu. Örneğin «Teufel»in³⁸ mahkemeye çıkıp aklanıncaya kadar sekiz ay gözaltında kaldığını unutmamak gerek. İki-üç günün sonunda, kendimi sekiz ay yatmışım gibi görüyordum. Yatağıma uzanıyor, uyumuyor, durmaksızın ağlıyordum. Cezaevinde en korkunç şey, niçin orda olduğunuzun bilinmemesidir : Ne gereksiz bir şey şu cezaevi...

Mahkemem alelacele yapıldı, istisnai bir durum. Dokuz aya mahkum edildim, cezam tecil edildi... Hiç kuşku yok ki, göçmenlik yaşıntım iyi başlamıştı!

Cezaevinden çıktıktan sonra, Frankfurt'ta iğrenç bir kış geçirdim. Daire bulamıyordum, eski sınıf arkadaşlarımla birlikte oturuyordum. Paris'ten bir kıza aşık-tım ve birbirimizi onbeş günde bir görebiliyorduk. Kuşkusuz, kafamda olduğu kadar pratikte de siyasal olarak bütünüyle boş geçen bir dönemdi. Tüm 68-69 kışı boyunca kesinkes hiçbir şey yapmadık. Yine de, üniversitedeki oldukça belalı bir boykota katılarak insanlarla kaynaşmaya çabaladım. Bu süre boyunca, SDS'deki dostlarla sayısız temaslarıma karşın, siyasal olarak yalıtılmış durumum sürüyordu. Alman hareketinin geleceğiyle tam anlamıyla uyuşamıyordum ve Alman arka-

38. Berlin'deki **Commune I**'den bir yoldaş. Berlin'de komün hareketi konusuna ilerki sayfalarda değineceğim.

daşlar da, etkin bir emekçi sınıfın olduğu bir ülkede devrimci bir hareketin ne olması gerektiğini bir türlü anlayamıyorlardı.

Dolayısıyla 22 Mart'taki arkadaşları yeniden görmek için içimde büyük bir özlem uyandı. Böylece Godard'la birlikte bir film çekme —bir western— fikri oluştu bende. Aslında film, İtalya'da biraraya gelebilmenin bir vesilesiydi. Sinema üzerine söyleyecek hiçbir şeyi olmayan bir çeteydik. Eğlenmek istiyorduk. Godard'la yüzyüze olmak biraz berbat bir şeydi. Yine de bir tartışma çıksın, fikir alışverişi olsun diye bekliyordu; böyle bir şeyden uzaktık biz. Filmin parasıyla kıt kanaat yaşıyorduk, parlak gençliğin yaşam tarzı gibi bir şeydi.

Gerek filmin, gerek kitabın parasını değişik gruplara dağıttım. Kendime bir milyon eski franktan biraz fazla ayırmıştım.

Tüm bu dönem bir nevi sürgün ve asalakça yaşam dönemiymiş. Temsil ettiğim ve uğruna mücadele ettiğim fikirlerin belirsizlikleri içinde yaşıyordum.

JOHNNY WEISMÜLLER

68 Mayıs'ından sonra, bütün olup bitenler nede- niyle insanların çoğunun rüyalarındaki birçok şeyi bir- denbire gerçekleştirebildim. Örneğin sinemayla uğraş- mak Herkes bunu düşler. İşin ilginç, sinemadan bir gıdım bile anlamam. Düşüncem bir western çekmekti. Godard'a gelince, sinema onun için çok önemliydi; yal- nızca sinema ile ilgilendiği için değil, onun radikal bir eleştirisini de yaptığı için. Sinemadan kopmak üzerey- di. Kendisine bir western yapmak istediğimizi söyledik ve sanıyorum o, edilen lafları bizden oldukça farklı anladı.

Solcu, dövüşçü ve hırsız

Ben sol bir western yapmak istiyordum. Ayaklanan ustabaşlarına karşı silahlanan maden işçileri, çetesi- le işçilere saldıran patron, madeni işgal eden işçiler, fi- lan. Belli bir aşamada düello olacaktı. Roma'da bu fil- mi çekmeye çalıştık ama işler iyi yürümedi. Godard'ın kendi görüşleri vardı ve *22 Mart*'tan arkadaşlarla biz

kaybettik. Yüzümüze gözümüze bulaştırdık : film hiçbir zaman gösterilmedi. Biz kontrata uymaktan başka bir şey yapmıyorduk. Filmi yapmak için para almıştık ve bazı şartlar vardı Örneğin mutlaka bir kovboy olacaktı. Tamam, çok güzel, rol için söylenen herifi aldık ve on dakikalık rol verdik. Anne Wiazemsky oynayacaktı, on dakika da onu çekti. Hatta elinde silah vardı, ata biniyordu. Kontratı yerine getirmek için bir buçuk saatlik kareleri ucuca getirip işi bitirdik. İyi bir şeyler yapılabileceği düşünülüyordu bütün bunlar oldukça çocuksuydu. Roma deneyimim sinemadan ziyade Mayıs'tan sonra ötekilerden —22 Mart'taki dostlardan— ayrışmam anlamında önemliydi : Bu da bir film yapma deneyi yaşamamı olanaksız kılıyordu.

Godard'a göre Hollywood tipi sinema gerçek anlamıyla faşizmin bir silahıydı. İster geleneksel bir western olsun isterse Z (ölümsüz), belli bir tür sinema, duygularla oynanan ve izleyicinin eğlendirilmeye çalışıldığı bir izlence olma anlamında «faşist»ti. Ve tüm bu amaçlarda ne derece başarılı olursanız, o derece iyiydiniz. Bu sinemada başka bir şey yapmak konusunda en ufak bir girişim bile yoktu. Ve o, sinemadan siyasal bir mücadele için nasıl yararlanabileceğini düşünüyordu. Bana gelince, tam olarak aynı düşünmüyordum. Bir western yapmak istiyordum. Arkadaşların filmleri kabullenmesinde en çarpıcı yan, bir film ne kadar tepkiselse onları o ölçüde hoşnut etmesiydi. Westernlerin tümünün, gözle görüldüğü gibi üstün insan teması vardır, başkalarıyla, kadınlar ya da erkeklerle olan sadist cinsel ilişkileri betimlerler. Western sahiden bütün ibnelerin ibne olmaları için elden gelen herşeyi yapmaktır; tabanca kullanmak, kavga etmek, insan ilişkilerine öyle bir erkeklik katar ki, tâ baştan adamların başka ilişkilere sahip olma olanağını ortadan kaldırır. İşte bu nedenle

westernleri sevmenin temel siyasal bir sorun olduğunu sanıyorum çünkü bu siyasetimizle gündelik yaşantımız arasındaki bir kopuşu göstermektedir. Siyaset-gündelik yaşam kopukluğunun aşılmaya çalışıldığı, başka türlü yaşamaya, gündelik yaşamı politize etmeye uğraşan insanların bulunduğu bizim grubumuzda bile, resmi izlencede, özellikle de sinemada yansıtılan sorunların kalıntıları mevcuttu. Şimdi ben kendisine antiotoriter diyen bir gruptanım, ama yoldaşların çoğunluğu İtalyan westernlerini, Melville ya da Costa-Gavras tipi —Z ya da *Sıkıyönetim*— Fransız polisiyelerini bayağı seviyor; üstelik tüm bu filmlerde yeni bir şey olmamaktan başka öyküyle, sinema kahramanlarıyla artık gelenekleşmiş bir özdeşleşme var. Buna karşılık, insanların yeni bir şeyler formüle ettiği filmleri anlamakta da bir yetersizlik var: Godard, Fassbinder (*Ötekilerin Adı Ali*). Bu filmleri yapan yönetmenler, az çok solcu, göstermek istedikleri konusunda alabildiğine duyarlı —ancak sinemanın alışılmış kurallarına aykırı olduğu için bize yabancı gelen bir mantık içerisinde—, bireycidirler. Bu yüzden, bu filmleri gördüğümüzde hayal kırıklığına uğrarız; öykü yoktur çünkü. Ayrıca, Fassbinder'in göçmenle yaşlı kadın arasındaki aşka bakış yöntemi oldukça bireysel bir şeydir: Aslında bu filmde tek eksik olan, kelimenin olumlu anlamında siyasal boyut, kahramanlar, yalnız başlarına, toplumun tüm önyargılarının kurbanı olan iki kişidir. Başka şeylerin söylenebileceği doğru: Fassbinder'de olan bu duyarlılığı daha genel bir siyasal mücadelenin hizmetine sokmak. Ali mücadele eden bir göçmen olabilirdi, çünkü Almanya'da bir mücadele hareketine katılan binlerce göçmen var her şeye rağmen. Yaşlı kadının da hareketle örtüşen sorunları var.

Önemli olan günümüzün devrimci hareketinin si-

nemayı pratiğın içine sokmaktan yoksun olmasıdır. Bil-diğim kadarıyla hiçbir grup ondan doğru biçimde ya-rarlanmayı bilemedi. Ve sanıyorum ki, bir grup, soru-nu ülke çapında gazete çıkartıp, afişler, broşürler bas-maktan ibaret görmeyip, günlük mücadelede sinema-dan yararlanırsa niteliksel olarak büyük bir sıçrama yapmış olur. Film çekme yerine emperyalizm üzerine broşür çıkartmanın öyle büyük gerekçeleri yok. Paris'te, militan gruplardan, örgütlerden bağımsız sinemay-la uğraşan grupların olması çok muhtemel. Örgütler-de, örneğin gençler için gazeteler çıkartılır ama, oku-nup okunmadığına bakılmaz. En azından göçmenler ko-nusunda bu çok belirgin, kafana göre onların dilinde bildiriler basarsın, ama Anadolu'nun en ücra köşelerin-den gelen Türkler gibi içlerinden çoğu okumayı bile bil-mezler. Gençlere gelince onların tumturaklı şeyler oku-maya pek hevesleri yoktur: Örneğin onlar için çizgi ro-manlar yapılabilir. Yalnızca sinema değil sözkonusu olan, söylemek istenen şeyler için ve edilecek sözleri dö-nüştürmek için başka araçlar bulmak gerekir. Gençlere emperyalizmi anlatmak için yaptığımız çabaları anım-sıyorum. Bu alabildiğine zor bir şey, çünkü açıklamalar geçersiz. Fakat eğer bir filme dayanıyorsanız bunun tersi olur —birkaç tane ilginç film var, örneğin Marlon Brando'nun oynadığı *Queimada*: İngilizlere karşı bağımsızlık savaşı veren zencilerin 18. yy'da bir adada geçen öyküsü. Film Frankfurt'ta üç-dört gün oynadı ve ben genç sempatizanlarla izledim; emperyalizm ve öz-gürlük üstüne olağanüstü bir tartışma çıktı. Bir tek-nokrat olan Marlon Brando özgürlük ihtiyacını çok iyi anlıyor ve ulusal bir burjuvazinin oluşması için çabalı-yor, zencilerin önderini, ona özgürlük vererek satın al-maya kalkışıyor. Zenci lider şöyle yanıtlıyor onu: «Öz-gürlük verilmez, alınır.» Böyle cümlelerden, kendilerini

zencilerin özgürlük hareketiyle özdeşleştirdiklerinde hissettiklerinden kalkarak genç sempatizanlar Vietnam sorununa değindiler ve ustabaşlarıyla olan ilişkilerini anlattılar. Filmle dolaysız ilişkileri sayesinde emperyalizmin ne olduğunu anladıkları kolayca görölüyordu. İşte bu yüzden yalnızca belgesel militan filmler yapıl-sın diye bir laf etmiyorum. Bir öykü anlatmak da çok iyi bir şey, çünkü böylelikle bir kişiyle dolaysız ve kişisel özdeşleşme olanağı doğuyor. Siyasal merkezler sine-madan, videodan yalnızca bir propaganda değil, bir for-masyen silahı olarak da yararlanmalıdırlar ve bu da ancak bazı filmlerden aldığımız tadın sıkı bir eleştiri-sini yapıp yapamayacağımıza bağlıdır. Bu olmaksızın, kameraları işçilerin eline veren yönetmenin başına ge-len bizi de bulur. İşçiler televizyonda Mirelle Mathieu'lü *Tele-Dimanche* programını izlerken kendilerini çek-mişlerdi ya! Bu sıkı eleştiri olmaksızın, *Bir Zamanlar Batı'da* gibi filmler çekilir ancak.

Charles Bronson gibi yıldızların olduğu ve üç daki-ka içinde kayboldukları bir western çekmeyi de düşün-müştük. Film başlıyor: Klasik şema. Bir çete kentte deh-şet saçıyor ve birkaç dakika sonra şerifin —yıldız— kö-tüler tarafından haklandığı bir düello oluyor. Film ger-çekte işte o zaman başlıyor; Bronson kayboluyor ve bir daha da görünmüyor. Ardından dövüşmek ve kötülere karşı mücadele etmek isteyen bir kentin zorluklarını gösteriyoruz. Hep geleneksel sinemanın karşı açısında-yız ama sanıyorum bu da yetersiz. Yakın zamanda gör-düğüm filmlerin en iyilerinden biri *Küçük Dev Adam*, çünkü olaylara Kızılderililerin gözünden yaklaşan ilk filmlerden biri. Ancak köklü bir şekilde Kızılderililer-den yana olsa da, çekiliş yöntemi, bir Hollywood filmi olması gerçeği bunu beyaz bir film yapıyor, belki de Arthur Penn'in kızılderili olmamasındandır. Amerika'-

nın beyazlar tarafından sömürgeleştirilmesinin Kızılde-
rililerin gündelik yaşamında nasıl hissedildiğini dile ge-
tirmeyi becerememiş: Sömürgecilik tarafından günde-
lik yaşamın yok edilmesi yok. Böyle bir film sanıyorum,
yalnızca bir Kızılderili tarafından çekilebilirdi. İşte bu
yüzden Rus devrimi üzerine bir film çekilebileceğini dü-
şünüyorum çünkü bu güçlü bir şekilde hissedilen bir
sorun: Devrimci öznellik ve nesnellik tartışması sahiden
temel bir sorun.

70 mm. lik Kronstadt

Bugün bile bu dertten kurtulabilmiş değilim,
Kronstadt öyküsü üzerine bir üstün yapım var kafam-
da, bir bolşevik bahriyeli ile Kronstadt'li anarşist bir
kız olacak kahramanları. Devrimci hareketin öncülerin-
den biri olan ve herşeyi ele geçiren bolşevik partinin or-
daki tüm insiyatiflerin hakkından geldiği bir kentin
öyküsü. Yiyecek bir şeyleri olmayan ve yavaş yavaş o
devrimde edilecek sözleri olduğunu hisseden insanlar
ayaklanmışlardı. Yaptıkları devrim adına bolşeviklere
karşı ayaklanmışlardı. Öte yandan 17'de gerçekte nasıl-
salar öyle bir Bolşevik Parti gösterilecekti. Yani herşeyi
tartışan, ancak sorunların çığ gibi büyümesiyle, git-
gide yönetimi ve partinin yönlendirici gücünü ön pla-
na çıkaran ciddi tipler. Tahlilleri, başka hiçbir gücün
devrimi ele alamayacağı ve *beyazlara* karşı mücadeleyi
yönlendiremeyeceği yolunda. Ve bu gerçek sorunu bol-
şevik bahriyeli ve anarşist kız aşkı boyunca tartıştır-
mak. Kadın erkek sorununu yeniden gündeme getir-
mek. Zaten kadınların anarşistlerle özdeşleştirilmesi ba-
na çok gülünç gelir, siyasal sorunları acil yoldan gün-
deme getirmeleri. «Yiyecek bir şeyimiz yok, karar ver-
meli! 'Rus devrimi Bolşevik Partidir' ne demek Allah

aşkına? Rus devrimi, onu yaşayan kadın ve erkeklerdir.» Ve erkek yanıtlar: «Doğru ama *beyazlar* Ukrayna'ya, Leningrad'a saldırıyor. Yiyecekleri tüm Rusya'ya üleştirmek gerek.» Durumun nesnelliğini temsil eden erkek ve devrimci öznenin temsilcisi kadın. İşte bolşevikler tarafından ezilen Kronstadt Komününün en önemli tartışma noktası.

— Ya sonunda. Kadını sevgilisi mi öldürüyor?

— Hayır, hayır. Daha karmaşık. Filmin sonu kışın bitişi. Kızıl Ordu, Troçki, buzların eriyip denizin açılması halinde gemilerle saldırmanın gerektiğini ve bunun da olanaksız olduğunu biliyorlar. Kitlelerin gerçek gereksinmelerine karşı, tarihsel nesnellik, Rus devriminin tarihsel nesnelliği adına Kronstadt'a saldırımları gereken bolşeviklerin kararı böylece şekilleniyor. Birlikte ölüp ölmediklerini bilmiyorum. Kronstadt'lı bolşevikler kararın ordu tarafından uygulanacağını bilmeden partinin konumunu savunmuşlardı. Hatta bolşeviklerin bir kısmı, Kızıl Ordu'ya karşı ötekilerle birleştiler.

Kronstadt üzerine bu film fikri, Rus devrimini kafalarına göre sunduklarını gördüğümde öfkeden ağladığım *Doktor Jivago*'yu izlerken geldi. Öyle gürültü kopardık ki nerdeyse sinema boşalacaktı. Kronstadt üzerine çekmeyi düşündüğüm film çok güzel olabilirdi. Godard'a kalsa her türlü özdeşleşmeyi ortadan kaldırmak gerekliydi bu yüzden artık sinema yapmak istemiyordu. Sinema üzerine böylesi eleştirileri olmayan bana gelince, benim sinemaya bakışım biraz daha naifti. Onun en büyük özlemi, *Devlet ve Devrim*'den hareketle bir film yapmaya olanak sağlayacak ölçüde sinemayı zaptedebilmektir. Mayıs 68'de tepeden tırnağa politize olmuş bir sinemacının arayışları. Sonradan yaptıklarına gelince, bunlar bize kötü gözükebilir, belki de öyledirler ama kendi mantığı

içinde zorunlu bir aşamaya denk düşmektedirler. Belli tür bir sinemayı yok edersen, *no man's land*'e giriverirsin, oysa benim için sinema her şeye karşın bir öykü anlatmaktır. Yani biçimi değiştirmeden özü değiştirmek ve bunun da çok iyi filmler düşlendiğinde tehlikeli olabileceğini sanıyorum.

Elde kamera...

Ancak öte yandan, biçimi değiştirebilecek olan şey, gruplara kendi filmlerini çekme olanağını tanımaktır; başka şeylerle uğraşan grupları da katıyorum. İşe broşür-filmlerle başlanabilir; örneğin Larzac üzerine bir film; film olaylara müdahalede yazılı şeylerden daha iyi bir araç olabilirdi. Bir açık hava meydanında, umduğun gibi bir kalabalık toplanmışsa onlara bildiri dağıtmak ileri bir adım olabilir. Kendini bir de, bir yaz günü bir fabrika kapısının önünde elinde bir perdeyle düşün, hemen etrafını 400-500 kişi sarıverir; büyük tartışmalar çıkacaktır ve üçüncü gün bir bakacaksın tüm işçiler orda seni bekliyor. Bir şeyleri kağıtla açıklamaya çalıştığın zamanki mesafeli ilişkilerin yerini bambaşka ilişkiler alacaktır. Tabii teknik gerekli. Başlangıçta sinema uzmanlarına gerek olacaktır. Kötü sinema yapmamak gerekir. Bugün devrimci bir sinemanın olabileceğini sanmıyorum —çünkü varolan durum devrimci değil— ancak mücadele anlarında bazı şeyler ciddi ciddi sinema sayesinde söylenebilir. Yine de, sinema ileri kapitalist bir toplumun bir gereksinimine cevap vermektedir —genel kültürümüzün bir parçası olmuştur— ama devrimci militanlar hâlâ kâğıt aşamasında, yerlerinde sayıyorlar: Çok matrak! Aynı şey televizyon için de geçerli: Ben bir telemanyagım. Bir gün boyunca televizyonda olup bitenler beni büyölüyor. Eğer fabrikalara, okullara el

atmak isteniyorsa, televizyonla aynı bağlamda el atmak gerekir. Çalıştığım kreşte, ufaklıklarla televizyonda izlediklerini tartışıyordum. Onlara «saçma bunlar» diyerek konuyu asla geçiştirmiyordum. Öyküyü başka türlü anlatmaya çalışıyordum. Filmlerde gösterilenlerden bambaşka kızılderililer yaratıyordum. Tabii çocuklar bana karşı çıkıyorlardı ve öyle hırslı tartışmalar oluyordu ki, sanki gerçekliklerinin önemli bir anlarıydı bu filmler. Televizyon yaşananın bir parçası. Çocuklar masal dinlemekten hoşlanırlar. Aşırı sol gruplar ise çocuklar için sıkıcı mı sıkıcı kitaplar basıyorlar boyuna; babaları işçi olsa bile patron, sömürü gibi sözler çocukları ilgilendirmiyor. Aralarında televizyonda duyabilecekleri lafları etmezler onlar. Ve sanıyorum, çocuklar için geçerli olan, herkes için geçerli.

Devrimci hareket-iletişim araçları ilişkisinde bir sorun hep var. Kurumlardaki insanlarla çalışmak ne olursa olsun zor. Sürekli otosansüre başvurmak zorundalar. Sinemada da benzer şeyler var. Örneğin yoldaşlar sinemacılara karşı iki nedenle öfke duyuyorlar. Kıskaçlık —bugün sinema yapmak herkesin özlemi— ve sinemacıların hareketlere karşı olan sinizmler; kendilerini hareketlerle özdeşleştirmiyorlar. Dolayısıyla tartışma için hiçbir açık kapı yok.

Bununla birlikte, sinemadan yararlanmaksızın topluma etkili bir müdahale düşünülemez. Fransa'da Komünist Birliği'nin bir merkezi, büroları, matbaası var ama sineması yok. Bir toplantının onbeş dakikalık bir giriş konuşmasıyla değil de bir filmle başladığını varsayın bir. Ama *Toprağın Tuzu*'yla değil, solcu sinema klüplerinin tarzıyla da değil, yani göç ya da bunalım üzerine bir filmle değil de, bir grubun bir ayda çekmiş olduğu bir filmle. Tartışma çok daha verimli olacaktır. Sık sık genel bir toplantıda, işçilerle yapılan bir forumda söy-

lenmek istenenleri açıklamada zorluklarla karşılaşmış-
tır. Dil yer yer farklılıklar gösterir. Burjuvazi sinemadan
yararlanıyor. Biz de aynısını yapmalıyız : Bir örnek: aşırı
sol bir grup içinde kadın-erkek ilişkisi sorunu, cinsel
sorunların çok çabuk ortaya çıktığı gençler, göçmenler,
filan... Böylesi bir tartışmayı başlatmada, insanların gör-
mek istemediği, lafını bile etmekten kaçındıkları davra-
nışları saptamada, hissettirmede sinema bize yardımcı
olacaktır.

Ancak sinema işini, bir gazeteden nasıl yararlanılı-
yorsa öyle yoluna koymak gerekir; insan sıkıldığından ki-
tabı bırakır. Bir filmi de tadında kesmeyi bilmek gerek.
Bir şeyler okumak istediğinde tek başına okursun ve
bu da gençleri sıkar. Çünkü birlikte okuma seanslarının
bir işe yaramadığı ortada! Bir film birçok kez görülebi-
bilir ama burjuva sineması her keresinde bir şart koşar;
birlikte geçirilebilecek bir buçuk saati feda etmeyi. Bir
film yarisında kesmeyi bilmek gerek. Bir genel toplantı
da, tıpkı film gibidir, bir yetkili bir saat boyunca konu-
tuğunda kimse onun sözünü kesmez. Krivine^[39] bir saat
konuşur, Marchais yarım saat konuşur, kimse lafa gir-
mez. LIP'in filmi ele alalım, ne sıkıntı; fabrika göste-
riliyor, Piaget konuşuyor babam konuşuyor, ama kimse
Lip'leri duyumsayamıyordu. Sonra filmi kesip kesip gös-
terme zorunluğu doğdu; üç dakika izleniyor, konuşup
tartışılıyor, yeniden on dakika film gösteriliyor filan. İz-
leyici-görüntü ilişkisini dönüştürmek amacıyla, sinema-
yı gündeliğimizin içine sokmak gerekiyordu, nasıl sıkıcı
mitingler yerine şenlikler düzenleniyorsa. Yeni ifade bi-
çimleri bulmalı! Sinemayla buna erişilmiyor. Uzun vade-
de çok ciddi bir sorun bu. Kanıt mı : Giscard televizyonda

39. 1966'da FKP'den atılan Troçkist lider. JCR'yi örgütledi.
1969'da devlet Başkanlığına adaylığını koydu. (ç.n.)

siyaset yaptığında, siyasi başka bir aygıtı lüzum duymuyor. Bir seçim kampanyasında herşey radyo ve televizyonda söyleniyor. Bildiri basmaya ne gerek var? Burjuvazi bundan sözün otoriter bir aracı olarak yararlanırken, bizler ondan sözü özgürleştirebildiği oranda istifade ediyoruz. Bugün sinemanın içinde bulunduğu durum buna elverişli değil, yani işimiz zor. Kitap sınıfsal bir iletişim biçimi, halbuki televizyon daha demokratik. Çalışmanın, gündelik yaşamın düzenlenmesi okumaya izin vermiyor. Gençler için okumayı yadsımak bir tür isyandır : Hareket buralardan geçti, artık kimse bugün okumak istemiyor. Teoriyle otoriter ilişki devri geride kaldı. Ama başkaca da bir şey yok ve yine de tartışılacak bazı şeyler mevcut hâlâ. Bana göre bir miting, sinema, tiyatro, müzik ve söylevi aynı anda biraraya getirirse başarılı olabilir. Tabii, ne şekilde olursa olsun değil.

Tıpkı sokak tiyatrosu gibi: Bu o kadar yaygın bir şey değil. Sokaklarda kısa skeçler oynayan gruplar var ama genelde bu siyasi bir grubun çalışma yöntemleri içinde yok. Frankfurt'ta toplu taşıma ücretlerine zam gelince otobüslerin çalışması engellendi. Aynasızlar şehir merkezinin dört bir yanına dağıldılar ve bir haftanın sonunda gösteri bile yapılamaz oldu —500 tutuklu, korku baskın çıktı. Gösterinin olacağı zaman sokakta bir araya geldiğimizde hiçbir şey yapamayacağımız ortaya çıktı ve birdenbire bir arkadaşla bir skeç oynamaya başladık. Ben polis şefiydim o ise gösterilerden sıtkı sıyrılmış bir yaya. İnsanlar, yasak olmasına aldırmaksızın toplanmaya başladılar. Aynasızlar bana doğru geliyorlardı ama polis şefi olduğum için çekip gitmelerini emrettim. Bir saatlik garip bir olaydı. Bir gazeteci konuşmaları teybe kaydetmişti, çok keskin bölümleri vardı; hiciv, duruma hakim olma ve onn dönüştürme yeteneği ve aynı zamanda siyasetten konuşma. İnanılması güç

olan, on gün içinde böyle bir şeyin bir kez gerçekleşmesiydi. İşlek sokaklarda böylesi şeyler yapmaktan ürkölüyordu; halbuki insanlarla olağanüstü ilişkiler kurulabiliyor böylece.

Benim fikrimdi bu. Tiyatro ya da sinema gerillası devrimci mücadelenin bir aracı haline getirilmeliydi ama toplumsal gruplar yaratarak değil. Yoldaşların sinema yapmayı öğrenebilecekleri merkezlerin oluşturulmasından yanayım. Nasıl bildiri hazırlamak ya da Komünist Birliği'nde konuşmak öğreniliyorsa! Tiyatro tekniği daha kolay öğrenilebilir ama sinemanınki çok çok zor.

Kolombiya Mitingi

Spor da sinema gibi bir şey. Almancada bir deyiş vardır, bir takım kendi kalesine gol atınca «Futbol sahasındaki her gol, kitlelerin kendi kalelerine attıkları goldür». Bir yanda güncel toplumda sporun işlevi konusunda doğru bir eleştiriniz var: Milliyetçilikle kitlelerin kimlik ihtiyacının bir araya getirilmesi ve kendilerine bir çerçeve sunulmasına çalışılıyor. Diğer yandan ise Ruhr' da birbuçuk saat boyunca bağırmaktan sesleri kısılan gençlerin tıkabasa doldurduğu stadlar ya da İngiltere' de dövüşen, şiddet ihtiyaçlarını gideren taraflar var. İnsanları sınıf mücadelesinden uzaklaştırdığı bir gerçek, ne var ki devrimcilerin çoğunun spor meraklısı olduğu da biliniyor. Dünya Kupası sırasında, maç yayınları olduğunda toplantı koymanın lafı bile edilmezdi bizde. Bir kez, Dünya Kupası zamanında yapılan bir toplantı sırasında, arkadaşların yarısı toplantının ortasında yerlerinden kalkıp şöyle dediler: «Maç». Hiç kaçmaz. Ben Dünya Kupası'nın yarı finalini gördüm. Almanya-Polonya arasındaydı. Eğer bir kere stada gitmişsen ister istemez yoldan çıkmışsın demektir. «Almanya, Almanya»

diye bağırın 80 bin kişiye dayanmak o kadar zor ki, Polanyalıları desteklersin, daha doğrusu rakip kimse onu. Fakat ne zaman ki Frankfurt bir başka takımla oynar, iş değişir Frankfurt taraftarı olunuverir. Maç sırasında, «kitleler» diye adlandırılanlarla dolaysız bir ilişki içine giriveririm ben. Solcular olarak aykırı olduğumuz için insanlarla birlikte davranamayız, yanlış anlarlar ve işimiz acayip zorlaşır. Ama eğer stada gitmeyi kabul etmişseniz, artık aykırı olamazsınız. Herhangi birisi gibi insanlarla tartışırsınız. Herkes statta eğlenmek ister. Tramvay zammından önce bir maça gittik ve ikiyüz, üçyüz kişiyle tramvay zammını tartıştık (aşağıda da tramvay reklamı vardı). Kendimizi solcu olarak tanıtmadık, yalnızca zama karşıydık, insanlar da ve futbol konusunda çok iyi anlaştığımız için insanlar bizle konuşmaktan hoşlanıyorlardı.

Fabrikalardaki yoldaşların çoğu için, ilk ilişkiyi kurma spor aracılığıyla doğuyordu. Öyle sanıyorum ki, spora olan tutkum beni insanlara alabildiğine bağlıyor. Örneğin Sardunya'ya gitmiştim bir kez. Plajda kamp yapan on-onbeş kişiyiz ve insanlarla temasa geçmek istiyoruz. Bu amaçla ilerdeki küçük kasabanın berberine gidiyorum. Tıraş olurken berberle tartışıyorum. Ne mi? Futbol tabii. Dünya Kupası'nı. Futboldan çıktığını anlıyor; Almanya, İtalya, İngiltere: Ulusların önemi yok. Bunun üzerine yerel takımda oynayan bir çocuğu çağırıyor. Ertesi gün maç yapıyoruz onlarla. Alman olmamızdan hoşlanan eski bir profesyonel oyuncu olan antrenörleri, Dünya Kupası'nı neden Almanya'nın aldığını izah ediyor bize. Bir haftada kasabanın tüm gençlerini tanıyoruz. Rezilce bir şey olabilir ama spor bana ilişki kurmada acayip yardımcı oluyor. Torino'daki FIAT işçileri bilindiği gibi işçi hareketinin önderlerinin başlarında gelir; FIAT'a karşı akılalmaz mücadeleler yürüt-

tüler, ama yine de FIAT patronu Agnelli'nin futbol takımı olan Torino'yu destekliyorlar.

Spor'dan yararlanma ve sporun altüst olması anlamında oldukça sansasyonel iki olay yaşandı. Hâlâ militarist yapılarını ve karakterini koruyan ve ulusal marş ile madalya törenlerinin çok önemli olduğu Almanya'da, Münih Olimpiyatları'nda 400 metreyi kazanan Amerikalılar, madalya töreni sırasında arkalarını bayrağa döndüler ve madalyalarıyla oynadılar. Bu gerçek bir rezalete yol açtı. Görevliler ve basın çok bozuldu, çünkü bu apaçık otorite karşıtı bir hareketti: «Bunların hiçbirini iplemiyorum»dan başka bir şey değildi. Diğer bir olay. Maraton bitiminde, stad girişine yakın televizyon kameralarının olmadığı bir tünel vardı. Atlet giysili genç bir çocuk tünelin başında piste atlayıp stada girdi: Otuz saniye boyunca onbinlerce izleyici kazananın o olduğunu sanarak çılgınca alkışladılar. Bundan pek fazla söz edilmedi çünkü herkes enayi yerine konulmuştu. Bu bana sert bir spor eleştirisi olan *Uzun Mesafe Koşucusunun Yalnızlığı*'nı anımsattı. Gençlerle çok tatlı tartışılabilecek bir film o. Toplumu disipline etme aracı olan yarışma neyi simgeler: Birinci olma arzusu ve toplumsal yararın yadsınması; filmde atlet en iyi kendisi olmasına karşın varışta ikinci sıradakinin geçmesine izin verir.

Kişisel olarak spor beni hep büyülemiştir. Tam anlamıyla yıldızla, kahramanla özdeşleşme bağlamında. Uykum gelmediği zamanlar, bir maratону birinci olarak tamamladığımı, büyük bir yıldız gibi futbol oynadığımı düşünür ve hemen uyurum. Öyle harikadır ki düşünmeyi sürdürürüm uyurken. Bizim grupta her cumartesi alabildiğine çekişmeli maçlar yaparız. Herkes kazanmak ister, birbirimize sövüp sayarız. Yeni oyun yaratmayız, herkes gibi oynarız. Yanlış olan şu: Sporu olduğu gibi kabul ediyor olmamız yeni oyunlar yaratma-

mıza izin vermez. Örneğin bizim için, alışılmış şekliyle futbol oynamak kadın ve erkeklerin ayrılmasını zorunlu kılar. Asıl derdimiz kimin iyi olduğunu ölçmektir. Bu da erkeklere özgü rekabetçi düşüncenin tâ kendisidir. Kadınlar futbol oynamak isteseler de değişen bir şey olmayacak, bu sefer kadınlar erkek olmak isteyeceklerdir. Eğer bu noktayı aşabilseydik, bizlere kadınlar ve yaşlılar da katılabilirlerdi. Spor, aynı zamanda gençlerin yaşlılara karşı diktatörlüğüdür. Ve belli bir yaşta futbola devam etmek, 40 ya da 50 yaşı iplememektir. Aslında artık sporun oyun yanı kalmadı ve bizim spora yaklaşımımız, siyasal grupların temellerinde bulunan rekabeti kabul etmemiz demektir. Eğer siyasal örgütlenme kavramını değiştirebilirsek, oynadığımız oyunlar da ister istemez değişecektir. Kafamda bunu akılcı bir şekilde açıklayabiliyorum ama pratikte cumartesileri iple çekiyorum... İki ucu pis değnek.

Birinci büyük hülyam, Fransa bisiklet turunu motosikletle izlemek. İkincisi, devrimden sonra spor muhabiri olmak.

— Devrimden sonra sürekli futbol maçı olacağı için mi?

— Tabii ki geçiş döneminde! Sosyalizm, insanlara burjuva toplumundaki tüm düşlerini gerçekleştirme olanağını sağlayan komünizme geçiş düzenidir, komünizm gündemde olsa bile.

KOMÜNİZM ÖTESİNE YOLCULUK

«68 Mayısı ve sonrası doğruladı ki, birçok kişi için solculuk, kaba siyasi cehaletten en ilkel antikomünizme varmada en kısa yoldur.»

G. Seguy

Ben derin bir antikapitalist, otorite karıştı ve *anti-komünistim*. Bana göre komünist partilerin Stalinci, reformist ve kurumsallaşmış düşüncesi egemen ideolojinin göstergesi, diğer bir deyişle benim isyanımın en başta gelen nedenidir. Devrimle birlikte yürümek öğrenilirken komünist partiye karşı olmak da öğreniliyor. Stalinci düşünce burjuva düşüncesi ve ahlakının bir benzeridir; onda burjuva düşüncesinin temeliyle karşılaşılır: Otoriterlik, sadakat, boyun eğme, Makyavelizm, şovenizm. Mücadele sırasında hiçbir zaman yaşanmadığı için bıkip usanmadan —demokratik— özgürlük talep etmeniz gerekir. Ama komünist partiler özgürlük için savaşmazlar çünkü onu unutmuşlardır. Dolayısıyla bilinmesi gereken burjuva toplumuyla, Stalinci *karşı-toplum* arasındaki benzerliktir.

68'deki bir genç için devrimci olmak, aynı zamanda KP'ye karşı olmak demektir: Yani antikapitalist ve antikomünist olmak. Antikomünist olmayı ben istemedim; benim böyle olmama KP ve komünist *denen* ülkeler yolaçtı. Vietnam savaşı hakkında birşey okuyan kim antiemperyalist olmaz? 1956 Macar Devrimi hakkında birşeyler okuyan kim antikomünist olmaz? Soru şu. Antikomünizmin sorumlusu kim? Tek bir yanıt var: Komünistler.

Soğuktan gelen şu adam

Rus devriminin etkisi öyleydi ki, 60'lı yıllarda sosyalizm ve devrim hâlâ Sovyetler Birliği ile özdeşleştiriliyordu. Bugün ise, kapitalist toplumu eleştirdiğimizde insanlar hemen soruyorlar: «Güzel, ya SSCB?...» 1917'de Rusya'da savaş ve yokluk devrimi zorunlu kılmıştı. Yoksulluğa karşı insanlar, *ekmek*, *barış* ve *özgürlük* için savaştılar. Özel bir tarihsel durumdu. Üretici güçlerin gelişimine bakınca, bolşeviklerin yürüttüğü devrim bana mantıklı geliyor. Proletaryanın kitlesel olarak varolmadığı bir yerde proleter devrimin nasıl olabileceğini ise aklım almıyor. Daha önce Fransız Devrimi'nde, sınıf olarak proletarya kimi kez olaya dahil olmuştu. Sanıyorum Rus devrimi, köylü sınıflarıyla doğmakta olan proletaryanın birlikteliğini kendine hedef olarak seçmişti. Sınıfların, gelişme açısından Batı'dan çok farklı olduğu bir durumda —köylü tabakaları çok önemli, işçi sınıfı azınlıkta ve burjuvazi tarihsel rolünü yerine getirmemiş— bolşevik parti Rus toplumunun tüm eksiklikleri bizzat telafi etmek zorunda kaldı.

Rus Devrimi ve Sovyetler Birliği'nin sosyalizmle bir ilgisi yok. Sorun ahlaki değil ki. Bize göre sosyalizmin sorunu kötülüğün ve yoksulluğun kaldırılması değil.

Rus Devrimi'nin Avrupa'daki son burjuva devrimi olduğunu söyleyen Alman sol komünistlere katılıyorum. Aslına bakılırsa bolşeviklik Rus sanayi toplumunun ilerlemesini olanaklı kıldı, nasıl Fransız Devrimi piyasa ekonomisinin ortaya çıkmasına izin verdiyse.

Dolayısıyla Rus Devrimi burjuvazisiz bir sanayi devrimidir. Bu sanayileşmenin olabilmesi için Rus toplumunun temelindeki bu radikal değişim şarttı. Bolşevik Parti bu olaya önderlik etme tarihsel görevini üstlenmiştir; hatta parti bizzat Rus burjuvazisinin eksiklerini gidermek için oluşmuştur. İşte bu anlamda SBKP'yi yeni bir sınıfın rolünü üstlenmiş olarak kabul edebiliriz. Kitleler için sanayileşme gündelik yaşamlarının bütünüyle altüst olması anlamında terör demektir. Kıtılığı yenebilmek için Rus devriminin başvurmak zorunda kaldığı da bu «terör»dür —devrimin yöneticileri ister istemez terörün yöneticileri haline gelmişlerdi. «Rus Devrimi için başka bir çıkış yolu olanaklı mıydı?» diye sorulacak olsa buna şöyle bir soru daha eklemek gerekirdi: «Feodal bir toplumdan sanayi toplumuna burjuvazinin ya da onun işlevini üstlenen SBKP'nin egemenliği olmadan geçilebilir miydi?» Nedense üzerinde pek durulmayan, toplumlarımızın ve onların varlıklarının sayısız acı üzerine kurulmuş olmasıdır: Yeni doğan sanayi kuruluşlarında yer almak için atalarından kalma yaşam tarzlarını bırakan köylüler, tatil yapmadan günde ondört saat çalışma, madenci çocuklar, verem...

Batı ülkelerinin 19. yüzyıldaki sanayileşmesiyle SSCB'ninki arasındaki ayrım, ikincisi üzerinde düşünülüp, tasarlanmışken birincisinin kendi kendine gelişmesidir. Tabii SSCB'deki önemli olumlu yönleri de yabana atmamalı; küçük çocukların çalıştırılmaması, sekiz saatlik işgünü, 19. yüzyıl Avrupa işçi hareketinin deneyimlerinin ürünü olan ağır çalışma tempoları. Ama aynı za-

manda, sürecin sistemli ve bilinçli karakterinden ileri gelen uyduruk grev hakkı, köylü dünyasının hızla ve şiddetli tahribi, taylorizm gibi olumsuz yönler de var. Sosyo-ekonomik terör Marksizmin bilimsel olduğu savını temel alıyor kendine. Proleter ekonomi politiğın taşıyıcısı olan bolşevik parti —yani partinin en bilinçli çekirdeği : Yönetim— neyin doğru olduğunu bilir. Kitlelerin sesine kulak vermenin hiç mi hiç gereği yok. Çünkü Sovyetlerin sanayileşme projesinin toplumsal ve ideolojik temeli çok zayıftır. Kitlelerin sesine kulak vermek, yaşanan süreçte değişik biçimlerde ortaya çıkan yadsımaları (Kronstadt) boşa çıkarmak için bıkip usanmadan mücadeleye kendini mahkum etmek anlamına gelecekti. Tabii ki, sosyo-ekonomik terör siyasi terörle atbaşı gider. Bu herşeyden önce jakobenvari bir terördür : Bolşevik hedefin siyasi düşmanları ortadan kaldırılmalıdır (kurucu meclisin lağvedilmesi, menşeviklerin, sosyalist devrimcilerin cezalandırılması). Karşı bir siyasetin canlı simgesi olabilecek siyasal örgütler ortadan kalktığı zaman siyasi terör de ortadan kalkar diye bir zorunluluk yok. İşte bu arada, olguların ışığında SBKP yönetimi eyleminin bilimsel değil de ampirik olduğunun bilincine varır. Böylece ekonomik başarısızlıklar, zorluklar diğer siyasi partilerin sabotajı olarak değerlendirilemeyeceği için düşmanlar komünist partinin bağrında aranır. «İşçi muhalefeti» ayıklanır. Sistemli ve bilimsel düşünme savı, toplumsal ve ekonomik dönüşüm süreci sistemli yalana, toplama kampı sistemine doğru yol alır.

Toplumsal dönüşümün yalnızca nesnel bir olay olduğunu sanmıyorum. Eğer dönüşüm rüştünü kanıtlamak istiyorsa insan öznelliğinin tüm kıvrımlarını izlemesi gerekir. Bolşevik parti kendini tarihsel nesnelliğin sürdürücüsü olarak görüyor. İdeolojik olarak tarihin doğruladığı sınıflı bir toplum inşa etti ve pratikte kitlelerin acil

ihtiyaçlarını tarihe, dolayısıyla partinin kendisine bağımlı kılıyor. Tarihsehcilik adına toplama kampı olgusu giderek yaygınlaşıyor. Stalin iğrenç kişiliğı ile ikinci adam oluyor. Bolşevik sanayileşme toplama kamplarından geçti, burjuva sanayileşmesi ise, binlerce insanoğlunun fabrikalarda, kömür ocaklarında, savaş alanlarında, akıllalmaz çalışma koşullarında ölümünden geçiyor. Tüm devrimlerin bağırılarında taşıdıkları özgürlük ve gerçek demokrasi umudu bu her iki toplumsal düzenin de ötesindedir. Zira bu toplumsal değışim yalnızca halk kitlelerinin eylemliliğıyle olanaklıdır. Devrim, birdenbireliğı ve yaygınlaşması nedeniyle, denetlememez şiddetli bir toplumsal kopuştur: Devrimci bir süreç devrimci bir örgüt tarafından yönetilemez. Sözü nü ettiğim bütünüy le özgürlükçü ve kendiliğindenci halk insiyatifine bağımlıdır. Rus Devrimi'nin etkisi bolşeviklerin hükümeti ele geçirmeleri bağlamında olduğı kadar ve hatta daha çok kitlelerin (Sovyetlerin) örgütleyici yetenekleri bağlamında bugün de sürmektedir. Bu anlamda 1917 Devrimi, tarihte insanların özgürlüklerine kavuşması konusunda varolan fenerlerden biridir. Bolşeviklerin kendilerini dünya işçi sınıfı hareketinin sözde devrimci yönetici olarak kabul ettirmeleri Sovyetlerde cisimleşmiş olan umudu müsadere etmeleriyle gerçekleşmiştir. Bu darbeleriyle bolşevikler, fırtına sonrası kendilerine bir sığınak arayan gemileri soymak amacıyla, feneri ele geçirip geceleri yanlış ışık yakan korsanlara dönüşmüşlerdir. 17'de işçi sınıfının bulunduğu ve devrimci bir proleter hareketin ilk kez su yüzüne çıktığı kuşkusuz. SSCB'nin sanayileşmesine doğru yolalacak olan bu toplumsal altüst olma sürecinde işçi konseyleri geleceğı temsil ediyorlardı —umut, kitlelerin insiyatifi ve yenilik yaratma becerileri. İşçi konseyleri temel sorun olarak kapitalist toplumlarda yan çizilen ifa-

de özgürlüğünü gündeme getirmişti. Bu da gösteriyor ki, proletarya, 1917'nin, işçi sınıfı merkezinde özgürlükçü bir sürece yolaçabileceğini düşünebilecek kadar kemalle ermekten uzaktı. Lenin-işçi konseyleri tartışmasının pratik tarih açısından pek bir anlamı olmaması da bu yüzdendir. Böylece, bolşevik devrimden medet uman her devrimci grup ,tahrif edilmiş bir tarihin ve baskıcı bir ideolojinin mahkumu olmaktadır.

Duvarın öte yanından

Bolşevik devrimi yalnızca tarihsel bir soru değildir — benim devrimci kimliğim bu açıdan oluşmuştur — aynı zamanda güncel ve siyasal bir sorundur. Stalinizmin meyveleri işte orada. Bir zamanlar Ulbricht⁴⁰ ve Thorez⁴¹ vardı. Şimdi Marchais ve Honecker⁴² var. Bizim şansımız —ya da bahtsızlığımız— ise şu: FKP demokratik bir toplum projesine başvururken —bu pekâlâ sözcük oyunlarını da içinde barındırıyor—, Batı Alman Komünist Partisi üstü kapalı bir biçimde Doğu Alman toplumunun tüm Almanya'ya yaygınlaştırılması eğiliminde. Bugün KP'nin propaganda alanında oldukça güçsüz olması, tarihsel nedenlerde olduğu kadar burada da yatıyor. Nazi toplama kamplarında ilkin komünist kadrolar yok edildi. Ardından soğuk savaş sırasında antikomünist propaganda geldi. (1956'da çok sayıda komünist militan tutuklanmıştı). Bugün bile bir komünist memur, öğretmen olamıyor... Ancak KP'nin zayıflığının nedenlerini yalnızca baskılarda aramamak gerek. Çünkü geleneksel komünizm bir projeden öteye bir gerçekliktir artık. Do-

40. 1960-1973 arası Doğu Almanya Devlet Başkanı (ç.n.)

41. 1930'da FKP Genel Sekreteri seçildi. (1900-1964) (ç.n.)

42. 1976'da Doğu Almanya Devlet Başkanı oldu. Halen bu görevde. (ç.n.)

ğu Almanya hemen yanıbaşımızda. Kimileri B. Almanya'daki antikomünist propagandanın bir «sosyalist Almanya»'nın gerçekleştirilebilirliğini olanaksız göstermeye dört elle sarıldığını söylüyor. Bence dört elle sarılmaya gerek yok En büyük anti-komünist silah D. Almanya ya da SSCB'nin tâ kendileridir. Amerikalılar da, Federal Almanya'nın ilerlemesine koltuk çıkarken bunları hesaba katıyorlar. Bu sırada SSCB de, «proleter enternasyonalizmi» adına Doğu Almanya'daki fabrikaları söküp, yeniden inşa etmek için kendi ülkesine taşıyor.

İki Almanya'nın ayrılması gibi oldukça karmaşık siyasi soruna dönmemekle birlikte, günlük tartışmalarda insanların şunu sorduklarını belirtmek gerek: «Acaba duvarın öte yanındakiler daha mı mutlu? İnsanlar daha özgürce mi çalışıyorlar Kapitalist ve sosyalist fabrikalar arasındaki ayrım ne? Ücret ve üretkenlik üzerine kurulu aynı hiyerarşik düzen söz konusu değil mi?» Alman geleneğinin en içkarartıcı yanları Doğu Almanya'da biraraya gelmiş: «Devrimci» askerlerin, geçit törenlerinde Prusya askerlerinin kaz adımlarıyla boy göstermesi! Benim düşlerimdeki sosyalist bir ülkede insanı bir pop grubu karşılar, insanların başka türlü yaşadıklarını duyumsayabileceğiniz gerçek anlamıyla bir halk şenliği vardır o sırada. Gel gör ki, Doğu ülkeleri gerçekliği kimseye komünist olma, düzeni değiştirme şevki aşılamıyor. Doğu Berlin'den daha üzücü bir şey olamaz; kocaman bir meydan, burdakiler gibi büyük binalar, otuz katlı bir otel, büyük evlerin bulunduğu caddeler, Nancy gibi bir şehrin hüznü. Barlar birbirinin aynı, ilgi çekici hiçbir şey olmuyor; eğer gerçekten varsa, sosyalizmi sokakta hisseder insan. Sosyalizmin, nesnel olarak üretilen ve ihraç edilen çelikle ölçülebileceğini hiç mi hiç sanmıyorum. Ekonomi öyle bir şekilde işle-

meli ki insanların yaşamlarındaki maddi ihtiyaçlarını karşılayabilsin, o kadar. Bir Pazar öğleden sonrasında. Doğu Berlin, Avrupa başkentlerindeki büyük burjuva lükslerinin bulunmadığı bir taşra kentinin sıkıntısından başka bir şey değil.

Arkadaşlar, iki yıl önce Doğu Berlin’de yapılan *Gençlik Festivali*’ni anlatmışlardı. Yer yer insanların seviştiği bir olay olmuş: Resmi görevlilerin tümü neye uğradıklarını şaşırılmışlar ama bu kollektif coşkuya nasıl karşı çıkabileceklerini de bilememişler. Bir keresinde çalışma üzerine bir tartışma çıkmış ve bir arkadaş şöyle demişti: «Sürekli delegelerin olmasında ne gerek var anlamıyorum. Neden Doğu Almanya’da 10-20 yıl tek bir fabrikaya adımlarını bile atmayan memur delegeler var? İki yıl sonra fabrikalarına geri dönüp yerlerini başkalarına bıraksalar daha iyi olmaz mı?» KP görevlisi bıyık altından gülererek yanıtladı

— Söylediğiniz çok çocukca, üretimi düzenlemek başlıbaşına bir bilimdir, herkes bunun altından kalkamaz. Ayrıca kapitalist ülkelerle olan rekabette güçlü olabilmek için sosyalist ülkelerde işbölümü zorunludur.

Gençlerin çoğu aynı kanıda değildi

— Biz de bir yıldan fazladır, tam da bu konuda bir tartışmayı hücrelerimizde ve kentte başlatmaya uğraşıyoruz, ama hep baltalanıyor. Bize göre yılın sonunda görevliler çalışmaya dönmek zorunda kalmalılar ve görevler arasında sürekli bir rotasyon olması gerekir.

Kısaca, «iş, aile, vatan» üçlemesinin ululaştırılması bugünkü Doğu Almanya’yı tanımlamakta yeterli.

Batı Almanya’daki öğrenci hareketinin vardığı noktada olan, ortaklaşa yaşam tarzı, yani komünler orda da geniş ölçüde tartışıldı. Ve partinin, küçük burjuva sefahati üzerine tam bir ideolojik karşı saldırısı oldu: İşçi sınıfının sırtından geçinen parlak gömlekliler. Tabii ki

şunu diyen Doğu Almanlar da tanıyorum : «Kapitalizm bizi çekmiyor. Fazlasıyla *speed*.» Ama aynı zamanda iyi birer Marksist olarak, tüm firelerine karşın Doğu'daki sosyalizmin yine de komünizme giden yolda ileri atılmış bir adım olduğunu söylüyorlar.

Doğu Alman teknokrasisi nasıl akılcı bir biçimde işgücünü kazalardan koruyorsa, aynı biçimde kalifiye işçilerin ve kadroların kitleler halinde göçmelerini engellemek için duvar örüyor. Hünerini gösteren aynı teknisyen mantığı. Oran olarak orada, buradakinden üç kat daha az kaza ve ölüm oluyor. Bu o toplumun daha insancıl olduğunu göstermez. Kapitalist rekabetin akıldışılığını anlamışlar yalnızca; işgücünün bir şekilde korunması üretkenliğin gelişmesinin sigortasıdır çünkü.

Doğu ve Batı arasında özde en ufak bir ayrım bile yok. Yalnızca önemli nüanslar var. Akılcılığın buz tutmuş dünyası karşısında, burada ekonomik iktidar düzeyinde —kapitalist rekabetin kıstırttığı— bir mücadele ve heyecan iklimi var, Orda ise KP yönetimi düzeyinde —siyasal ve ekonomik iktidarın bu yoğunlaşması bize anlaşılmaz gelen iktidar iştahlarını kabartıyor olmalı— bir mücadele ve heyecan iklimi bulunuyor. Giscard asla Honecker gibi bir iktidara sahip olamaz. Doğu Avrupa teknokratlar krallığıdır. Sauvagrargues Varşova'dan dönüşünde şu açıklamayı yapabilmişti: «Sosyalist Polonya ile liberal Fransa arasında büyük ayrımlar yok.» Bence yanlış değil. Bana göre Doğu toplumu, çağdaş kapitalist toplum kadar insanlıkdışı. İşin daha akılcı olduğu toplu bir yönetime doğru bir adım attılar, o kadar. Çalışma yine baskı altında olduğundan, yaşamın diğer yönleri, örneğin eğlenceler en ufak bir değişme bile uğramadılar.

Kitle kültürü o toplumun dışavurumudur. Sanayi toplumlarıysa aynı tip kültür ve müzik üretirler. (Genç-

lerin müziğinden, pop ve elektronik müzikten söz etmiyorum.) Örneğin Münih'teki Dünya Kupası'nın açılışına tüm ülkeler şarkıcı ve müzisyenlerini yollamışlardı. Doğu Almanya'yı Adamo tarzı bir şarkıcı temsil ediyordu, şarkı sözleri şundan ibaretti: «Dünyanın her yanın birbirini sevenler var ve istendiğinde tüm dünya sevinebilir.» Kendisine bir orkestra eşlik ediyordu. Şaşırtıcı bir şey, şarkı insanları mestetti. Garip değil mi?

Hangisi daha terörist, kapitalizm mi yoksa Doğu'nun bürokratik, otoriter ve faşizan toplumu mu? Ha Ali Veli, ha Veli Ali. Batı Almanya'nın zindanlarında ölenlere, Sibiry'a'da ölmenin daha boktan olduğunu söylemek güç iş.

Polonya'da yaşamak, burdakinden daha boktan olmasa gerek. Önemli olan Polonya'nın nasıl bir yer olduğu değil, orda ne yaşandığı. Dantzig'de üç yıl önce işçileri KP binasına saldırırken görmeyi bayağı isterdim. Gündelik yaşamda sürekli bir itirazın keşfedilmesini sağlayan devrimci bir olaydı bu. Rus ya da Polonyalı bir yoldaş, kendi kendine Batı'da yaşayamayacağını telkin etmeli: orada doğmuştur o ve düşünce üretimi ülkesiyle bağıntılıdır. Benim için de aynı şey geçerli: Orada yapabileceğim bir şey varsa, ben de bir ülkeye bağlıyım. Batı yerine, altı yıl Doğu Almanya'da okusaydım, Fransa'dan kovulduktan sonra oraya dönerdim..

Burada çoğu arkadaş Doğu Almanya ve SSCB'ye karşı suçluluk duyuyorlar. Bu emperyalist devlet konusuna, onun ilerlemesini kolaylaştıran egemen ve faşizan anti- Komünizm nedeniyle yanlış yaklaşıyorlar. Ama bugün, sosyal demokratların Doğu Almanya'ya bakışları yine de özgürlükçü ve olumlu bir aşama. Sosyal demokratlar varolan konumun aşılmasına yardımcı oluyorlar.

Stalinci ideolojinin Alman aşırı solunda oldukça yeretmesi raslantı değil. Soljenistin konusunda ortaya atılan tüm sorular bunu kanıtlıyor. Marksist-Leninist, Maoist dergilerin çoğu şunu söyledi: «SSCB'nin sosyal emperyalist bir devlet olduğu doğru ama bu Soljenistin'in sosyalizmin anayurdunu karalamaktan başka bir şey yapmayan bir Amerikan emperyalizmi ajanı olduğu gerçeğini değiştirmez.» Bu kavram kargaşasının nedeni, aşırı solun kendini Stalin'in ölümüne kadarki SSCB'yle özdeş tutmasıdır. 1953'deki Berlin işçi ayaklanmasını da CIA'nın bir komplosu ve proleter hiçbir yönü olmayan bir hareket olarak damgalıyorlar. Öz itibariyle bir işçi ayaklanması olan bu hareket karşısında Rus çarlarının eylemini olumluyorlar! İşçiler iş saatlerinin artırılmasına karşı mücadele ediyorlardı. Ama o dönemde, kimse Doğu Almanya'nın Stalinizmin boyunduruğu altında olduğunu itiraf etmeye yanaşmıyordu. Kimse, işçi sınıfının kendi hakları olduğunu ve Sovyetler Birliği'nin emperyalist baskısına karşı savaş verdiğini kabul etmeye yanaşmıyordu. Aynı şekilde, Marksist-Leninist aşırı solcular gerçekten SSCB'de toplama kampları bulunduğunu ve Soljenistin'in doğru şeyleri betimleyen inanmış bir ortodoks olduğunu anlamaktan uzaklar. Sorunu yalnızca birey planında koyuyor Soljenistin. Asla işçilerin ya da öğrencilerin mücadelelerinden bahsetmiş filan değil. Onun gücü doğruyu söylemesinden ve Sovyetlerin toplama kampı sistemini yerin dibine batırmasından geliyor. Zayıflığı ise, gerçekte varolan belli ölçülerdeki toplumsal hareketlerle anlattıkları arasında bir bağ kurmaması. Soljenistin bize faşist Sovyet düzeninin otantik bir tablosunu çiziyor. Buradan sonra doğru yolu sürdürmek ve belli bir sosyalizmin suçlarını günışığına çıkartmak bizim görevimiz. 1972'deki Polonya işçilerinin, kapitalizmin yerleştirilmesi için savaşımayan (bunu açık

açık söylediler) 56'daki Macar işçilerinin ayaklanmalarından söz etmek de bize düşüyor.

Batı Almanya'da devrimci hareketler kitlelerle bütünleşmek için, diğer ülkelerden daha çok, sözde komünist ülkelerle gerçekten hiçbir ilişkilerinin olmadığını açık bir şekilde göstermek zorundalar. En ufak bir kuşku oluştukça komünizmle en ufak örtük bir ilişki oldukça, alabildiğine bir güven eksikliği doğacaktır. SSCB, 60 yıllık koca bir yalandır. Ve eğer insanlar kapitalizme karşı savaşıyorlarsa, yalana karşı savaşıyorlar demektir. Başka bir yalanı önermek, kendini güvenilmemeye mahkûm etmektir. İşte bu yüzden, temelden bir antikomünistim. Bugün kim antikapitalistse antikomünist olmak zorundadır.

Coplar ve ilerleyen demokrasi

Sovyetler Birliği'nin temsilci vekili olan Fransız Komünist Partisi bolşevik devriminin mirascısı ve «sosyalizm»in Fransa'daki elçisidir. Bu, yalan ve tarihin çarpıtılması tarihinin somutlaşmasıdır.

FKP, SSCB'nin tüm dönemlerini izleyerek, 1945'den—Yalta'dan— itibaren, kendini sosyalist ve kapitalist kamplar arasındaki statükonun partisi olarak tanımlamayı benimsemiştir. Yirmi yıl boyunca stratejisi, kapitalist bir Fransa içersindeki antikomünist gerici güçlerin sıkıştırılması olmuştur. Kendini dünya çapındaki statüko içine yerleştirip, işçi sınıfına öyle bir biçim vermiştir ki reformcu güçler toplumsal düzeni alaşağı etmek yerine onu dönüştürmenin yollarını arar olmuşlardır. Fransız toplumunun istikrarı için gösterilen bu çaba, Fransa'nın bir ulusal bağımsızlık statüsü kazanabilmesi için Amerikan egemenliğinden kurtulmasına yardımcı olmaktadır: Tüm dünyanın soğuk savaş nedeniyle buz tutması, kendi kendini tanımlayan dengeyi yeni-

den işin içine katmak diye bir derdi olmayan ufak değişimlerden başka hiçbir şeye yolaçmaz.

Bu denge tanımlanmış ve biliniyor olduğundan soğuk savaşın yerini detant alır: İki kamp arasındaki ilişkilerin donması belli bir esnekliğe yerini bırakır. Şimdi bu dengenin sağlamlaştırılması zamanıdır: Parçalanan sömürge imparatorluklarının —hemen hepsi Batılı— sanayileşmiş dünyalarının kenarlarından birdenbire taşkınlıklar, dünyanın paylaşılması sırasında hesaba katılmamış çıkarlar ortaya çıkar. Bir tür Amerikan-Sovyet ortak egemenliği oluşur. Dünya haritalarının bu paylaşılmasında komünist partilerine de görevler düşer. Üçüncü Dünya ülkelerinde kitlelerle büyük güçler arasındaki ilişkilerin denetlenmesine katkıda bulunurlar. Bu ilerici evrimin gitgide belirginleşen değişik semptomları oldu. Vietnam'a Amerikan müdahalesi boyunca KP «*Vietnam'da Barış*» sloganı temelinde bir kampanya yürütmekle yetindi (ABD'nin Vietnam'dan çekilmeyi kabul ettiğinin iyice belirginleşmesine dek; tabii ardından «*Vietnam'da Barış*» sloganı «*Vietnam halkının zaferi*»ne dönüştü.) Daha temel bir düzlemde örneklersek, reformcu bir işçi hareketinin başını çekerken KP'ler kapitalist toplumların sağlamlığının güvence altında tutulmasına katkıda bulunurlar. 68 Mayıs'ındaki Grenelle anlaşmaları, Ağustos 68'de Sovyet tanklarının Prag'a girmesiyle, «*özgürlük tutkunu ülkelerin*» suçortacı sessizliklerinin çakışmasıydı. Karşılıklı mukabele Vietnam'daki Amerikan uçaklarına karşı Parg'da Sovyet tankları.

Bugün dünya çapındaki ilişkiler, Batı komünist partilerinin istikrar stratejilerinin hükmünü yitirmesine yolaçacak ölçüde değişti. KP'lerin Batı yarımkürede iktidarlara katılması, bunalımdaki kapitalist ülkelerde üretimin ıslah edilmesi amacıyla uygulanan sıkı politikaların çalışanların çoğu tarafından kabul edilmesine

yardımcı oluyor. Hatta Batılı iş çevreleri, SSCB'nin dünya pazarında daha etkin bir şekilde yer almasını diliyorlar (Kissinger SSCB'yi enerji üzerine yapılan tartışmalara katmanın gerektiğini açıklıyor; Japon burjuvazisi SSCB'nin yeni bir para düzeninin oluşumuna katılmasını istiyor). Batı ve Doğu çıkarlarının çakışmasına iki yeni örnek daha: Kamboçya'da bir Sihanuk-Kızıl Kmer hükümetinin inşası Amerikan Kongresi'ni pek ırgalamıyor. Phnom-Penh yeni bir Saygon olmayacaktır. Hatta Saygon yeni bir Phnom-Penh olabilir pekâlâ. Aynı şekilde Portekiz'de, silâhlı bir müdahale varsayımını ABD, Batı Avrupa'nın baskısıyla geri itti. Portekiz KP'si çizmeyi aşmadığından (ülke yönetimine önemsiz bir katılım, Asor'daki Amerikan üslerinin varlığının sürmesi), Portekiz Şili'nin akıbetine uğramayacak.

Yine İtalya'da KP'nin iktidarı paylaşma olasılığının ABD'de pek fazla memnuniyetsizlikle karşılanmamasında şaşacak bir şey yok. İKP'nin son kongresinin ardından Berlinguer Yugoslavya'ya gitmemiş miydi? Aynı kongredeki raporunda Tito'nun bağlantısızlık siyasetini övmemiş miydi? İKP, izlediği reformist çizgi aracılığıyla SBKP'yle olan ilişkilerinde özerkliğine kavuştu.

Burda İKP ile FKP'yi kıyaslamak önem arz ediyor. Bir yandan, Sosyalist Parti ile anlaşmadığı için İKP seçimlere bel bağlayamıyor. Dolayısıyla, seçimlerde ne mesafe katederse etsin, iktidara gelme şansının az olduğu ortada. Ama toplumsal planda cazibesi ve dinamizmini öylesine güçlü ki, İtalya'yı bunalımdan çıkarmak isteyen herkes için, giderek daha vazgeçilmez bir güç olarak görülüyor. Hristiyan demokratlar, siyasal kararların alınmasında İKP'nin de söz sahibi olmasını istiyorlar. Çünkü İKP'nin İtalyan toplumu üzerindeki etkisini biliyorlar, yoksa önderleri solcu olmuş filan değil.

Buna karşıt olarak, Sosyalist Parti ile seçim ilişki-

leri sayesinde FKP yıllardan beri iktidara ulaşma şansına sahip. Ama cazibesi ve toplumsal dinamizmi halen zayıf. Bunun nedeni, FKP'nin dönüşümünün, toplumsal ve yapısal değil de siyasal olmasıdır. Thorez'in tekkesli KP'sinden Marchais'ninkine az bir değişiklik oldu. FKP halen Stalinist bir kurum hüviyetini koruyor. Hatta siyasal evrimi bile oldukça sınırlı: 1946'dan itibaren Thorez sosyalizme barışçı bir parlamenter geçişi savunuyordu. Tek değişen, sosyalistlerin artık şu söylemi her an işitebilir olmaları: Güçlerimiz Amerikan-Sovyet ilişkilerindeki değişikliklere koşut olarak değişir.

Fakat siyasal bir durumun tüm evriminin tek tek sonuçları vardır. Sosyalist Parti'nin seçimlerde komünistleri aşmasında bu bariz bir şekilde görünüyor. Sol Birliğin bunalımı, KP'nin bunalımıdır. Stalinci bir kurum reformcu bir siyaseti yüklenemez. Stalinizm'den arınmaması sonucu FKP, İKP'ye nazaran kötü bir ünü muhafaza ediyor. Bundan dolayı Sol Birliğe yeni dinamizmi artık SP veriyor. Merak konusu olan, devlet iktidarından pay almak uğruna, FKP yönetiminin organları üzerindeki nüfuzunun gevşetmeye hazır olup olmadığı. Eğer FKP toplumsal planda çekici ve yenilikçi bir güce sahip olmayı kafasına koyarsa, eğer FKP «İtalyanlaşırsa» —yani Stalincilik'ten uzaklaşırsa—, işte o zaman gerçek anlamda reformcu bir güç haline gelebilir. Aksi takdirde, reformculukla Stalinciliğin garip bir karması olarak, ömür boyu muhalefette devlet içinde bir devletçik olarak kalır.

FKP'de insanlar Thorez ekolünden yetişme Stalincilerdir. Ama aynı zamanda militandırlar da. Sanıyorum kapitalizm tarafından bireysel kimliklerin tahrip edilmesi —yabancılaşma üzerine yapılan tüm filmlerde bu vardır Godard, Bergman vd...— yüzbinlerce militanın FKP'ye bağlanmasını anlayabilmekte önemli bir olgu-

dur. Orda kendilerine yeni bir kimlik buluyorlar: Üstünkörü bir bakış açısı —partinin her konuda bir görüşü vardır—, yaşama üstünkörü bir katılım, varsın do laylı olsun (FKP'nin herhangi bir eğitimci partinin Renault-Billancourt'daki bir eylemine ya da Moskova' ya temsilci olarak katılır), bireysel yetersizliklerinin temize çıkarılması (kabahat tekelci toplumun) ve umut. Kapitalizm, tümüyle yitık bireyler üretirken, aynı zamanda tutunma noktaları bulmaya karşı güçlü bir ihtiyacı da üretiyor. Militanı partisine bağlayan ilişkinin etkinliği de burdan kaynaklanıyor: Parti dışında kimse adam yerine koymuyor onları. KP'nin tek sesliliğinin temeli işte bu. Stalinciliğin tüm siyasal manevraları, kırk yıl boyunca süren yalanlar, halkların hamisinin ululanması FKP'yi iğneden ipliğe çevirmemişse, bunun nedeni KP militanlarının zeki olması değildir Bunun nedeni işte şu bilinçdışı güven içinde olma, kuşkuları silip süpürecek ve anti-komünist propagandaya kulak kabartmayı engelleyecek bir kimlik bulma gereksinimidir.

Böylelikle yöneticilerin görevi beklenmedik ve uygunsuz durumlarda çok daha rahattır : Komünistlerin yöntemi kişilere kara çalmaktır. Benim şurda burda vil-lalarım olduğu söylentisini yaymışlardı. Bana Alman anarşisti adını takarak insanların Alman aleyhtarı dürtülerinden yararlandılar. Bir olay ise beni çok derinden etkiledi Beni yıllardan beri yakından tanıyan ve FKP'nin karaçalmalarını yalanlayabilecek komünist bir aile dostumuz hemencecik KP'nin söylediklerine inanmayı yeğledi. Komünist partilerin, bir bireyin kişilik bütünlüğünü nasıl ele geçirebildiğini görmek olağanüstü bir olay. Bu anekdot, 39'da Hitler Stalin paktının imzalandığını öğrenen içerdeki Alman komünistlerinin, iki günlük bir tartışmanın ardından çoğunlukla, anlaşma-

nın doğru olduğuna nasıl karar verdiklerini daha iyi anlamama yardımı oldu. Parti daima haklıdır. Bu örnek, kâh Çin’de, kâh KP’de, kâh başka bir yerde yoğunlaşan, kapitalist toplumun ürettiği özdeşleşme gereksiniminin etkisini ölçmede bizim için çok yararlı bence. Bu gereksinim derin bir şekilde duyumsanıyor ve aşırı sol gruplara kadar her yerde işlevini görüyor.

Bu nedenle, FKP’yi diline dolayan herhangi birinin kısa süreli de olsa hastanelik olmayı göze almasına şaşmamak gerekir. Halbuki tek bir aynasızın, komünist militanlar tarafından yararlandığını uzun yıllardan beri görmüyoruz. Bu oransızlık yalnızca görünüşte paradoksal. Çünkü solcular, SSCB —yani sosyalizmin anavatanı—, ve FKP’nin reformculuğunun —sözde devrimci mirasçılık sahtekarlığı— eleştirileriyle FKP’nin ve dolayısıyla da onun militanlarının varoluşlarının temel öğelerine saldırıyorlar. Bu eleştirileri yapan sağ olsaydı, bunları gerici yalanlar olarak adlandırmak yeterli olabilirdi. Devrimciler tarafından yapılsaydı, kanıtlarla tartışmak gerekecekti. Halbuki solcuların kimi zaman beceriksizce gösterdikleri, FKP’nin kimliğinin oluşumundaki aksaklıklar bunlar. FKP, solcu Doktor Freud’ların divanına uzanmaya hazır değil. Onu ortaya davet etmek, saldırganlığını suratınızın ortasında kanıtlamasını göze almak demektir. Fabrika kapılarının önündeki tartaklamaların yalnızca bürokratların değil aynı zamanda da militanların sorumluluğunda olduğunu kavramakta bu nokta çok önemli.

Bürokratları oyunlarını daha kurnaz ve fırsatçı bir şekilde oynarlar. Kurumda ne kadar yükselinirse, KP’nin varoluşundaki gerçek o denli daha iyi tanınır ve benimsenmek zorunda kalınır gibi bir çıkarsamada bulunabiliriz (o kadar şeyden sonra, neden olmasın?). KP oluşumunun siyasal aksaklıklarını üstlenmedeki ruhsal

güç, aynı zamanda yöneticilerin doğal ayıklanmasında önde gelen kriterlerden biridir. Yani solculara karşı komünist militanların saldırganlığının siyasal kullanımına hep yer vardır. Devlet içindeki devletçiklerinin iktidarının tehdit altında kalabileceği koşullarda, yeşil ışık yakılması onlar için yeterlidir. «Çalışanların, aslında en güçlü işçi örgütlerine hakaret etmek ve onları karalamaktan ibaret olan, işçi mücadeleleri içinde kendi bildiklerini okuyarak, sözümona bu örgütlerin yerine geçme iddiasında olanların fikirlerine itilmeye çalışılmasına hiçbir durumda göz yummayız.»⁴³

Sürek avı yalnızca fabrikalarla sınırlı kalmıyordu. 68 Mayıs'ından sonra Edgar Faure,⁴⁴ FKP'nin yönetimle hareket arasındaki çelişkiden yararlanabilmesi için edebiyat fakültelerinde seçim düzenlemişti. Devletçiğini genişletmeye susamış olan FKP, Vincennes'de solcuları pataklamaları için ikiyüz *Komünist Gençlik* üyesini yollamıştı. Amaç seçimlerin yapılmasıydı, yani öğrencilerin yüzde 6'sının kendilerine bir iktidar bahşetmesi. Çünkü diğerleri —çekimserler— FKP ya da bir başkasının kök salmasını görmek istemiyorlardı.

FKP'nin bu sürek avı siyaseti, ölçülü olmasına karşın, Stalinci karakterini açığa seriyor. Ama ölçülülüğünü de koruyor aksi takdirde ileriye yönelik reformcu siyasetinin gelişiminde çelişkiler ortaya çıkabilir.

Aslında, reformculuğun iki yönü var Açgözlü tekelere karşı işçi hareketinin kazanımlarını korumaya çalışan savunmacı reformculuk ve üretim araçlarının büyük kısmını kamulaştırmayı hedefleyen ileriye yönelik reformculuk; yani son tahlilde hiyerarşiyi akılcılaştır-

43. Benoit Frachon, *L'Humanite*, Mayıs 1968, Aktaran, G. Seguy. *CGT'nin Mayıs*, sayfa 75. Zaten bu bölümün başlığını da aynı kitabın 185. sayfasından aldım.

44. 1966'da Tarım, 1968'de Eğitim Bakanı oldu.

tırmak ve karar organını bürokratlaştırmak. Ne yazık ki, işçilerdeki ve hatta öğrencilerdeki reformcu eğilimlerin büyük kısmını parti ve onun sendikasının temsil ettiğini kabullenmek zorundayız. Reformculuk, bir yandan kendi bütünselliği içindeki düzenin ve diğer yandan da bu düzenin bazı yönlerinin dönüştürülmesinin gerekliliğini kabul etme ideolojisine denk düşer. Militanın zorlu çabası da tam anlamıyla bu değişimin olanaklı kılınması yönündedir. Huzur içinde çalışmak isteyen ve kendilerini solda gören birçok işçi, memur ve öğrenci militan için KP en ideal olandır. Eğitim ve üretimi daha verimli bir şekilde düzenlemek için kapitalist topluma akılcılık kavramı sokmaya kalkışırılar. Modelleri SSCB'dir. Şu günlerde kütüphanelerde beni en çok çarpan şey, Doğu Almanların üretimdeki akılcılık üzerine yazdıkları kitapların sayısı. Olayı tamamıyla iş bölüşümüne verdinıyorlar: Taylorizmi, fabrikadaki terör olduğu için eleştirmiyorlar. Daha zekice bazı şeyler getiriyorlar : İşçiyi fabrikaya, üretime bağlamak için, işçilerin ücretlerinin çalışmalarına bağlı olduklarını kavrayacakları bir prim düzenini geliştirilmesi gerekliliği gibi. Ne kadar üretilirlerse, o kadar kazanırlar. Bu kitaplardan kalkarak reformculuğun çözümlenmesi daha ilginç olacak. Sosyalizmin ekonomi siyaseti, akılcılaştırma, kapitalist devlet bakanlarının en az yarısının dertlerine tercüman oluyor.

Solcu örgütlere kadar tüm örgütlerin reformcu söylemini merkezi olarak temellendiren tutucu düşünce, bilimin ve çağdaş teknolojinin yansız olduğu düşüncesidir. Sorun onlar için, kapitalist teknolojinin çalışmayı doğurmuş olması değil de bu çalışmanın meyvesinin kullanılış şeklidir. Torino'da montaj hatlarına, çalışmanın kapitalist düzenlenmesine karşı ayaklanan işçi yalnızca ücret dağılımına değil, bütün olarak kapitalist fabrikayı reddediyor. Kapitalist ülkelerde kurulan aynı montaj hat-

larından yararlanabilecek sosyalist bir toplum bir sömürü toplumundan başka bir şey olamaz : Çünkü sömürü toplumu kendini makinenin kendisinde ifade ediyor. Torino ya da Polonya'daki FİAT, aynı FİAT'tır.

Tutucu reformcular çağdaş teknolojiyi planlamayla yönlendirmek istiyorlar. İnsanların gündelik yaşamlarında teknolojiye tâbi olduklarını kavramaksızın, onu insana tâbi kılacaklarını sanıyorlar. Sorun hiyerarşinin tepesindeki birilerinin bilimsel-ekonomik süreci kavrayabilecek zekada olması ile çözülemez. Parça parça yapılan işin ve teknolojinin büyüyen özerkliğinin —burdan kalkarak da gündelik insan etkinliğine giderek yabancılaşan karakterinin— eleştirilmesi, aynı zamanda insan düşüncesinin bu ürünü ile insanlar arasında kök salan otoriter ilişkinin eleştirilmesidir. Radikal çözümler, teknolojik-ekonomik gelişim sürecinin saydamlığını ve özgür bir çalışma ortamını talep etmelidirler. Otomasyon sanayinde karar süreci, iletişim araçları ve bilgisayar sistemlerinin bileşkesinde açık bir şekilde tasarlandığı için, iş özgürleşmiştir.

Bana göre devrimci sürecin önemli anlamlarından biri, görüntülü bir telefon aracılığıyla ortaklaşa denetlenebilecek dev bir bilgisayar kompleksinin yaratıldığı gün yaşanacak.

Fakat sibernetik ve elektronğin gelişimi bile toplumun ideolojisi tarafından koşullandırılmış. Olayların günlük akışı içinde, bunların özgürlükçü potansiyelleri iğdiş edilmiş. Ve giderek bariz bir biçimde iş ve bilginin aşamalandırılması ve parçalanmasını dayatan tekniklere dönüşmüşler.

Yani FKP ile, en geniş anlamda demokrasinin gerekliliği dahil en ufak bir siyasal konuda benzerliğimiz yok. Ne Lenin'in eleştirdiği çocukluk hastalığına tutulmuş solcularız, ne de modası geçmiş komünizmden

kendini uzak tutan yetişkin solcular. Artık dönüşü olmayan bir noktaya, bambaşka bir toplumsal düzen özlemine vardık.

Burjuvazi kendi hesabına, uzun yıllardan beri radikal ayaklanmalara karşı, geleneksel ve tutucu reformcu örgütlere işçi sınıfı üzerindeki tekelci iktidarlarını pekiştirmelerinde yardımcı oluyor. Bunun alabildiğine işine yaradığını da anlamış durumda. İşçi sınıfının, kendi adına çalışma yaşamının sorunlarıyla uğraşabilecek, özel bir örgüte olan ihtiyacını burjuvazi kabullenmiştir; dolayısıyla bugün burjuvazinin sendikalara ve KP'ye gereksinimi var. Tek tek kapitalistlerin özel çıkarları dışında, sendikaların kapitalist düzenin en temel bir gücünün canalcı çıkarını gözettiğini çok iyi biliyor İşgücünün muhafazası ve konumlandırılması. Farklı çıkarlar sözkonusu olduğunda herkes kapitalist toplumu benimser. Dolayısıyla bu farklılıkları dile getirecek örgütlerin varlığı, bu çıkarların dengelenmesi ve toplumun işlerliği için kaçınılmazdır. Buradan da, çağdaş kapitalist mantığın bütüncül dışavurumu olan katılım fikri doğmaktadır. İşçi sınıfının örgütlerinin kapitalist üretimin yönlendirilmesine katılmalarını sağlamak, çalışanları bu üretime katmaya çalışmaktır.

İştiaare, katılım, bunlar elbette ki 68 Mayıs'ı sonrasında anahtar sözcükleriydi. O zamana dek görülmemiş en büyük genel grev, Komün'den beri yaşanan en önemli toplumsal hareket sırasında FKP devrimci bir süreci başlatmak ve hatta derinleştirmek için hiçbir şey yapmayacağını kanıtladı. Bundan böyle, gerek iktidardaki sağ, gerekse muhalefetteki sol, Fransız toplumunu yönetmek ve adam etmek isteyen herkes, KP'yi projelerine katmanın yollarını arar oldular.

KP'nin bu ikili karakteri —Stalinci ve reformcu— gündelik gerçeklikte de karşımıza çıkar. Bu ikiliği ka-

baça örgüt kurullarındaki bürokratlarla, sokaktaki militanlar ikilisi yeniden üretir. Komünist harekette yüzbinlerce ağırbaşlı militan bulunduğu söylenebilir. Ağırbaşlı sıfatını, taktiksel ve dalavereci siyasal motivasyonlar yerine reformcu ve kendi içinde dalavereci olanaklara itaat ettikleri için kullandım. Kendi içinde dalavereci çünkü KP'ye bağlanmalarını sağlayan güven ortamını sorgulayan kimseyi kaale almıyorlar. Zorlu bir militan çaba sonucu erişilen bu kimliği korumaları gerekiyor, reformcu özlemleri kurum tarafından tamamıyla yerine getirilmese bile. KP evrim göstermiyor mu? Fransız siyasal toplumunun her gün ilan ettiğı şey doğru değil mi? İşte bu nedenle onlara karşı taktiksel söylemlere başvurmak, şöyle yanlış hoşgörü gösterilerinde bulunmak söz konusu olamaz: «Belki haklı olabilirsiniz ama yine de SSCB'nin bazı yanlışları olabileceğini de düşünmüyor musunuz, filan...» Onlara açık açık, SSCB'nin, bir sömürü toplumu olduğunu, sosyalizmle en ufak bir ilgisinin bile bulunmadığını söylemek gerekir. Tabii ki böylesi bir açık yüreklilik ancak ortak mücadelenin ürünü olan güven anlarında olanaklıdır.

Komünist militanlarla ilişkilerimizde önemli olan, onlara gündelik yaşamada, hakaretleri bir kenara bırakıp, sert ama yapıcı tartışmalara ulaşmak istediğimizi ve bunu başarabileceğimizi kanıtlamak olmalıdır. Sakin dönemlerde, acil taleplerle ilgili mücadelelerde, radikal tavır, reformcu stratejinin yetersizliğinin altını çizerek, taleplerle dile getirilmiş acil gereksinmelerin karşılanmasını sağlamak için uğraşmak olmalıdır. Reformculara muhalif olmamız, reformlara karşı olduğumuzdan değildir. Biz toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesine, aynı ideolojik çerçeve içinde —çalışmanın, bilginin yani hiyerarşinin yüceltilmesi— kurumların ufak tefek değişikliklere uğratılmasından daha az önem ve

ren reformcu stratejiye muhalifiz. Bu stratejiye karşı çıkabilen, kurumsal talepleri bir ideolojik dönüşümün malzemeleri olabilecek ileriye yönelik ve radikal bir reformculuk özgürlükçü bir yapı oluşturabilirdi. Hatta bir kitle hareketinin toplumun radikal dönüşümünü gündeme getirebilmesi için birincil koşul bile olabilirdi.

Bu anlamda sendikalara ve KP'ye cepheden saldır- mak —«Bunlar haindir, bunlar korkaktır...»— taktiksel olarak aptallıktır çünkü birçok insan bunu kavramış ve yaşamış değildir. Yapılabilecek olan, devrimciler olarak, bu örgütlerle aynı olmadığımızı göstermektir. İşçiler, ne zaman radikal birşeyler yapsalar (son örneği LIP), sendikalarla başları derde giriyor. Böyle reformcu kurum- lara karşı saflaşma, açık mücadele anları yaşanıyor; an- cak bunun başını çeken insanlar siyasal öncü olamıyor- lar. İşte bu kitle mücadelesi anlarında, KP ve sendika kadrolarıyla şiddetli bir kapışmanın içine giriliyor. Bir ör- nek: benim ünlü «Stalinci alçaklar» sözüm; bu lafı 13 Mayıs 1968'deki bir gösteride, KP'nin öğrenci hareketi- nin en radikal sol kanatını (22 Mart, anarşistler) dışla- yıp, yalnızca UNEF ve SNE. Sup'u muhatap kabul et- meye yeltendiği sırada etmişim. Neyse, sonuçta tüm örgütler kabul edildi.

KP ile olan ilişkide önemli olan insanların kafasın- da kimin reformcu olduğunu anlayabilme yöntemidir. Her eylemde, belli bir radikalliğe yol açabilecek her top- lumsal hareket anında ben bu reformcularla kapışırım. Ama bu durumlarla ender karşılaşılıyor. Bugün, buna- lım anında insanların çoğunluğu toplumun radikal eleş- tirisinden uzak duruyorlar. Fabrikalarda, çalışma hızı- na, iş düzenlenmesine karşı bir zamanlar varolan hare- ketler işsizlik korkusuyla ikinci plana düştü. Taktik olarak bu yapılabilir ama insanların neden korktukları- nı da anlamak gerek. LIP olayına gelelim. LIP'i eleştir-

mek istemem, ama şunu da işitmek isterdim doğrusu : «İster üretelim, ister üretmeyelim, saatleri yaşamak için üretiyoruz ve talebimiz bu tür fabrikaların, çalışmanın reddedilmesidir. Eğer hükümet bize çalışmadan para verirse hiçbir şeye de karşı çıkmayız.» Bunu asla yapmadılar. En azından askeri üretimi ortadan kaldıracaklarını söyleyebilirlerdi. Bildiğim kadarıyla, bu sorun yalnızca eylem komitesinin içinde gündeme getirildi.

«*Sıcak sonbahar*» sırasında İtalya'da komünist parti ve sınıf işbirliği aleyhine en sert sloganlar çalışmaya karşı mücadele ekseninde odaklaşıyordu. Devrimci hareketle reformculuk arasındaki sınır çizgisi çalışmanın reddi ya da kabulünde belirginleşir aslında. Çalışma ideolojisi halen egemen ideoloji. Ama gelecek, daha şimdiden, Mayıs 68'de ya da 69 İtalya'sında olduğu gibi, fabrikalarda eğlenen gençlere ya da FIAT işçilerinin çoğunluğunun «Hepimiz delegeyiz» sloganım haykırmalarıyla yaşanıyor. Ve eğer bir gün geleceği önceden yaşanan hareketlerden sözedilirse LIP bir örnek olarak verilmeyecek : Tamam, ifade özgürlüğü, mücadelenin öz-yönetimi, kapitalist mülkiyete saygının aşılması gibi birçok olumlu olaylar var ama diğer yandan LIP olayından övünç payı çıkaran kalifiye işçidir, her şeye rağmen geleneksel sendikacılıktır. Abartmayalım : Opel ya da Renault'nun otuz bin işçisi tek başlarına fabrikayı yürütemezler. Bereket böyle, çünkü onlar çok sıkı bir grev yaparlarsa, bu grev «bütün bunlara ihtiyacımız yok» düşüncesiyle yapılacaktır. Kimse bir montaj hattıyla kendisini özdeşleştiremez.

Toparlarsak, komünist militanlarla sürekli bir tartışmadan yanayım ben. 69'da İKP'nin bir hücresi tarafından Roma'ya çağırılmışım. Kabul etmeden önce gereksiz yere çekindim. Ailelerinin komünist olduğu ve direnişe katıldığı için kendilerinin KP'ye girmiş olduk-

larını söylediler. Gerçekten samimiydiler. Kendilerine 68'de FKP'nin aldığı tavırları açıklamaya çalıştığınızda çok şaşırdılar, hatta şok oldular. Bu İKP'nin bağrındaki muhalif bir hücreydi. Fransa'da da biraz benzer şeyler oluyor. Mayıs'ta, barikatlardan sonra, *L'Humanite'* nin sabah saat onbirde, öğrenci hareketi ile ilgili parti görüşünden 180 derece farklı bir çizgide özel bir sayı hazırlaması yabana atılmayacak sayıda hücrenin bastırmasıyla gerçekleşmişti. Kışkırtıcılıktan birdenbire kahramanlığa terfi etmiştik. Zaten bazı hücreler resmi tavırı beklemeden, baskıya karşı bizi desteklediklerini belirten bildiriler dağıtmışlardı. «Birleşik Cephe» gibi pek bir anlam ifade etmeyen bir lafı öne çıkartmaktansa, belli zamanlarda KP ile ve özellikle de onun militanlarıyla tartışma zeminleri yakalamak gerek. 68'de ya da sonrasında bu tartışmayı açabilecek birçok fırsatı kaçırdık. Eğer bizim yaşlı Marchais kitle önünde tartışma önerseydi ya da kabul etseydi böyle birşeyi, ben de hemen fit olurum. Bu fikir size ukalaca ve saçma gelebilir, ama bu yaz İtalya'da kafama takıldı. Floransa'daki *Unita* şenliğinde genç bir KP militanı bana bakarak şöyle dedi «Yoldaş Cohn-Bendit sen misin?» «Evet» diye yanıtladım. «Yoldaş Ingrao seninle tanışmak istiyordu.» Ingrao, İKP merkez komitesinin ve siyasi bürosunun üyelerinden biriydi; öğrencilerle, aşırılarla konuşması için yollanan, sol kanatın temsilcisiydi. 68'deki FKP'nin durumu üzerine eleştirel bir yazı hazırlamış ve son kongrede hristiyan demokratlar sorunu üzerine «sol» bir rapor vermişti. Kendisine, Fransa'daki «kardeşleriyle» bir yığın derdim olduğunu söyledim. İKP'nin çok farklı olduğunu, hatta bir sendikal kongre sırasında CFDT'li⁴⁵ miliyanların, Fransız yoldaşlara İKP'nin sen-

45. Fransa Demokratik İşçi Konfederasyonu, 1 milyona yakın üyesi var. (ç.n.)

dikalara yaklaşımı konusunda kendisinden bilgi vermesinin istendiğini söyleyerek yanıtladı beni. Şenlik düzenleyicileri adına benimle ilgilendi ve bol şanslar diledi. Çok kibar ve sempatikti. İnsanın aklına Fransa geliyor... 75 Ocak'ındaki *Lotta Continua* kongresine İKP resmi gözlemci olarak delegeler yollamıştı. Acep Catala ne zaman «Birlik»in bir kongresinde gözlemci olacak? *Humanita Nuova* adlı anarşist dergi yıllar boyu partinin matbaasında basılmış. Acep *Liberation* ne zaman *Humanite*'de basılır? Solcuların KP'yle, KP'nin solcularla ilişkileri konusunda birçok örnek veriyorum. Çünkü bu partinin, ömür boyu bir muhalefet partisi, devlet içinde devlet olmaktan silkinip, reformcu projesi için sol ve aşırı solun büyük bir kısmını katabilecek güçte bir iktidar partisi haline gerçekten gelip gelemeyeceğini bilmek gerekiyor. Bu da, İKP'nin SBKP'nin gözünün içine baka baka giderek daha özerkleşmesi örneğinde olduğu gibi bir dizi soruna yol açacaktır.

Bana göre altmışlı yılların en özlü olayı, genç işçilerde, göçmenlerde, öğrencilerde, kadınlarda ve diğer kesimlerde radikal bir duyarlılığın doğmuş olmasıdır. Bütün umudum, kendini arayan bu hareket(ler)in dinamiği. Sanıyorum bu, devrimci militanların KP'ye karşı yeni bir yaklaşıma sahip olmalarını gerektiriyor. Devrim düşüncesinin bolşevikler ve ardından Stalinciler tarafından müsadere edilmesinin bilinçsizce, gözükara bir şekilde eleştirilmesiyle yetinemeyiz artık. Bugün, toplumun radikal dönüşümü umudu madem ki toplumun değişik kesimlerinde ve dünyada yeni bir tarzda kendini gösteriyor, FKP ile siyasal ve gerçekçi bir ilişki geliştirmemiz zorunlu. Aynı şekilde, gündelik mücadeleler konusunda bu gündelik değişim kaygısıyla açıkyürekliği birbirine eklemeyen bir yaklaşım dayatıyor. Hiçbir art niyet taşımaksızın, FKP'nin iktidar katılma olasılığını

—yani FKP'nin sadece reformcu bir parti olmak amacıyla Stalinci boyunduruğunu atması— gözönüne alarak konum belirlemek gerekiyor. Burdan kalkarak, aşırı sol içinde Mitterrand-Marchais ikilisi için oy vermenin yerindeliği üzerine yapılan tartışmaların yanlış bir istikamette seyrettiği görülüyor. Troçkistlerin de daha önceki başkanlık ve yasama organı seçimlerinde olduğu gibi yeniden seçim oyununa katıldıkları görülüyor. Güçlerini ölçmek için ilk turda aday gösterip, ikincisinde Mitterrand lehine çekilmek. Bu tür bir katılım, kelimelerin dar anlamında, devrimin oy pusulalarıyla yapılmayacağı kabul edildiğinde taktiksel bir olay. Ancak bu tavır farklılıkları gizliyor. Bence, Fransızların çoğunluğunun SP/KP için oy verdiği okullarda, fabrikalarda, her yerde seçim sırasında bir tartışmanın açılmasının daha yerinde olduğu kanısındayım. Aşırı sol şu soruları sormak için oralarda olmalıydı: Bu reformcu örgütler ne tip bir toplum istiyorlar? Amaç burdan kalkarak, toplumun devrimciler tarafından sorgulanmasının daha radikal ve insanların temel gereksinmelerine daha uygun olduğunu göstermek olmalı. Bu yüzden aday göstermenin hiç mi hiç gereği yok. Yine de aday gösterme bir tek televizyona çıkma olanağı tanıdığı için mahzur görülebilir, çünkü bu kamuoyu oluşturmada önemli bir işlev görmektedir. Ancak bu olanaktan, halihazırda kitle iletişim araçları tarafından üstlenilemeyen, yalnızca bu ifade ihtiyacını göstermek için yararlanılamaz mıydı? Bölgesel ya da toplumsal ezilen azınlıkları savunmak isteyenler, çevre, toplumun radikal ve özgürlükçü dönüşümü gibi genel sorunları gündeme getirmek isteyenler düşüncelerini televizyonda dile getirebilmek için aday olmak zorundalar, bu da çağdaş toplumda haberleşmenin özünde fikir tartışmaları olduğunun göstergesi. Bir daha tekrarlamak gerekir mi? Şöyle ki, TV'deki kampan-

yanın bitmesinden sonra, toplumu akılcılaştırmak ve yönetmek iddiasındaki kurumların temsilcileri dışında kimseye açık kapı bırakmayan —ki bu mantıklı— bir yarışmadan niye çekilinmiyor?

Bu açıdan bakıldığında, aşırı sol reformcuların iktidara gelmesine yardımcı olabilir ya da onları engelleyebilir. Yalnızca Mitterrand karşıtı propaganda yaparak değil, insanların kafasına çeşitli sorular ve eleştiri noktaları sokarak da onları engelleyebilir. Ancak seçimlerin sonucu yüzde 2 ya da 3'e bağlıysa ve aşırı solcu yüzde 3'lük bir güce sahipse, Mitterrand'a oy verenlerle birlikte hareket etmelidir. Zaferden pay çıkartmak amacıyla değil, her an toplumsal dengede bir dönüşüme yol açabileceğini düşünerek. Bu seçim oyununu bütünüyle kabul etmek anlamına gelmiyor. Eğer aşırı solun yüzde 3'ü kendisine oy verirse Mitterrand kazanır. Vermezlerse **kazanamaz**. Bu (alınması gereken) siyasal bir karar.

Bana göre, aşırı solun payı belirleyici olduğu süreçte seçimler bir sorun olarak kalacaktır. Dolayısıyla tarihsel akışın her anında onu gündeme getirmeliyiz. Sol Birlik'in iktidara gelmesi durumunda siyasal durumun değişmeyeceğini sanmak büyük bir yanılğı olur. FKP'nin Fransa'nın karar organları arasına girmesi, dünya çapındaki ilişkilerin Fransa çerçevesi içinde dönüşüme uğraması demektir. Bu, gelişim ve sanayi toplumunun akılcılaştırılması düzeyinin Doğu ve Batı yakınlaşması içinde somutlaştırılmasıdır. İlişkilerin ve toplumsal kazanımların çok daha net bir saydamlığa ulaşmasıdır. Böylelikle de, radikal bir hareketin —hem antikapitalist, hem antikomünist— su yüzüne çıkması kolaylaşacaktır.

ÇABUK BAKIN: TARİH AKIYOR

Çokları için benim anarşist olduğumun belirlenmesi kaçınılmaz olarak görülüyor. Tabii ki olay bu kadar basit değil. Anarşist bir grupta militanlık yapmış olduğum gerçeğini kabullenmek istemediğimden değil, ama benim bu katılımım, anarşizmin önde gelen akımlarından biriyle bütüncül bir özdeşleşmeden ziyade Marksizm-Leninizm'in bir tür yadsınmasının dile getirilmesi idi. Benim gözümde, kendisini temsil eden siyasi akımlarda (FKP, Troçkizm, Maoizm) ifadesini bulan Marksizm-Leninizm son tahlilde baskıcı ve tutarsız bir ideolojidir. *Ahlaki* sıfatı benim için hiç de aşağılayıcı değil. Aksine, anarşizmin büyük gücü, Tarih cangılında işaret noktası işlevi gören olumlu bir ahlaki formüle etmesinden gelmektedir. İnsanın, dayanışmanın, öznenin öne çıkartılması bir olaydan kuşku duymamıza yol açar ve onun anlamını hızla kestirmemize yardımcı olur. Zira, halen oynanabilecek tarihsel bir rol adına, boşvermek, çağdaş tarihin kavrılarını oldukları yerde bırakmak her zaman kolay olmuştur.

Burada bir parantez açmak istiyorum. Soljenistin'in *Gulag Takımadaları* kitabının Marksist-Leninist aydın-

ların büyük kısmında sarsıntılara neden olduğu görülüyor. Ne diyebiliriz, tam sırası! Bana gelince, benzer hiçbir şey olmadı. Kitabı lüzumsuz bulduğumdan değil, ama Sibiryâ kamplarının vahşetini göstermek bir anarşistin işi olmamalı, nasıl Hitler'in kampları üzerine filmler göstermek bir yahudinin işi değilse. Onlar artık birilerini inandırmakla uğraşma derdinde değildirler.

A posteriori, Marksizm'in reddini biraz farklı bir şekilde, tarihsel etkisini kabul ederek açıklayabileceğimizi sanıyorum. Bir zamanlar işçi hareketinin, yayılıp genelleşmesini sağlayan tek gücü ve ifadesi olan ve ilk ortaya çıkan teori olarak Marksizm, bugün en geniş biçimde burjuva toplumuna bağlı bir halde duruyor. Eğer sermaye sürekli olarak kendi karşıtı olan işçi sınıfını yeniden üretiyorsa, aynı zamanda kendisinin karşısında bir teori de üretmektedir. Marksizm benim gözümde temel olarak sendikalizmin bir teorisidir; yani kendi içinde öteye geçme unsurları taşıyor olsa bile, çalışmanın ve iş gücünün korunmasının teorisi. Sendikalizm ve işçilikten zahmetli kopuş yalnızca mücadeleler sonucu olanaklı olmuştur.

Marx yalnızca sınıfların tarihini ve gözlerinin önünde gelişen toplumsal ilişkileri yıkma ve dönüştürme umudunu düşünüp, formüle edebilmişti. İşçi hareketini kendi döneminde nasılsa öyle kuramsallaştırmıştı.

Ancak, Marksizm ile aynı madalyonun ters yüzünü oluşturan anarşizm de geleneksel işçi hareketinin ve onun ideolojisinin mahkumu olma özelliğini sürdürüyor. Devrimci hareketin yeni bir döneminin doğmakta olduğunu kesin olarak kavramamız için Mayıs 68 gerekmişti. İtalyan işçi hareketi ve Amerikan *Woodstock Nation*'i⁴⁶, çağdaş toplumun ve devrimci ideolojinin bu-

46. 60'lı yıllarda ABD'de de hız kazanan gençlik hareketi. (ç.n.)

nalımını derinleştirmek görevini yerine getiriyorlar. Bu hareketlere kulak kabartmak ve onları anlamaya çalışmak, yeni bir şeyler formüle etmek amacıyla o eski Marksizm anarşizm uzlaşmaz çelişkisini aşmak demektir. Bize şimdilik birşeyler mırıldanıyoruz, o kadar.

Bugün, çağdaş toplumu aşma umudu bir dolu —değişik olmasa bile çelişik hareket— tarafından omuzlanmış durumda.

Siyasi kurgunun akını

22 Mart hareketi'nin —ve onun pratiğe kattığı yeni ilişkinin— Nanterre'i kasıp kavurması, *22 Mart*'ta idare binasının işgaliyle değil, Mart sonlarında yapılan iki günlük tartışmalar ve forumlarla kendini göstermişti. *22 Mart* grupçukların geniş bir ailesiydi (topu topu yüzelli militanı vardı). Halbuki o tartışma gününde beşyüz kişi bulunuyordu. Ve rektör fakülteyi kapatmıştı! Yeni olan şey, öğrencileri biçimsel olarak bir miting için amfinin birinde toplayarak değil, onları tartışma gruplarına, komisyonlara bölüp, biraraya getirmek için de genel kurullar yaparak hareketin içine katma girişimiydi. Tüm bunlara katılanların hepsinde Nanterre'in neo-Leninist grupçuklarını çatırdatan bir patlayıcının derin etkisi vardı. Bu patlayıcının adı ifade özgürlüğüydü ve öğrencilerin belli bir gereksinimine denk düşüyordu.

Çimenler üzerinde, güneşin altında geçen bu görkemli gün aynı zamanda kurumlardan kurtuluşun günüydü. O zamana dek siyasal konularda konuşmak, siyasal grupların tekelindeydi. Fakülte kapalıyken yüzlerce öğrencinin Nanterre'e gelmiş olması, kurumların hiç hesapta olmayan insanları da ne derece baskı altına aldığını gösteriyor. Ve bu kurumsal baskının tek nedeni oto-

riter aşırı sol ideolojiler de değildi. Forumlarımızı yapmak için bazı salonları işgal edeceğimizi duyurduğumuza unutmamalı. Biz bazı hocaları ve onların derslerini engelleyeceğimiz için, rektör tüm hocaları ve çalışmak isteyen tüm öğrencileri engellemeyi yeğledi. Tam bir şantajdı. Ya biz forumlarımızı yapmaktan vazgeçecektik ya da o fakülte kapısına kilit asmak zorunda kalacaktı. Kimsenin özgün bir söz etmemesi için elden gelen herşeyin yapıldığı, bölücü, sinsî ve gündelik baskı sürecinin tipik bir örneği idi : Tüm söylenen, yapılan, hissedilen şeyler, bölen, ayırtıran, indirgeyen ve böylece toplumsal dinamiği elinde tutan bir toplumun kalıbı içine girmek zorundaydı. Bu toplumda, tüm toplumsal ifade ve birleşme süreci onun kurumları tarafından denetlenmek zorundaydı.

Ve 68 Mayıs'ı —herkes için olağanüstü olan bu sürpriz— tüm bu baskı altına alınanların sahaya çıkışı oldu. Hareketin güçlülüğü, bütün olup bitenlerden önce, burdan kaynaklanıyordu. *22 Mart hareketi*'nin gücü kurumsallığa karşı bir örgüt olmasından geliyordu. Üniversite, grupçuklar gibi tüm bu sıkıcı yapıların parçalanması, ayak bağlarından kurtulmuştu 68 Mayıs'ı. Ve ayak bağlarında kurtulma birden gerçekleşmedi. Bu bir süreçtir. Tabii ki hareketin yapılanmasına yardım edecek bir isyan duygusu vardı. Ama diğer yandan, alışkanlıkların, bilinçsiz tepkilerin gücü de yabana atılmamalı —ki bunlar huzur ihtiyacıyla dile getiriliyor daha çok. Gerçek anlamda *22 Mart hareketi* tarafından düzenlenen gösteriyi düşündüğümde —barikatlar gecesi—, gösteriyi koruma altına almak —ama aynı zamanda dışarıya kapatmak— amacıyla kolkola çember yapan öğrencileri anımsıyorum. Ve ben elimde megafonla zincirin dağıtılmasını ve her safın kendi korunmasını kendisinin almasını istiyordum.

68 Mayıs'ının olumsuz yönleri, onun anlamına gölge düşüren husus —Sorbonne'un ifade özgürlüğünü çok iyi simgelemiş olmasına karşın— kurumlarla birlikte var olmaktı. Tüm baskılardan kurtulmak için bir alan belirlemiştik Öğrenci hareketi. Ancak geleneksel aygıtlara karşı siyasal eleştirimiz ne olursa olsun, boş bıraktığımız toplumsal alanın düzenlenmesi rolünü ister istemez o aygıtlara bırakıyorduk. Barikatlardan sonra, radyoda yaptığım konuşmada sendikaları genel bir protesto grevi örgütlemeye çağırnam bu açıdan oldukça anlamlı. İşte bu 13 Mayıs gününde Mayıs'ın en büyük gösterisi yaşandı. Hareketin ülke çapında yayılması da o gün olmuştur. Ama o gün aynı zamanda, doğacak işçi hareketine CGT'nin el koyması da benimsenip, kabul edildi. Simgesel olarak gösteriyi şu ikili görünümle özetleyebiliriz Bir yanda geniş bir hareketlilik, sloganlarda kendini gösteren siyasal özlemler —«On yıl, yeter»— hazırlık toplantısında CGT'nin bunun kesinkes sendikal bir gösteri olacağını dayatmasına rağmen (örneğin siyasal dergiler satılmayacaktı, ama kimse uymadı)... Öte yandan, geleneksel güçlerin olaya yön vermeleri O günün en önemli eylemi —Sorbonne'un işgali— gösteriden tamamıyla ayrı bir şey olarak görülüyordu. Mantıken gösteri Denfert-Rocherou'da değil de, Sorbonne işgal altındayken tartışma gruplarına ayrılmak için Quartier Latin'de tamamlanmalıydı. Gösterinin güzergahını saptayan CGT idi: Çünkü sendikalararası toplantının insiyatifini ele geçirmişti, ayrıca bizler de onun bu rolü üstlenmesini uygun görüyorduk. Her şey bir yana, barikat gecesinin yarattığı atmosfer içinde, hareketin Parislileri bir protesto gösterisine çağırma olanağı vardı —geleneksel örgütler, bu gösteriye katılmak ya da kendi gösterilerini örgütlemek konusunda serbest bırakılabilirdi. CFDT ve FEN'in hareketin gösterisini desteklemeyeceği-

ni pek sanmıyorum. Her halikarda, hareketin saflarında protestoya katılmak isteyen yüzbinlerce Parisli orada olacaktı. Ve gelecek için işler daha aydınlık bir hal alacaktı. Belki de fabrika işgal hareketlerinin kendiliğinden başlaması, gelişecek hareketin doğal yönetimini ele geçirmek konusunda CGT'ye daha da güçlükler çıkaracaktı. En azından, Quartier'de yapılamayan oturma eylemi hesaba katılmazsa, bu tartışmanın yerli yerine oturmasına ve yaygınlaşmasına yardımcı olabilecekti.

Ayrıca, barikatlar gecesinin ardından geleneksel örgütlere tüm iktidar yetkisinin verilmesi, sanıyorum, —düşünmek için az zamanımız olduğu ve dağılmış ve bitkin bir halde olduğumuzu hesaba katmalı— *22 Mart hareketi* ile hareketin bütünü arasında kurulmuş olan ilişkinin belirgin bir örneğidir. Kurumsallığa karşı bir örgüttük ama hareketin tüm sol kanadını ilgilendiren yüzlerce karar alıyorduk. Hareketin yerli yerine oturmasına yardımcı olma sorununu hiç üstümüze alınmadık. İdeolojimiz, mutlak kendiliğindenlikti. Bürokrasiye bu ölçüde karşı olma tutkumuz eylem komitelerinde billurlaşıyordu. Ama aslına bakılırsa bu komiteler de, hareketin omurgası olmayı başaramadılar. Bir tür siyasal gruba dönüşmek yerine, *22 Mart hareketi* Quartier Latin'deki gibi, eylem komitelerinden oluşan geniş bir hareket olarak yepyeni bir çehreye bürünseydi, işler o zaman büyük bir olasılıkla bambaşka bir hal alırdı. Böyle olamadı, çünkü Charlety olduğunda bu gereksinim dile getirilmemişti. Bir yandan yeni eylemlere yol açmayan, öte yandan bir hükümet değişikliği konusunda hiçbir açık talep dile getirmeyen (Mendès⁴⁷ oradaydı ama ağzını bile açmadı) tam anlamıyla başarısız bir mitingdi.

Bu olumsuz yönlerin ağırlığı ne olursa olsun, 68

47. Pierre Mendès France, ünlü sağcı politikacı. (ç.n.)

Mayıs'ının önemini gölgeleyemez. Mayıs, baskılardan kurtuluş hareketiydi. Ve toplumlarımızda bu baskıların ne kadar bol olduğunu ortaya çıkardı. Her şey mümkündür. Siyasal kurgu gündemde. Bazı toplumlarının radikal ve özgürlükçü dönüşümü bir avuç militanın hülyası değil. Hareket, sivil toplumla devlet arasındaki gittikçe artan ayrışmayı ortaya çıkardı. Gündelik yaşamda her yerde hazır ve nazır olan devletin toplumu başarıyla çekip çevirdiği sanılıyor. Ama yine de, 68 Mart'ındaki ünlü makalesinde Viansson-Porte⁴⁸, görünürde hiçbir şeyin olmadığı «sıkıntı içindeki» bu Fransa'yı betimliyor. Zaten Marksist çözümlemeler bu olağanüstü hareketin yükselişini ortaya çıkaramadılar. 68 Mayıs, Fransızlar'ın gözünde devletin bir grupçuktan başka bir şey olmadığını gösterdiği anda, aynı zamanda bu teorisyenlerin iflasını da belgelemiş oldu. Ülke duruyor ve bakanlar arşivlerini yakıp yokediyorlar. Toplumlarımızdaki gündelik yaşamın görünümü ne olursa olsun, iyimserliğimi ayakta tutan 68 Mayısı'dır.

Proleter mitosunun az buçuk gerçekliği

68 Mayısı'ndan itibaren, işçi hareketinde neyin yeni olduğu konusundaki yorumlarımdan şimdiye dek pek söz etmedim. Bu hareketin içinde devrimci bir potansiyelin olduğuna inanmadığımdan değil, aksine, değişim ve dönüşümün farklı, kavranılması daha zor bir ritimde seyretmiş olması nedeniyle, Fransa'da biraz muğlak olan işçi hareketinin gücünü, İtalya'da çok daha açık bir şekilde görüyoruz.

İşçi hareketinin özerkliği, radikalliği, mücadelelerin içerdiklerinde, işçi programlarında olduğu kadar,

48. Fransız düşünür. (ç.n.)

biçiminde de, yani hareketin içinden proleter oluşumların doğduğu anlarda da ifadesini bulur. İşçi hareketinin programı bir örgüt tarafından formüle edilemez, mücadele ile geçen yıllar boyunca kendi kendine oluşur.

İtalya'daki bunalımın derinliği, dünya ekonomisi düzeyindeki bunalımla, proleter mücadelelerin yolaıldığı bunalımın yan yana gelmesinin katmerli etkisiyle açıklanabilir. İtalyan devlet aygıtının istikrarsızlığını, bunalımla başetmesi gereken hristiyan demokratların beceriksizliğiyle açıklamaya kalkışmak kesinlikle yanlıştır. Bu beceriksizlik tamamıyla işçi hareketinin genişliği ve özerkliği yüzündendir. Bu hareket, yalnızca kendi öz gereksinmelerine başvurmak amacıyla kurumsal ve işbirlikçi düşünce tarzını bir kenara itmiştir. Dolayısıyla ulusal kollektivite birliğine kapılanan istikrarcı akıl yürütmeler hükümsüz olmaktadır. Toplumsal kopuş büyüyor, uçurum aşılmaz hale geliyor. İtalyanların *uzun süren Mayıs*'ının geniş bir çözümlemesine kendimi kaptırmak istemiyorum. Bu altı yıldır sürüyor, benim ele almak istediğim, aygıtlar ve kurumlar tarafından denetlenmesi güç belli bir hareket şeklinin ön biçimlenmeleri olarak adlandırılabilirler toplumsal çatışmanın iki hali.

69'da, FIAT'ta işçi şiddetinin baskın olmasının asıl nedeni geri kalmış Güney İtalya'nın, Kuzey'in büyük fabrikalarına göçetmiş olmasıydı. Köklerinden kopmuş, yalıtılmış, Agnelli ve adamları tarafından tepeden tırnağa sömürülen onbinlerce insan kendilerine, parya ya da lanetlilerin kimliğinden bambaşka bir karşı koyma kimliği ediniyorlardı. «Kahrolsun iş», «Fabrikada canımız çıkıyor», «Eşitlik, dayanışma, mücadelecilik» gibi sloganları vardı. Çalışma hızının (temposunun) düşürülmesi, işbaşı toplantıları, fabrika içindeki gösteriler bu olağanüstü mücadele azminin ifadesiydiler. Paryalar, kendilerine dayatılan herşeyi (çalışma toplumu, üreti-

min kapitalist örgütlenmesi) reddederek tarihlerini yeniden ellerine almışlardı. Fabrikalar, aşırı çalışma temposu, her türlü insan kimliğe set çeken montaj hatları —*makine insan*— güneşten kopup gelen bu insanlara çağdaş toplama kampları olarak gözüküyordu. Yani Auschwitz, Dachau (Sibirya) ve şimdikiler arasında pek bir idare farkı yok, hepsinde insanlar yokedilmeye çalışılıyor. Tabii ki, sorunun bambaşka şekilde gündeme getirilmesini sağlayacak yığınla olgu var. Gerçek şu ki, göçmenlerin katmerli sömürüsünün (barınma, ırkçılık, kültürlerinden koparılma) aynı ölçüde şiddetli kıldığı İtalyan hareketinin bu radikal konumu artık gözardı edilemez. 69'un işçi mücadeleleri çağdaş toplumda işçi programını formüle etti. Büyük sanayi tesislerinde dayatılan ücretli işe karşı ödünsüz ve radikal muhalefet. Bu olguyla 73 Ford Köln grevleri sırasında Almanya'da, Detroit'teki General Motors nedeniyle ABD'de, Ford ile İngiltere'de karşılaşyoruz. Otomobil geri dönüşü olmayan, toptan bir olgunun belirtisi olmuştur artık.

İtalya'da saflaşmanın sürekliliği ve bunalımın enginliği ile birlikte, mücadeleler sık sık, şehirde yaygınlaşmak ve toplumun toptan örgütlenmesine ulaşmak için fabrikaların dışına taşmıştır. Ev işgalleri ve kiracıların grevleri bunun ilk örneklerini oluşturuyor. Yüzbinlerce İtalyan proleterinin toplumsal dikbaşlılığı 74 Sonbahar'ında resmi İtalya'yı şoke etmiştir. Burjuva basınının tümünü yanma alan İKP'nin resmi kuruluşları, toplu taşıma, telefon ve elektrik fiyatlarının halk tarafından indirilmesine karşı kazan kaldırmışlardı. O zaman geriye ne kalmıştı yapılacak? Enflasyon nedeniyle uçuşumun kenarına kadar itilmiş olan işçiler, sendikaların sol kanatlarının yardımıyla sosyal harcamaların yalnızca bir bölümünü karşılamayı kararlaştırıyorlardı. Hükümet kamu hizmetlerinin fiyatlarını yükselt-

mişti, olsun, zam ödenmezdi o zaman. Tüm mahalleler, işçi özerkliğini doğrulamak için fabrika temsilcileri aracılığıyla örgütleniyorlardı. Eyleme katılan ailelerin sayısı Torino'da elli binden fazla, Roma'da 150 bin, Milano, Porto-Marghera'da binlerceydi. Doğrudan eylem, hareketin en güçlü silahı olmuştu. İKP, bu eylemin işçi hareketinin tarihi ve geleneğine yabancı olduğunu ilan etmişti. Devlet insanları sağduyuya çağırıyordu. Basın devlet otoritesinin nereye gittiğini soruyordu. Halkın kendiliğinden fiyat indirimi genelleşmişti. Mahalle komiteleri oluşmuş, mücadeleye herkes el atmıştı. Hükümet pes etmek zorunda kalmıştı. Bugün bile binlerce aile devlet-sendika uzlaşmasını reddediyor. Fiyatların üçte birinden milim fazlasını ödemiyorlar. Ve eğer böyle devam ederse, ilerde hiç birşey ödemeyecekler. İşin önemli yanı, hareketin bastırılmaya olanak sağlamayacak bir biçimde yaygınlaşabilmesiydi. Gaz ya da elektriğin kesilmesine yönelik tüm girişimler mahallede *manu militari* önlendi, insanlar komşu ve arkadaşları için mücadele ettiler. «İtalya nereye gidiyor?» diye sormak İtalyan gazetelerinin işi. «İyi bir yöne doğru» diye onları yanıtlamak da bizim...

Yeni dünya

Öğrenci hareketinin içinde SDS'nin ya da 22 Mart hareketinin en olumlu yönlerini barındıran ülke ABD'dir. Amerikan hareketinin pürlüğü ordaki devrimci geleneğin zayıflığından olduğu kadar, siyasal öğrenci hareketiyle gençliğin sosyo-ideolojik dönüşümleri arasındaki ilişkisinin buradakilerden daha doğrudan bir ilişki olmasından kaynaklanıyor.

Fransa'da bu yönler arasında belli bir ayrışma var. Toplumsal ve yoğun bir olgu olarak gençliğin ayaklan-

ması 68 Mayıs'ını, yani siyasal ayaklanmayı izledi. 68 Mayıs'ıyla ilgili bir film izlerken ya da fotoğraflara bakarken belki de en çarpıcı olan şey ondaki 50'lerden kalma o eski yöndür : Kısa saçlar. Buralarda 60-70 arasının akımı pop müzik, komün yaşamı ve çılgınlık. Bunlar Amerikan karşı kültüründen ithal. Bence burada önemli olan, ithal edilen şeylerin ABD'de 60'larda yaşanmış olması.

Orada radikal hareketin doğuşu —özellikle Vietnam savaşına karşı mücadele boyunca— derin bir ideolojik kopuşa sırtını dayıyordu. *Müzik-çılgınlık-komün* üçleşmesi ve bir *karşı-ortamın* doğuşuna zemin hazırladı. Bu toplumsal olgu geçmişte özgürlüğe ve toplumsal kopuş sırasında dayanışmaya duyulan özlemle dile getiriliyordu, şimdi ise özgürlüğün yaygınlaşması arayışında dile geliyor —*Do it now*. Ve daha derinlere gidilirse, bireyler arası ilişkilerin dönüşümü, mantıksal düşüncenin karşılıklı alışverişin bir düzeyinden başka bir şey olmadığı, iletişimlerde bir çokboyutluluk arayışı... Öte yandan imgelem, sıradan olanın yeni arayışlara yer açmak için kendini feda ettiği bir düzeye ulaşır. Duyguların —ve dolayısıyla kendiliğindenliğin— entellektüel akıl yürütmelere üstün geldiği Amerikan pragmatizminin damgasını taşıyan alışveriş tarzları.

Çokboyutluluk arayışı —bireyin gelişmesi anlamında— aynı zamanda toplumsal düzeyde azınlık hareketlerinin çoğalmasındır Batı emperyalizminin üzerinde yükseldiği sömürgeciliğin simgeleri olan etnik azınlıklar (Zenciler, Porto Ricolular, Çinliler, Kızılderililer). My-Lai ve Vietnam köylerinin imhası Kızılderili soykırımını yeniden güncelleştirdi. *Little big man* (Küçük Dev Adam), Vietnam'a karşılık olarak, westernin onun sahnekar ve sözde şefkatli görünümünü oluşturduğu ideolojideki çatlağı göstererek büyük şoka yol açmıştı.

Aynı zamanda eşcinseller, kadınlar⁴⁹, öğrenciler, aykırılar gibi toplumsal azınlıklar da sözkonusu. Amerika azınlıkları bünyesinde taşıyan pota özelliğini halen koruyor ama bugün etnik ve toplumsal azınlıklar farklı kimlikleri savunmaları anlamında birbirleriyle kesişiyorlar. Karmaşa çıkıyor ama olsun, bu karşılaşmaların getirdiği bir dinamizm de var.

Bu ideolojik kopuşların 60'lı yıllarda radikal öğrenci ve zenci hareketlerine zemin hazırlamış olması, kuşkusuz söylemleri daha çok 19. yüzyılın devrimci geleneğinden ödünç alınma ve kendilerine bel bağlayanların dileklerini ve kopuşlarını mükemmel bir biçimde dile getirmeyi beceremeyen yeni hareketlerin toplumsal boyutunu anlamada da yardımcı olmuştur. İki anlamlı bir süreç yaşandı çünkü Amerikan hareketi kendi hesabına deniz aşırı hareketlerden etkilenmişti. Beyaz radikaller zenci hareketini, 68 Mayıs'ının işçi sınıfıyla ilişkinin olabırlılığını göstermesi ve Vietnam sayesinde daha iyi anlamışlardır kuşkusuz.

Karşı kültürün alabildiğine etkisindeki gençlerin fabrikalara gelmesi gibi, zencilerin radikalleşmesi de sendika yönetimlerinin tekeli darımadığını edebilir. 9-10 Mart 1975 tarihli *France-Soir*'larda, CGT'ye bağlı metal sendikasının başkanı Jean Breteau'nun Renault fabrikalarında önemli bir uyuşmazlığın sürmesine kar-

49. Bazıları kalkıp kadınların sayısal olarak çoğunluk olduğunu söyleyeceklerdir. Burda önemli olan, sayıca çok olsalar bile toplumsal bir grubun toplumu yönetme meşruiyetine sahip olamamasıdır. Bugün, kurtuluş süreci aynı zamanda farklı kimliklerin meşrutiyetini kabullenmeyi de içermelidir. Yani, diyebiliriz ki çok boyutlu toplum, toplumsal, etnik v.s. azınlıkların birbirinin içine girmesinden, en azından birbirlerini karşılıklı kabullenmelerinden başka birşey değildir.

şın, Amerikan sendikaları tarafından davet edildiği için Paris'te bulunmadığını okudum. Bütün ülkelerin bürokratları, birleşiniz!

Ama hareketler arasında Giscard'la Ford'un ya da sendika bürokratlarının aralarında olduğu gibi bir deneyim alışverişi yok. Zaman açısından önde olduğu için Amerikan hareketi burada yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan sorunlara işaret ediyor. Azınlık hareketlerinin özerklik-bağımsızlık seçeneği, karşı-ortam içinde bir ayrışmaya yol açıyor.

Frankfurt-am-Main, 1970

Ve hop! Ve işte paraşütle Almanya'ya iniyorum.

İdeolojik olarak başına buyruk, duygusal olarak köksüz ve yalıtılmış biri olarak, 68 Mayıs'ından da istifade ederek işkembeden atmaya kaptırmışım kendimi. Mayıs'ın oldukça etkisinde kaldığımdan kendimi yeterince Alman hareketiyle ilgili görmüyordum. Aynı şekilde Alman siyasal ortamına beni dahil edebilecek ölçüde güçlü umutsuzluktan da habersizdim. Devrim tanrıları sayesinde, 69'un zorlu grevleri Alman öğrenci hareketi SDS'nin parlak bir atılım yapmasına yol açtı. Tüm birleşme, işçi sınıfının burjuvalaşması ve üç dünya teorileri güme gitmişti. Toplumsal değişimin sözde öncüsü bütününüyle olayın dışında kalmıştı. Dolayısıyla sayıklama başladı. Marksizm-Leninizm, bolşevik partisi, katı işçilik, oluşumun hazırlıkları, Lenin, Marx, yine Lenin (*Ne Yapmalı?*), halka hizmet etmek. Fare sayısız dağ doğurmuştu. Stalinciliğinin en karanlık yıllarının (1928-53) Alman KP'si, ideolojik ve örgütsel model haline gelmişti. Her bölgede parti ve onun yönetimi olmalıydı.

Alman hareketini anlamaya başlamam kişisel bir ilişkim ve üçüncü bir kişi aracılığıyla olmuştu. Aşıktım.

Bu kişisel ilişki beni yoldaşlarla birleştirdi, onlarla temasın kapısını açtı. Yalnızca başka türlü siyaset yapmam değil, gündelik yaşamımı da başka türlü düzene sokmam gerekiyordu. SDS'nin yıkılmasının ardından bir fabrikada çalışma yapmak için otuz yoldaşla bir grup oluşturduk. Halka hizmet etmek ya da işçilik yapmak sözkonusu değildi. Her şeyden önce hareketin nasıl bir biçim alacağı üzerinde kafa patlattık. İşe başlamadan önce bir yıllık kuramsal çalışma ve araştırma yaptık. O sırada benim ve Alman yoldaşların geçmişinde olmayan yepyeni bir şeylerin oluşmasına katılabilirdim. Başlangıçta Frankfurt'ta bir hiç olduğumuzu iyi bilmek gerek. 1970'de karşımızda örgütlü bin Marksist-Leninst vardı. SDS'in eski liderleri bir şeylere kalkıştığımız için bizle kafa buluyorlardı. Kendileri ya herşeye boşvermişlerdi ya da üniversitede akademik kariyer yapıyorlardı.

Yeni oluşum üzerine tartışmalar tüm Almanya'da yapıldı. Bir yanda Lenin, Rosa gibi klasik oluşum vardı, diğer tarafta da, kuramsal apolitizm, yani Alman felsefesi, yani Frankfurt Okulu. Bizim grubun farkı, işçi hareketinin gizli bir yönünü işin içine sokmamızdı, bilinen ama pek kaale alınmayan bir yöndü bu Pannekoek⁵⁰, konseyciler, filan. Aslında olayın kökü otuzlu yılların Alman aşırı soluna kadar uzanıyor. Aşırı sol daima Leninist madalyonun öteki yüzü olmuştur; gündemdeki sorun bugüne müdahale etmeyi sağlayacak bir ideoloji bulmaktır. Grup araştırmasına İtalya'daki mücadeleleri inceleyerek devam etti ve ekonomik mücadele ile siyasal mücadelenin bölünmesini aşma sorunu için *Sosyalizm mi, Barbarlık mı?* yı yeniden ele aldı. Bu andan itibaren grup, yalnızca red temelinde değil, aynı zamanda ortak bakış açılarıyla bir kimlik edindi.

50. Anton Pannekoek, Hollandalı astronom ve sol-kanat önderi.

Benim için bu gruba girmek toplumsal bir dönüşüm yolaçtı. Dairemi değiştirdim... Siyasal görüş açım dönüşme uğradı.

Öznelciliğimizi açıklamak ve kitlelerin ihtiyaçlarının özerkliğini olumlamak başlıca uğraşımızdı. Fakültede arkadaşlar fabrikadaki deneyimlerini anlattılar. Bu çok etkili oldu çünkü ilk kez bir grup siyasal bir hat çizmeden kendi sorunlarından sözediyordu. İlk kez kendiliğindenci bir hareketin olabilirliği hissedildi. Kendiliğindenci diyorum, çünkü *a priori* olarak parti, devrimci örgüt sorununun konulması reddediliyordu. Üniversitede ikinci kez boy gösterdiğinde —sınavlara karşı bir boykot sırasında— küçük grubumuz, bir fabrika grubu olmaktan öteye gitmeye başlamıştı. «*Revolutionärer Kampf*», (Devrimci Kavga) bir örgüt oldu. Bir başka şey de grubu genişletti Bir kadın grubunun yaratılması.

Bu dönemde grubun çalışmaları çok yoğundu. Haftada iki kez fabrika tartışmaları, bir kez de hücre toplantıları oluyordu. Tüm kararlar Pazar günleri olan genel kurulda alınıyordu.

Tarihçe yazacak değilim. Önemli olan, gerçekten bir öğrenci grubundan başka bir şey olmadığımızdı. Gözlerini kapıp açıyorsun ve bugüne geliyorsun Grup artık yok, ama toplumsal bir ortama, farklı farklı yönlerle giden gruplarüstü bir yığın insanın yer aldığı bir sahneyle karşılaşlıyoruz.

MACERACILAR

Altmışlı yıllardan ve öğrenci hareketlerinin doğuşundan sonraki işçi kesimindeki çalışmalarımızdan söz etmemek, solculuğun kısmi ve alçakgönüllü bir tablosunu çizmek olur.

Devrimin umuda dönüştüğü anda, işçi sınıfı, stratejik konumundan olduğu kadar, kendisini çevreleyen devrimci mitoloji sayesinde de, radikal harekete karşı ilgisini artırdı. Bunun sonucunda farklı olaylar yaşandı: Daha önce sözünü ettiğimiz, İtalyan işçi sınıfı içinde ortaya çıkan o tantanalı solcu hareketlilik. Üç tane solcu günlük gazetenin varolduğunu ve *Lotta Continua* gibi bir örgütün 10 binden fazla militana sahip bulunduğunu söylemek yeterli sanıyorum.

Buna karşıt olarak, sendikal tekelin ve ekonomist ideolojinin hâlâ baskın olduğu Almanya ya da Fransa'daki durumlar var. Buralarda, kitle mücadeleleri, İtalya'daki mücadelelerin düzeyinden oldukça uzak. Şu halde, solculuğun işçi sınıfının kendiliğinden hareketleriyle ivme kazanması çok daha zor.

Bu bölümde —ilerdekilerde olduğu gibi— **militan**

olduğum Devrimci Kavga (RK) grubu içindeki deneyimi aktarmaya çalışacağım. Dolayısıyla Frankfurt bölgesiyle sınırlı bir deneyimin açıklanması söz konusu olan. Proletarya içindeki çalışmamızın, tartışmalar şeklinde yazıda kendini göstermesini yeğlemişsem, bunun nedeni bu deneyimin dile getirilmesinin halen zor olmasındandır. Yanlış genellemeler ve bazı sorunların gözardı edilmesinden ziyade, bir tartışma biçiminde konuyu anlatmam, ben ve arkadaşlarım tarafından yaşanan şeyleri daha hakiki bir şekilde aktarılabilceğini sanmamdan kaynaklanıyor. Üstelik bu, bazılarının, aramızdaki tartışmalara katılması için bir tür fırsat olacaktır.

Bizim şu sol çarşıyla ilgili yazımız üzerine birkaç tane cümlesi daha eklemek istiyorum. Militan jargonunda, tezgah atma, öğrenci kökenli militanların, onun içinde çalışarak proletarya arasına yerleşme eylemini ifade eder. Basitleştirirsek, onlara tezgahçı denir. İşi yokuşa sürmek isteyen bazıları da maceracılar der.

Bu hiç kuşku yok ki bir maceraydı. Zor anlar oluyordu ama çok azimliydik. Oldukça belirgin bir bireysel bağlanmaydı.

Her neyse, bizim grubun tezgah kurmasının, Fransız deneyimlerinden oldukça farklı bir biçimde hayata geçirildiğini söyleyebilirim, sanıyorum. Ülke çapında bir örgütün bir parçası olmamamızın dışında —siyasal bir çizgiyi doğurabilecek tüm ilişkilerden yoksunduk—, hedeflerimizin çok daha sınırlı olması bunun nedenlerinden biri. Militanlarımızın çevresinde öncü ya da eylemci grupları oluşturmamız söz konusu değildi. Ama bu yine de, fabrikadaki bir öncü gücünün, radikal işçi kendiliğindenliğinin billurlaşmasına tezgahçıların yardım etmesinden yeğdir. Bizi fabrikalarda hiçbir zaman eylem öncüsü olarak görmediler.

Frankfurt-am-Main Almanya'nın finans merkezidir;

yerin yedi kat altındaki kasalarda Avrupa'nın herhan-
gi bir yerinden daha fazla altın vardır. Sanayi kuruluş-
ları az ama özür. Bölge iki büyük sanayi merkezinin
egemenliği altındadır 50 bin işçili Hoechst kimya fab-
rikası ve 35 bin işçili Opel. Büyük maceranın baştan çı-
kardığı bizler —FİAT mucizesi gözlerimizi kamaştırıyor-
du— grup olarak Opel'de karar kılıyorduk.

60 bin nüfuslu Rüsselsheim, Frankfurt'a 40 km.
uzakta küçük bir kasabadır. Opel işgücünü 100 km. lik
bir daire içinden karşılar. Kaçınılmaz gerekçeler yüzün-
den ben kişisel olarak tezgahçı olamadım. Fabrika ka-
pısı militanlığına kendini adanmış biri olarak, göçmen-
lerle yürütülen çalışmaya dahil oldum. Fabrika grubu
içinde bulunuşum tabii ki Opel'i özel olarak öfkeliendir-
mişti.

Rüsselsheim'daki faaliyetimizin başında beni en çok
çarpan olgulardan biri proletaryanın farklı tabaklar-
dan biraraya geliyor olmasıydı kadınlar, gençler, göç-
menler. Ve bu sonuncular da değişik milliyetlerdendi.
Yaşını başını almış Alman işçilerle konuşmaktansa,
gençler ya da göçmenlerle ilişkide olmak bana daha ko-
lay geliyordu. İşte bizim faaliyetimizi belirleyen ve ardın-
dan gelen tartışmayı temellendiren olgu.

Arzın merkezine seyahat

Dany Birkaç örnek verelim. Bir fabrika genel ku-
rulu⁵¹ toplu sözleşmenin yenilenmesi öncesinde de top-
lanmalıdır. Kendiliğinden ortaya çıkan «Herkes bir

51. Federal Almanya yıllardan beri, işçilerin sendikal temsi-
linin tekelleşmesini yasallaştırdı. Yalnızca fabrika dı-
şında değil, içerde de herkesin seçtiği fabrika konseyi ara-
cılığıyla kurumlaşmış tek bir sendika vardır. Bu konsey
üç ayda bir fabrika genel kurulunu toplar.

mark» şiarını öne sürmek istiyoruz. Bu, hemen İtalyanlar tarafından benimseniyor. Daha politik olan İspanyollar şu çözümlemeyi yapıyorlar : Sendika yüzde 15 istiyor, demek ki yüzde 7,5 alınacak, dolayısıyla ödün vermeden yüzde 15 için mücadele etmeliyiz. Militanlar toplantısında, eşitlikçi şiarımızın doğru olduğunu açıklamaya çalıştık. Sonunda bunun siyasal bir mantıktan değil de, duyumsanan bir gereksinimden kaynaklandığını belirtebilen İtalyan Renzo oldu : «Bir artış olursa, fiyatlara bağlı olarak olacak ve fiyatlar hepimiz için aynı. Fabrikada herkes aynı konumda.» İspanyolları da o ikna etti. Toplantının ardından, değişik militan grupları propagandayı yaygınlaştırdılar: İtalyan işçiler için *Lotta Continua*, İspanyollar için eski İspanyol komünistlerinin oluşturduğu grup ve Almanlar için de bizim grubumuz *R.K.* Bir ay boyunca, aslında Alman işçiler için düzenlenen genel kurula hazırlanmak amacıyla tartışma ve ajitasyon dalgasını yaydık.

İspanyol işçiler için İspanyol grubu tarafından hazırlanan bildiri yine de oldukça ateşliydi. Bildiriyi kaleme alan İspanyol'un sendikalara karşı derin bir öfkesi vardı anlaşılan : «Sırtımızdan geçinen şu domuzlar...» Biz bu yürekliliği asla gösteremezdik! Ve aslında bizim, siyasal hesaplara girmeden, lafı dolandırmadan arzula-dığımızı. ihtiyaçların radikal bir şekilde dile getirildiği bu yöntemdi.

Böylece, dilleri yüzünden dışında tutuldukları fabrika genel kuruluna katılmaları için, göçmenlere toplanma çağrısı yaptık. Talebimizin şiarı «Herkes bir mark» tı. Göçmenler fabrikada toplandıklarında sayıları 2-3 bin arasındaydı. Fabrika kurulunun yapıldığı salonun önüne geldiklerinde otomatik bir parmaklık içeri girmelerini engellemek için kapanmaya başladı. Ancak işçiler omuzlarıyla parmaklığı durdurdular. Ardından geri kal-

dırdılar. Aleti parçaladılar. «Herkes bir mark» sloganıyla içeri girdiler ve her şey kesildi. Almanlar onları içeri girerken gördüklerinde şoke olmuşlar ve bayağı heyecanlanmışlardı. Fabrika konseyi konuşmalarına izin vermedi. Ve o anda, göçmenler artık ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Dolaysız yaklaşımları, bu siyasal makineyle yüzyüze geldiklerinde işlemez olmuştu.

Barbara : Konuşmaya cesaret edemiyorlardı, ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Öncüleri, fabrika dışındaki *Lotta Continua* grubuydu. Grubun onlarla ilişkisi dolaylıydı, grubun militanları işçilerin içindeki birlik özlemini ve dolaysız şiddetlerini kavramışlardı. Onları gösteriye itmişlerdi. Ama bu eylemi —binlerce göçmenin fabrika genel kuruluna girişini— o aşamada —fabrika konseyinin kendilerine söz hakkı tanımadığı anda— yönlendirecek bir kişi ya da grup eksikti.

Dany Göçmenler yalnızca «Herkes bir mark» talebiyle motive olmamışlardı, bu aynı zamanda fabrikada diğerleri gibi işçi olduklarının ilk kez ortaya çıkmasıydı. Gösteriyi destekleyen Almanların da doğruladığı buydu.

Barbara Aslında olay biraz karmaşık. İspanyol ve İtalyan liderler vardı, daha doğrusu vatandaşları tarafından tanınan ve durumun üstesinden gelebilecek işçiler. Ama bu hareketi, diğerleriyle eşit olduklarını belirtmek için yapmışlardı. Ve ondan ötesinin Alman işçiler tarafından belirlenmesini bekliyorlardı. Genel kurul öncesi müdahalemizin Alman işçilerin önemli rolünün üzerine kurulduğunu unutmamak gerek. Almanlar da, onların varlığı sayesinde kendilerini daha güçlü hissediyordu. Ama bu güç ufak tefek kıpırdanmalar dışında kendini göstermiyordu.

Dany Almanların sayısı alışılmıştan fazla, 6 bindi. Bunun nedeni genel kurul için yapılan propaganda

ve göçmenlerin konuşacağıın duyurulmasıydı. Ortalıkta bir bekleyiş hakimdi. Ne diyeceklerdi?

Barbara : Ve bir şeylerin olması gerektiği duygusu. Ben de kendiliğinden bir tepki göstermişim. Konuşmamaları beni kahrediyordu. İçim içimi yiyordu. Ve atölyeden arkadaşlar «Haydi» diye beni sürüklediler. Binlerce işçinin bulunduğu bir salon, olağanüstü bir şeydi bu. Kendimi ortalıkta buldum, bir kızdım ben, göçmenlerin alkışları arasında salonu boydan boya katettim. Sahneye çıktım. Fabrika konseyi benim kız olmam nedeniyle öylesine donup kalmıştı ki. Mikrofonu elime alıp şunları söyledim : «Göçmenlerin konuşmasına izin vermek gerek». Ve göçmenler bu laflarda kendilerini buldular. Onların gelirken yaptıklarını yinelemişim. Hep bir ağızdan bağırmaya koyuldular : «Konuşmak istiyoruz!» Ama mikrofonu alma yürekliliğini gösteremiyorlardı. Konsey göçmenlerin konuşmasına izin vermedi. Mikrofonu onlara uzatmak zorunda kaldım. Biraz fazla «demokratik» idim. «Tamam konuşma sırası bende değil, göçmenlerin de değil. Ama sıraları gelince onlar da konuşmalı.» Ve bir simge olarak kürsüde kaldım.

Konuşma sıralarını düzenleyen sistemi iptal etmek için uğraşmamamın nedenlerinden biri, Alman arkadaşların isimlerini yazdırmış, konuşmalarını hazırlamış olmalarıydı ve kısa süre sonra sıra onlara gelecekti. İçlerinden biri «Herkes bir mark» eşitlikçi talebi üzerinde konuştuğunda, tabii ki iyi alkış aldı. Ve çoğunluk onun R.K. üyesi olduğunu biliyordu.

Dany Fabrikadaki çalışmalarımızda, demokrasi en merkezi temalarımızdan biriydi. Kimsenin onayına gerek duymadan herkesin konuşma hakkı *a posteriori*'ydi. Fabrika genel kurullarındaki müdahalelerimiz oldukça güç kazandırıyor bize, çünkü fabrikada 'hep duyumsanan bu demokrasi ihtiyacını dile getiriyorduk. Arka-

daşlar yüzlerce işçinin duyumsadığını formüle ediyorlardı. Ve bu işçiler, sendika kadrolarının aksine onları aldatmadığımızı biliyorlardı. Bu demokratikleşmenin katalizörleri olarak kabul ediliyorduk.

Barbara : Daha sonra, yeniden söz aldım. Ama sıra göçmenlere geldiğinde sesi kestiler. Göçmenler ve genç Almanlar da kürsüyü ve ses düzenini parçaladılar. Kuldurmuşlardı.

Jean-Marc : Neden greve gidilmedi?

Barbara : Çünkü grup yoktu. Eğer atölyedeki arkadaşlarla ve bazı işçilerle —iki yüz kişiyle örneğin— gösteriye gitseydim, eminim ki grev olurdu : Diğerleri bizi izlerdi.

Jean-Marc : Peki, bir gösteri düzenleme fikrini neden ortaya atmadı?

Dany Biz öncü eylemciler değildik, ne fabrikada çalışan arkadaşlar ne de kendilerini göstermiş işçiler. Çünkü ne biz, ne de göçmenlerin tanıdığı göçmenler uzun süredir beri fabrikada değildik. Varolan durumu değiştirebilecek öncü eylemci yoktu.

Barbara Herkes bekliyordu.

Dany Bu sık karşılaşılan bir olgu.

Jean-Marc Sorunun, fabrikada inisiyatif koyabilecek bir grubun yokluğu olduğu kadar, Barbara'nın sorununu da olduğu yolunda bir izlenime sahip değil misin? Bu öncü rolünü o üstlenebilirdi Bu bekleyişle bir grev içinde billurlaşma olanağı sağlayabilecek olan gösteri fikrini ortaya atmak. Ve bu süreç içerisinde de, inisiyatif koyabilecek bir işçi grubu da belki oluşabilirdi. En azından doğuşunun koşulları yeşerirdi. Fransa'dan bir örnek verelim: 68 Mayıs'ındaki Flins. Konum aynıydı: fabrikada çalışan solcu bir öğrenci, kurum içindeki yirmi kişilik bir işçi grubu ve olaya müdahale eden dışardan

bir grup. İdarenin yeniden işbaşı yaptırmaya çalıştığı gündeyiz. Bir gün önce, Mureaux'da bir miting olmuştu. 200 genç oldukça öfkeliydi çünkü GGT işbaşı yapma girişimlerine karşı kayıtsız kalmıştı. Grev boyunca yirmi kişilik bir işçi grubu oluşturan tezgâhçı arkadaş şöyle demişti: «Paris'ten öğrenciler çağırılım ve yarın sabah bizim çocuklara işbaşı yapmamak gerektiğini açıklayalım, haydi.».

Ertesi sabah, altıya doğru, bir yanda 500-600 işçi ve öğrenci ve karşılarında fabrikayı işgal eden 4 bin jandarma vardı. Uzaktan gelen arabalar seçiliyordu. Yanlarına gittik. Arabalar durdu, işçiler indi. Tartıştık. İşbaşına dönmeleri uzun sürdü. Matrak olan, CGT'nin aynı saatte Mureaux'da miting düzenleyeceğini açıklamasıydı. Yani fabrika önünde CFDT'in aksine yoktular (CFDT de zaten pek bir hareketlilik göstermemişti). Mitinge biz de gidebilirdik, akıl etmek yeterliydi. Ve böyle işçi-öğrenci birlikteliği atılım yapabiliirdi, billurlaşırdı. Kanıtı mı? İşte, öğrencilerin mitingde konuşmasını istemeyen CGT. İşçiler Geismar ve Brunberg'e söz hakkı verilmesinde dayatmışlardı. Ama CGT aynı Opel'deki gibi yaptı: Tezgâhçı arkadaşla sıra gelince, sesi kes-tiler.

Barbara : Sanıyorum kendimizi sendikaların etkilanmesine açık bıraktık. Gerçek güçleri önemli değildi bizim için. Aslında hayali delegelere bel bağlamıştık. Çünkü gerçek delegeleri çok iyi tanıyorduk.

Jean-Marc Aynı Flins'de de geçerliydi. Ama sanıyorum olay biraz daha farklı: düşünme ve durumu önceden sezmedeki yetersizlik. Bu Flins'de birçok kez kendini gösterdi, özellikle işçiler fabrikayı yeniden işgal ettiklerinde. Durumu önceden sezmek ya da durumu dönüştürerek birşeyler söylemek yeterli olacaktı. Tezgâhçıların sorunu şurda çıkıyor (yani işçi kökenli olma-

yıp, işçi sınıfı içinde faaliyet gösterenlerin sorunu): Kendi yarattıkları bir durumu üstlenme konusundaki yeteneklerinin öznel sınırları. Sanıyorum bu, kısmen de olsa, solcu öğrencilerin fabrikalarda yürüttükleri çalışmaların sonuçları arasındaki değişiklikleri açıklıyor. İtalya'daki durumu ele alalım —oradaki çalışmaların yalnızca ideolojik bir etkisi olmamıştı, aynı zamanda çalışmalar elle tutulur hale gelmiş, somut fabrika gerçekliği içine girebilmişti—, işçilerin kitleler halindeki mücadelelerinin uzun bir süreç içinde yer aldığını görüyoruz. Öğrenci kökenli solcuların bilinçlenmeye zamanları olmuştu. Halbuki, mücadele süreçlerinin kısa olduğu Fransa ve *a fortiori* olarak Almanya'da, kurumsallaşma yolundaki grupların aşındığı, ufalandığı görülüyor.

Dany Rüsselsheim'deki çalışmamızın diğer önemli bir yönü, çalışmanın başlangıçta yaşam tarzımızdan uzak olmasıydı. Opel'de çalışan yoldaşlar Frankfurt'ta komün yaşamı sürüyorlardı.

O sıralarda Frankfurt'ta ev işgalleri oluyordu. Birçok ev, emlak spekülasyonu yüzünden boş olmasına karşın, büyük daireler bulmak güçtü. Bu hareket dışarıya karşı yaşam tarzımızı savunmayı bize öğretiyordu —bu konuda fabrikalarda çalışan kız ve erkek arkadaşlarımızın derdi hiç eksik olmuyordu.

Barbara : Başta, fabrikaya gidildiğinde, emekçilere nasıl yaşadığımızı anlatmak konusunda oldukça zorluk çekiliyordu. Kimi yoldaşlar komünde yaşadıklarını söylemeye cesaret edemiyorlardı. Kendilerine aileler yaratan bazı yoldaşlar vardı... Yine de bazıları komünde yaşadıklarını söylüyorlardı. Hatta kimileri işçileri komünü görmeye davet bile ediyorlardı. Yani bir yanda fabrikadaki çalışmanın stratejik çizgisi —iş çerçevesi—, ve öte yanda kendimiz için yaşam çerçevesi üzerine bir çiz-

gi —yaşamımızı nasıl örgütleyeceğimiz konusunda. Ama bu iki çizgi kaynaşıyordu. Grup üyelerinin birey olarak yaşadıkları temelinde bu iki çizgi eklemeleniyordu.

Dany Ev işgalleri hareketi, bizim için fabrikadaki ve yaşamdaki stratejik çizgimizi birleştirme fırsatı olmuştu. Emekçi yoldaşları evlerimize çağırmamış olmamız, gerçekten önemli bir yanlıştı, çünkü yaşam biçimimiz onların çok ilgisini çekiyordu. «Hep birlikte yaşadığımız doğru mu?» gibi sorular. Tüm bu soruların ardında insanların kapitalizm altındaki gündelik yaşantılarının çileleri gizliydi. Bize karşı saldırgan gözükebilirlerdi ama tanımak da istiyorlardı. Komünlerdeki bugünkü yaşamımızın radikal bir eleştirisi yapılmak istense, ortaklaşa yaşamın alabildiğine az olduğu söylenebilir. Ancak bizi gören insanlar yaşantımızı çok ilginç buluyorlar, çünkü bir sürü şey kuruyorlar kafalarında. Komünlere karşı bu ilginin altında, sanıyorum ortaklaşa yaşama karşı bir özlem yatıyor.

Guillaume Tell: İki şey beni hep çarpmıştır: İlki, komünlerin başlarda *Bild Zeitung*⁵² tipi basın tarafından ısrarla gizlenen yönü. Bu tip basının huyunu herkes çok iyi biliyor ama yine de okuyucular etkilenmesin diye komünlerin cinsel yönünü sakladılar. Ardından, Bockenheimer Strasse'deki işgal edilen evlerden çıkarılmadan onbeş gün önce, SPD'nin yerel yayını *Kommunalzeitung* yoldaşların dışarıya atılmaya karşı görüşlerini derliyordu. Anarşi ve onun burjuvaziyle bağıntıları üzerinde klasik lakırdıların ardından ve sonuç bölümünden önce (SPD kentleşme konusunda her zaman en iyi

52. Springer grubuna ait günlük gazete. Tirajı 4 milyon. Sağ Hristiyan Demokratları destekler. Gündelik yaşama otoriter ve standartlaştırıcı bir açıdan yaklaşır. Küçük burjuvazinin faşizan ideolojisinin işçi sınıfına sarkma aracı işlevini görür.

olanı yapar!), yazının ana fikri şuydu: «O evlerde ne yapıyorlar? Bunlar pezevenk, oraları uyuşturucu tekkesi, grup seks mekanları.» Yaşantımızın artık bizim kaale bile almadığımız temalarını kendi kafalarına göre işliyordı. Belediyenin elindeki kartları böyle oynaması, orada insanlar üzerinde bir etkinin olduğunu düşünmelerindendi. Karşı-propaganda, olup biteni her zaman kendi bakış açısından anlatma yoluna gidebilir, biz bu söylenenleri yapmıyor olsak bile.

Dany Biz propaganda çalışması yapmadık, ancak bizimle temasta olan kişiler neler döndüğünü biliyorlardı. Hareketin içinde de, komünler üzerine büyük tartışmalar olmuştu. Topluma karşı mücadele etmek, yalnızca onu eleştirmek değil, aynı zamanda toplumsal ilişkileri yepyeni bir şeye dönüştürmeye, yaşamı yeniden düzenlemeye yönelik aceleci bir arayıştır da. Marksist-Leninistler bu tartışmayı reddediyorlarsa, devrimden önce toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesi sorunu üzerine kafa yormayı reddetmelerindendir.

Jean-Marc : Onlara göre, devrim bunalıma bağlıdır: İşler ne kadar sarpa sararsa, devrim için o kadar hayırlıdır ya da tam tersi.

Dany Bizim için komünler, toplumsal kopuşu yaşayan öğrenciler ve genç işçiler için bir istikrar olanağıdır. Ama ortaklaşa yaşam tarzına ilgi duyan ve ailelerinden birdenbire kopamayan yığınla genç ya da göçmen de var. Ailedeki iki oda bir salon geleneğiyle komün arasında arabuluculuk yapmak ise oldukça güç.

Grubumuzdan yoldaşların genç işçilerle ya da mesin ceketlilerle birlikte komünler kurma yolunda girişimleri olmuştu. Ancak kendi alanımızdan ---diğer bir deyişle gettomuzdan--- çıkmak istediğimizde karşılaşılan zorluklar, genç işçiler ve acemiler komünlerinde sıklıkla kendini gösteriyordu.

Barbara : Göçmenlerde bizi cezbeden yön, sorunlara olan dolaysız yaklaşımlarıydı. Ama onların içtenliğini, bizimkiyle birbirine karıştırıyoruz. Alman militanların gözünde içten biri, politize biridir: normal insanlar katı, bürokrat ve tepkisizdirler. Göçmenlerin kendiliğindenliği (içtenliği), heyecanların henüz tahrip olmadığı küçük kasabalardaki yaşamdan kaynaklanıyor. Bu içtenliğin gerisinde kambaşka bir kültürel çevrenin yattığını görmeden, bizler acayip büyüleniyoruz —kimbilir onlar kadar içten olmadığımızdandır belki.

Melina Daha siyasal bir düzlemde, göçmenlerin Almanya ile özdeşleşmediğini kavramak gerek. Örneğin bunalım konusunu ele alalım: Alman bir işçi, ülkesi dünya çapındaki rekabet içindeki yerini sağlamlaştırsın diye kemer sıkmaya razı olabilir. Almanya ile bu özdeşleşme göçmenler için olanaksızdır: Onları harekete geçirebilecek tek şey sınırdışı edilmek olabilir. Ancak diğer yandan, kendi konumlarını, ülkelerinkininkile özdeşleştirmeleri de zor. Bant sistemiyle çalışmanın, yaygın bir olgu olmadığı sanayileşmemiş ülkelerden geliyorlar. İşte onları bazı durumlarda fazla savaştan yapan, bu özdeşleşme eksikliğidir. Sendikalar onlara göre değil. Bir ihtiyaçları var ve onu yabancı bir mücadele içinde dile getiriyorlar.

Barbara : Ama bu olgu bunalım ve işten atma tehditleri nedeniyle değişmeye başladı. Fabrika konseyine sık sık danışmak gerektiği için, bu konseyin seçilmesiyle ve dolayısıyla sendikayla ilgilenmeye başlıyorlar. Örneğin İspanyollar, fabrika konseyinde bir İspanyol olursa haklarının daha iyi korunacağını söylüyorlar. Bu tutumda doğru olan bazı şeyler var. Bunlar köklerinden

kopmuş insanlar. İkinci vatanları televizyon ve Willy Brandt değil. Yani emekçiler yalnızca kültürel şemalarına değil, aynı zamanda geleceklerine de yabancılar: Ülkelerine dönmek ve bir dükkân ya da taksi almak için para biriktiriyorlar. Ülkeleriyle özdeşleşmeleri işte böyle yaşanıyor ve bu da değişik milletler arasında önemli ayrılıklar yaratıyor. Örneğin İspanyollar da, İç Savaş'tan beri, Türkler'de olmayan bir siyasal gelenek mevcut. İtalyanlar ise, geri kalmış Güney'den gelseler bile, Torina ya da Milano'daki kitle mücadelelerinin yarattığı bir İtalyan emekçi modeline sahipler. Dili hesaba katmadan da, bu tabakalaşma onların ideolojik birlikteliklerini oldukça zorlaştırıyor.

Jean-Marc: Akdeniz'in değişik ülkeleri arasındaki gelişme farklılıkları üzerinde düşünürken, angaje eylemin siyasal değerlendirilmesi içinde atlanmaması gereken nokta, zaman sorununa yaklaşımdır. Fransa'da, Cezayirlilerin, Afrikalıların, bir araba satın alıp memleketlerine yerleşebilmek için para biriktirdikleri doğru. Bu konunun hiçbir kıyınetsiz hükmü yok. Önemli olan, bu ülkelerde sanayileşmenin başlamış olması. Ve Kuzey Avrupa'da, göçmenlerle yaşanan şeyler, yalnızca yirmi yıl için önem arz ediyor. Dany'nin de belirttiği gibi, göçmenler yeterli sermaye biriktiremediği duygusuna kapılabilir ve böylece kentten kente, ülkeden ülkeye dolanabilirler. Ama bizlerle temas içinde olan tüm bu adamlar, ülkelere döndüklerinde yanlarında yığınla yeni ideolojik şey taşıyorlar. Yalnızca araba götürmüyorlar ülkelere.

Dany Ve tarihten, göçmenlerin geldiği ülkelerin toplumsal gerçekliğinden ders çıkartılmazsa ve muğlak bir enternasyonalizmle yetinilirse bütün uğraşlar boşa çıkar.

Gerçek politika ve kurgusal politika

Dany Rüsselsheim’da faaliyete başladığımızda, 1 Mayıs’ta çalışma karşıtı bir şenlik düzenlemek istemiştik. 1 Mayıs alabildiğine resmi bir çalışma bayramıdır (eski bir hikaye, Hitler 1 Mayıs’ı ve çalışmanın kutlanmasını yeniden yasallaştırmıştı). Neyse, sekiz yüz göçmen vardı: Sendikanın mitingine gittik, topu topu on yaşlı adam vardı! Bizlerse haftalar boyu bu mitinge nasıl müdahale edeceğimizi tartışıp durmuştuk. Saatlerce olmayacak şeyleri tartışmışız İşçiler, 1 Mayıs ve elbette ki çalışmanın kutlanmamasını. Ama bir anlamda bu önemliydi; yabana atılmayacak sayıda sendika delegesi *a posteriori* olarak bu tavırdan etkilenmişti. Main kıyılarında mitingi terkettik. Bira kasalarını yerleştirdik ve herkes akın etti. Hava güveldi. Herkes dans etmeye, oynamaya başladı. Şenlik çok güzeldi: Bir dayanışmanın, karşılıklı ilişkinin başlangıcıydı. Ve ardından, emperyalizm, Türkiye’deki Amerikan üsleri, Türk hükümetinin istifası üzerine söylev çekerek olaya politik boyut katmak isteyen bir Marksist-Leninist Türk grubu çıkageldi. İçimizdeki Türkler huysuzlandı ve Türk Marksist-Leninistlerine «saldırmak» istediler.

Aynı türden başka bir örnek. Bir gün Opel’de yabancılara haklarını kısıtlamak isteyen yasaya karşı bir gösteri yapmak istendi. Gösteri Marksist-Leninistlerin inisiyatifindeydi. Biz hep, «Fabrika sorunlarından kalkarak hareket etmek gerek» diyerek bu tür eylemlere karşı çıkıyorduk. Yine de, iki yıl boyunca tüm öğrendiklerimize karşın sesimizi çıkartmadık. Sesimizi çıkartmamamızın asıl nedeni solcu bir politik grubun militanları olarak hareket ediyor olmamızdı. Bu yasa sonucu GUPS militanları (Filistinli öğrenciler) sınır dışı edilmekle karşı karşıya kalacaklardı. Yeni yasaya karşı genel bir mücade-

leyle işçiler-öğrenciler, Filistinliler-diğer uluslar ayrımları aşılacak isteniyordu. Gösteri göçmenlerin bölgesinden başlıyordu. Türk Marksist Leninistleri, orak-çekeçli bayrakla gelmişlerdi. Tansiyonun yükseldiği hemen sezildi. Aslında Marksist-Leninist Türk grubu bizi kandırmıştı. Bizim hazırladığımız bildirinin ana teması, bir hafta önce Frankfurt'ta, kaçak Türklerin sınırdaşı edilmesini protesto etmek için altı bin Türk işçisinin yaptığı gösteriydi. İçlerinde «kaçaklar» olan Opel işçilerine kendilerini bekleyen gerçeği göstermeye yönelik bu bildiriye çevireceklerine, Marksist-Leninist Türk grubu büyük laflarla dolu, hiçbir etki uyandırmayan, emperyalizme karşı yeni bir bildiri hazırlamıştı.

İşlerin yürümediğini farkediyorduk ve birden Türk işçiler bayrağı yırtmak istediler. Bir Türk Marksist-Leninisti hemen tumturaklı bir söyleve başladı, tabii ki emperyalizm üzerine. Türkler deliye dönmüştü. Gösteriye taş ve bıçaklarla saldırdılar. Bizleri püskürttüler. Karşı koyamıyorduk çünkü dövüşmek istemiyorduk. Bu belki de hataydı, çünkü saldıranların en başında faşistler vardı. Birdenbire bir işçi şiddeti zincirlerinden boşanmıştı, özellikle de aslında Almanya'dan nefret ettikleri için, gösteriye gelmiş olan Almanlara karşı. Hatta bazı arkadaşlar bıçakla yaralandı.

Guillaume Tell Türklerin politize olmadıklarını kavramak gerek. Emperyalizm, komünizm sözcüklerinin onlar için bambaşka bir anlamı var. Bunun temelinde Türkiye'deki propaganda yatıyor. Komünistler kadınlara tecavüz eder, çocukları öldürür... Yani arkadan saplanan bıçak. Ancak bütün bunlar, burda, Almanya'da çıkarlarının hemen bilincine varmalarına engel değil; dostlarının, düşmanlarının kim olduklarını bilmelerine engel değil. İşte bu anlamda politizeler, bir anını anlatayım. Frankfurt'ta bir kiracı boykotu. Sözkonusu

olan, bizimle temas içindeki bir Türk'tü. Ev sahibi soruyor «Neden bu komünist serseri sürüsünü evine alıyor-sun?» «Onlar benim arkadaşlarım, bana yardım ediyor-lar, hem serseri de sensin, komünist de.» Komünistlerin kötü olduğunu öğretmişlerdi kendisine ve iddiayı sa-hibine iade etmişti bu yüzden. Kötüler komünistti ona göre. Onun gözünde, ev sahibi komünistti! Ve bizle bir-likte kiracıların boykotuna katıldı. Böylelikle uzun va-dede kendisiyle tartışabildik: Neden egemenler komü-nistlerin berbat olduklarını söylüyorlardı hep? Bütün bunlar, pratik temelde güven sağlanamazsa tartışıla-maz hiçbir zaman. Ama bir toplantıya siyasal zevzeklik yapmak için sökün etmek hemen dışlanmaya yol açar.

Artı, bunun temelinde politika korkusu da var, hele bir de yabancıysanız. Ama buna karşılık, bir kere pra-tiğe girmeye görsünler, mücadele yetenekleri kimi za-man öyle olağanüstü oluyor ki!

Dany Örneğin Köln'deki Ford fabrikasında, Türk işçilerin büyük çoğunluğunun (yüzde 70-80) katıldığı grev. Grevin ilan edilme nedeni, ülkelerindeki tatille-rinden geç döndükleri için bazı Türklerin işlerinden atıl-malarıydı. Ayrıca işin içinde iş saatlerinin artırılmasına karşı ve ücretlerin yükselmesi yolunda talepler de var-dı. «Herkes bir mark». Önceleri mütevazı bir artış tartı-şılıyordu, 20, 30, 40 fenik. Bir Türk arkadaş geldi, 40 feniğin üzerini çizdi ve bir mark yazdı. Herkes de be-nimsedi. Türkler ve bazı solcu Almanlardan özerk bir grev komitesi oluşmuştu. Özellikle sendikacı bir Türk kadrosu vardı o sırada önemli grevlerin olduğu İstan-bul'daki sendikalarla ilişkileri bulunuyordu. Bir işçi ge-leneğinin olduğu İstanbul'da çalışmış Türk işçilerle, aşır-ı sağ ideolojinin egemen olduğu Anadolu'nun köylerin-den gelenler arasında büyük bir ayırım vardı.

Basın tarafından desteklenen patronlar oldukça sert tavır aldılar. «Altı aşırı solcu (grev komitesi) Ford'u tahrip etmek istiyor». Bu zor durumda, Türk yoldaş işçilere greve devam etmek isteyip istemediklerini sormaya gitti. Ve hepsine tek tek Kuran'a el basarak yemin ettirdi. Bu grev sırasında Türkler kültürlerini yeniden yaratmışlardı Fabrikanın kapıları, Ankara, İstanbul kapılarına dönüşmüştü ve İstanbullu insanlar oralarda gruplaşıyorlardı Tartışmalar, danslar. Almanya'da ilk kez bir kimlik buluyorlardı.

Farklı kimliklerin eklemelenmesi

Jean-Marc : Bizlerle —işçi olmayan bizler— göçmenler arasında, hangi durumlarda kaçınılmaz olarak taktik bir ilişki kurulamıyordu?

Dany Göçmenlerle ilişkiler, hissedilen ve zorlukla dile getirmeye çalıştıkları taleplerden gerçekten uzaklaşıldığı oranda taktikseldi. Çünkü bir politik grupla ilişki ihtiyaçların dile getirilmesine ve taleplerin doğmasına yardımcı olur. Örneğin, öğrencilerin, memurların, genç çırakların gerçekleştirdiği ev işgalleri hareketi sırasında, göçmen kitlesinin hareketi olan kiracıların boykot hareketi buna paralel olarak gelişi-yordu. Bu iki olay, kent düzeyinde hakiki bir siyasal olguyu temsil ediyordu. Bu, Frankfurt'un genişlemesi üzerine alınan resmi tutuma yönelik bir eleştiriyi içinde barındırıyordu. Ama ilişki taktik bir ilişkiydi çünkü bu iki hareket arasındaki toplumsal bağın yaratılması gerçekleştirilememişti : Sürekli olarak iki siyasal olguyu arabuluculuk yaparak birleştirmek gerekiyordu. Sokaklarda birleşmenin yaşandığı gösteriler dışında, birleşme onlar adına bu siyasal olguyu yöneten bizler tarafından gerçekleştiriliyordu.

Melina : Örneğin göçmenlerin evlerine baskınlar yapıldığında orda değildik. Kimse bilmiyordu. 24 saat sonra öğreniyorduk. Ama öğrenciler tarafından işgal edilen bir ev basıldığında —göçmenler gelmiyordu—, öğrenciler hemencecik harekete geçiyorlardı: telefonla...

Guillaume Tell : Bir daireden ötekine Arap telefonu kurulmuştu, herkes birbirini tanıyordu. Herhangi bir örgütün işlevini üstlenen bir iletişim ağı vardı. Göçmenler bu ağa dahil değillerdi. Kendilerine özgü iletişim ağları vardı (birinin akrabası bir başka evde oturuyor, filan...). Ama bu ağ, sözkonusu kiracı boykotunda işe yaramamıştı. Eşgüdüm ancak, o evlere giden Alman yoldaşların sayesinde sağlandı. Eğer o evlere gidip birşeyler önermeseydik, hiçbir şey olacağı yoktu. Göçmenlerin kiracı boykotunun sınırı o kadardı.

Barbara : Frankfurt'un genişlemesi ve yönetilmesi üzerine görüşlerini açıklayan iki hareket vardı. Bir yanda belli bir görüşleri olan —Komünde yaşıyorlardı—, arsa spekülasyonu nedeniyle durumları giderek kötüye giden öğrenciler, diğer tarafta, aileleriyle birlikte olmak için daire isteyen göçmenler.

Guillaume Tell : Ama bu karşılıklı bilgi alışverişine engel teşkil etmiyordu. Birçok göçmen bana «Komünlerde nasıl yaşıyorsunuz?» diye soruyorlardı.

Jean-Marc Kısaca, hareketlerin birarada varolması ama kaynaşmaması.

Dany Kiracı göçmenler hareketiyle ilişkilerimiz hep taktiksel olagelmıştır çünkü kendiliğindenlik, tüm hareketin yönetiminin, hareketin bir kısmının elinde olması anlamına geliyordu. Göçmen ailelerinin yeteneğini politik kararların alınmasına onları da katabilecek ölçüde geliştirmeyi becerememiştik. Bu büyük bir başarısızlıktı. Aynı şekilde, fabrika düzeyinde de, bir eyleme katıldığında, fabrikada karşılaştıklarından farklı olmayı

sürdürüyorsun. Ve içindeki öncü çokuluslu işçi grubu kendi politikasını yönetmekten acizse, ilişki taktiksel oluyor.

Toplumsal ve ideolojik koşullar alabildiğine değişik olduğunda, işin içine zaman sorunu da giriyor.

Ama yine de içten bir şekilde bizim ortamımızla kaynaşmak niyetinde bir göçmen tabakası var : Gençler. Göçmen konumlarından bütünüyle kopmak onlara fazlasıyla çekici geliyor. Eğer Frankfurt'un aşırı sol ortamıyla kaynaşabilirlerse bu olasılık onlar için var.

Barbara : Dany, bu olanaksız. İster genç göçmenler için olsun, ister genç Alman işçiler için ve hatta başka kentlerden gelen işçi olmayan yoldaşlar için bu ortamla kaynaşmak olanaksız. İlişkileri engelleyen kökenler değil. Sorun şu Bizim yaşam tarzımızda kendilerine büyüleyici gelen şeyden nasıl yararlanabilirler ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla onu nasıl dönüştürebilirler?

Jean-Marc Genç göçmenler, genç işçilerde ve göçmenlerde bize sempatik gelen yönlerin bir bileşkesi. Fabrikada ya da işçi semtlerinde militanlık yaptığımızda gözle görünenin ötesinde ne olduğumuzu sezgisel olarak algılayamamalarının ne yüzünden olduğunu kendime sorar dururum. Toplumun dışında olmamıza, çalışmaya karşı duyduğumuz antipatiye, bölünmeye ısrarla karşı çıkışımıza, müziğe daha fazla ilgi duymuş olamazlar mı? İşyerlerindeki militanlığımızdan çok, yaşam tarzımızın cazibesine kapılmış olamazlar mı?

Michel Fransa'da bu olgu ikinci kuşakta çok belirgin. Örneğin ülkelerine dönmek için değil de, orda, şu anda yaşamak için para biriktiren, Fransa'da doğmuş Cezayirliler.

Dany Burada tekrar bizim sorunumuza dönüyoruz: Fabrika, büro gibi baskıcı çalışma çerçevesiyle, özgürlükçü olmasını istediğimiz yaşam çerçevesi arasında na-

sıl bir bağlantı kurmalı? Bu çözölemeyen bir çelişki. Sorun işte bu, onlarla bizim aramızda taktiksel bir bağlantı değil. Bu taktiksel bağlantı izlenimi, yaşam ve çalışma çerçevesi arasındaki bu ideolojik kopukluğu aşmadaki başarısızlığımızdan kaynaklanıyor daha çok.

Yeşil kalpler

Dany Rüsselsheim'de, kentte çalışmamızın gerektiğini hemen farkettiler. İrkçılığa karşı bir kampanya yürüttük Amerikalı zencilerin değil de göçmen işçilerin girmesinin yasak olduğu bir diskotek vardı. 60 binlik nüfusunun 12 bini göçmen olan bir kentte ırkçılık çok fazla hissediliyor. Kentte gençlerin gittiği bir tek kulüp olduğu için biz de, onun kapılarını göçmenlere açtık. Bu klüp aşırı sola işi düşenlerin başvuru mekanı oldu böylece.

Bir gün, bir şenlik düzenledik. 400 kişi dans ediyordu. Eğlencenin sonunda arkadaşlar şöyle dediler «Burası çok hoş ama girmemize izin verilmeyen bir disko var.» Hep birlikte oraya gittik. Diskoda ırkçılığa karşı sloganlar bomba gibi patladı. Ve yöneticiyi, eğer göçmenleri içeri sokmazsa kendisi için pek de iyi olmayacağını söyleyerek uyardık. Bu göçmenlerle genç Almanlar arasında bir bağlilik vesilesi oldu. Ama misilleme olarak, sosyal demokrat belediye gençlere sunmuş olduğu klübü kapattı. Böylece bir gençlik evi sorunu gündeme geldi.

Barbara : Bir uluslararası buluşma merkezi kurmak istiyorduk. Bu amaca yönelik olarak yüze yakın Rüsselsheim'lı gencin katıldığı birçok eğlence, propaganda çalışması ve kent otele bir baskın düzenledik. Bir Cumartesi akşamı yine şenlik vardı ve belediye yetkilileri de oradaydı. Yine gençlik merkezi için yer vermeyi reddettiler. Şenliği, sembolik olarak geceyarısına kadar iş-

gal etmeyi tasarladığımız bir büyük villada sürdürdük. Aynasızların gelmeyeceğinden emindik. Geceyarısında ise biz komünlerimize, genç işçilerse ailelerinin yanına döneceklerdi. Ama geceyarısı geldiğinde gençler çekip gitmeye yanaşmadılar. Seksen kişi dört gün boyunca orda kaldık.

Gündüzleri 200-300'e yakın, geceleri ise 80 genç vardı. Günde iki kere toplantı oluyordu. Dağıtımında herkesin görev aldığı bildiriler yazılıyordu. Sabahların fırıncı iki yüz küçük ekmek getiriyordu, bakkal da sigara satıyordu villaya gelerek. Basın bize karşı kampanya yürütmeye kalkıştı. Ama yürümedi. Sekiz yaşındaki veletler, babalarından yürüttükleri teyplerle, işgal üzerine sokaktaki insanlarla röportajlar yapıyorlardı : Gerçekten bizim yanımızdaydılar.

Beşinci gün, sabahın köründe, gençlerin çoğunun işe ya da okula gitmesinden sonra aynasızlar sökün etti. Başlarındaki aynasız, (Münih Olimpiyatları sırasındaki) Fürstenfeldbruck katliamının sorumlularından biriydi, tamamıyla aptal bir herifti. Geldiklerinde ona şöyle dedim : «Eşyalarımızı toplamak için bize bir saat zaman tanıyın.» Kendisine şeref sözü verdim. Gittiler. Geldiklerinde evin çevresinde barikatlar vardı. Bana «Hani şeref söz vermiştiniz!» diye seslendi. Genç işçiler kendisini yanıtladı «Bu onun sorunu». Biraz çatıştık... İki arkadaşı götürdüler.

Gençlerle komün kurma fikri bu işgal sırasında doğdu. Artık aileleriyle yaşamayan ve düzenli olarak bir işte çalışmayanlar içlerinde en heveslilerdi. Politik çalışma yapmak için bir ev satın aldık ve ilk olarak meşin ceketliler yerleşti. Hemen gençlik merkezine dönüştü orası. 8-10 yaşındaki ufaklıklar ev ödevlerini yapıyorlardı. Daha büyükler orda sevişiyorlardı. Her türlü etkinlik

vardı. Onlarla birlikte çalışan Frankfurt'lu yoldaşlar da katılmak için eşyalarını taşıdılar.

Başta, yeterince iyi gidiyordu. Meşin ceketliler grubunun şefleri hapisteydi. Daha gençleri evi düzenlemekle uğraşıyorlardı. Hatta, bu meşin ceketlileri çalışma dünyasına dahil bile etmiştik. Tamam reformist bir tavır ama öylesine bir çember içinde sıkışıp kalmışlardı ki: Yaşamak için hırsızlık ve hapis, sonra mecburen yine aynı şeyler. Böylelikle evimiz tam bir buluşma yeri olmuştu. Belediyede çalışan gençler bile merak edip geliyorlardı. Evinden kaçan bir genç bize gelmişti. Önce kendisiyle, ardından ailesiyle tartıştık. Evimiz herşeyin tartışıldığı bir yerdi. Herşey, hapisteki şefin çıkmasına kadar oldukça iyiydi.

Dany İşleri sarpa sardıran diğer bir olay da alkolizmdi. Genç işçilerde sıklıkla görüldüğü gibi hepsi de alkolikti.

Barbara : Alkolizme uyuşturucu gibi sert yaklaşılmıyordu çünkü.

Dany Bugün 11-12 yaşında birçok gencin alkolik olduğunu gösteren araştırmalar yayınlandı.

Barbara Katlanılmaz bir durumdu. Başka bir ev kiralayarak meşin ceketliler grubunu ayırmaya çalıştık. Dayak yedikleri için onlardan çok korkan kentin diğer gençleri bizi görmeye geldiler. Ve işte o an yaşam düzenlemesi yaptık. Çalışan insanlar vardı, gece onbirden sonra sessizlik olacak, bedava tıkinanlar bulaşık yıkayacaktı. Ve ev yeniden bir tartışma merkezi oldu. Onların da katıldığı bir fabrika gazetesi çıkartmaya başladık. Kadınlar kürtaj yaptırmak için geliyorlardı.

Sürebilirdi. Ama sarsılmıştık. Zaten senden on yaş küçük insanlarla çalışmak bir yığın sorunu beraberinde getiriyor.

Guillaume Tell : Orda şöyle bir imaj vardı : *RK*'nın bir komününde çıplak dolaşan bir kız görüldü mü, hemen erkek işçiler yorum yapıyorlardı. Bu kızla kolaylıkla yatılır. Halbuki öğrenciler aynı tepkiyi göstermiyordu.

Barbara : Bu onlara kolaylıkla açıklanabilir. Ben en katı meşin ceketlilerle otururken bile hep çırılçıplak dolaşıyordum. Sorun çıkmadı. Hatta tam tersi : Çıplak bir halde kendilerine baktığımda benden çok daha fazla korkuyorlardı. Bu onlar için inanılmaz bir görüntüydü. Bu kadın —üstelik çırılçıplak— kendilerine bakıyor; akıl almaz bir şey!

Ben onların ne annesi, ne de sevgilisiydim! Peki neydin? Şu ya da bu şekilde gerçek bir anneye öylesine ihtiyaçları vardı ki!

Guillaume Tell : Genç çıraklarda, ailelerine karşı acayip güçlü bir özerklik özlemi var. Buna koşut olarak bizim yanımızda kendilerini güvence altında hissetme eğilimi. Ebeveyn otoritesine karşı bizler birer sığınaktık.

Dany Bir yığın hata yaptık. Kesinlikle bu deneyimin başarılı olmasını arzuluyorduk ve bu yüzden ebeveyn, sosyal hizmet uzmanı gibi davrandık.

Barbara : Neyi reddettiklerini biliyorlardı: Aile içinde yaşamak. Ama neyi denemek istedikleri konusunda en ufak bir fikirleri yoktu. Gençler için aile 16 yaşında cinsel ilişki kurmaya, ustabaşına kafa tutmaya karşı bir frendi. Aileleri onlardan para bekliyordu, bu yüzden işlelerinden olmamalıydılar. Aile tâ baştan onları orduya hazırlıyordu. Ailelerin iddiası şuydu: Eğer çalışacaksan, bir düzen gerekli. Ve düzen aileydi. Buna karşı içten bir başkaldırı vardı ama ne gazetelerde, ne TV'de kendilerine hiçbir alternatif sunulmamıştı ki! Komünde yaşamak ise ufak da olsa bir alternatifti. Komündeyken iş hayatında başarılı olamamak ve kovulmaktan çok daha

az korkuyorsun. Mesleğini kaybetse bile maddi varlığın tehdit altında değildir: Komün orada!

Jean-Marc : Rüsselsheim'da Opel'deki dört yıllık çalışmanın ardından, somut olarak durum ne şimdi? Planlarınız ve yaklaşımlarınız nedir?

Dany Pratikte, iki yıl öncesine göre daha zayıfız. Ekonomik bunalım yüzünden hemen hemen hiç tezgahçı kalmadı, çokuluslu bir grup yaratma yolunda ise daha çok girişim var. Ama fabrika gazetemiz etkin ve kamuoyunda iyi yankı buluyor.

Barbara : Yalnızca fabrika içinde ve dışındaki çırakların örgütü kaldı. Bu örgüt bayağı genişledi. Bunlar genç Almanlar ve ikinci kuşaktan genç göçmenler (İspanyol, Yunan). Grup fabrika dışı bir çalışma boyunca oluştu.

Dany Ama bu gençlerin yaptıkları bizim öykümüzden ayrı tutulmamalı. Çalışmamız içerde olduğu kadar dışarda da var. Yani nerede olduğumuzu söylemek zor. Sendika delegeleri bile bildiklerimizden, fikirlerimizden, sözediyorlar. Bir şeyler olduğunda, insanlar bunu Spon-tex'in dediklerine bakarak değerlendirebiliyorlar.

Barbara : Bugün yaptıklarımıza bağlı olmaktan çok, söylediklerimize, oldukça güçlü bağlanmamız süresince geliştirdiğimiz fikirlerimize bağlı olarak bir şeyler olup bitiyor. Örneğin uzun vadeli talepler konusundaki tartışmalar fabrikada, bizim üç yıl önce ilk kez dile getirdiğimiz temalar etrafında dönüyor.

Dany Gitgide varoluşsal bir görünüm alan siyasal gereksinmelerimizle, toplumsal gerçeklik arasındaki uyumsuzluk, gruptaki arkadaşlar tarafından sık sık dramatik bir biçimde yaşanmıştı. Birçokları, bu sözlerle, bütün olan bitenlerden sonra onların bir zamanlar vardıkları noktadan öteye gidemeyeceklerini söyleyerek gülüp

geçebilir. Dram kelimenin gerçek anlamıyla şurdan kaynaklanıyor Hem hakiki bir toplumsal konum içinde yer alıp, hem de lümpen-solcu olarak yaşamayı duygusal olarak birarada götüremiyorlar. Bir öğrenci herşeye karşın öğretmen olmaya mahkum değildir çünkü sözde yüksek öğrenim yapma ayrıcalığına sahiptir. Toplumun bir kenar parçasının aykırılışması önceden belirlenmiş toplumsal rollerin benimsenişinin reddine denk düşmektedir.

Jean-Marc «Opel çalışmasında hangi aşamadasınız?» sorusunu soruyorum çünkü, bu kitabın okuyucuları arasında Fransa'da fabrikalarda çalışan solcular da yer alacak sanıyorum.

Dany Bugün, bu maceracılık deneyimiyle zenginleşmiş birçok proleter ve öğrenci arkadaş yeni bir maceraya atılmaya hazır değiller. Bunun nedeni, geçmiş yılların kaba bir biçimde bir yenilgi olarak değerlendirilmesi değil, çıkartılan dersin oldukça açık olması. Farklı toplumsal tabakaların aynı hedefte birleşebilmeleri ancak yaygınlaşmış hareketin belli bir aşamasında gerçekleşebilir.

Barbara: Eski öyküler anlatılıyor. Demek ki, diyoruz, insanların kafalarında yaşıyoruz. Bizim için bunalım, ister içinde, ister dışında olsun, fabrika çalışmasıyla ilgili bir şey gündeme geldi mi, bunun altından nasıl kalkabileceğimizi artık bilemememiz.

Artı, Opel'de yapılanlardan herkes farklı farklı dersler çıkardı. Artık «biz» diyemiyoruz da «ben» diyebiliyoruz. Yapılan deneyle ilgili olarak grubun ortak bir değerlendirmesi yok. İşte yenilgi de bu.

Dany Bu aynı zamanda dönüşüme meyilli bir süreç. Yapı çatlıyor, sorun başka bir düzeyde, çalışmanın ortak kimliğini ve bilincini bulabilmekte.

Barbara : Bu süreç, tarihin ürünü. Bilinçli bir evrim değil.

Dany Grup oluşmaya başladığında, otuz kişiydik ve tümümüz yalnızca fabrikalarda çalışıyorduk. Bugün grup, Frankfurt'ta bir karşı-ortamın temellerini atıyor. Yapılanma, daha varoluşsal bir şey haline geldi.

Fabrikalarda çalışmayı sürdüren gruplar (Frankfurt ve çevresindeki yüze yakın yoldaş) yalnızca önceki yıllarda formüle edilmiş faaliyet temalarıyla (demokrasi, ücretlerin herkes için eşit oranda artırılması, iş bölümüne karşı mücadele) değil, aynı zamanda politik hedefin içine toplumsal ilişkiler sorununu da sokma çabasıyla kendilerini tanımlıyorlar.

Fabrikalarda bulunmaları, yalnızca bu hedefin bir gereği olarak değil, aynı zamanda basit bir deyimle yaşamlarını kazanmak istemelerinden. Burdan hareketle, fabrikanın diğer çalışanlarıyla farklı ilişkiler oluşturuluyor.

Sürdürülen bu çalışmayı destekleyebilecek güçte politik ve toplumsal yapıların geliştirilmesi de, hem kendi içinde bu harekete, hem de özellikle bizim gruba düşüyor. Ve işte bu aşamada, devrimci bir örgütlenmenin radikal olarak kavranılması sorunu gündeme geliyor.

ÖZGÜRLÜK HAYALETLERİ

Bir şeyler olup bittiğinde çok korkarım ve bu korkuyu ancak ileriye doğru gitmekle aşarım. SDS'in Frankfurt'taki bir gösterisini anımsıyorum. Mayıs'tan sonra katıldığım ilk gösteriydi. Herkes bana «Ne yapıyoruz?» diye soruyordu ve ben de, liderlik rolünü öylesine benimsemiştim ki, bilmem «gerekiyordu». Nobel Barış Ödülü, Senegal'de öğrenci hareketini yeni bastıran Leopold Senghor'a layık görülmüştü. Kilisenin çevresi bir dizi aynasızla doluydu; Alman yoldaşlar bu safları aşıp, kiliseye girerek olaya müdahale etmek istiyorlardı. Niyetimin o olup olmadığını bilmiyorum ama ne zaman ki herkes «Haydi» diye bağırdı, ben de onlarla birlikte hareket ettim. Ama onlardan hiçbiri polis kordonlarının ötesine geçemediler. Bense, nasıl olduysa bir barikatı aşmıştım. Kendimi polis saflarının gerisinde buluverdim. Herkes şaşırmıştı. İlk otuz saniye içinde aynasızlar hiçbir tepki göstermediler. Sonra, geride kaldığımı farkettiklerinde beni çembere alıp, tutukladılar. Bana bunu yaptıran korkunun tâ kendisiydi. Sanıyorum, gösteriler-

de hep benzeri şeyler yaşadım. Aslına bakarsanız, kimse hiçbir zaman bireysel korkuyu somut olarak dile getirmez.

Benim gelişme çizgim, erkeklere özgü şiddetin gidererek daha fazla sorgulanmasından ibarettir : Bir örgütlenmenin perspektifi o örgütün erkekler tarafından kavranılmasının bir ürünüdür. Hiçbir fantezi, hiçbir yeni fikir yok Düşmanın ordusu var, bizim de olmalı. Halbuki bence böyle demek gerekir Düşmanın bir ordusu var ama biz kitleleriz. Halk savaşına değil, onun gerisindeki düşünceye benim lafım. Önemli olan yüz tane militanın bir aynasız safını darmadağın etmesi değil, bir gösterinin, kendi başına, herkesin katılabileceği eylem biçimleri bulabilecek ölçüde hareket yeteneğine sahip olmasıdır. Temel hedef fikri, yönetim fikriyle bağıntılıdır. Hareketlerin başını çekecek ve hatta kimi durumlarda onları yönetecek devrimci örgütlenmeler her zaman olacaktır; eğer bu örgütlerin amacı büyük çoğunluğun inisiyatif yeteneğini geliştirmek ise ortada bir sorun yok. Her ne kadar temel hedef yararsızsa da, bir grup bir gösteri içinde eriyebilir ve bu özgürlükçü rolü üstlenebilir. Temel hedefi feshetmek, kadınların bir gösteride neler yaptıkları sorusunu gündeme getirmelerini, korku sorununun kaale alınmasını zorunlu kılıyor. Aksi takdirde korku başka yönle aktarılıyor. Bir kadın grubunun savaş giysileri içindeki aynasızlar kordonunu geçemeyeceği bir gerçek. Ama öte yandan sivil polisler karşı olağanüstü işler becerebilirler. En berbat olanı, her birinin önceden belirlenmiş rollerini kabul etmesi. Kadınlar, korkularından erkeklerden daha çok söz ediyorlar ama dertleri de gerilerde bir yerde saklanmak.

Eğer temel hedefler feshedilirse, tüm gruplar, tüm komünler nasıl hareket edileceği sorunu gündeme ge-

tirmek zorunda kalacaklar. Sorun, korkunun egemenliğini hep hissettirdiği hareketi yaygınlaştırmak için, en önemli anlarda korkudan söz edebilmeyi başarmaktır.

Dünya politik deneyimi bir savaş deneyimidir.

Şiddet ve legaliteden söz etmek önemlidir çünkü bunlar tüm devrimci örgütlenmelerin mihenk taşlarıdır. Son on yıllık tarih dilimi içinde hiçbir örgüt bu sorunu altetmeyi beceremedi. Açık yüreklilikle şiddet sorunundan söz edebilmek çok ender başarılan bir olay. Tabii ki, geleneksel tartışma sürüyor; reformcular yumuşak geçişten, sosyalizme barışçıl yollardan ulaşmaktan söz ediyorlar ve devrimcileri onlardan ayıran yegane nokta da, burjuvazinin iktidarını barışçı bir şekilde bırakmayacağını kabul etmeleri, anlamaları, bunu açıklamaları ve böylece de şiddetin devrimde önemli bir olay olduğunu söylemeleri. Bunların ötesinde tartışma alabildiğini muğlaklaşıyor ve yalnızca tek tek olayların etrafında dönmek durumunda kalıyor.

Bir örnek Kızıl Ordu Fraksiyonu'ndan cezaevinde ölüme terkedilen Holger Menis yoldaşın ölümünün ardından, yoldaşlar —yoldaş olup olmadıklarını bilmiyorum ama her şey bizi böyle düşünmeye itiyor— Berlin'de bir yargıci ortadan kaldırdılar. Bu sırada büyük bir tartışma patlak verdi Acaba bu doğru mu, kişilere karşı suikastlar ne derece yararlı olur? Ama tüm bu tartışmalar, teknik oldukları için yanlış bir yönde geliyordu. Bizler, çok yalın bir şekilde, gündelik yaşantımızda kapitalist düzenin baskıcı olarak hissedildiği gerçekliğinden hareket etmeye çalıştık. Yalnızca bizim düzlemimizde değil, dünya çapında da politik deneyim, bir savaş deneyimidir; Vietnam, Cezayir, Orta Doğu gibi.

Yine de benim politik olgunlaşmam içerisinde, te-

melden şiddet dışı, düzenin şiddetine muhalif, savaşın tiksінçliklerinin yadsınması olan bir yan var. Devrimci şiddeti, burjuva şiddetinin karşısına dikmek, bizi şiddet eylemlerine başvurmaya iten mekanizmaları anlamaya kalkışmaktır. Kapitalizmin, bireyi küçük gören, ona gündelik yaşantısı içinde sürekli olarak şiddet uygulayan bir toplum olarak eleştirisi yapılacaksa, politizasyon süreci içinde devrimci olanların, bireyin olumlanmasına, dolayısıyla şiddetin yadsınmasına gereksinimleri olacaktır. Tüm bu eylemleri içeren devrimci bir hareket bireyin değeri konusunda bambaşka bir kavrama sahip olduğunu kanıtlamak zorundadır. Bir yargıcın öldürölmesi gibi ucuz eylemler, düzenin şiddetiyle aynı mantık içinde yer alırlar.

Niçin hareket içinde sürekli olarak askeri yönelimler bulunuyor? Politik hedefimizin yoksulluğu nedeniyle reformizle tek ayırım noktası olmaya doğru meyleden şiddetin garip bir çekim gücü var. Şiddeti «seven», her yerde bela arayan yoldaşlar var. Entellektüeller ise, yapıları gereğı şiddetten korkuyorlar. Ama onlar bile işçi sınıfı içindeki kendiliğinden şiddetin büyüüne kapılıyorlar. Bu işçilerin kendiliğinden şiddetinden farklı biçimlerde yararlanılabilir, pop konseri düzenleyicilerinden, faşist ya da solcu gruplara kadar herkes bunu kendine yontabilir.

Esas olarak, burjuva ideolojisi kitlelerin ya da bizlerin dışında değil İçimize sinmiştir, nasıl tekeller, şiddet devleti tarafından sindirilmişse öyle. Devrimci bir hareket ikili bir sorunla karşı karşıya Kendisini şiddet konusundaki tepkilerinden arındırması gerekiyor ve aynı zamanda, sürekli olarak kendisini benimsediğı eylem türü konusunda olumlamak zorunda. Bunu kaale almak, burjuvaziye kendi tekeliini haklı gösterme olanağını sunmaktır. Şiddeti tartışmak —şiddet eylemlerine

başvuran gruplar hangileridir?— aşırı bir politikleşme düzeyinden sonra olanaklıdır ancak.

Polisle karşı karşıya gelindiğinde kendilerini hareketle bir tutan bir çok gençte, olup bitenleri değerlendirmek konusunda, çatışmaları ölçü alma gibi bir eğilim görülüyor. Ama böylesi gözükara başkaldırı her zaman geçici olmuştur. Almanya'da, Kızıl Ordu Fraksiyonu örneği önümüzde işte Yakalanır yakalanmaz konuşmaya başlayan adamların çoğu aydın olmayanlar ya da dönekler. *Kızıl Ordu*'nun politik hedefi içinde bu kişiler ideolojik hedefi diğerlerine göre daha az içlerine sindirmiş olanlar. Tutuklandıkları andan itibaren, kendilerini yalıtılmış bir halde buldular, şiddetleri korkuya dönüştü. Tüm hareket içinde, bugün yaşanan bir tehlike var. Şiddetin nasıl bir sorun olduğunun algılanmaması, şiddetin kullanımı ve dolayısıyla aynı sorun karşısında bütünüyle karşıt tavır takınan tepkiler.

«Sorumlu» örgütlenmelere kalırsa, onların şiddete karşı tavır alışları tamamıyla taktik ve ideolojiktir. İnsanları belirli eylemlere iten kendiliğinden tepkilerin oluştuğunu kavramıyorlar: «Watts»ın zenciler tarafından yağma edilmesi ya da 68 Mayıs'ından önce Caen'de, kentin bir bölümünü yağma eden ve CRS jandarmalarıyla altı saat çatışan genç işçilerin ayaklanması. Bu ayaklanmaları açıklamak ama bir şeylerin olacağı varsa onları da engellemek gerek; aynasızların işini üstlenmenin alemi yok. Ama grup olarak bu örnekler tartışılırken, zamanın büyük çoğunluğu gevezeliklerle çarçur edildi. Örneğin situationistler şöyle diyordu: İşte nihayet kitlelerin kendiliğinden bir şekilde, kendi öz şiddetlerini yakaladıkları ve onu sermayeye karşı yönlendirdikleri devrimci an. Bence bu tespit doğru değil, bu tür ayaklanmalar kapitalizmde her zaman olanaklıdır; bunları eleştirmek sözkonusu değil, ama pasifizm madalyo-

nunun öte yüzünden başka da bir şey değiller. Bugün, bir ayaklanma şiddetli olabilir ve yarın aynı insanlar kendi şiddetlerinden ürkebilirler. Bu bir an bile bilinçli olarak kullanılamayacak bir dizi öznel duruma bağlıdır. Halbuki devrimci bir harekette, bir ortak bilinçlenme sürecinde, şiddete, nefsi müdafaya başvurulmasının zorunlu geldiği belli karar anları olabilir.

Yeni faşizm ve devletin iflası

İlk olarak, devlete karşı mücadeleyle, anti-faşist mücadeleyi birbirlerinden ayıştırmak gerekiyor. Faşistler ortaya çıktıktan beri motivasyonlar çok farklı. Yalnızca faşizmin derinlerde yer etmesi değil, aynı şekilde olayın ya biz ya onlar olduğu yolundaki eksiksiz bilinç de çok önemli. Bu açıdan, geçmişten mükemmel bir biçimde ders çıkartılabiliyor. Onların gelişmesine izin vermek, Dachau'da bitebilecek ölçüde, şiddetli cepheleşmelere yol açacaktır.

Bence en önemli olan nokta, neo, mikro ve yeni faşizm üzerine kuramların alabildiğine serpilmesi. Örnek olarak Fransa'yı alalım : 68 Mayıs'ı hareketi ortaya çıkınca, burjuvazi sapına kadar korktu; birinci sonuç Ufuktaki bir Mavi Meclis'le işin içinden sıyrılma; ikinci sonuç Devlet aygıtının güçlendirilmesi isteği. Michel-
lin İçişleri Bakanlığına atanıyor; ayaklanmaya karşı özel eğitilmiş askeri güçlerin, yani CRS jandarmalarının sayısının artırılması (onları karşı gerilla mücadelesi için bir kampta eğitiyorlar. Hatta şehir operasyonları için eğitilen —iç düşman'ın hareketlerine karşı eğitilen— bazı askeri birlikler de var...). İşte bu anda, «devlet aygıtının faşistleştirilmesi başlıyor» sözlerinin işitilmesine yol açan, devlet aygıtının sertleştirilmesi yolundaki genel «*klişe*» ortaya çıkıyor. Konjonktürel bir çözümleme

olarak, bir an için bu doğru. Burdan kalkarak yeni faşizmin kuramını oluşturmak bir seraptan, bir öngöründen de öte (hatta kimileri için mazoşist bir beklenti). Gerçek olan şu ki, devlet aygıtının kazasız belasız yeniden faşistleştirilmesi diye bir şey yok. Polis örgütü yeniden faşistleştirilmiyor, sanırım bu kadarı yeter. Yani bu süreçle tümüyle ideolojik bir çerçeve eşlik ediyor: Tâ kitle iletişim araçları düzeyine varana dek örgütlenen kültürel aptallaştırma ve genel bir yolla toplumsal bünyenin durağanlaştırılması (örneğin kürtağın reddi). Bu, tüm yeni olan şeylerin önünün tıkanması anlamına geliyor. Pompidou egemenliğinin temel özelliği bu. Ama bugün ortaya çıkan bir durum var, yeni faşistleştirilmenin dayattığı toplumun önünün tıkanması olanaksız bir şey. Pompidou'dan sonra, Royer'in dışında hiçbir başkan adayı, kendisini «düzen» teması üzerinde takdim edemedi. Herkes aynı çağrışıyı tekrarlıyordu: «Hareket etmek gerek», «Değişiklik gerek», Chaban, Giscard ve Mitterand hep böyle ortaya çıktılar. Fransa'daki insanların apaçık özlemiydi bu. Dört-beş yıl sonra genel duygu şuydu «Bu kadarı yeter!» Nixon ve Watergate gibi istisnalar saklı olmak kaydıyla, hep böyle oldu.

Toplumun önünü tıkamakta devletin sertleşmesine neden olan bu yeteneksizliği bir ölçüde hareketin kendi kendisine dağılmasıyla birlikte düşünmeli. Yeni faşizmin gelişmek için hareketle açık bir şekilde karşı karşıya gelmeye ihtiyacı vardı. Yoksa, 1968'teki durum değişmiş olurdu artık bir yanda hareket, diğer yanda devlet ve KP yok. Dört yıl sonra iktidara karşı sol var ve hareket bütünüyle ayraç içine alınmış durumda, çünkü yeni-Leninist bir tarzda yapılanmıyor.

68 Mayıs'ında doğan hareket baştan aşağıya antiototiter temelinde seyrediyor ve devlet hareketi kendine rakip olarak tanımıyor olsa bile, hareket belirli bir şe-

kilde iinin boşalmış olduğunu gösteriyor. Yeni-Leninist gruplar hareketi sahiplenmeye kalkıştılar —ama yalan-
cının mumu yatsıya kadar yandı. okboyutlu bir toplum
arayışı içindeki bu çok şekilli hareket bir gün göçmen-
lerle ilgili bir eyleimde, ertesini gün kürtaj ya da evre
koruma eylemlerinde ortaya çıkabiliyor. Cephe, parti,
devrimciler ordusu mantıkları, tek boyutlu olduğu için
ona yabancı. Hareketin gözle görülür biçimde kendi
kendisini feshetmesi ise onun esas gücü Altı yıl sonra
görülen, önlerinde daha bir çok gclğn bulunduğu.
İktidar, sanki hareket hiç yokmuşcasına davranmak
zorunda kaldı. Ama bugün, örneğin orduda aşılması ola-
naksiz bir zorlukla karşı karşıya bulunduklarını yeniden
keşfettiler. Orduda olup bitenler, sokak gösterileri düz-
leminde çok çok ufak lsa da, gençlik içerisinde, *Le
Monde*'a yeniden *uygarlık bunalımı* lafları ettirecek, d-
zen partilerinin dikkatini yeniden toplayabilecek l-
de derinlikli bir hareketin belirtisi. Gençlik zgrlğ
hareketi toplumsal planda iyice kök saldı. 1975'de
Haby'ye⁵³ karşı. 1974'de Fontanet'ye⁵⁴ karşı. 1973'de
Debre'ye⁵⁵ karşı. Liseliler birbiri ardından geliyor ve
1968'den beri değişmeyen bir olgu var, onların taleple-
riyle, kendilerine sunulanlar arasındaki derin uçurum.
Kendilerini adadıkları politik kavgaları kazanırlarsa ka-
zanırlar, yoksa o kadar da önemli değil: Bu uçurum te-
melinde ideolojik. Aynı şekilde, orduya geldikleri zaman
liselilerin alışılmış sersemlerden olmak istememelerinde
de şaşacak pek bir şey yok. İşte burda 68 Mayıs hareketi-
nin gücü görülüyor: Devletle alenen cepheleşmek yerine
devletin iflas ettiği bir durumu yaratmak. Tersini d-
şnecek olursak, devlet gclendiğinde, belli bir yapısı ve

53. Sağcı politikacı. 1974-1978 arası Eğitim Bakanı. (.n.)

54. Sağcı politikacı. 1972-1974 arası Eğitim Bakanı. (.n.)

55. Sağcı politikacı. 1969-1973 arası Savunma Bakanı. (.n.)

eklemlenmesi olan hareket dağılır, ama onun taşıyıcılığını yaptığı fikirler çok daha gizli bir şekilde yollarını almaya devam ederler. Bu fikirlerin devlet tarafından bastırılması ise giderek daha da zorlaşıır.

Fransa özel bir durum teşkil etmiyor. Şu sıralarda Almanya'da da gerçek anlamda toplumun önünün tıkanması yaşanıyor. Hristiyan-demokratlar döneminin ardından her ne kadar değişim niyetiyle yola koyulmuş olsa bile, Brandt hareketi reformcu bir hareketti. Bugün Schmidt'le birlikte işler iyice tersine döndü, Pompidou dönemine benzemeye başladı: Polis ve adliye her şeyi ellerine aldılar. Gündelik yaşamın her düzeyinde Alman otoritarizmi varlığını gösteriyor. Dünyanın başka hiçbir ülkesinde *Bild Zeitung* gibi bir gazete yok *L' Aurore*, *Parisien Libere* ve *Minute*'ün bir karışımı. Günde 4 milyon satıyor, her sabah tüm fabrikaların önünde *Bild* satılıyor. Bir fabrikanın kapısında 800 bildiri dağıtılıyorsa, orda en az bin tane *Bild* satılıyordur. Kitle iletişim araçlarının politikası gerçekten insanların düşüncelerini şekillendiriyor. Bunun meyvelerini hemen toplamıyorlar: Hristiyan-demokratlar Brandt'a karşı güçlü bir kampanya yürüttüler, bu onlara seçimler için çok az şey kazandırdı (belki yüzde 2,5'luk bir artış). Ama şu çok daha etkili oldu insanların bilinçaltılarında: bir suça yaklaşma, kadınlardan sözetme, göçmen sorununa el atma yöntemleri. Örneğin bugün şiddet lafı açılınca akla hemen Almanya'da en çok iş yapan «*Şehirdeki Adaletçi*» filmi akla geliyor. *Bild Zeitung* da bunun romanın iki ay boyunca tefrika etmişti.

Bir yanda, kimilerinin yeni faşizm sorununu gündeme getirdiği devlet düzlemi, öte yanda mikro-faşizmlerin varolduğu gündelik yaşam düzlemi bulunuyor. Yani çevik kuvvetler, metroda ellerinde otomatik tüfeklerle dolaşanlar; özel milislerin kurumlaşması. Toplumun çı-

ğırından çıkma biçimlerinin çoğalması ve bu çerçeve içinde şiddetle bağdaşan aşırı bir bireyciliğin gelişmesi karşı tarafta faşizan tepkilerin doğmasına yol açıyor. Son dört yıl içinde metrodaki saldırıların sayısı dört kat arttı ve işin ilginç metroda saldırıya uğrayanlar da zenginler değil! Bir aşamadan sonra toplumun çığırından çıkması artık hareket için hiç mi hiç olumlu bir şey olmuyor. Belki Fransa'da bu iki olgu birbirinden ayrıştırılabilir ama ABD'de hiç de böyle değil Hareket yeni yeni yükselmeye başladığı sıralarda bile sürüsüne bereket soygunlar, saldırılar, vs. vardı. Bu da karşı-ortamın kendi kendisini yıpratması demektir. Yine de Almanya gibi bir toplum değişimden çok ürküyor, hristiyan-demokratlar tüm politikalarını *denemelerin lüzumu yok* teması üzerinde şekillendiriyorlar. Basın solculardan «*die Chaoten*» (kargaşacılar) olarak sözediyor, biz ise başlarda bu söze gülüp geçiyorduk. Ama sanıyorum bu bir hataydı. Kargaşa kapitalizmin ürünü ve insanlar toplumsal parçalanmadan ürkmekte son derece haklılar. Toplumsal bir düzenin kendi kendisini dağıtmasından daha korkunç bir şey olamaz : İnsanların tümünün birbirlerine karşı mücadele etmesi için aralanmış bir kapıdan başka bir şey değil bu. Ama şayet devrimci hareket alternatif bir toplumu formüle edebilirse, o zaman bu ürkeklik bir toplumsal kurtuluş dileğine dönüşebilir: Bu toplumsal parçalanmanın ise açık bir biçimde kapitalizmin ürünü olduğunu ve kapitalizmin içinde bunun bir çözümü olmadığını belirtmek gerekir; bu yüzden düzenin dışında bir çözüm bulmak gerekmektedir.

Hareketin devrimci kavramlarının zayıflığı işte bu aşamada dramatik bir hal almaktadır. Bugün, bunalım karşısında Marksist-Leninistler bize Çin örneğinden söz ediyorlar, halbuki fabrikalarda işçiler şunları söylüyor «İnsanın tıknacak bir şeyi olmadığı zaman belki Çin

çok çok iyi, ama bizim durumumuz hiç de öyle değil. Bizim sorunumuz petrol!» Ve enerji sorunuyla başedebilmek için —savaş gibi— aşırı gerici çözümlerden başkası olanaklı görünmüyor çünkü enerji sorununa karşı hiçbir yanıtımız yok. Eğer enerjiye —şimdiye kadar sahip olduğumuz enerjiye— ihtiyaç olduğu olgusundan hareket edilirse, çözümlerden birinin petrolün bulunduğu yerlere gidip, onu oralarda aramak olması kaçınılmaz. Halbuki enerjiye olan ihtiyaçlarımız sorgulanabilirdi. Hareket varolan enerjinin pek de ihtiyacımız olmayan şeylerin üretiminde kullanıldığını açıklayabilirdi. Bu aşamada, enerji bunalımından devrimci bir süreç içinde yararlanılabılırdi. Böylelikle tüketim toplumunun en esaslı düzeylerinden birine, otomobil sektörüne, değinilebilirdi. Eğer olaya, otomobil üretiminin azaltılması halinde, otomobil fabrikalarındaki işçilerin işlerinden olabileceği çekincesiyle yaklaşılsa işin içinden çıkılmaz. Batı ülkeleri, askeri müdahaleden feragat etmenin karşılığında (Üçüncü Dünyanın hammaddelerinin yağmalanması devrine geri dönmeme karşılığında) otomobil sanayini kurtarmak için sanayi modellerinin «Dördüncü Dünya» tarafından kabullenilmesinin pazarlığını yapıyorlar. Bizim eksikliğimiz, otomobil sorununu ya da kendi kendini mahveden, yaşlanan ve dolayısıyla da yenilenmesi gereken silahların üretilmesinin gerekliliğini sorgulamamamızdır. Enerji bunalımını toplumlarımızın radikal ve özgürlükçü bir eleştirisi olanağına çevirebilmemiz için yapmamız gereken yegane şey, tüketim toplumunun eleştirilmesinden yola çıkmaktır.

Aksi takdirde, çokuluslu düzenin kendi teknokratik ve kapitalist mantığını geliştirmesine izin vermek, onun toplumlarımızı daha saçma ve özgürlüğümüzü daha bir hayaletimsi yapmasına izin vermek demektir. Batı ülkelerindeki atom enerjisinin gelişimi, doğal çevrenin asla

ulaşılamayacak ölçüde tecavüze uğramasıdır : tropikal bir ırmağa dönen Rhone, atom çöplükleri haline gelen okyanuslar. Bu aynı zamanda, gizliliğin benzeri görülmemiş bir noktaya ulaşmasıdır : Örneğin atom santralleri tam anlamıyla ulusal güvenlik kapsamı içine alınıyorlar. Yalnızca nükleer teknolojinin sırlarının açığa çıkmaması için değil (ki bu teknoloji olağanüstü bir kâr kaynağı olmaya aday), nükleer sızıntılara karşı da iyice korunmak zorunda kalacaklar. Anlaşılan toplumumuzda atom santralleri, toplumsal alan içinde gizliliğin ve saydamsızlığın kalbi olacaklar.

Ve bu süreç yalnızca sanayileşmiş ülkelerde değil, aynı zamanda Üçüncü Dünya'da da yaşanıyor. İran ya da Mısır çoktan beri önemli nükleer projeler geliştiriyorlar. Atom enerjisinin —bir diğer deyişle atom bombasının— yayılması gündemde. Bunda şaşacak ne var? Aynı sanayileşme mantığını benimseyen Üçüncü Dünya'nın yeni zenginleri bizlerle aynı sorunlarla ister istemez karşılaşacaklar.

Çarpıcı olan, öldürücü şiddeti önlemek amacıyla kurumlaşmış şiddetin kabullenilmesi (Enerji için kıyasıya savaş. Herhangi birinin her an elini uzatsa erişebileceği atom silahlarıyla yapılan şantaj. Nükleer savaş olasılığının demokratlaştırılması, liberal demokrasinin tam da kendisini layık bir ürünü).

Ve bu alternatife maruz kalıyoruz çünkü insanlar otomobillerinden ve onun aşırı bireyci kullanımından vazgeçmeyi reddediyorlar. Bugün otomobil endüstrisi Fransız endüstrisinin üçte birini çevresinde topluyor. Yani refah toplumunun omuriliği halinde. Otomobil üretiminin yarısı, araba kullanırken tükettiğimiz petrolün karşılığını ödemek ya da yarın tüm dünyaya satacağımız atom santrallerini finanse etmek için ihraç ediliyor. Tüketim toplumunun gelişimi için savunulan

bu ihraç mantığı, Mirage'ları da unutmamak gerek bu arada, —zira en iyi ölüm motorlarını üretiyoruz diye böbürleniyoruz— aynı zamanda endüstriyel-bürokratik modelimizin dünya çapında yaygınlaşması anlamına geliyor. Ve işte bu, sonuçlarının birazını üstünkörü görebildiğimiz bir nitel sıçramadır. Baskının ve şiddetin yaygınlaşmasından, daha canavarca bir özgürlükten başka ne beklenebilir ki?

Düzen içinde savaş, kâr ve siyaset nasıl alabildiğine içiçe geçmişse, toplumlarımızda ortaya çıkan radikal dönüşümden yana bir hareket, mücadele içinde farklı yönlerini ayrıştırma olanağını o denli yitirmiştir. Zaten devrimin yaygın imajı şiddet kavramına sıkı sıkıya bağlıdır. Ekonomik, siyasal ve askeri mücadelenin bölünmesi, askeri sorunu merkezi ele geçirmek (Kışlık Sarayın alınması) ve ardından onun korunmasından ibaret görülen bolşevik devrimleri çağrıştırıyor. Bugün ele geçirilmesi gereken birşey kalmadı, Elysée bile. Modern devlet artık yalnızca anayasadan ibret değil, yapıları umman bir şekilde genişledi, artık Devlet her yerde. Orduya, polise gelince, artık orduları cephe savaşlarıyla altedemeyiz. Zorunlu askerliklerini yapan erlerden oluşan bir orduda disiplinsizliğin doğması dışarda süren mücadelelere bağlıdır ve bu disiplinsizlik aynı vesileyle ordunun bir kısmının evlerine dönmelerine ve silahlarını bırakmalarına yol açabilir. Tüm bunları, *o büyük devrim gecelerinin* bir daha yinelenmeyeceği fikrinden hareketle söylüyorum. Ele geçirilecek bir iktidar olmayacak ama devlet canavarının ortadan kalkacağı bir süreç yaşanacak.

Partiyi, Devlet'e karşı savaşacak olan, devrimin silahlı kolu olarak görme fikri bütünüyle yanlış. Devrimci süreç, burjuva devletinden kopuş anına tekabül eder. Örnek olarak Mayıs 68'i, Şili'yi ve hatta Portekiz'i ve-

rebiliriz. Mayıs'ta kimse ordudan, hatta De Gaulle'den emin değildi. Bunalımın, varlığını kanıtlayan «iktidardışı» olgu yüzünden olduğu seziliyordu. De Gaulle Mayıs'ta Almanya'ya gittiyse, Fransa'daki ordusundan emin olmadığındandı, silahlarımız olduğundan değil. Bunun nedeni, Mayıs'ın, düzenin genel bunalımını ve bir hafta içinde kendisini toparlama konusundaki yeteksizliğini göstermesiydi. Paranoyak burjuvazi ve de Gaulle'ün askerleri çok korkmuşlardı çünkü ileriye göremiyorlardı. Yaptıkları «herşeyi» beklemekti, «herşey» olanaksız olmasına rağmen.

Şili, devrimin savaş hali olmayan, devlete dokunulmayan bir ülkede ilk defa gündeme gelmesiydi. Olay, Allende'nin kitleleri silahlandırmadığını söyleyerek açıklanacak kadar basit değil. Allende sağa sola tüfek dağıtmış olsaydı bile, bana göre o silahlara rağmen büyük bir katliam olurdu. Çünkü Devlet iktidarından ve onun ordusundan kopuş yaşanmamıştı. İnsanlar Şili ordusuyla o şekilde başedemezlerdi. Şili örgütlerinin yapması gereken özeleştiri, kitlelerin silahlandırılıp, silahlandırılmamaları yönünde değil, tüm siyasetlerinin devleti korumak ve hatta güçlendirmek gibi bir hata olduğunu kabullenmek olmalıdır. Şili Devriminin yenilgisi işte bu yüzden olmuştur. Darbe, kitlelerin devrimin kendisine dönüşme olanaklarını bulamadığı iki yıllık bir süreci tamamlayan nokta olmuştur.

Nihayet Portekiz'de, iktidarın yeniden sağa geçme olasılığı yok. 74 karşı darbesi karaya oturdu çünkü ordunun bir kısmı faşist devletin yeniden kurumlaştırılmasının önüne geçmişti.

İki, üç hafta içinde olağanüstü bir bilinçlenme yaşandı. PIDE ajanlarının ortadan kaldırılmasına karşı değilim. Böylesi olağandışı durumlarda —Özgürlük'ten sonra olduğu gibi—, özellikle baskının daha da şiddetli ol-

duğu faşist düzenlerin ardından bu gizli ajanların ortadan kaldırılması yolunda büyük bir istek vardır. Sokakta Pattakos'la karşılaşan Yunanlılar, onu öldürmek yerine suratına tükürmekle yetindiler. Ancak öldürselerdi de kimse birşey demezdi. Sorun burda değil: Tartışmalarda kullanılan terim sözkonusu; ülkenin faşist, geri kalmış ya da bizdekiler gibi sanayi «demokrasisi» olmaları durumunda baştan aşağı değişiyor kanıma göre.

Saçmaya karşı, dalga geçmek ve gülmek

Bugün bizim için temel ilke siyaseti birincil plana çıkartmak değil, devletin dağılması için uğraşmak olmalı. Dolaysız tavır almanın mümkün olduğunca çerçevesini çizmeye çalışmak gerekli. Radikal bir hareket zafer aşamasına ancak devleti baskıcı aygıtlarından yararlanamama durumuna getirdiği zaman ulaşabilir. Örnek olarak herhangi bir ev işgalini alalım. Ortada kesinlikle siyasal bir atmosfer egemen, bir yanda ev sorunları, diğer yanda spekülâtörler, yıkılan evler... Eğer işgalciler sözkonusu evi terketmek istemezlerse uzun bir süreç başlar : Mahkeme, zafer ya da yenilgi ve bir yerden sonra devlet zor kullanarak işgali bastırmak zorunda kalacaktır. Aynı zamanda kent sakinleri arasındaki aktif ya da pasif dayanışma daha da genişleyebilir ve işgalcilerin kendilerini koruma kararı devletin müdahale niyetini gözden geçirmesine yolaçabilir. Ev işgali yeniden bina spekülasyonunu gündeme getirecek ve devleti açık cepheleşmelerin önünü almak için birşeyler yapmaya zorlayacaktır. Devlet kendi gücünden, kendi yıkıcılık yeteneğinden ürkmektedir çünkü insanlar bunları haksız olarak görürler.

68'deki barikatların fantastik yönü, içerdikleri o askeri mantığa karşı alabildiğine gülünç olmalarıydı. Ner-

de ve nasıl olursa olsun barikat kurmak! Aynasızları kuşatmaya kalkışmak, Sorbonne'un polis tarafından işgal edilmesinin saçmalığını gözler önüne sermek içindi. Adamlar okulda çalışan öğrencileri sokağa atıyorlardı, sanki gösteriye katılınsınlar diye. İşte burada devrimci hareketlerin yeterince yararlanamadığı bir şey var: Gülünçlüğü saçmalığa karşı silah olarak kullanmak.

Bana göre, şiddet kendi içinde özgürleştirici bir araç değildir. LIP'te tatmin olmak için saatleri arakladılar. İlegalite alanına girdiler, halbuki bu eylemin kendini haklı göstermeye gereksinimi yoktu, işçiler kendilerini savunuyorlardı zaten. Bu eylem sırasında ellerindeki silahları kullandılar. Bu silahlar da üretmiş olduklarına sahip çıkmaktı. İlegalite pek bir sorun çıkartmadı çünkü eylemin kendisi oldukça açıktı. Bir yargıcı indirmek ise o kadar açık değil. Elleri hiçbir şey geçmiyor. Ol- sa olsa bir intikam eylemidir bu. Ve intikamsa baskıcı bir kavramdır Göze göz, dişe diş. Devrimci mücadelede bunun yeri yoktur, hiç mi hiçbir şey sağlamadığı için baskıcı ahlak değerlerinin mantığının bir ürünü olmak- tan öteye gidemez. Mücadeleye şiddeti sokmak, dile ge- tirilen talepleri anlaşılır kılmak anlamına gelir. Hedef- ler açık olduktan sonra, bir mücadelenin şiddete başvu- rup vurmadığı, legal mı, illegal mi olduğu artık pek so- rulmaz bile.

Ekonomik, siyasal ve silahlı mücadele arasındaki her türlü ayrımın bizim için yanlış olduğunu düşünüyorum. Bir hareketin değişik alanlarını artık birbirinden sendika ve parti olarak bile ayırmak olanaksızdır. Hat- ta, yaşananlar gösterdi ki günümüzde Almanya ve Fran- sa gibi ülkelerde yeraltı örgütleri varlıklarını sürdüre- mez. İnsanların herşeyi yaptığı ve kitle düzeyinde mü- cadelenin yürütüldüğü bir grubun dağıtılması çok daha zordur. Hareketin içerisinde, silahlanma sorunu günde-

me getirilmiyorsa, bu eğilimin yanlış olduğundandır. Devrimci süreç içerisinde silahlanılacak bir an gelecektir ama bu uzmanlaşmış bir bünye özelinde değil de kitlesel düzeyde yaşanacaktır.

Giderek daha fazla inandığım bir nokta var: Bütünlüklü bir mücadele yürütmeye insanlar teorik yetersizlik içine düştükleri ölçüde, askeri sapmalara rahat etme tehlikesiyle karşılaşılıyorlar. Bir toplumsal ayrışma anında, şiddet ancak sonu bireylere vardığında anlamlı olabilir, aksi takdirde insanları cezbeden yegane şiddet *Şehirdeki Adaletçi*'dir, yani faşist öz savunma.

Şiddet gösterisi

Berlin'de Hristiyan-Demokrat P. Lorenz'in kaçırılmasından sonra silahlı komando eylemlerinin gerekliliği üzerine tartışmalar yeniden alevlendi. Operasyonun başarısı, eylemin teknik üstünlüğü, *2 Haziran Hareketi* militanlarının, çağdaş toplumun teknolojisinden, radyo, televizyon ve havacılıktan yararlanmakta gösterdikleri kıvrak zeka bizi yeniden silahlı mücadele sorunu üzerine kafa yormaya sevk ediyor. *2 Haziran Hareketi* cezaevlerindeki arkadaşların serbest bırakılmasını başardı. Bu olayın manevi değerini kabullenmek için cezaevlerinin koşullarını çok iyi bilmek de gerekmiyor. *2 Haziran Hareketi*'nin eylem çizgisi iki amaçlı askeri bir stratejiyi içeriyor: Bir yandan kapitalist devleti zayıflatmak. diğ er yandan onu militarize olma zorunda bırakarak maskesini düşürmek. Böylece silahlı eylem, gerçek doğasını göstermeye yolaçmakla kapitalist sistemin kaçınılmaz faşistleşme sürecinin katalizörü haline geliyor. *2 Haziran*'daki yoldaşların eylemini işte bu yüzden yargılamak istemiyorum çünkü eylem ancak ve ancak kendisini belirleyen zımnı stratejiyle açıklanabilir ve tartışılabilir.

nir. Devrimci hareketin her an kuşkulı bir harekete dönüşmesine yetecek ölçüde yalanlama ve hükümsüz kılma (özel ya da nesnel «provokatörler» gibi) geleneği var.

Kızıl Ordu Fraksiyonu ve *2 Haziran Hareketi* içinde yeralan yoldaşların siyasal çözümlemelerine katılmıyorum ve polemik konusu etmek istediğim nokta da bu çözümlemeler. Eylemin koşulu her zaman vardır ve başka eylemler de onu izleyebilir. Kimse, kendilerini sakınmak için, her fırsatta mızımlanma gereğini hissedendenlerin korosuna benim de katılmamı beklemesin. Ama yine kimse, bir an için etkili olduğu kabul etmekle birlikte, yanlış olduğunu gördüğüm bir stratejinin yanında yer almamı da beklemesin. Çağdaş devlet yalnızca baskı aygıtlarıyla yaşamını sürdürmüyor, aynı zamanda, aynı ölçüde ve hatta olmasa olmaz bir biçimde kitlelerin ideolojik onamasıyla ayakta durabiliyor. Devrimi, kapitalist devletin askeri yapısının yıkılmasına indirgemek, sonuç olarak «devrimci bir ordu» oluşturulmasını zorunlu kılıyor. Askeri strateji bu ideolojik üstyapıyı (kitlelerin devleti onamasını) dinamitlemede şiddete bel bağlıyor. Halbuki dolaysız cephe alışı yaşanan durumların çoğunda olduğu gibi, bu üstyapıyı güçlendirmekten öteye gidemiyor. Devrim için zorunlu olan örgütlenme tek bir somut biçime (parti, ordu, sendika) indirgenemez. Yalıtılmış bir durum almamak için, aynı hareket içersinde ideolojik, ekonomik, siyasal ve askeri yönleri kaynaştırmalıdır. Toplumsal dönüşüm süreci içinde devrimci şiddet meşrutiyetini ancak bu yolla sağlayabilir.

Devrimcilerin eylemi, zaten kapitalizmi egemen kılan korkunun altını çizmemelidir. Siyaseti siyasi-polisiye bir kararsızlığa indirmek, iyi bir televizyon programı için çok makul ama bu, bizlerde baskın olan korkunun aşılmasına yardım etmez. Berlin'in dramatik saatlerini

bir kez yaşadık, geriye izleyici olarak dramatik bir başarının anısı kaldı bizde. Kuşkusuz devrimci hareket bu yollarla çoğunluğa ulaşamayacak. Berlin umutsuzluğun terörizmiydi. Uzun vadede azınlık olarak kalmanın kabullenilmesi idi. Ve nihayet, hiçbirimiz televizyon şirketi filan kurmuş değiliz! Kısa vadede, 2 *Haziran Hareketi*'ndeki yoldaşlar inişe geçecekler. Alman baskı güçlerinin geleneği bilindiğinde (72 Münih), herkes sonlarının korkunç olacağında hemfikir. Ve bir kez daha bizler —kitleler gibi— izleyici olmaktan öteye gidemeyeceğiz.

KÜÇÜK DEV ADAM

Uzun zamandan beri bir kreşte çalışmak niyetindeyim. Alman öğrenci hareketi, belediyelerce az ya da çok desteklenen kendi vahşi kreşlerini yaratmıştı. Böylelikle, 1972'de aileler tarafından yönetilen ve öğrenci birliği ile kent halkı tarafından da desteklenen Frankfurt Üniversitesi kreşine çalışmak için başvururdum.

Çocuklarla uğraşma kararım hayret uyandırdı. Sol ve sol liberal partilerde yer alan ailelerle uzun tartışmalarımız oldu. Niyetlerimi bilmek istiyorlardı. Çocukların gereksinimlerinin aşırı sol içinde hep savsaklandığını söyledim onlara. Almanya'da yoldaşların çoğunun çocuğu var. Ama genellikle, siyasal bir gruba girmeden önce olmuş çocukları. Sonradan bundan ürker olmuşlar çünkü çocuklarının militan etkinliklerine ayakbağı olacağından korkuyorlar. Bu da bir bahane tabii. Çünkü, gerçekte birçok yoldaş ortaklaşa evlerde çocuklara gereken önemin verilmediği yolundaki görüşlerini sürdürüyorlar. Kimse bunu açıkça söylemiyor ama aile bağlarını koparmaktan gelen ve çocuk sahibi olmayı reddetmekle somutlaşan bir yanlış bilinç varlığını sürdürüyor.

Aileler beni «eğitmen» olarak kabul ettiler. O kreşte iki yıl boyunca çalıştım. İki ve beş yaş arasında çocuklar vardı. Olağanüstü bir deneyimdi. Biraz açık olursanız, çocuklar bizlere kendi tepkilerimizi anlamamızda acayip yardımcı oluyorlar. Büyüklerin arasında ne olup bittiğini sezme konusunda geniş bir yetenekleri var. Yanlış bir şey onları hemen sarıyor. Hep kıskırtmaya hazır durumdalar. Antiotoriterdik, şöyle ki vurdumduymazlığa kaçmadan sahiden çocukların gereksinimlerinden hareket etmeye çalışıyorduk : Sıkıldıklarında, kendilerine kimi zaman oyunlar, kimi zaman sohbetler öneriyorduk ve bazen de bırakıyorduk sıkılsınlar. Örneğin çocukların bizimle mi, yoksa yalnız başlarına mı oynamak istediklerini kendi kendilerinin karar vereceği durumlar yaratıyorduk.

Başlangıçta öylesine enerji doluydum ki! Acayip oynuyor, tepiniyordum, kısacası kendimi bütünüyle onlarla özdeşleştirmiştim. Sonradan onlar tarafından kayıtsız şartsız kabul edilmeye ihtiyacım olduğunun farkına vardım. Çocuklar beni istesinler istiyordum ve bana bağlanmaları için elimden geleni yapıyordum. Sanıyorum bütün büyüklerin çocuklarla arasındaki sorun bu.

Eğer antiotoriter eğitim, çocukları istediklerini yapmak için bırakmaksa, ben buna karşıyım. Bu büyüklerin çocuklara öğretecek hiçbir şeyleri olmadığı ve de tersi anlamına gelir. Bu da çok saçma. Çocuklarla ilişkilerimizde aksine, kendi kendimizle ve o saçma yetişkinliğimizle kapışmak gibi harikulade bir fırsatı yakalamış olduğumuzun bilincine varmalıyız. Bizimki gibi bir toplumda, büyükler, yalnızca ebeveyn otoritesini ve düzen saygısını güçlendirmek amacıyla çocukları bağımlı yapma eğilimindedir. Bunun bilincinde olmadan bu süreç tersine çevrilemez. Başkasını kendime bağımlı

kılma gereksinimimin aslında tüm insanlarla ilişkimde de geçerli olduğunu çocuklarla birlikteyken kavradım.

Tüm çocuklarla sürekli içli dışlılığım hemen erotik biçimlere bürünüyordu. Beş yaşındaki kızların beni nasıl kafalayacaklarını ve tavlayacaklarını çoktan öğrenmiş olduklarına kalıbımı basabilirim. İnanılmaz bir şey. Büyük çoğunlukla büyük olmanın kozlarından yoksundum. Çünkü onlar, aydınların, öğrencilerin, yani çok okuyan insanların çocuklarıydılar. Belli bir duygusal ifade pahasına da olsa çocukların düşündüklerini ifade etme yetenekleri çok gelişmişti. «Ezberci eğitim»den kendilerini soyutlayan aileler çocuklara herşeyi, hareketlerinin tümünün niçinini açıklıyorlardı. Evet yerinde bir tutum ama evlerinden çıktıktan sonra çocuklar artık, ne olursa olsun, hiçbir şeyin kendilerine açıklanması yolunda bir heves göstermiyorlardı. Birgün, bir şatoyu gezmeye gittiğimizde altı yaşında bir çocuğun Romalıların kim olduğunu, zaferlerle dolu tarihsel dönemlerini anlatışını hiç unutamıyorum. Ne var ki, o çocukta ifade edemediği bir coşku yoksunluğu gözlemiştim. Kendisine birşeyler sunulurken soğuk davranılmamasını ama aynı zamanda bilgiçlik taslamadan, o şeylerin öylesine, içten geldiği şekilde gösterilmesini bekliyordu. Bu yüzden her çocuk için ayrı ayrı uygun yanıtlar bulmaya çalışıyordum. İçlerinden çoğu geleneksel bir aile çevresinde yaşıyordu ve bir kreşe gelip boşalmaya büyük bir yatkınlık gösteriyorlardı. Pazartesileri bir cehennemdi. Pazar günlerini aileleriyle geçirdikten sonra, ertesi gün gürültüden geçilmiyordu, ellerine ne geçerse kırıp geçiriyorlardı. Birazcık özel durumlar da olmuyor değildi. Sahici sadizm krizleri geçiren bir çocuğu anımsıyorum. Elindeki tokmakla diğerlerini döverken kendinden geçiyordu. Hayvanları öldürüyor, kobayların ayaklarını kopartıyordu. Bir keresinde, kumda oynarken bir başka çocu-

ğu tamamen gömmüştü. Ailesiyle büyük sorunları vardı. Üç yaşına dek büyükannesiyile oturduğu için, anne ve babasının kendisini istemediğini düşünüyordu. Babası sosyal demokratı ve politikayla uğraşıyordu. Çocuğun kendisine ayakbağı olmasını istemiyordu. Birgün babası kendisini almaya geldiğinde boynuma yapıştı ve ağlayarak şöyle dedi : «Benim babam sensin Dany, başkasını istemiyorum.» Altından kalkılması zor bir durumdu. Sonunda kendimi çocuktan uzak tutmak ve kendisiyle olan eski ilişkilerimi kesmek zorunda hissettim. Yoksa çocuk bir «ikili ilişki» durumuyla karşı karşıya kalacaktı ve taraflardan biriyle uzun vadeli bir ilişkinin gerçekleşmesi olanaksızdı.

İnsanın bütünüyle kendisini kreşe vermeyi becerebilmesi gerek. Başlangıçta full-time çalışıyordum. Sekiz saat kreşte ve dört-beş saat militanlıkta. Ama bu ritmi koruyamadım ve bir yılın sonunda part-time çalışmaya başladım.

Çocukların psikolojisi hakkında birçok şeyi hemen kavramıştım. Dolayısıyla çocuklara yönelik, grevin, patronların, işçilerin, kısacası toplumun anlatılması amacıyla kitaplar yazmak gibi tüm o solcu girişimler bana bütünüyle abesle iştigal geliyor. Halbuki en vahim sorun kız-erkek ilişkileri. Kızlar hemencecik kızlık rolleriyle özdeşleşiyorlardı, erkekler de hemen herif kesiliyorlardı. Bu konuda oyunlarla, konuşmalarla, küçük tiyatro oyunları ile birşeyler yapmaya çabaladık. Sonuçta, kızlara kendi içlerinde gruplaşmaları ve erkeklerle kendilerini parçalama izni vermemeleri konusunda yardımcı olduk.

Herkesin kreşte kalmasının gerektiği bir geceyi anımsıyorum. Daha öğleden sonra saat dörtte erkekler pijamalarını giymişlerdi ve akşam ona kadar ortalık panayıra dönmüştü bile. Bir masal anlatmamı istiyor-

lardı : «Bir zamanlar büyük bir Kızılderili kampı varmış. Bizonlar da varmış. Kızılderililer çadırlarda yaşıyorlarmış. Erkekler avlanıyormuş. Kadınlar da avlanıyormuş. Bu yüzden küçük Kızılderililer günlerini bir kreşte geçiriyorlarmış. Birgün geceyi de orda geçirmeye karar vermişler. Akşam evlerine dönmemişler ve gece kalmak için kreşi hazırlamışlar. Daha saat dörtte hepsi elbiselerini çıkartıvermişler...» Çocuklardan biri bana şöyle demişti : «Ama sen bizim öykümüzü anlatıyorsun!» Ve diğerleri onu susturmuştu : «Devam et, devam et!» Dolayısıyla yine ben : «Saat dörtte çocuklar eğlence düzenlemek istemişler» ve bir çocuk lafımı yarıda kesmişti «Evet, sonra da çadırı tutuşturmak için mumları yakmışlar», vs. Çocukların bu masaldan sonra birdenbire neden heyecanlandıklarına anlam verememiştik. «Hadi, dışarı çıkalım, çabuk» diyorlardı. İşte bu yüzden onlara küçük Kızılderililerin —hepsine komik isimler takmıştım, birine «Kızıl Kıç», bir başkasına «Yeşil Ok» ya da «Sarkık Dil»— gece ormanda saklanmak için kreşi terkettiklerini anlattım. Birden kendilerini kollayan adam, çocukların kaybolduğunu farketmiş ve tüm kasabayı ayağa kaldırmış. Analar, babalar umutsuzca onları arıyormuş «Nerdesiniz?» Ama kimse ağaçların arkasına gizlenmiş olan çocukları göremiyormuş. Ana-babalar çocuklarını bulamadıkları için üzgün bir şekilde evlerine dönüyorlarmış. Ve çocuklar da kreşe dönüp, sakın bir şekilde yataklarına gireceklermiş. Ertesi gün, üzgün ana-babalar kreşe gelip soruyorlarmış : «Geceleyn nerdeydiniz?» Çocuklar da gülüyormuş tabii : «Biz hiçbir yere gitmedik burdan». Dolayısıyla ana-babalar akıllarını kaçırıp kaçırmadıklarını soruyorlarmış kendi kendilerine.

Kısacası, masal geceleri dışarı çıkmanın tehlikeli olduğuna çocukları ikna etmişti. Bu Kızılderili çocuklar

öyküsünü iki yıl içinde elli kez anlatmak ve her seferinde değiştirmek zorunda kaldım. Her seferinde onu anlatmamı istiyorlardı çünkü hergün görüp bıktıkları toplumda ot gibi yaşamak istemedikleri için kendilerini Kızılderililerle özdeşleştirme arzusundaydılar. Çocuklar kendilerini başka çocuklarla özdeşleştirmekten hoşlanırlar. Bu yüzden, fabrikalar, kocaman elli işçiler ve yürüyen halk öyküleri, kimselerin düş gücünü harekete geçirmeyen gerçek birer toplumcu gerçekçilik olmaktan öteye gidemezler.

Asla oportünizme kaçmadan onların dileklerini yerine getirmeye uğraştım. Asla muzaffer kovboy masalları anlatmadım onlara. Kızılderililerden sözettiğimizde, televizyonun bakış açısının tam karşısını dile getiriyorduk. İçlerinden biri «Ben kovboyum, tüm Kızılderilileri öldüreceğim» dediğinde diğerleri kızıyordu. Balık avlamak, nehirde sala binmek, ata binmek gibi yönleriyle Kızılderili yaşam biçimini gerçek anlamda seviyor ve kendilerini onların yerine koymaktan büyük zevk alıyorlardı.

Hep bir çocuk kitabı yazayım, istemişimdir. Bana göre bu kitap bir düş öyküsü olmalı ama aynı zamanda da gerçek. Örneğin

Grubumuzdan iki çocuk işgal edilmiş bir evde oturuyor. Evde küçükler için bir de kreş var. Çocuklara o kreşe gidip, sonra da bir gösteri yapacağımızı söylüyorum. Böylece kaldırımda, işgal edilen evdeki çocuklarla dayanışma içinde olduğumuzu belirten bir gösteri yapıyoruz. Çocuklar o evi çok seviyor çünkü arkadaşlarından biri de orda oturuyor. Evin boşaltıldığı ertesi gün, çocuklarla evin yıkılışını görmeye gidiyoruz. İlk başta evi yerle bir eden o kocaman alet onları büyülüyor, ama hemen ardından arkadaşlarının evinin yıkılmış olması ve onun açıkta kalması nedeniyle

üzölüyorlar. Bu yüzden, kreşe hep birlikte bir şarkı söylemeye başlıyoruz, ev spekülasyonu üzerine. Bu şarkı her yerde duyuluyor ve ertesi gün basın şöyle yazıyor : «Cohn-Bendit, kendilerine bozguncu şarkılar öğreterek çocukların beynini yıkıyor.»

Ailelerle çelişkiler hiçbir zaman eksik olmadı. Bazı çocuklar sık sık anne-babalarını sevişirken görmüştü. Bir akşam küçük bir kız, bir kız arkadaşına gitmiş ve şöyle demiş «Benimle sevişir misin?» Ve ona öpmekten, ısırmaktan söz etmiş. Tabii, inanmış birer katolik olan önceki kızın anne-babası, altüst olmuş bir şekilde şikayete geldiler. Çocuklardan bazılarının fermuarını açıp, oramı buramı elledikleri de çok olmuştur. Duruma göre değişik tepkiler gösteriyordum ama istekleri hep sorun çıkarıyordu. Onlara soruyordum «Neden kendi aranızla oynamıyorsunuz, niye beni seçiyorsunuz, niye ben de, diğer çocuklar değil?» Ama ısrar ettiklerinde onlara şefkat gösteriyordum. O zaman da beni «sübyancılıkla» suçluyorlardı. Aşırıların devlet memuru olmasını yasaklayan yasaya dayanarak Meclis'te benim Belediye tarafından görevlendirilip, görevlendirilmediğim soruluyordu. Ne mutlu ki doğrudan veli birliğiyle anlaşma imzalamıştım, yoksa işsiz kalacaktım. Aşırı birisi olarak çocuklarla birlikte olmaya hakkım yoktu. Bu çok tehlikeliydi. Eğitim kurumlarında görevlendirilmemek aşırı solcuları, komünistleri ve hatta kimi zaman sol sosyal-demokratları oldukça etkiliyor.

Yavaş yavaş, bir buçuk yılın sonunda kreş bana ağır gelmeye başlamıştı. Tüm bu dönem boyunca kendimi çocuklarla özdeşleştirmiştim. Ama bir yerden sonra çocukların sorunları beni ilgilendirmemeye başladı. Eninde sonunda hiç de ilginç olmayan bir toplumsal kesimin çocuklarıydılar. Olağan bir kreş değildi ve deneyim de sandığım kadar radikal olmamıştı. Örneğin tümü ko-

münde yaşayan ailelerin çocukları olsaydı, mülkiyet hırsının ve bireyciliğin nasıl gerçek anlamda yıkılabileceğini deneme fırsatını elde edebilirdik. Biz kreşte ortaklaşa hareket etme olayını geliştirmeye çalışıyorduk ve çocuklar akşamları evlerine, «ana-baba-çocuk» üçgenine geri dönüyorlardı. Büyük çoğunlukla, bu çocuklarda şunlar gözlemleniyordu «Burası *benim* odam, bunlar *benim* kitaplarım, onlar *senin* oyuncakların.» Bu kadarı yeterince hayal kırıklığı yaratıyordu. Ancak kreşi terk etmeme yolaçan esas nedene şimdi geliyorum.

Fakültenin orda Türkler tarafından işgal edilmiş bir ev vardı. On aile ve inanılmaz sayıda çocuk. İçlerinden otuz, kırk kadarı salıncakta sallanmak için filan kreşe geliyordu. Ha, bir de ateş yakıyorduk! Bir çukur kazıp, fakülteden topladığımız eski kağıtları tutaştıuruyorduk. Çocuklar için tam bir eğlenceydi. Bu izlenince kuşkusuz semtin çocuklarını da cezbediyordu. Bu Türk çocukların yaşları onbir, oniki arasındaydı. Herşeyi kırıp döküyorlardı, başkalarına sataşüyor, herşeyi yiyip bitiriyor, herşeyi yerlere atıyor, kalemleri parçalıyorlardı. Böyle şeyler görmemişlerdi, kendilerine ait hiçbirşeyleri yoktu ki! Kısa zamanda tüm kreşi işgal ettiler ve biz de, küçükler kendilerinden korktuğu için onları kapı dışarı etmek zorunda kaldık. Aslında manevi olarak her yerde dışlanan bu Türk çocukları koruma eğilimindeydim ama kalmalarına da izin veremezdim. İşte bu, benim kreşle kopınama neden olan olay oldu. Tabii başka nedenler de var. Sonunda böylesi bir kreşte çalışmanın ne işe yaradığını sordum kendime. Bu ilişki içinde olunca, insan aykırılarla, psikolojik sorunları daha çok olanlarla ilgilenmeye başlıyor. Örneğin uzun süre büyükanne ve babalarının yanında kalanlarla. İçlerinden birini anımsıyorum. Bir hafta boyunca, mırıldanarak avluda otomat gibi dolaşıyordu : «Eve dön-

mek istiyorum. Ne işim var burda benim?» Diğer çocuklardan çok çekiniyor ve korkusunu yenmek için saldırganlaşıyordu. Bizlere taşlar, bıçaklar fırlatıyordu. Böylesi çocuklara otoriter davranmanız bile, kendiliğinden bir şekilde onların karışıklıklarıyla özdeşleşiverirsiniz. Bunlarla alabildiğine güçlü duygusal ilişkiler kuruyorsunuz, hatta öte yandan fazla sorunu olmayanlar için şöyle söyleyebiliyorsunuz Bırakın ağlasınlar, nasıl olsa geçer.

İki yılın sonunda tabii ki bıraktım. İtalya'daki *Lotta Continua*'daki yoldaşlar beni Frankfurt'taki «*Revolutionärer Kampf*» grubunun politik sorumlusu olarak görüyorlardı. Bekliyorlardı ki tüm zamanımı gazetemize ya da örgüte ayırayım. Bense onlara «Ben kreşte çalışıyorum» diyordum. Hiçbir zaman beni anladıklarını sanmıyorum. Hiç Krivine ya da Victor kreşte çalışıyor mu? (Siyasal örgütlenmenin yanında olduğumu söylediğim zaman asla gedikli üyelerin yanında olduğumu kastetmedim.)

Benim için bu deney çok önemliydi. Bana göre solcu olduğunda, ne türden olursa olsun, insan çok daha fazla genç kalıyor. Geleneksel bir örgütte militanların yaşlandığını görüyorsunuz; daha otuz yaşında insan deneyimlerin, yılların ağırlığını üzerinde hissediyor.

Petrol kıtlığı yüzünden Almanya'da araba kullanmanın yasaklandığı ilk gün Frankfurt'un en önemli alanına futbol oynamaya gittik. Ertesi gün bu iş yüzünden yargılanmak zorunda kaldım. Mahkemede aleyhime tanıklık eden bir aynasız şöyle dedi : «İnanılmaz bir şey! Adam otuz yaşında ama bir çocuk gibi hareket ediyordu. Dans ediyor, taklalar atıyor, zıp zıp zıplıyordu. Yetişkin biri asla böyle davranmaz.» Sokakta yürümesini bilmeyen küçük bir çocuk gibiydim. Çok keyifliydi.

Yeniden çocuk olmayı kreşte becerebildim. Üni-

versitenin koridorlarında Kızılderilicilik oynadığımız zamanları anımsıyorum. Ne büyük keyifti!

Bazen çocuklar fakültede para toplarlardı. İnsanların kendilerine karşı, özellikle para konusunda, yanlış yaklaştıklarını çabuk kavramışlardı. Çabuk kavramalarında Türk çocuklarını izlemelerinin rolü önemliydi. Bir çocuk bana şöyle demişti «Öğrenciler Türklere para veriyorlar, çünkü onların fazla birşeyleri olmadığını biliyorlar.» Kreşin ufaklıkları da onları taklit etmeye başladılar. «Dondurma almak istiyoruz» diye avuç açıyorlardı. Ve iki saat içinde beş, altı mark toplamış oluyorlardı. Tabii hemen köşedeki kafeye gidip dondurma ve pasta alıyorlardı kendilerine.

Aileler, çocukları bu huylarından vazgeçirmemiz için bizi zorluyordu. Ama nasıl olur Kapitalist bir toplumda yaşadığımıza göre, çocukları paraya önem verdikleri için nasıl kınayabilirdik ki?

Çocuklar istedikleri şeyleri elde edebilmek için paraya ihtiyaçları olduğunu çok iyi biliyorlardı. Madem çalışmıyorlar ve madem insanlar onlara para verebilir, neden istemesinler? Bu konuda bayağı da başarılıydılar hani. Ders sırasında birkaç çocuğun bir amfiye girip «Hemen çıkacağız, ama önce para istiyoruz» demelerini hiç unutamam .Bir hoca onları şöyle yanıtlamıştı: «Param yok.» Çocuklar durur mu, hemen karşılığını verdiler: «Yalan söylüyorsun! Üstelik burdaki herkesin parası var.»

Ailelerle bu konudaki tartışmalarımız hep kırıcı geçmiştir. Onlara «tüm bunlar çocuklarınızla olan ilişkilerinizin sonucu. Noellerde hediyelere boğuluyorlar ve içlerinden çoğu alabildiğine şımartıldıkları büyükbabalarına, ninelerine gidiyorlar. İşte sorun burda. Bunu çocuklarınızın çözmesini beklemeyin. Siz ne yapıyorsanız, onlar da aynısını yapıyor.»

Frankfurt'ta antioriter hareketten derin şekilde etkilenmiş birçok kreş var. İki yıl önce, seçimlerin arifesinde kurulmuşlardı. Sonunda eğitimi de kendilerine benzecekler diyenler büyük saldırılarda bulundular. Ardından belediye geri adım attı. Dizginleri yeniden ellerine almaya çabaladılar çünkü, oralarda solcular ücretlerde eşitlik ve daha az çocuk için daha çok eğitici talep ediyorlardı. Tüm bunlar canlarını sıkıştırdı. «Sizin bu yapmak istedikleriniz çok toplumdışı, seçkin bir anlayışın ürünü. Baksanıza kreşlere giremeyen sürüyle çocuk var» diye sosyal-demokrat ve Marksist-Leninistlerin bana karşı çıktıklarını anımsıyorum. Arkadaşlar da «Bir kreşte yetmiş-seksen çocuk istemiyoruz. Otuz tane daha kreş açın» diyerek onları yanıtlıyordu. Aslında, tüm bunların temelinde eğitim konusundaki tartışmalar yatıyordu. Sayıları belli bir sınırı açınca çocuklar kendilerini yeterince ifade edemiyordu. Bizim sınıfta olduğu gibi. Gelenekçilere göre, ister Marksist-Leninist, ister komünist parti üyesi, ister sosyal-demokrat olsunlar, sorun ekonomikti. Eğitimin içeriğinin önemi çok azdı. Antioriter eğitime karşıydılar çünkü, rekabetçi bir toplumda yaşıyorduk ve çocuklar da mücadele etmesini öğrenmeliydiler.

Aslına bakarsanız daha büyük çocuklarla çalışmak isterdim. Sosyalist ve çokboyutlu bir toplumda ise öğretmenlerin kalmayacağı inancındayım. Böylesi bir toplumda uzmanlar ve uzmanlıklarla işimizin olmaması gerekir. Eğitim görevini yüklenecek olanlar bazen çocuklarla, bazen gençlerle, bazen de yetişkinlerle ilgilenmelidir. İki yıldan sonra aynı yaş grubundan insanlarla sürdürülen eğitimde yaratıcılık ölüyor. Örneğin ben kreşten sonra 14 yaşındaki çocuklarla çalışmak isterdim, ardından dokuz yaşındakilerle, peşinden de belki gençlerle. Böylece yeni sorunlarla karşılaşabilirdim ve

dolayısıyla inisiyatif koyma ve yaratma yeteneklerimi geliştirebilirdim. Bir kreşte yirmi yıl kalırsan makine olur çıkarsın. Bu çocuklara karşı büyük bir ayıp. Çocukların duyguya ve heyecana ihtiyacı var, bense iki yılın sonunda kendime bir eğitim tekniği edinmiştim.

Yaşlanmak, bana göre, sorunları teknik bir biçimde ele almak, ölmemeyi bilmektir. Kreşte çalışırken gerilere gitmek, geçmişteki sorunlarımı yeniden yaşamak durumunda kaldım... alabildiğine çözümleyici bir durumdu. Çocuklarla yaşarken kendi çocukluğumda yaşamadığım şeyleri bulmaya çalıştım denilebilir.

Oturduğum komündeki çocuklar, anne-babalarını kendilerine örnek alamamanın sıkıntısını çekiyorlardı. Ama bir yandan da özgürlükleriyle gururlanıyorlardı. O kocaman dairede gönüllerince oynayabiliyordu, istediklerini yapabilecekleri kendi odaları vardı. Başka çocukları bizim oraya getirip, nasıl yaşadıklarını gösterdiklerinde suratlarında muzaffer bir eda vardı. Ancak komünlerde önemli bir sorun var. Çocukların sayısı çok fazla değil ve birazcık bizim yetişkinlik mantığımıza göre hareket ediyorlar. Kendileri için ayrı bir komün yaşamı yaratamıyorlar. Bizimle oturan altı yaşındaki bir kız ilk üç yılını ailesi ile birlikte bir odada geçirdi. Anne-babası ayrıldı sonra, ama o hep geçmişteki «düşsel» konumu özleyip durdu. Tabii burda analı-babalı çocukların bulunduğu okulda yaşadıklarının etkisini de eklemek gerek. Herşeye karşın bir noktaya iyice inandım: Aile yapılarının hep aynı şekilde korkunç kaldığını varsayarak, ne yaşarlarsa yaşasınlar, komünlerdeki çocukların geleceği aile içindeki çocuklardan kötü olmaz.

Fransa'da, aşırı sol içinde sanki kimsenin çocuğu yokmuşcasına hareket edilir. Zaten toplantılarda hiç çocuk göremezsiniz ve çocukların sorunu, militan sorun-

sal ve gündelik yaşam üzerine düşünmeler içinde yer bile alamaz. Almanya'da bunun tersidir. Solcular çocuklardan birşeyler öğrenmeye çalışırlar. Almanya'daki antitoriter hareket çocukların eğitimine verdiği büyük önemle dikkatleri topladı. Komünlerdeki mücadele, kreş açılması için verilen mücadeleye birlikte sürüyordu. Almanya'daki hareketin temelleri Reich ve Marx'dı. Freud o kadar değil, çünkü Freud' nk  nesnel cinsellik üzerine bir düşüncedir. Halbuki Reich, cinsellik ve özellikle de gençlerin cinselliği için mücadele demektir. Kreşlerdeki sorunlardan biri de cinsellikti. Liberallere kalsa cinselliğin varlığı yeterliydi, halbuki biz onu geliştirmek ve çocuklara kendi cinselliklerini yaşamaya izin verecek bir tutum içinde olmak için uğraşıyorduk.

YAŞAMIN TADI

Toplumun dönüşmesini istiyorsak, işe bir şeyi dönüştürerek başlamamız gerekir. Almanya'da bu «bir şey» başlangıçta hergünkü yaşamımız ve toplumsal ilişkiler olmuştu. Birçok komün ve burda sol karşı-ortamlar olarak adlandırdığımız şeyler de böylece ortaya çıktı. Toplumsal ilişkileri değiştirmek ne demektir? Genel olarak, bir grup, bir kollektif, bir hücre, toplantılarında bir mitingde aldıkları siyasal tavrı, bir mahalledeki bir eylemi, bir devrimci stratejiyi tartışır. Ama gündelik yaşamda olup biten şeyler, çalışmanın dayattığı sorunlar, başkalarıyla olan ilişkiler ortak bir zeminde tartışılmaz. Sanki bu kadar küçük sorunlarmış gibi. *Hal-kın hizmetindeki* «ideal militan»lar olmamızı salık veren siyasal grupların başarısızlıkları, heves olmadan devrim olamayacağını bizlere gösteriyor. Yani hergün karşımıza çıkan sorunları bireysel değil de toplumsal sorunlar olarak incelersek yalnızlığı ve umutsuzluğu aşmada bir şansımız var demektir. Yoksa şu hep sürüp giden tehlike bizi beklemektedir. Hani yıllarını militanlık uğruna «feda eden» ve zamanla fedakârlıklarının

kısa vadede hiçbir meyve vermediğinin farkına varıp, kendisini koyveren ve o umutsuz durumları sonucu bir zamanlar hiçbir şekilde katlanamadıkları yapıların içerisinde kendilerini buluveren insanlar var ya... Bir militanın tüm otoriter tavırları, örneğin kadınlara karşı olan aşağılayıcı davranışları, yorgunluğu kaale almama, grup paranoyası politik etkinliğin merkezinden sökülüp atılmalıdır.

Şu toplumda ortak bir zeminde üzerinde kafa yorulma geleneği olmayan, ailelerde hep gözardı edilmiş olan ve çoğunlukla insanların kendilerini koşullandırmış olduğu şeyler hakkında konuşmaya çalışmak Alman antiotoriter hareketinin başlangıcı olmuştur.

Alman toplumunun yapısal farklılığı faşizmin mirascısı olmasından gelmektedir. Savaş sırasında ve savaştan sonra Federal Almanya'nın yeniden inşası sürecinde —anti-komünizmin de etkisiyle— proletaryanın siyasal konumu büyük tahribata uğramıştı. Aşırı sol bir hareket, yeniden doğduğu andan itibaren kendini yalıtılmış bir halde buldu ve yaygınlaşma olanağına kavuşamadı. Almanya'da solcular marjinaldirler. Nazizm «içerden» değil de «dışardan» yıkıldığı için, halen bu bakış açısının ideolojik kalıntılarında varlığını sürdürüyor. Artık günah keçileri Yahudiler değil, solcular. Almanya'da yaşamak demek, aynı zamanda faşizmle birlikte yaşamayı öğrenmek demektir. Resmi toplum kendisini dölleyen bazı simgeleri karnında taşıyor. Alman halkı kendini ne Nazi geçmişiyse, ne de tüm Alman kentlerini bombardımana tutan «kurtarıcılarıyla» özdeşleştirebiliyor. Almanlar bugün faşizmi yadsıyalar bile, kendi kendilerini yadsıyamazlar; geçmişleri o kadar ağır basıyor ki! Savaştan sonra yeniden saygın ve müreffeh bir ulus olmak zorundaydılar. Dolayısıyla yeniyile eskiyi içinde barındırabilecek ortak bir kimlik ge-

liştirmek gerekiyordu. Üstüne üstlük Alman toplumu, Batı'nın ileri karakolluğu rolünü bütünüyle içine sindirmişti. Ortak kimlik, büyük ölçüde, faşizmin mirascısı olan anti-komünist ideoloji oldu. Berlin ise Avrupa'nın ve Batı Almanya'nın vitrini, bolşevik sürülerine karşı kazılan ilk siper halini aldı. Bu soğuk savaş atmosferi içinde en ufak bir itirazın bile mümkünü yoktu. Ellili yılların idealleri ise Alman kalitesi, «*know-how*», örgütlenme, üretim, çalışma, temizlikti. Ulusal gurur üzerine kurulu böylesi bir toplum kendisini yadsıyan herşeyi çizgi dışına iter. Halbuki İtalya'da proleter çevreler ve hatta aydınlar devrimci harekette geniş olarak yer aldılar. Fransa'yı ele alalım. Fransa'nın herşeye karşın devrimi anıştıran bir düşünce tarzı hep olmuştur. Fransa'da «devrimi» düşünmek öyle korkunç bir şey değildir. Bir kere Fransız Devrimi oldu ve ardından sürekli ve aksamsızın devrimin gerekli olup olmadığı konusundaki tartışmalar devam etti. Belli bir aydın kesimi ve hatta belli bir toplumsal kesim devrim sorununu gündeme getirdi. Buna Almanya'da artık rastlamıyoruz.

Dolayısıyla yeni devrimci hareket kendi yaşam temellerini yaratmak ve bir karşı-ortamı geliştirmek zorunda kaldı. Varlığını sürdürebilmesinin tek yolu buydu. Bu karşı-ortam geliştikçe yeni içerikler ve yeni yaşam biçimleri buluyordu. Tüm bunlar Alman hareketine, sorunları İtalyan ve Fransız hareketlerine oranla daha geniş bir radikallikle ele alma olanağını sağladı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya, alabildiğine geniş bir sermayeyle yeniden inşa edildi. Savaştan sonra varolan yokluk gözönüne alındığında, sermayenin dayattığı yaşam tarzları (tüketim, belirli bir tipteki zevkler, vd.) son derece hızlı bir şekilde gelişiverdi. Tüm bu noktaları eleştiren toplumsal hareket ise hemen özörgütlenme sorunuyla karşı karşıya kaldı çünkü toplumsal

gerçeklik ile kapitalist toplumun bu eleştirisi arasında olanaklı bir geçiş artık yoktu.

Örneğin Almanya'da bistrolar ya da Belleville gibi semtler bulamazsınız. Dolayısıyla yalnızca bir devrimci olarak değil, bir birey olarak da kendinizi yalıtılmış hissedersiniz. Yalnız ve yalnız sınıf mücadelesinin geleneksel sorunlarıyla uğraşıp bireysel özgürlük, cinsellik, kentleşme, konuşma özgürlüğü gibi konuları da kafasına takmış bir devrimci harekette yer alıyorsanız her yerde tıkanıp kalırsınız. Bir birey olarak varolmak istiyorsanız ve belli bir bilinç düzeyi derdiniz varsa kendi temellerinizi yaratmak zorundasınızdır. Burda, Frankfurt'ta, bu karşı-ortamda yaşayanlar yalnızca devrimciler değil, artık genç bile denemeyecek yaşta daha geniş bir toplumsal kesim de sözkonusu. Almanya'da komünlerde yaşayan onbinlerce insan var; en azından yirmi bin kişi Berlin'de, binlercesi de Frankfurt'ta.

Yaşam biçimlerinin biraraya getirdiği insanlar yepyeni bir toplumsal dokuyu da yaratıyorlar. Sözkonusu olan yalnızca bistrolar değil. Giysi alışverişinin yapıldığı dükkânlar da var. Nerdeyse yok pahasına çocuklarının küçülen elbiselerini sattıkları butikler de bunlara eklenebilir. Tüm bunlar, bütün semtlere yaygınlaştırılması gereken şeyler. Eğer tüketim toplumunu eleştiriyorsak, bir yıldan fazla işe yaramayan çocuk giysilerini yeniden değerlendirmeyi de bilmeliyiz. Aracısız değiş tokuşlar yapmak, insanlara kullanım değerinin ne olduğunu yeniden anlamalarını sağlayacak yeni ilişkiler sunmaktır. Böylece giysiler simge olmaktan çıkıp gerçek değerlerine kavuşurlar. Ve bu kullanım değerinden hareketle buna koşut bir pazar geliştirilebilir. Berlin, Almanya'nın dışında yalıtılmış bir şehirdir, gereksiz bir şehirdir, yapay olarak desteklenen bir kapitalizm vitrinidir. Tüm şehir yapay olduğu için hare-

ketin bir kısmı da öyledir. Büyük bir üniversite ve birçok enstitü vardır orda, yani birçok da solcu. Ancak bu solcular üzerindeki baskı, yörede RDA çok etkin olduğu için daha katmerlidir. Nüfusunu göçmenlerin oluşturduğu Berlin'in kalabalık semtlerinden Kreuzberg'de aşırı sol toplumsal etki olanağına sahip: Solcuların insiyatifinde gençlik evleri ve bir halk kliniği var. Bu aynı deneyim Federal Almanya'da çok daha kolay bir şekilde yaygınlaştırılabilirdi, ama Berlin'de gelişen bir hareket Berlin Duvarı'nın içinde hapsolmuş durumdadır.

Bir karşı-ortamın yaratılması yeni iletişim biçimlerinin bulunmasının temel koşuludur. Bu karşı-ortamda, sayısız komün de özel yaşamın ve otistik gizliliğin yıkılması yolundaki radikal girişimlerin dışavurumundan başka bir şey değildir.

Tüketime karşı koyma, daha önceleri 1967-1968 yıllarında Berlin'deki ilk komünlerde hayata geçirilmişti. Odalar arasında kapılar yoktu, giysi dolapları ortaktı. Uzun vadede yürümedi tabii. İlk komünlerin önerdiği radikal değişim («hep birlikteyiz, birlikte yatmalıyız, bireysel özelemler olmamalı, herşey ortaklaşa olmalı») katlanılacak şey değildi çünkü farkında olmadan attan inip deveye binilmiş olunuyordu. Bu radikallik, o komünlerde yaşayan arkadaşların kimliklerini altüst etti. Hemen hemen hepsi oldukça yıkılmıştı. Bugün ya Marksist-Leninistler, ya Kızıl Ordu Fraksiyonu üyesi oldular, ya pop hayranı kesildiler ya da Hare Krichna müridi oluverdiler.

Ortak evlerde neler olup bitiyor? Bu evler ilk olarak gündelik yaşamın ortaklaştırılması ve örgütlenmesi yolunda bir girişimi, ek olarak da bireyciliğin ve bireysel mülkiyet dürtüsünün sorgulanmasına küçücük bir başlangıcı temsil ediyorlar. Ortaklaşa yaşamak ör-

neğin parayı ortak kullanmak sorununu gündeme getiriyor. Bu, bugün hâlâ çözülmemiş olan önemli bir sorundur. Ne yazık ki, tüm arkadaşlar kazandıklarının ve komün kasasına koyduklarının hesabını yapıyor. Herkes aynı parayı kazanmadığı için, gelirlere göre kasayı dengelemek gerekir. Kimse parasının nasıl kullanılacağına tek başına karar veremez. Ortaklaşalık, zevkler için yapılacak tüketime, yaşam tarzının denetlenmesidir. Bu olumlu bir denetlemedir çünkü herkes her seferinde şu soruları sormak durumundadır Niçin ona, buna müzik setine, o kadar kitaba, pahalı giysilere, vd. sahip olmak istiyor?

Para konusunda komünler daha başlangıç aşamındalar. Komünlerdeki büyük atılımın esaslı biçimde, eşyaların ortaklaşa kullanımı ile gerçekleştirebileceğini sanıyorum. Şimdiden böyle yaşayan komünler var. Ancak bunlar istisna durumunda. Essen'deki bir komün evinde genç işçiler yıllardan beri herşeylerini komüne veriyorlar. Yaşamı değiştirmek, parayla olan bireysel ilişkimizin dönüştürülmesini zorunlu kılıyor. Giyecek konusunda zaten az sorun var. Çünkü giysiler el değiştirebiliyor. Ama işin içine araba girince çelişkiler başlıyor. Alabildiğine yoğun bir duygusallıkta yaşanan sürekli bir sorun bu. Araba bir belirti. Bazı arkadaşların arabaları var ve komün onlardan yararlanıyor. Araba sahipleri kararların demokratik bir şekilde alınmasına ses çıkartmamalıdır. Arabaya kimin, ne zaman ihtiyacı olduğuna herkes birlikte karar verir. Ama çocuklukla araba sahibi şöyle tepkiler gösterir «Araba benim. İhtiyacım olduğunda kullanırım. Geri kalan zamanlarda siz de yararlanabilirsiniz.» Bu yanlıştır, çünkü tek kıstas ihtiyacın acilliği olmalıdır. Ama henüz o noktada değiliz. Karar aşamasında hep, onarım masraflarını, vergileri, sigortayı, vd. ödeyene bağlı hissediyoruz ken-

dimizi. Kendi kendimize, parasını ödememekle birlikte bir arabayı nasıl olup da kullanabildiğimizi, onun bakımını üstlenebildiğimizi sormamız da gerekiyor. Çünkü, gerçekçi olursak, bir arabayı ödünç alan kişi onu kötü kullanıp ardından sahibini manyak filan olmakla suçlayıp işin içinden sıyrılıyor. Giysilerde de benzer şeyler oluyor. Bir başkasının giysilerini giyen kızlar, genellikle koparttıkları düğmeleri bile dikmiyorlar.

Bir komün içindeki sorunları anlatırken hep işin kötü taraflarını dile getiriyorum. Çünkü dışardan olay kolaylıkla yanlış yorumlanıyor. Kendimizi dönüştürme girişimimizin hangi aşamasında olduğumuzu kestirmek oldukça zor. Başkalarının yaşamı ile kıyaslandığında bir dönüşüm var ama ne yazık ki, bana göre yeterince radikal değil. Bugün düşünme ve ortaklaşalığı geliştirme çabamız bir durgunluk içinde. Artık yalnızca maddi yaşamın ortaklaşa hale getirilmesi aşamasında değiliz. Ortaklaşa sorumluluğun yaygınlaştırılmasının gerektiği bir aşamadayız. Giderek arkadaşlar ücretli işlere giriyorlar. Daha şimdiden, bu yüzden, örneğin kahvaltı hazırlamak için saatler kaybedilmeyecek asgari düzenlemeler gerekiyor. Kurumlaşmış hovardalık çağı gerilerde kaldı. Başlangıçta aile yaşamının temizliği ve sağlıklılığına tepki olarak pisliği yeğliyorduk. Bugün bile duygusal sorunlardan sözetmemek için pislik üzerine tartışmalardan bahane olarak yararlanılabiliyor. Zaten içgüdüsel olarak duygusallık ya da saldırganlığımızı bastırmaya meyilliyiz, bunun üstüne komünde coşkulu bir birliktelik bulunmuyorsa, gündelik yaşamın sorunları istense de çözülemez; kısacası pislik bir yadsımanın değil, komün içindeki ayrışmanın simgesidir.

Tümümüz için geçerli bir nokta var, komünün yol aldığı süreci tersine çeviremeyiz. Kimse bizlere «Beş yıl sonra görürsünüz. Hele bir yaşlanın, başka türlü yaşa-

yacaksınız» diyemez artık. Daha şimdiden elli yaşlarımızdaki komün yaşantımızı kafamızda canlandırmaya başladık. Kimi zamanlar, bir arkadaşın, birlikte yaşayacak insan bulamadığı için yalnızlığı yeğlediği olmuyor değil. Ama genelde benimsenen yaşam, komün yaşantısı. Birlikte yaşlanacağız. Başlangıçta, tüm komünler öğrenci komünleriydi. Herbirimizin tartışmaya ayıracak bir dolu saatimiz vardı. Grubumuzdan bazı arkadaşlar fabrikaya yerleşince, maddi görevlerden muaf tutuldular. Diğerleri bir bakıma onlara hizmet etti. Bu adaletsizliğin ardından, maddi görevlerin herkese eşit olarak dağıtılmasını kararlaştırdık. Şimdi hepimiz çalışıyoruz ve işbölümü daha doğal bir şekilde yürüyor; örneğin günde on saat çalışan arkadaşımız daha az bulaşık yıkıyor. Burda eşitsizlik sözkonusu değil, herkes olanakları ölçüsünde çalışıp, ihtiyaçları ölçüsünde birşeyler alıyor. Komünler, mücadelenin olmadığı zamanlarda bile insan yaşamının sürdürülebileceği tek çevre.

Eğitimimizden kaynaklanan maddi bağlantılarımızın böylesi sorgulanmasından hareketle, büyük ölçüde duygusal ve hatta cinsel ilişkilerimizi dönüştürmeye uğraşıyoruz. Yeni bir ahlak bulmaya çalışıyoruz. Almanya ve Fransa arasındaki ayrıma gelince, Mayıs'ta Fransa'daki temel slogan şuydu «Ne kadar aşk yaparsan, devrimi o kadar arzularsın.», halbuki Almanya'da «Cinsel denge zorunludur...» deniyordu. Almanya'daki ilk komünlerde «düzenli seks» fikri de burdan kaynaklanmıştı.

Ortaklaşa cinsellik sorunu norma bağlıdır. Toplumsal norm sevişmemekten yana ise, toplu seks gerçekten özgürleştirici olabilir. Ama aslına bakılırsa, «Sevişmek gerek, sevişmemek gerek» ikilemini de aşmak zorunlu. Bugün komünlerde enstest tabusu egemendir. Komünde yaşayanlar, sorunlardan kaçınmak için, çift halinde de-

ğillerse, birlikte sevişmezler. Öte yandan nerdeyse ke-sintisiz bir biçimde cinsellik üzerine tartışmalar sür-mektedir. Komün, duygusal sorunları herkesin önünde açmayı zorunlu kılmaktadır. Bu çok önemli çünkü er-kek-şoven ya da nesne-kadın davranışları değiştirmenin belki de tek yolu bu. İkili ilişkide tartışma çoklukla kilitlenir zira hemen bir cepheleşmeye ya da iktidar mücadelesine dönüşür. Arkadaşların senin tepkilerini sorgulayabilir ve sana müdahale edebilir; eleştirilere daha çok muhatap olursun. Kötü bir haldeyken ya da kendini yalnız hissettiğinde, evdeki dostlarla tartışma senin tekbaşınalığını dağıtır. Komün yeni bir aile-dir; kendini duygusal olarak güvenli hissettiğin bir aile. Kendi evindesindir, duygusal bir huzur içindesindir.

Doğal olarak bu toplumda birini sevdiğinde ve iş-ler tıkırında gittiğinde mutlusundur. Aynı şekilde bu mutluluğu kaybetmekten de çok korkarsın. Bir kopuş olursa, yeniden yalnızlaşılır. Komünde bile en yoğun mutluluğun ikili yaşandığı düşüncesindeyim. Fakat ne olursa olsun ikili ilişkinin sürdürülmesi diye bir şart yoktur orda. Nevrotik bir hal alan bir ilişkiye umutsuz-ca bel bağlanmaz. Yalnızlığa düşünölmeyeceğı ve baş-ka sıcak ilişkilerden yardım alınacağı bilinmektedir. Böylece ikili ilişkiler sık sık değişir, bilinen tek şey in-sanın en iyi kendini tanıdığıdır.

Gençler için, anne-babadan kurulu aile herşeylerin önüne geçer. Komünde yaşamak ise daha az baskıcı bir seçeneğı temsil etmektedir. Çağdaş toplum insanı birey-selleştirip, 'yıldırma, insan sık sık gündelik sorunlar yığını yüzünden altüst olmaktadır. Dolayısıyla komün toplumsal ve duygusal bir dayanak olmaktadır. Ailenin eleştirisinden yola çıkıldığında ve yaşamın örgütlenme-sinde ailenin nasıl bir rol üstlendiğinin anlaşılmasına çalışıldığında, komünün aile konusundaki radikal bir

pratik reform olduğu gör÷lür. Ailenin eleştirilip, devrimin beklenmesi değıldir sözkonusu olan. Aile yaşamından apayrı bir yaşantının olanaklı kılınmasıdır temel uğraş. Yani bozguncuyuz. Ve bu siyasal stratejimizde çok çok önemli bir noktadır.

Grup halinde herbirimizin davranışlarını tartışma olgusu bizleri politize ediyor. Tartışma, kişisel sorunların aklıleştirilmesini kolaylaştırıyor. Başkalarıyla birlikte, kimi ilişkilerdeki olanaksızlığın geçici olduğunu açıklayabilme şansına sahip olabiliyoruz.

Almanya'daki harekete başından beri katılmış olan arkadaşlar ortak konuşmalarda benden daha rahat hareket ediyorlar. Ben bambaşka bir dünyadan gelmişim. Fransa'da siyasal bir militan özel yaşamını gizli tutardı. Bugün bile, kişisel sorunlarından söz etmek bana zor geliyor. İnsanlarla ilişkilerim çoğunlukla yüzeysel. Bunun nedeni belki de aynı zamanda erkek olmamdır. Tutkularından söz etme gereksinimini daha güçlü bir şekilde genellikle kadınlar duyuyor. Ve yine kadınlar, başkalarının kendi sorunlarından haberdar olmasından daha az korkuyorlar. Halbuki bana, güçlü, belirgin cinsel sorunları olmayan, toplantılarda kendini rahatça ifade edebilecek, kısacası özgürleşmiş bir adam rolü biçiliyor. Ben de, başkalarının benim hakkımdaki bakışlarının hiç de doğru olmadığını bilmekle birlikte, bu rolü benimsiyorum.

Komünde, sorunlarından söz etme konusunda kadınlarla birlikteyken daha başarılı oluyorum. Halbuki onlarla kalıcı ilişkiler kurma konusunda oldukça yetersizim, sonuna kadar götürmediğim bir sürü ilişki deneyimim var. Uzun yıllar birlikte yaşadığınız insanlar tepkilerinizi kavramaya yetecek ölçüde sizleri tanır- lar. Dosttan da ötedirler sizin için. Şu anda, bizim da- rede birlikte üçlü bir ilişki yaşayan üç kişiyiz. Yani

üç erkek arasında eşcinsel bir ilişki var. Sohbetlerimizde ortak tepkiler keşfediyoruz. Daha önce yaşadığım evde, bir arkadaşımız eşcinselliğini bir yıl boyunca bizden gizlemişti. Dışarda bazı erkeklerle ilişkileri varmış ve bundan bizim haberimiz yoktu. Sık sık evde yatmıyordu, bizse nereye gittiğini bilmiyorduk. Sonunda evden taşındığı zaman gerçeği bize söyleyebildi ve böylece de suçluluk duygusundan kurtulabildi. Taşındığı yeni evde kendini hemen eşcinsel olarak tanıttı. Şimdi açık olarak eşcinselliğini yaşıyor. İşte, ortaklaşalığın, cinselliği yaşama tarzımızı değiştirebileceğine iyi bir örnek.

Kadın-erkek ilişkisinde kökten bir değişim yaşandı: Kadınlar artık yemek yapmıyor, diğer ev işlerinde de erkeklerden fazla çalışmıyorlar artık. Böylelikle kadın ve erkek arasındaki maddi yaşamın düzenlenmesi sorununun ilk aşaması çözümlenmiş oldu. Ama bunun hemen ardından yeni bir sorun ortaya çıkıyor «Kadınlar yaşamı mükemmel kılıyor, erkekler ise yaşamın ciddi sorunlarını gündeme getiriyorlar.» Bu ayrışma hep var olmuştur; kadın duyarlılığının sömürülmesi halen sürmektedir. Erkeğin kadın üzerindeki üstünlüğünün komünlerde bütünüyle ortadan kaldırıldığını öne sürmek oldukça zor. Erkekler kadın vücudunu ve bu vücudun tepkilerini daha iyi tanımayı öğrendiler. Ama siyasal toplantılarda yine çoğunlukla erkek konuşuyor, kadınlarsa dinliyor. Bu tarihsel kusuru gidermek, kadınların savaşkanlığına ve erkekleri değiştirmek hırsına bağlı. Dönüşümlerin komünlerde gerçekleşmesinin, bildiğimiz klasik evlerden çok daha kolay olduğu ise açık ve net. Kadınların hareketi evli çiftlerin evinin önüne gelince duraklıyor. Çift olarak yaşandığında kıskançlığın önünün alınabileceği kanısında değilim çünkü birisi çekip gittiğinde ötekisi yapayalnız kalır. Bir komünde

ise, herkesin kıskanç olduğunu bilmekle birlikte öyle olmamaya çalışılabilir. İkili bir ilişkide, insanın bir başkasını sahiplendiği doğru. Bir erkek, bir başka erkeğin kendisinden daha güçlü ve daha iyi olabileceğini bilerek üzülmür genellikle. Böylece cinsel rekabet hemen kendini gösterir.

İlişkiler çok yönlü olunca komünü değiştirmek de kolaylaşır. Genelde, bir komünde bir ya da iki yıldan fazla kalınmaz. Aynı ikili ilişkilerde olduğu gibi: Artık nitelik sıçraması olamayacağı anlaşıldığında terkedersiniz. Ama aynı ortamda kalmayı sürdürürsünüz de. Kolaylıkla anlaşılabileceğiniz yeni arkadaşlar bulursunuz. Her Cumartesi akşamı komünler arasında düzenlenen eğlenceler halk balolarını andırır: Yeni dostlar edinilir, insanlar birbirlerini tavlalar.

Siyasal hareketin kendisi de başlıbaşına bir tutumdur. Hareket, farklı biçimleri belirleyen değişik aşamaları geçer. Erkekçe, yiğitçe, baskıcı bir tutumu doğuran militarist dönem yaşandı. Arkadaş grupları ve deri ceketler. Evlerde bu yeni biçimi kabul etmeyenler dışlandı ve azınlığa düştü. «Proleter» bir dönem de yaşandı. İşçileri taklit etmek gerekiyordu. Hareketin başında kuralları vardı. Örneğin her kadın erkeklerle yatmak zorundaydı. Aksi taktirde küçük burjuvalıkla suçlanıyordu. Ya da onların her psikolojik tepkisi saatler boyunca çözümleniyordu. Benzer bir şekilde, bireycilik adına belirli bir militan tutum da oluşmuştu. Söz hakkı alabildiğine abartılıyor, tartışmalar bitmek bilmiyordu.

Şimdi, bazı komünlerde birlikte yapılan şeyler aracılığıyla iletişim kurmaya çabalıyor. Müzik, resim, yoga gibi. Öğrenciyken sözcüklere saplanıp kalmıştık. Şimdi yaratım olanakları bulmaya çalışıyoruz. Kimilerine göre bu konuda tek gücü uyuşturucu veriyor. Si-

yasal yönelimler değiştiğine göre, komünler de değişiyor. Bugün, komünler kendi dışlarındaki hareketlere bağımlı durumdalar. Hareketin dönüşümleri, kadınların ya da eşcinsellerin hareketinin özerkleşmesi, komün yaşamında dolaysız ve doğrudan yankılar buldu.

Henüz birçok kuralın varlığını sürdürdüğu doğru; bunun tek nedeni halen yeni bir devrimci ahlakın yaratılamamış olmasıdır. Dolayısıyla birbiriyle çelişkili birçok ahlak kavramı birlikte bulunuyor. Neyin doğru olduğunu belirleyememekle birlikte, artık nelerin istenmediği çok açık : Yalnızlık, bireycilik, mülkiyet tutkusu ve gelenekleri temsil eden her türden değer...

PENELOPE'UN AĞI

Militan Chuck-1984

Chuck için hafta, başladığı gibi sorunsuz, sıkıntısız, sakin bir şekilde bitivermişti. Yine de kendini yorgun hissediyor. Kütüphane, kitaplar, herşey onu sinirlendiriyor. Bu akşam komüne dönmek istemediği apaçık ortada. Bir haftalık çalışmanın ardından, Cuma günleri kendisini genellikle kaplayan bezginlik yine sözkonusu. Başka insanlar görmek, her zamanki çevresinden uzaklaşmak, değişik düşüncelerle tanışmak ihtiyacı. Neden evde yemek yerine, doğrudan merkeze gitmemeli? Şu saatte, orda mutlaka birileri vardır. Belki de bir toplantı...

Chuck sık sık merkeze gider. Onu bir ölçüde kendi çocuğu gibi görür. Uzun yıllar düş kurmaktan başka birşey yapmadı. Şimdi —kesin bir tarih vermek gerekirse, 1977 Şubat'ından beri— Frankfurt-am-Main bölgesi devrimcilerinin biraraya gelebilecekleri, yiyip, içip, oynayabilecekleri, okuyup, dans edip, tartışabilecekleri ya da en azından aktif müzik yapıp, dinleyebilecekleri

bir mekan var. Merkeze bağılı değışik gruplarla, parlamento dışa etkinlik ya da dūřuncelerle ilgilenen insanlar tanışabiliyor, mekanın atmosferini soluyabiliyor, isterlerse kendileri de onlara katılabiliyorlar.

Chuck hergūn en azından bir saatliğıne merkeze takılıyor, çevresine bakınıyor, sağıla, solla tartışıyor, kimi idari sorunların çözümine katılıyor ve şaşkın bir şekilde komūnūne dönüyor Hayret, bu iş bayağı yürüyor. Hayır, artık bir hayal değıl bu. Hareket, yaratıcılığı kısıtlamadan ve olağanüstü bir örgütlenme yeteneğinden kalkarak kendi kurumunu yaratmayı bildi.

Bu akşam öylesine takılmak istemiyor. O da gerçekten merkeze gitmek ihtiyacını duyuyor. O can sıkıcı dingin günden sonra bambaşka birşeyi arzuluyor. Belki de tanımadığı ama aynı kendisi gibi bir özgürleşme fırsatına gereksinimi olan, kendi içlerinde yepyeni ilişkiler yaşamak isteyen insanlarla birarada olmak dileğinde. Hiç de zor değıl! Olanaksız hiç değıl! Kurtarılmış bir bölge mi? Hayır, değışime doğıru bir ilk adım, hatta belki de yaşam denen şeyin, her neyse o, toplumsal ilişkilere bir el atması yalnızca.

Kütüphaneden merkeze birkaç adımdan az birşey var. Tamamıyla dūřünmeye dalmış olduğı için kendini giriş salonunda bulunca birden şaşırıyor. Bob ve göz aşinalığı olduğı birkaç kiři büyük panolara o günkü küçük ilanları asmakla meşguller. Danışma bürosuna gelen küçük ilanların sayısı, genel kurulu duvarları bunlarla kaplamaya sevketmişti. Chuck rasgele ilanları okuyor : Bir komūn, tercihan çocuklu yeni üyeler arıyor; bir müzik grubu baterist arıyor; bir sokak tiyatrosu topluluğı, genç İtalyanlardan kurulu bir gruba birlikte iş yapmayı öneriyor; bir işçi grubunun sanayi kirlenmesi üzerine tartışma duyurusu. Chuck hepsini okuyamıyor çünkü ilanların asılması henüz bitmemiş.

Önemli değil, çıkarken bir göz atar. Ardından büroya doğru yollanıyor. İçinde yer aldığı işçi grubu bunalımla ilgili olarak bir toplantı hazırlıkları içinde olduğundan bildiriye büroya bırakması gerek. Mahalledeki gruplardan bazılarının eyleme destek verebileceği kanısında.

«Hey Chuck!» diye sesleniyor kırk yaşlarında bir adam. «Haberleri okuyacak birini arıyoruz. Guy Lux bugün hasta.» Neden olmasın diyor Chuck. Bu işi yapmayalı neredeyse bir yıl olmuş. Stüdyoya gitmeden önce, metni almak için yazışlarına uğruyor. Her Cuma, merkezin gazetesini çıkartanlar (tüm kentte otuzbeş bin satıyor) bir hafta boyunca bir video grubu ile birlikte görsel bir bülten hazırlıyorlar. Chuck, Paris'te orduya karşı yapılan gösterilerin filmini görmeyi umuyordu, ancak postada bazı sorunlar çıkmış. Allah kahretsin, Paris görüntülerini ne kadar da sever halbuki, bu görüntüler ona nice tatlı anısını anımsatır.

Stüdyodan çıktıktan sonra Chuck kreşe uğruyor. Kapıyı iter itmez saldırıyla karşılaşılıyor. Çocuklar o sırada, daha sonra komünde bölümler halinde gösterilecek olan bir Kızılderili filmi çekmektedirler. Anıları canlanır...

- Hey Chuck! Filmde oynamak istemez misin?
- Hayır, karnım aç. Yemeğe gelen yok mu?
- Midenden başka şey düşünmezsin zaten.
- Hoşçakalm.
- Hoşçakal.

Chuck çıkar ve büfeye doğru yol alır. «Aşçılar» değiştikten beri merkezin mutfağı harika. Çokuluslu bir grup işe el attı. Hergün iki seçenek var. Yemekler de bol üstelik. Salon neredeyse dolu. Genellikle bölgenin İspanyol işçileri Cuma akşamları tartışmak için biraraya geliyorlar. Carrero Blanco'nun ölümünden de güzel olan Franco'nun ölümünden sonra, sosyalizmden başka bir

şey konuştukları yok. Chuck onların arasında bulunmaktan hoşlanıyor, hele moruğun ölüm gecesi düzenlenen eğlenceyi bir türlü unutamıyor. Ne geceydi! Bir adamın ölümü dünyada bu kadar zevk ve neşeye yol açmamıştır. Merkezde herkes ağlıyor, birbirine sarılıyor, her dilden şarkılar söylüyordu. İçkileri Şilili arkadaşlar ısmarlamıştı. İçlerinden biri söz alıp, kısaca şunları söylemişti : «Biz de kısa zamanda böylesine büyük bir anı yaşayabilmek istiyoruz. Ve sizler gibi o kadar uzun bir süre beklemek zorunda kalmamayı diliyoruz.» Biz de.

Birkaç yıldan beri birlikte militanlık yaptığı bazı İspanyol arkadaşlarının masasına oturuyor Chuck. Ama Durutti'nin hiç mi hiç keyfi yok

— Chuck, yarın mutlaka fabrikadaki toplantıya gelmelisin. İtalyan yoldaşlar yine bizimle tartışmadan bildiri dağıttılar.

— Çokulusluluk, hep aynı hikaye. Aslında güzel bir şey ama hep kısa devreler ve yanlış bağlantılar oluyor. Ne zaman yeni birşeyler olsa, bir uzmanlar grubu çıkıyor ve taktiğini diğerlerine dayatmaya çalışıyor.

— Gelmelisin.

— Tamam, tamam... dinle Durutti, burda tartışamaz mı?

— Hayır. Burda ilgisiz kişiler de gelebilir ve o zaman göçmenler görüşlerini dile getiremezler. Büyük mekanlarda ortamın büyük etkisi var, başkaları izleyici durumuna gelebilir. Ben küçük mekanları yeğlerim. Yalnızca az insan olduğu için değil, grubun ihtiyaçlarını gözönüne alarak tartışmanın akışını belli bir yöne kanalize edebiliriz.

Bir yandan tavuğunu yerken Chuck düşünüyor. Düşlediği *Avrupa Restaurant* mıdır? Ne olursa olsun,

özgöl hareketlerin özerkliğinin sağlanması için bütün o işçi, genç ya da kadın mekanları ayrı ayrı mutlaka gerekli. Tüm kent bu tür mekanlarla «donanmış» durumda. Eski bir dükkân, yaşlı bir fırın, bir çamaşırhane, bir ev yeni birer mekan adayları. Eylem grupları için hem temas yeri, hem de buluşma ortamı işi görüyorlar. Ve burda değişik grupların tüm verileri, tüm deneyimleri bilgisayara yüklenmiş durumda, yeni bir girişimi başlatma niyetindeki her isteyen, istediği zaman bu geçmişlerden yararlanabilir. Değişik yerel gruplar ise büyük bir merkez fikrini reddediyorlar. Hareketi kendi bütünlüğü içerside denetlemek, yönlendirmek ve ona egemen olmak isteyen politikaları tek merkezde birleştirme yanlısı emperyalizmden etkilenme olarak görüyorlar onu. Küçük mekanlardaki yaşamın, yerel grupların gereksinmesini tam olarak karşıladığı bir gerçek. Chuck ise, bazılarının savunduğu «abartılı federalizmin» amansız bir düşmanı. Ona göre büyük merkez hareketi birleştirici bir araç. Tamam, özgöl grup ya da hareketler kendi yapılanmalarını oluşturmaları, özerkliklerini sağlamlaştırmaları ama bunların bağımsızlığını düşünmek de çok yanlış.

Komünde kendi kendini yönetmeyi öğrenmek, çelişkili eğilimlere söz hakkı tanımak, farklı hareketlerin yüzyüze gelebileceği bir mekan yaratmak, işte büyük merkezin doğmasına yolaçan niyetler. Burası, bir karşılaşma ve buluşma mekanı olarak, birbirlerinin varolmasına tereddütsüz izin veren değişik hareketlerin bir bileşkesi görünümü alıyor. Halbuki küçük merkezler belli bir semt, grup ya da hareketin özerkliğinin araçlarıdır.

Chuck iç konuşmasını kesti. Salona bakıyor. Masa da arkasında oturan, müzisyen Mike birşeyler anlatı-

yor : «Cam çubuklardan bir org yapıyorum. Çubuklar boyunca kaysın diye parmaklarını ıslatıyorsun, ses karton koniler sayesinde yankılanıyor. Tüm bunlar iletken görevi gören demir bir zemin üzerinde bulunuyorlar. Olağanüstü! Sesler çok çok güzel ve alet hiç mi hiç zor değil! Herkes çalabilir.»

Mike merkezin gediklilerinden, alabildiğine rahat hareket ediyor. Chuck, biraz önce gazete alan ve tamamiyle kendinden geçmiş gözüken utangaç halli bir genci farkediyor. Onu ilk kez görüyor. Chuck'un gözünde merkez bir dayanak. Ama eninde sonunda, birliktelik becerimizin son derece düşük olduğunu da biliyor. Mekanın kıdemlileri biraraya geliyor, bir grup ya da klik oluşturuyorlar. Dolayısıyla diğerlerini de dışlıyorlar. İşte bu aşamada açık olma sorunu gündeme geliyor. Bu sırada Ingrid ona doğru yaklaşıyor

- Yeni insanlarla tanışmaktan çekiniyor musun?
- Nasıl? Hayır, aslında... evet, haklısın.
- Merkez gitgide kendi kabuğu içine kapanıyor.
- Bu gerçekten üzerinde tartışılması gereken ciddi bir sorun.

— Başlangıçta merkezi nasıl algıladığımızı tartışmaya yönelik bir video filmi yapmayı düşünüyorum. İşçi grubunun bu karşı-ortamı kurduğu günleri anlatmak niyetindeyim.

- Tâ başından mı, yani?

— Neyin gelişme gösterdiğini, neyin ise hiç değişmediğini göstermesi bakımından yararlı olacağı kanısındayım.

- Bu kadar gerilere gitmek ne kazandırır ki?

— Öyle deme. Gel benimle de gör. Video salonuna gidiyorum. Merkezin yaratılması üzerine bir tartışmanın video kaydını buldum. Aslma bakarsan Dany'nin

Fransızlarla birlikte hazırladığı kitap için yapılmış bir tartışma.

— Video filmin için başlık buldur desene. Bu merkez de tam anlamıyla bir kapalıçarşı çünkü.

Feed-back : Gerçeklikten düşe (ve tersi)

Televizyon ekranına büyük bir odanın görüntüsü geliyor. Bir kır evine benziyor: Kirişler açıkça ortada, tavan eğri. Camdan bir ağaç belli belirsiz seçiliyor.

Başlangıçta, bir işçi grubu sözkonusuydu. Opel'de bir çalışma yürütülüyordu ve diğer militanlar da bu çalışmanın sorunlarıyla ilgileniyorlardı. Grup özgül hareketlerle ilk karşılaştığında bir parçalanma yaşandı. Şimdi işçi, semt ve kadın grupları varlıklarını sürdürüyor. Ortaya çıkan sorun, başlangıçtaki ideolojinin dönüştürülmesi sorunuydu. Bugün *Devrimci Kavga*, birbirinden farklı ihtiyaçların dile getirildiği, kendisini çevreleyen toplumdan bütünüyle kopuk bir toplumsal yapı olmayan bir karşı-ortamda erimiş durumda.

— Yani solcu grubun, dönüştürmek istediği toplumla ilişkisi, bir yönüyle, toplumsal plandaki karşı-ortamla olan bağlantı şeklini alıyor. Kısacası, varolmak başlıbaşına bir siyasal eylem halini mi alıyor?

— Evet, öyle. Ama bu sırada karşı-ortam yaratıcılık becerisi noktasında oldukça güçsüz. Bir bozulmuşluk var. Aynı zamanda, bu karşı-ortam tarihiyle, varoluşuyla insanları, gençleri, göçmenleri cezbediyor. İşçilerin ilgisini çekiyor. Bu sorunu çözümleme gücünden yoksunuz çünkü bu kendi içine kapalı bir karşı-ortam. Böylece insanlarla ilişkiler geliştirme ve bu ortamın denetlenmesi sorunları ortaya çıkıyor. Toplumu gerçekten dönüştürmek isteyen insanların farklı ihtiyaçlarının yolaştığı sorunlar ortaya çıkıyor. Karşı-ortamın dina-

miği korporatist bir hal alıyor. Karşı-ortamın marjinalleşmesi karporyasyona dönüşüyor. Belli bir andan itibaren, toplum içinde belli yerleri olan solcular da bir istikrar olayı içinde buluyorlar kendilerini Birşeylere karşı mücadele etmek ve yaşamlarını değiştirmek isteyip güç ilişkisini altetme konusunda bir dizi zorlukla karşılaşan, bir dolu ihtiyacı olan başka insanlarla birlikte hareket etmek için aykırılıklarından yararlanmayan sorunlu aykırıları biraraya getiriyorlar. Karşı-ortam bir güçtür. Ancak bir toplumsal olgu olmaktan öteye gidemediği sürece, kendi içine kapalı olma tehlikesi sürecektir.

— Burda Foucault'ya varıyoruz...

— Apolitiklikle iş yaşamında sık sık karşılaşılıyor. Bir işi olan arkadaşların çoğu herkes gibi davranıyor. Özel yaşam-iş ayrışması, toplumsal yaşam ortamımız olan bizim karşı-ortamda da yaşanıyor. İşe gelince, herkes nasıl davranıyorsa biz de öyleyiz.

— Biraz postacılık vapan köylü gibi. Görünüşte postacıdır ama gerçekte köylü. Göçmenlerin konumu da bu tür değil mi?

— Nanterre'de öğrenciydim, fakülteye giderdim, siyasi çalışma içinde olmamın bir nedeni de buydu. Gerçek bir toplumsal ortama dahildim. Ve ardından, yaşıntımın belli bir anından itibaren, bir *siyasetçi*, bir *profesyonel* devrimci oldum ve burdan hareketle dahil olmadığım ortamlarda da siyasi çalışma yapmaya başladım.

68 Mayıs'ının şeması şöyleydi 22 Mart Hareketi, kendisinin de içinde yer aldığı öğrenci hareketine hız katıyor ve bu hareket de varlığından ve söylediklerinden kalkarak, toplumun diğer katmanlarında benzer eleştirilerin doğmasına yolaçacak ölçüde büyük bir etkiye ulaşıyordu. Halbuki bugün, içinde bulunduğumuz

toplumsal tabakanın başını çektiği örnek eylemlerden hareketle özerk eleştirilerin üretilmesi durumu artık yok. Bugün dışardaki gruplara doğrudan bir müdahale sözkonusu : Böylece birşeylere alet olma tehlikesi başgösteriyor. Bu aşamada özgürlüğün yokolması ortaya çıkıyor.

Karşı-ortam girişiminin hangi nedenlerle, alet olmaya içgüdüsel bir karşılık olmadığını bilemiyorum. Karşı-ortam, özgürlüğü bir tür yeniden gerçekleştirme işlevi görüyor. Yeniden yaşanmakta olan bazı şeyler konuşulmaya başlandı. Belirli bir bilince sahip olan tarihsel bir hareketin en uç noktasında olup biten şey belli bir andan sonra hareketin, özgül hareketten kopmuş olduğunu farketmesidir. Bunun farklı yararları var.

Toplumsal tüm bir kesiminin aykırılışması, tüm toplumsal katmanlar düzeyinde yaşanır. Ancak izlenen yollar değişiktir. Kimilerine göre bu, gerçek anlamda toptan bir yadsımadır; bazılarına göre ise toplumu düzeltmektir. Evrim-devrim diyalektiği, hareketin belirli bir gerilemesini kabul edip, onu dışarda olduğu gibi, iş alanında da yaşatmak düşüncelerinin farklı yorumlarında ifade ediliyordu. Bu kabullenmenin ardından, bir kopma ifade eden ve toplumsal bir azınlığa dönüşen devrimci bir hareketliliğin varlığı belirir. Aykırılar ya da solcular, grup olarak varolan şeylerdir artık...

Chuck O zaman da solcu deniyormuş...

... Belirli bir anda, toplumsal temelinden koptuğunun farkına varan radikal kanat toplumsal eleştirisini sağlamlaştırmak ve onu muhafaza etmek sorunlarıyla karşılaşır. Bir yandan toplumsal temeliyle yeniden birleşememek, öte yandan eleştirisinin bir kısmını bir geri çekilme anında tasfiye etme tehlikesi.

— Aynı zamanda, bir gettoya dönüşen bu karşı-or-

tam, yaşanılmaz, iç kemirici ve oluşumuna yolaçan nedenler tarafından eleştirilebilir bir hal almaktadır. Yine norm sorunu karşımıza çıkıyor Burjuva normlarını yıkararak yaratılan karşı-ortam kendisi için yeni normlar üretmektedir. Karşı-ortam bir getto, dolayısıyla yıkılması gereken bir şey olmaktadır...

— İşte tam bu aşamada Frankfurt'a gelmiştik: Bu karşı-ortam kendi yıkılmasını dayatıyordu ve ortada iki olasılık vardı Apolitik yıkılışı —yani üyelerinin tek tek bireyler olarak yeniden topluma katılması— ya da toplumla gettonun dışıyla siyasal bağlantı kurmayı sağlayacak yeni bir örgütlü yapıya dönüşmesi.

Burda, şimdi, hemen.

Dekor değişiyor Bir apartman dairesinde bir oda mı? Bir oda işte.

— Nasıl devrimi ,yeniden düşünmemiz gerekiyorsa, aynı şekilde örgütlenme sorununun yeniden şekillendirilmesi konusunda da işin başındayız. On-oniki yıldır, geleneksel işçi hareketi varlığını sürdürmekle birlikte, yepyeni bir hareket tarzı tüm dünya çapında boy gösterdi. Örgütlenme sorununu karmaşıklaştıran nokta, gündelik yaşam düzeyinde ortaya çıkan sorunların gözardı edildiğini hemen görmemizdir. Toplumun toptan eleştirisinin dışavurumu olan örgüt, devrimin anlaşılmasını kolaylaştıran bir olgu halini almaktadır. Bu toptan eleştiri yalnızca toplumun nesnel çözülmesiyle oluşmamaktadır, ayrıca özgül hareketlerinin kavranmasıyla da olanaklı bir hal almaktadır. Bu hareketler, bu toplumun yadsınmasıdır ve aynı şekilde bizim toplumumuzun nasıl olması gerektiği konusunda da ipuçları vermektedirler.

Chuck Bir şişe şarabına iddiaya var mısın, şimdi şeyden bahsedecek...

İngrid Bekle, bekle.

İnsanların duyumsadıkları gibi kapitalist toplumun büyük sorunlarından biri demokrasidir : Yani ifade ve katılma özgürlüğü. Devrim, kendini soğukkanlılıkla ifade eden bir fikir değil, mücadelenin yoğun anlarında beliren bir şeydir. Demokraside aynı anda 68 Mayıs'ının, İtalya'daki sıcak yazın, Amerika'daki öğrenci hareketi mücadelelerinin de katkıları vardır. Herkesin ifade etmesi gereken şeyler hissedilmiştir. Ama herkesin karar vermesi gereken şeyler çözümlenememiştir...

Chuck Durdur, durdur! Bir merkez üzerine kafa yormak için bu kadar zaman ayrılması çok garip.

İngrid Neo-Leninist modeller, küçük fraksiyonlar ve Maoculuğun modellerinin tekrar tekrar üretilmesi ile çok sarsılmıştı. Bir merkezin yokluğu, demokrasi için bir tür garantiydi.

— Garanti mi?.. Tamam, hadi devam edelim.

— O zamanlar yasakçı zihniyet o kadar egemendi ki!

— Tamam, hadi aleti çalıştır.

İfadenin, katılım arzusunun, kararları ortak verme noktasına varması için aynı zamanda bilgide de bir ortaklaşalık olması gerekir. Yalnızca entellektüel değil, teknik bilgiyi de kastediyorum. Toplumsal ilişkileri dönüştürmek, aynı zamanda kuramsal düşünce üzerindeki diktatörlüğü sona erdirmek anlamına da gelir. Çağlardan beri kitabi bilgiyle mutlak bilgiyi özdeşleştirmeye alışmışız. Önsezi, duyarlılık gibi özellikler bilgi borsasında takdir edilmezler. Dolayısıyla bu bilginin layık olduğu yere yeniden getirilmesinin ortak süreci, bu özelliklerin serpilip gelişmesini sağlamak için, tüm insan hünerinin toplum tarafından bilinmesi aracılığıyla resmi hiyerarşiyi ortadan kaldırmalıdır.

Chuck Teknoloji çağında biraz acelecilik olmu-
yor mu bu?

İngrid Bunun söylenmiş olması bile çok önemli-
di. Teknoloji henüz yeni ve yabancı birşeydi. Teknis-
yenlerin, mühendislerin, bilimadamlarının şu yaşadığı-
mız radikalleşmesi daha yaşanmamıştı. Bugün bir vi-
deoyu, hatta bir bilgisayarı onaracak bir arkadaş her za-
man bulabiliyoruz. O dönemde bir TV için bile sorun
vardı. Aleti aldığın mağazaya başvurmak zorundaydın.
Onarım da öylesine pahalıydı ki yeni bir alet almak da-
ha hayırlıydı. Teknolojinin yaygınlaşması 80'li yıllarda
oldu. Devam ediyor muyuz?

Demokrasi çok temel bir sorundur ve tüm hare-
ketlerin kendilerini açık ve içten şekilde ifade etmele-
rine karşın hiçbir zaman da çözümlenememiştir. FİAT'
taki saatler süren genel toplantıları örnek verebiliriz
burda. O zamana kadar hiç konuşmamış olan işçiler bir
saat boyunca konuşmuşlardı... Demokrasi benim gö-
zümde bir oy sorunu değildir. Bir harekete katılmak is-
teyen herkesin, o hareketin bütünselliğindeki karma-
şıklığı anlayabilmeleri olanağıdır. Bunun için siyasal
alanı toplumsal alana katmak ve birbirine koşut olan bir
siyasal örgüt ya da toplumsal bir yapılanma yaratma-
mak gerekir.

Demokrasi sorunu karşısında partilerin, demokra-
tik merkezîyetçiliğin çözümleri hazırır. Hücreler oluş-
turmak, delegeler seçmek, (sözde) oylamalar yapmak.
Anarşistler de bir çözüm öneriyor Aralarında federal
bir ilişki olan küçük gruplar. Ama burada, demokrasiyi
nasıl oturtacağımızı bilmek için kurumların eksiksiz bir
sosyolojisini yapmamız gerek. Çünkü aralarında federal
ilişki kurmayı beceremeyen yığınla küçük grup var.
Aslında bu her iki yönelim de hareketin bugüne kadar
yarattığı herşeyi yerle bir etmekten başka birşey değil

Yani genel toplantıları, tüm kitleye tanınan demokrasiyi ve konuşma hakkını. Bu düzeyde, hareketlerin özerkliğinden ve birleşmeden yana olunduğunda, bir merkezileştirme, farklı hareketlerin, grupların varoluşunun sahiden yaygınlaştırılabileceği bir mekan olabilecek bir yapılanma sorunu gündeme geliyor. Tüm bu hareketlerin, bu grupların, onlara katılmak isteyen yığınla insanın ayrı ayrı gerçeklikleri var. Bu yeni harekette demokrasiden, söz özgürlüğünden daha öte şeyler de var, yani çalışma, aile ve hayatını yaşama ihtiyacı ideolojisinin toptan inkarı var. Yani kendi kaderini tayin etme hakkı. Tüm hareketler belli bir toplum imajı tasarlarlar ve örgütlenme de tüm bu imajları hesaba katmak durumundadır.

— Özel hareketler özel durumlarını lağvetmeden nasıl bir araya gelebilirler ki?

— Özel durumların birleşmesi aynı zamanda karşı karşıya gelmedir ve bu bir gerekliliktir de. Merkezileştirme karşı-ortamla dışa açılma arasında menteşe görevi görecektir bir merkezle gerçekleşebilir. Yani devrimci mücadele ile toplumsal gerçeklik, bu karşı-ortamın yarattığı kurumlarda karşı karşıya gelir, ifadelerini bulurlar.

Almanya'daki göçmenlerin üstlendiği rolü ele alalım örneğin. İzlenimlerim, harekete katılan göçmenlerin, ülkelerinin sanayi devrimlerinin taşıyıcıları oldukları yolunda. Burada bir yılın sonunda, onların karşısına aile ve Türkiye'de iş bulabilme sorunları kadar tüketim sorunu da çıkıyor. Merkezlerin varoluşu, karşı-ortamdan doğmuş bir öncüye bağlıdır. Bunlar kendiliklerinden oluşmazlar. Gruplar, pratik içinde bu merkezlerin zorunluluğunu hissedeceklerdir. Ama mekanlara karşı olan geleneksel tavır sonucu bu merkezler örgüt lokalleri olarak algılanabilirler. Farklı hare-

ketlerin kendi yaşantılarını dile getirdikleri, dışarda kalan kişilerle karşılaşabilecek buluşma mekanları olması gerekir merkezlerin. Çünkü en ufak bir şey karşı-ortamın boğulmasına yetebilir : Örneğin ev işgallerinin savunulması için yığınla insan başkalarıyla ilişki kurmak için çabaladı ama ortada bir mekan yoktu. Merkezlerde siyasal bir yaşam sürüldüğü için hareketin değişik olguları berraklaştırılabilir. Sol ortamda beliren özerk hareketler aslında içinde bulundukları ortamın karşı-iktidarlarıdır. Ben bir liberal değilim, herşeyin birbirine eşit olduğunu, Jesus-Freak, devrimci ya da Hare-Krişna gibi bir şey olduğumu söylemiyorum... Zaten tüm bunlar toplumun bunalımının dışavurumundan başka ne ki? Kuşkusuz benim de gerçek üzerine bir fikrim var : Hadi şu sıradan cümleyi edeyim «Kanıtlayacak olan tarih, karar verecek olan pratiktir»...

Chuck : On yıl geçti ama sahnede yine aynı bayağılıklar var.

... Ama sonuç olarak, olay toplumun bunalımının çözümlenmesiyle pratiğin belirlenmesi arasındaki ilişkidir. Bir örnek verelim Bir bunalım anında, üretimin eleştirisi gerçekleşemez. Böyle bir bunalımda söylenecek söz yoktur. Çalışmayı savunamazsınız. Yıllar geçti, aynı şeyin kavgasını veriyoruz. Aslında tüm bunlar toplumu anlama becerimizdeki yanılgıları açığa çıkarıyor. Aklımıza eseni yaptığımızda başımıza gelen kazalar bunu ne güzel gösteriyor! Geleneksel gruplar için olduğu kadar, her hareket, her özgül grup için de aynı şey geçerli. Bir başka örnek : İşgal edeceğiniz evi savunmalısınız, ama eğer içinde şiddet konusunda yanlış kanıda olanlar varsa, nice garip hatalar sizi bekler, hareket toplumsal etkisini yitiriverir.

Bana göre, kendini toplumdan kopuk ifade eden herkes için aynı şekilde düşünmemeli. Gençlerin çalış-

masının yadsınmasında arkaik bir gerileme sözkonusudur. Ama aynı zamanda gençlerin motosikletlerle özdeşleştirilmesinin azınası da. Fabrikadaki çalışmayı yadsıyarak, gençlerin kendi nesneleriyle yoğun ilişkisini savunmamalıyız. İşlerinin üstesinden geldikleri andan itibaren, birşeyler yapmaya heveslenir gençler, örneğin bana göre çok olumlu olan teknik konularda uzmanlaşma hevesi gibi.

Geniş çaplı bir faaliyet ihtiyacı ortaya çıkar çıkmaz —örneğin Opel’de çalışırken emperyalizme karşı gösteriler düzenlemek ya da göçmenler arasında faaliyet yürütmek gibi— insanın elinde bunun araçlarının olması gerekir. Kısmi bir çapı olan ancak kısmi bir faaliyet yürütebilir.

— Yani merkez özel hareketlerde örgütlenmiş solcuların bütüncül olarak kendilerini ifade edebilecekleri bir yer mi aynı zamanda?

— Toplumsal hareketlerin sorunlarından biri de, toplumsal etkinliğin yönlendirilmesidir: Ekoloji gibi, neden üretiyoruz sorusuna yanıt aranması gibi. Örneğin işin içine ekolojiyi katınca otomobilimizle aramızdaki ilişkiyi de katmış olabiliriz...

Chuck Araba, araba. Hep aynı dert...

...Hareketin bir sürekliliği olduğunu sanmıyorum, ne zaman yeni bir nokta çıksa, onunla bütünleşiyor. Kaçınılmaz olan, sıçramalı dönüşümlerin olması. Toplumda çoğunluk haline gelen, bir devrimci kitle hareketi düzeyine ulaşan bir küçük grubun sürekliliği değil bu. Belirli bir anda, daha üst düzeye ulaşmak için süpürülüp atılması gereken, örgütlenmenin bazı yapılanmaları vardır.

Çelişik yapıların birleşmesinden yanayım çünkü yenden bir değer kazanmak için tek olanak bu gibi geliyor bana. Yaptıklarımın doğru olduğuna kâni değilim : Doğ-

ruyu tek seçenek anlamında kullanıyorum. Bugün bü-tüncül bir çözümleme yapma yeteneğinden uzak olduğumu, hatta kısmi bir açıklamanın asla doğru olmayacağını sanıyorum. Teknokratik bir toplumda, özelliğın gücünün tüm boyutlarına sahip olacaktır bu açıklama, ama onun da sınırları olacaktır. İkide bir, bazı yoldaşların, kalbimizde yatan aslanın, olanaksız olduğunu bile bile olanaksız yaşamak isteğı olduğunu söylediklerini işitiyoruz. Ben kesinkes olanaksızın olanaklı olacağına ikna olmuş durumdayım. 2000 yılından önce toplumda köklü dönüşümler olacağına öyle inanıyorum ki!

Ingrid Filmimizin adını *2000 Yılından Önce* koyabiliriz.

Chuck : *2000 Time Odyssey.*

... Sonraları bundan bir devrimmişcesine sözedilecek. Yalnız, bugünden neyin devrim olduğunu kestirmek çok zor. Bu yüzden durağanlığa, «Kimin ne yapacağını göreceğiz» tavırlarına karşıyım. Bunalıma müdahale etmedeki yetersizliğimiz bizler için büyük bir hüsrana. Geleneksel tutumlar bir kez daha varlığını hissettiriyor.

Mayıs'tan bu yana, devrimin olanaksız olması için bir neden göremiyorum. İki ay içinde, kimsenin önceden kestiremeyeceğı bir süreç yaşandı. Birisi kalkıp : «Şimdi Ocak ayındayız. Sabredin dört ay içinde on milyon insanın katılacağı bir genel grev olacak. Öyle ki Rosa Luxemburg'un betimlediğı genel grev bile onun yanında çocuk oyuncağı kalacak» demiş olaydı! Bunu 1968 Ocak ayında dile getirecek birinin aklından herkes kuşkulandı «Durumu çok vahim!», «Doktora götürsek mi dersiniz?» Bunu yaşamış olmak! Birçok farklı düzlemde seyretmiş böylesi bir tarihsel olguyu önceden sezmış olmak, düşünün harekete ne olağanüstü bir ivme kazandırırdı! 68 Mayıs'ından çıkardığımız ders, hareke-

tin tüm yönlerini biraraya getirebilseydik, çok daha ileri noktalara ulaşmış olacağımızdı.

Grubu, örgütü devrimle birlikte düşünüyorum. Şimdiden, otuz-kırk yıl içinde genel bir altüst oluşun yaşanacağını söylemek çok temel bir şeydir. Ortada yalnız Fransa deneyimi yok, Şili de var. Tarihsel bir sürecin yaşanması gerektiğini düşünmeliyiz. Bugün İtalya'da İKP devrimi gündeme getiriyor, *Lotta Continua*'nın hakkı var. Belki bir yenilgi olacak, belki ellerine hiçbir şey geçmeyecek, ama devrim sorunu ortaya konulmuş olacak ve bunun kökleri de on yıldan beri İtalya'da atılıyor. Bu aynı zamanda, hareketin yürüttüğü mücadeleye, gurubun ne olduğuna, nasıl ve neden gelişebileceğine bağlı...

Ingrid : Kurguda bugünkü İtalya üzerine birşeyler eklemeli...

... Devrimci bir sürece hazırlanıp hazırlanmayacağımızın «sezgi» yeteneğimizle ilişkisi olduğu açık. Mayıs'ta bizi alteden, kafalarımızda yeretmiş olan köhne-miş düşüncelerdi.

Yadsıma

Yeniden kır evi. Suratlar daha gevşek.

— «Sezmek» lafını işitir işitmez Marksist-Leninistlerin tüylerinin diken diken olacağını şimdiden görebiliyorum. Ama gerçekçi olalım, gelecekteki bir devrimci süreç hakkında kim önseziden fazla bir şeye sahip olabilir ki! Kuşkusuz, reformizm ve teknokratlara karşı tüm toplumsal değişimin çözümünün bilimsel olarak olanaklı olduğunu varsaymak çok daha güven verici. Ben kendi hesabıma, yadsıdığım şeylerin istediğim şeyler olduğunu söyleyebilmeyi doğru buluyorum.

Örgütlenmeyi, bize göre devrim olması gereken şeyin, toplumsal tanıtlanma aracı olarak kavrayınca, kendimizi komünist ülkelerin ipoteği altında buluveriyoruz.

Chuck dalgasını geçiyor.

Çekiciliğimiz, gücümüz, yaşananların dışında başka şeylerin de olanaklı olduğunu tanıtlanmamızdan geliyor. «*Devrim kampına*» giriş, bir kurtuluş anma denk gelmelidir. Mutlu yarınlar vaadi olarak kalmaması için köklü dönüşüm yaşamak... Hareketin bağrında bizi çepeçevre saran kapitalizmi peyderpey aşmak. Bu topluma karşı başkaldırı devrimci örgütlenmeye yansımalıdır. Bugünkü hareketlerin bizlere öğrettiği, teknokrasiye, sermayenin despotizmine karşı gündelik yaşamın her alanında başkaldırmadır. Kendiliğindenlik, kendi kaderini tayin etmeye susamışlık ve kendi yaşamını kendin kurmaya olan gereksinim.

Çalışmaya karşı mücadele en temel eleştiridir. Yadsımanın kendisi aslında kapitalizme insanın uyrukluğunun yadsımasıdır. Kâr yasasıyla ilişkili olarak sermaye tarafından düzenlenen yaşama karşılık, tek kârın yaşamdan tat almanın olduğu bir yaşantının özlemini çekiyoruz.

Terimin kendisi zaten yeterince indirgenmiş olduğu için, sözkonusu olan örgütlenme sorununun kendi içinde bir son olarak algılanması değil. Bunun en iyi örneklerinden birisi 68 Mayısı : O dönemde siyasal bir örgütlenmeye doğru bir akın olmamıştı. Birşeyler yapma niyetinde olan insanlar, katılım arzusuyla, birşeyler gerçekleştirmek için ya eylem komitelerinde, ya 22 Mart Hareketi'nde, ya da başka yerlerde örgütleniyorlardı. Biz örgütlenmeye iten, uğrunda mücadele ettiğimiz taleplerin bir kısmını gerçekleştirebilmek arzusuyla. Ama örgütlerde çoğunlukla militanlar, toplumda olduğu öl-

üde iktidardan yoksundur. Yalnızca az çok daha mükemmel işleyen bir ark sözkonusu. Etkili olmak ve işlerlik adına bir hiyerarşinin temelleri atılıyordu.

Bu pratiği kırmak, onun karşısına insanların birlikteliğinin haklılığını ve pratiğini çıkartmak, işte devrimcilerin sorunu. İşte böylece sahtekarlığın önünü alırsınız. Bana örgütünü göster, sana gelecekteki toplumunu söyleyeyim.

Geçmişten miras kalmış örgütlenme şemasını reddetmek, örgütlenmenin üstünü çizmek demek değildir. Kimse sonsuza dek aykırı biri olarak yaşayamaz. Bu nedenle de gün gelir en kendine has, özgürleştirici yönlerini tasfiye etme yoluna gider, örneğin yeni toplumsal ilişkilere öncelik verilmesinden vazgeçer. İşte bizim ikilemimiz. İçinde baskı altına alınmamış katılımı muhafaza ederek, çok sesliliğin altını çizmek. Bir başka yerin temellerini atmak için kopmak, bu kopuşu sürekli kılmak ama bir yandan da bir ayağımızı şu toplumda tutmak. Dağlarda inzivaya çekilmeksizin bambaşka olmak.

— Zaten yahudilerin iki bin yıllık bir kent gelenekleri var.

— Bu kadarı yeterli. Kesiyoruz.

Chuck ve Ingrid düş görmeye devam ediyorlar. Bırakalım, eninde sonunda bize ait olan bir gelecekle uğraşsınlar. Çokları bir devrimcinin düşüncesindeki bu dolambalara gülüp geçecektir : Yaşlı bir militanın ocukluğu. Eski bir düşün gençliği —bir gençliğin düşü. 68 Mayısı'nda gerçekçiydik: Olanaksızı istiyorduk. Bugün artık olanaklıyı bile görmeye cesaret edemiyoruz. Kuşkusuz Chuck'ın düşü hiçbir sorunu çözmüyor, ama en azından onları dile getiriyor. Bugünden, şimdinin bilincinde olarak gelecek üzerine kafa yorma cesaretine

sahip olmak çok önemli. Azınlıkta olmak dert değil, önemli olan yoğun ve çokboyutlu bir düşünceye sahip olmak. Çoğunluğu kendi tarafına çekme çabalarının o kadar kolay olmadığı biliniyor, ama en azından insanın kendi düşünüyü kazanması bile başlıbaşına harika bir şey.

Hoşçakalın. Hepinizi Öpüyorum.

Dany.

Dany konuşuyor, Aragon dinliyor...

Nanterre koridorlarında çılgınlar...

Mayıs 68'in diğerk iki lideri: Geismar ve Sauvageot.

Fransa sokaklarında en gözde silah kaldırım taşlarıydı.

COHN-BENDIT PASSERA

COHN-BENDIT SINIR TANIMAZ!

Nitekim sınırı gizlice geçen Dany, 28 Mayıs'da Sorbonne'da konuşacak

Quartier Latin, 11 Mayıs: Zafer kimin?

Mayıs 68'de Fransa meydanları gençliğindi.

**Başkaldırının Haşarı Çocuğu Anlatıyor:
DANIEL COHN-BENDIT**

Hepinizi Öpüyorum

68 hareketi, çağımızın en ele avuca sığmaz muhalefet hareketiydi. Nitekim başkaldırı sokaklara, meydanlara yayılırken, çağın en aykırı ve haşarı liderini de yarattı: Daniel Cohn-Bendit.

Cohn-Bendit, 68 Mayıs ve sonrasını, Fransa ve Almanya'daki mücadelesini ve bir yıldız olarak Dany'nin öyküsünü anlatıyor.

"Çoğunluğu kendi tarafına çekme çabalarının o kadar kolay olmadığı biliniyor, ama en azından insanın kendi düşünüşünü kazanması bile başlıbaşına harika bir şey. Hoşçakalın. Hepinizi öpüyorum. Dany."

Yaşadığımız Dünya dizisi

- 1 Dayanışma Hareketinin Belgeleriyle POLONYA GÜNLÜĞÜ
- 2 Bobby Sands, HÜCREMDE BİR GÜN
- 3 Batı Almanya'da ALTERNATİF HAREKET / Necmi Zekâ
- 4 SANDINO NUN KIZLARI / Margaret Randall
- 5 Güney Afrika'da SİYAH ÖFKE / Derleme
- 6 Bir Mültecinin Anıları: FİLİSTİN SÜRGÜNÜ / Fawaz Turki
- 7 Daniel Cohn-Bendit, HEPİNİZİ ÖPÜYORUM
- 8 '68 FRANSA, Gerçekçi Olun, İmkânsız İsteyin / Derleme
- 9 İsrail Barış Hareketleri, ÖTEKİ İSRAİL
- 10 Nawal El Saadawi, SIFIR NOKTASINDAKİ KADIN